

asya.studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

Year: 4 / Number: 14 / Winter 2020

Chief Editor

Assoc. Dr. Serdar Bulut

Editors

Assoc. Dr. Mehmet Ak

Lect. Mehmet Akif Kara

Subeditors

Asst. Prof. Dr. Ramazan Gök

Lect. Osman Albayrak

Lect. Cihat Bıçakcı

ISSN: 2602-2877
e-ISSN: 2602-263X

Academic Social Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar

Academic Social Studies dergisi yılda dört defa yayın yapan uluslararası hakemli bir dergidir.

Academic Social Studies dergisinde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları <http://dergipark.gov.tr/asya>'ya aittir.

Yayınlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz.

Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.
Gönderilen yazılar iade edilmez.

Academic Social Studies, Uluslararası hakemli ve indeksli bir dergidir. başta olmak üzere bazı veritabanı ve indeks tarafından taranmaktadır.

The Journal of Academic Social Science Studies is an international peer-reviewed journal that is published four terms per annum.

Language, science and the law of liability of all the articles published in the Journal of Academic Social Science Studies belong to their authors <http://dergipark.gov.tr/asya>

The published articles partially or completely in any way cannot be printed, reproduced without the written permission of the publisher.

Editorial Board is absolutely free whether to publish or not publish all the articles send to journal. Submitted papers will not be returned to the authors.

Academic Social Studies, is an international peer-reviewed and indexed journal.

ISSN: 2602-2877 / e-ISSN: 2602-263X

Alanya Alaaddin Keykubat University Faculty of Education
31 / 12 / 2020

Year:4 – Number:14 / Winter 2020

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14 / Winter 2020

Akademik Sosyal Araştırmalar *Academic Social Studies*

International Journal of Social Sciences

Baş Editör / Chief Editor
Assoc. Dr. Serdar Bulut

Editörler / Editors
Assoc. Dr. Mehmet Ak
Lect. Mehmet Akif Kara

E-mail: asyastudies@yandex.com
Web: <http://dergipark.gov.tr/asya>

Adress: Alanya Alaaddin Keykubat University Faculty of Education Alanya-Antalya / TURKEY

ASYA STUDIES
Year: 4 - Number: 14 / Winter 2020

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14 / Winter 2020

ACADEMIC SOCIAL STUDIES

Uluslararası Hakemli Dergi / International Journal of Social Sciences

Baş Editör / Chief Editor

Doç. Dr. Serdar Bulut

Editörler / Editors

Doç. Dr. Mehmet Ak

Öğr. Gör. Mehmet Akif Kara

Editör Yardımcıları / Assistants of Editors

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Gök

Öğr. Gör. Osman Albayrak

Öğr. Gör. Cihat Bıçakcı

Alan Editörleri / Field Editors

Dr. Abdullah Şengül
Dr. Abdurrahman Güzel
Dr. Ahmet Şahin
Dr. Ali Murat Kırık
Dr. Ali Temizel
Dr. Bülent Cercis Tanrıtanır
Dr. Ceyhun Ersan
Dr. Faruk Kaya
Dr. Hilal Şahin
Dr. İlknur Meşe
Dr. İzzet Yücetoker
Dr. Mehmet Çeribaş
Dr. Merve Güven
Dr. Mustafa Aça
Dr. Mustafa Oral
Dr. Rasim Bayraktar
Dr. Sare Şengül
Dr. Sibel Sönmez
Dr. Soyalp Tamçelik
Dr. Şafak Ünüvar
Dr. Şuayip Özdemir
Dr. Tarana Khalilova
Dr. Tolga Özşen
Dr. Yusuf Şahin

Turkish Language and Literature
Turkish Education
Educational Sciences
Radio Television-Cinema
Persian Language and Literature
English Language and Literature
Pre-School Education
Geography
Indology
Sociology
Fine Arts Education / Music
Contemporary Turkish Dialects
Fine Arts Education / Picture
Turkish Folk Science
History
Sociology of Religion
Math Education
Child Development
International Relations
Tourism
Theology
Language and Literature
Japanase Language and Literature
Linguistics / Language Teaching

N. H. Bektaş Veli University
Başkent University
Alanya Alaaddin Keykubat Univ.
Marmara University
Selçuk University
Yüzüncü Yıl University
Alanya Alaaddin Keykubat Univ.
A. İbrahim Çeçen University
Giresun University
Giresun University
Giresun University
N. H. Bektaş Veli University
Giresun University
K. Teknik University
Giresun University
Giresun University
Marmara University
Ege University
Gazi University
Selçuk University
Amasya University
Azerbaycan Devlet İktisat Univ.
Ç. Onsekiz Mart University
Giresun University

Danışma Kurulu / Board of Advisory

Dr. Abdullatif Tüzer
Dr. Ali Çelik
Dr. Ayşe Özcan
Dr. Beşir Mustafayev
Dr. Ebru Onurlubaş
Dr. Emine Eratay

Muş Alparslan University
Karadeniz Teknik University (Retired Instructor)
Giresun University
Siirt University
Trakya University
A. İzzet Baysal University

Dr. Fatma Koç	Gazi University
Dr. Funda Toprak	Ankara Yıldırım Beyazıt University
Dr. Gürer Gülsevin	Ege University (President of TDK)
Dr. Hayrettin Gümüşdağ	Bozok University
Dr. İsmayıl Muharrem oğlu Musa	Bakü Devlet University / Azerbaijan
Dr. Leyla Karahan	Gazi University
Dr. Mirjana Teodiseviç	Belgrad University / Serbia
Dr. Mustafa Altun	Sakarya University
Dr. Mustafa Taşlıyan	Kahramanmaraş Sütçü Imam University
Dr. Orhan Küçük	Kastamonu University
Dr. Peter Golden	Rutgers University (Retired Instructor) / New Jersey
Dr. Tofiq Abdülhasanlı	Azərbaycan Devlet İktisat University / Azerbaijan
Dr. Yavuz Kartallıoğlu	Gazi University

Yayın Kurulu / Release Board

Dr. Ahmet Şahin	Alanya Alaaddin Keykubat University
Dr. Ali Murat Kırık	Marmara University
Dr. Burak Telli	Kahramanmaraş Sutcu Imam University
Dr. Mihalis Kuyucu	Alanya Hamdullah Emin Paşa Üniversitesi
Dr. Salim Küçük	Ordu University
Dr. Serkan Güzel	Pamukkale University
Dr. Sevda Rafiq İmanova	Azerbaijan University of Language
Dr. Türker Barış Bulduk	Adıyaman University

İndeks Sorumlusu / Indexing Responsible

Dr. Burak Telli	Adıyaman University
-----------------	---------------------

Hukuk Danışmanı / Legal Counselar

Av. / Lawyer Rahman Gütük	Bar Association of Giresun-Registry Number: 609
---------------------------	---

Yabancı Dil Uzmanları / Foreign Language Specialist

Dr. İnönü Korkmaz	Trakya University
Dr. Ozan Deniz Yalçinkaya	Dicle University
Teacher / Öğrt. Hazal Kangalgil Kara	Özel Ordu Doğa Koleji

Redaktörler / Redactors

Lect. / Öğr. Gör. Osman Albayrak	Giresun University
Doktora Öğrencisi / PhD Devrim Divrik	Selçuk University

Grafikerler / Graphic Designer

Lect. / Öğr. Gör. Ferhat Büyükkalkan	Giresun University
Lect. / Öğr. Gör. Cihat Bıçakcı	Giresun University
Student / Öğr. Kader Çavdar	Giresun University

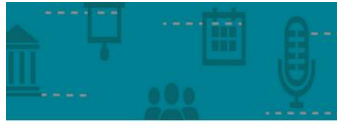
Dış Temsilciler Koordinatörü / General Coordinator of Foreign Editors

Dr. Samet Azap	Kastamonu University
----------------	----------------------

Sosyal Paylaşım Ağları Sorumlusu / Social Media Responsible

Lect. / Öğr. Gör. Mehmet Akif Kara	Giresun University
------------------------------------	--------------------

Derginin Tarandığı Dizinler / Indexes

Modern
Language
Association

MLA

Derginin Yayın Alanları / Publication Areas of the Journal

- Dil, Edebiyat, Lehçeler, Halk Bilimi / Language, Literature, Dialects, Folklore
- Tarih / History
- Coğrafya / Geography
- İletişim Bilimleri / Communication Sciences
- Güzel Sanatlar (Resim, Müzik, Sanat) / Fine Arts (Picture, Music, Art)
- Sosyoloji, Sosyal Hizmet / Sociology, Social Service
- Turizm / Tourism
- İlahiyat / Theology
- Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler / Political Science and International Relations
- Eğitim Bilimleri / Educational Sciences
- Okul Öncesi Eğitimi, Çocuk Gelişimi / Pre-School Educaiton, Child Development
- Türkçe Eğitimi / Turkish Educaiton
- Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi / Teaching Turkish as a Foreign Language
- Matematik Eğitimi / Math Education

Dergi Yazışma ve İletişim Adresleri / Publication Areas of the Journal

Baş Editör / Chief Editor

Doç. Dr. Serdar Bulut
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
serdar.bulut@alanya.edu.tr

Editör / Editor

Doç. Dr. Mehmet Ak
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
mehmet.ak@alanya.edu.tr

Editör / Editor

Öğr. Gör. Mehmet Akif Kara
Giresun Üniversitesi
akifkara28@gmail.com

Teknik İletişim / Technical Communication

Öğr. Gör. Cihat Bıçakcı
uzman28@gmail.com

Dergi İletişim Bilgileri / Magazine Communication

asyastudies@yandex.com
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/asya>

Derginin Adresi / Magazine Adress

Alanya Alaaddin keyubat Üniversitesi Eğitim Fakültesi

2020 Yılıının Hakemleri (Mart, Haziran, Eylül, Aralık) /
Referees of 2020 Year (March, June, September, December)

- Prof. Dr. Abdurrahman İlğan (İzmir Demokrasi Üniversitesi)
Prof. Dr. Adem İşçan (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet Ayhan (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Ayata (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Haydar Şar (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Aslı Gönenç (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Bilal Karabulut (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemal Güven (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Ganire Hüseyinova (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Haldun Özkan (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamit Ersoy (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)
Prof. Dr. Hulusi Doğan (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Hülya Gülay Ogelman (Sinop Üniversitesi)
Prof. Dr. İdris Nebi Uysal (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Şanal (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilgün Sazak (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan Doğan (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Sedat Cereci (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Prof. Dr. Selda Yıldırım (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Sultan Murat Topçu (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Şükrü Balcı (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yalçın Sarıkaya (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf Genç (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Zafer Akbaş (Düzce Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdullah Aydın (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Doç. Dr. Adem Balkaya (Kafkas Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Murat Kırık (Marmara Üniversitesi) (2 hakemlik)
Doç. Dr. Bekir Kürşat Doruk (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi) (2 hakemlik)
Doç. Dr. Berna Özkut (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Beytullah Karagöz (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Doç. Dr. Duygu Koçak (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)
Doç. Dr. Ebru Bozpolat (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Eray Alaca (Giresun Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdem Özlük (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Fuat Uçar (Giresun Üniversitesi) (3 hakemlik)

Doç. Dr. Füsün Çelebi Boz (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Doç. Dr. Gamze Ebru Çiftçi (Hitit Üniversitesi)
Doç. Dr. Hatem Türk (Giresun Üniversitesi) (2 hakemlik)
Doç. Dr. Işıl Güneş Modiri Dilek (Trabzon Üniversitesi)
Doç. Dr. İlhan Aras (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Kemal Saylan (Gümüşhane Üniversitesi)
Doç. Dr. Kerem Özbey (Artvin Çoruh Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Nuri Kardaş (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Özdemir (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi)
Doç. Dr. Mesut Gün (Mersin Üniversitesi)
Doç. Dr. Mihalis Kuyucu (Alanya Hamdullah Emin Paşa Üniversitesi) (2 hakemlik)
Doç. Dr. Şahin Doğan (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Şerife Akpınar (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Tefik Uzun (Giresun Üniversitesi)
Doç. Dr. Yücel Yiğit (Polis Akademisi)
Dr. Öğr. Üyesi Ali Çakırbaş (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Aslı Bali (Mersin Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Demir (Sinop Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Öztürk (İnönü Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ceyhan Ersan (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Demet Akarçay Ulutaş (KTO Karatay Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Didem Akyıldız Ay (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Dilara Ustabaşı Gündüz (KTO Karatay Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Erdoğan (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gaye Belkız Yeter Şahin (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Genç Osman Geçer (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Ak (Nişantaşı Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Halil Kanadıkırık (Tarsus Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hülya Özkan (İstanbul Medipol Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özenç (Gaziantep Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Metin Oktay (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Bal (Kocaeli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Olcay Tire (Munzur Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Orhan Bingöl (Gümüşhane Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Gök (Akdeniz Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sait Yıldırım (Iğdır Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sefer Darıcı (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Serdar Derman (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Seven Erdoğan (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Taha Yazar (Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tolga Çelik (Ege Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Karadavut (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi) (2 hakemlik)
Dr. Öğr. Üyesi Volkan Duran (Iğdır Üniversitesi) (2 hakemlik)
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Katrancı (Kocaeli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yudum Kırmızı (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yuliya Biletska (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zehra Özkeçeci (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Arş. Gör. Dr. Mehmet Rakipoğlu (Batman Üniversitesi)
Okt. Dr. Ali Çelik (Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi)
Öğr. Gör. Dr. Mehmet Fatih Çömlekçi (Kırklareli Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS
YEAR: 4 - NUMBER: 14 / WINTER 2020

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

EĞİTİM BİLİMLERİ, MATEMATİK VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME /
EDUCATIONAL SCIENCES, MATHEMATICS AND TEACHER TRAINING

Begümhan Yüksel, Özgür Oğur, Ayşegül İşbilir

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP Yeterlilikleri: Bir Karma Yöntem Çalışması - Pre-School Teachers' Competences in Individualized Education Program (IEP): A Mixed Method Study **1-17**

Yasemin Katrancı, Fatih Furkan Baş

Geometriye Yönelik Öz-Yeterlik Ölçeğinin Geliştirilmesi - Developig of A Self-Efficacy Scale Towards Geometry **19-29**

Mehmet Yaşar Kılıç

İlkokulda Görev Yapan Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi - Examining the Views of Teachers Working in Primary School on Measurement and Evaluation **31-50**

FİLOLOJİ / PHILOLOGY

Azime Tulan

İzmir Menemen Bölgesi Doğum Âdetleri - İzmir Menemen Region Birth Traditions **51-62**

Fırat Aydın, Erhan Akın

Hasan Ali Toptaş'ın "Ben Bir Gürgen Dalıyım" Adlı Romanının Çocuk Edebiyatı İlkelerine Göre İncelenmesi - A Review of Hasan Ali Toptaş's "I Am A Hornbeam Branch" Novel in Terms of Principles of Children's (Juvenile) Literature **63-73**

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER /
SOCIAL, HUMAN AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Zeki Çevik

Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtlarında Jandarma Teşkilatı Hakkında Görüşmeler (1920-1921) -
Talks About the Gendarmerie in the First Assembly Secret Session (1920-1921) **75-85**

Fuat Uçar, Fırat Kaya

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın Eğitim İle İlgili Faaliyetleri - Turkey Teachers Union's
Activities Related With Education **87-95**

Ayşegül Demir

Engelli Bireylerin Gündelik Hayat Stratejisi Olarak "Wheelchair Dancing" Deneyimleri -
"Wheelchair Dancing" Experiences of Persons with Disabilities as a Daily Life Strategy **97-106**

Hatice Yalçın, Kamile Mutlu

Evaluation of Hallyu Fanship Among Youngsters in Turkey - Türkiye'de Gençler Arasında K-Pop
Hayranlığının Değerlendirilmesi **107-118**

Deniz Yıldız, Kurtuluş Yılmaz Genç

Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğünde Entelektüel Sermayenin Önemi: Kaynak Tabanlı Bir
Yaklaşım - The Importance of Intellectual Capital in Sustainable Competitive Advantage: A Source
Based Approach **119-134**

Yusuf Görgülü

İran Ulusal Basınında İsrail Çerçevesinde Filistin ve Kudüs: Kayhan Örneği - Palestine and
Jerusalem in the Israeli Framework of Iran's National Press: Kayhan Case **135-160**

Editörden;

*“hic Rhodus, hic salta!”
“hünerimizi göstermenin zamanıdır!”
Ezop*

ASYA STUDIES (Akademik Sosyal Araştırmalar/Academic Social Studies) dergisinin ilk özel sayısı ile sizlerle birlikteyiz. “Year: 4 – Number: 14 / Winter 2020” sayımızı yayımlamanın mutluluğu içindeyiz. Akademik hayatında dördüncü yılını kutlayan ASYA STUDIES (Akademik Sosyal Araştırmalar/Academic Social Studies), yayın hayatına yılda dört sayı olarak devam etmektedir. Yayın hayatını Asya ve Avrupa’yı ilgilendiren Dil, Edebiyat, Lehçeler, Halk Bilimi, Tarih, Coğrafya, İletişim Bilimleri, Güzel Sanatlar, Sosyoloji, Sosyal Hizmet, Turizm, İlahiyat, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler, Eğitim Bilimleri, Okul Öncesi Eğitimi, Türkçe Eğitimi Matematik Eğitimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi alanlarında yayın yaparak sürdüren dergimiz, 2020 yılındaki bu son sayısı ile 5. yılına merhaba dedi.

Bu sayımızda, birbirinden değerli 11 araştırma makalesi mevcuttur. Araştırma makalelerinin alanlarını irdeleyecek olursak 3 Eğitim Bilimleri makalesi, 2 Filoloji makalesi ve 6 adet de Sosyal Beşeri bilimler alanlarına ait makale yer almaktadır.

Dergimiz ASYA STUDIES (Akademik Sosyal Araştırmalar/Academic Social Studies) yayın hayatında dördüncü yılını yaşamasına rağmen akademisyenler tarafından büyük ilgi gören bir dergi olma başarısına ulaşmıştır. Dergimizin genel amacı Türk Bilimine büyük katkılar sağlamak ve ULAKBİM TR Dizin bünyesinde akademik yayıncılığını bilimin değerlerinden ödün vermeden objektif bir şekilde sürdürmektir. Bu amacımız doğrultusunda kaliteli yayınlarıyla dergimizi tercih eden araştırmacılara, objektif hakemlikleriyle dergimize katkı sağlayan hakemlere ve ayrıca bu sayının meydana getirilmesinde katkılar sağlayan yazarlarımıza, hakemlerimize, alan editörlerimize, dil ve yazım editörlerimize, dergimizin çok kıymetli editöryal ekibine teşekkür eder, sağlıklı günler ve keyifli okumalar dileriz.

Doç. Dr. Serdar Bulut
ASYA STUDIES Baş Editörü

From the Editor;

“hic Rhodus, hic salta!”

“hünerimizi göstermenin zamanıdır!”

Ezop

We are with you with the first special issue of ASYA STUDIES (Academic Social Studies). We are happy to release the issue “Year: 4 - Number: 14 / Winter 2020”. Celebrating its fourth year in academic life, ASYA STUDIES (Academic Social Studies) continues to be published four times a year. Our journal, which continues to be published in the fields of Language, Literature, Dialects, Folklore, History, Geography, Communication Sciences, Fine Arts, Sociology, Social Service, Tourism, Theology, Political Science, International Relations, Educational Sciences, Preschool Education, Turkish Education, Mathematics Education and Teaching Turkish as a Foreign Language, said hello to its 5th year with this latest issue in 2020.

In this issue, there are 11 valuable research articles. These are 3 Educational Science articles, 2 Philology articles and 6 articles on Social Humanities.

Although our journal ASIA STUDIES (Academic Social Studies) is in its fourth year of publication, it has succeeded in being a journal that attracts great attention from academics. The general purpose of our journal is to make great contributions to Turkish Science and to continue its academic publishing within ULAKBIM TR Directory objectively without compromising the values of science. For this purpose, we would like to thank the researchers who preferred our journal with their quality publications, the referees who contributed to our journal with their objectivity, as well as our authors, referees, field editors, language and writing editors, and our journal’s very valuable editorial team, and wish you healthy days and pleasant reading.

Assoc. Dr. Serdar Bulut
ASYA STUDIES Chief Editor

YAYIM VE YAZIM KURALLARI

Genel İlkeler

1. *Asya Studies (Academic Social Studies)*, uluslararası hakemli bir dergi olup yayın yeri Alanya/Antalya-Türkiye'dir. Yılda 4 (dört) defa yayımlanır. Gerekli durumlarda bu sayıların dışında özel sayılar ve ek sayılar yayımlayabilir.

2. *Asya Studies (Academic Social Studies)* yayın hayatını Asya ve Avrupa'yı ilgilendiren Dil, Edebiyat, Lehçeler, Halk Bilimi, Tarih, Coğrafya, İletişim Bilimleri, Güzel Sanatlar, Sosyoloji, Sosyal Hizmet, Turizm, İlahiyat, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler, Eğitim Bilimleri, Okul Öncesi Eğitimi, Çocuk Gelişimi, Türkçe Eğitimi, Matematik Eğitimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi alanlarıyla ilgili bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazıları vb. çalışmalarını yayımlayan akademik bir dergidir. Dergimizde bu alanların her birine ait alan editörleri mevcuttur ve bu alanlar dışındaki çalışmaların yayını kurulumun onayı haricinde yayına kabul edilememektedir.

3. Bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazılarının dergi sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazı dergide yayımlanmaya değer bulunursa hakem sürecine gönderilir.

4. *Asya Studies (Academic Social Studies)* gönderilen yazıların bütün telif hakları dergiye ait olup, ASYA STUDIES dergisinden izin alınmaksızın başka bir yerde yayımlanamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Ayrıca yayımlanan yazıların sorumluluğu da yazılardan doğabilecek herhangi bir yasal konu da yazarlarına aittir. Editöryel ekip yazı üzerinde istediği değişikliği yapma hakkına sahiptir.

5. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'in yayın dili Fransızca, Türkçe, İngilizce, Rusça, Almanca, Farsça ve Arapça'dır. Ancak gerektiği takdirde yayını kurulumun onayı dâhilinde diğer dillerde de yazı kabul edilebilir.

6. Makalenin başında en az 200 kelimeden oluşan Türkçe (Özet) ve İngilizce (Abstract), 5 kelimelik Türkçe (Anahtar Kelimeler) ve İngilizce (Keywords); Türkçe ve İngilizce başlığa yer verilmelidir. Bu şartları yerine getirmeyen yazılar hakem sürecini tamamlasalar bile yayımlanmazlar.

7. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'e gönderilen yazılar hakem sürecine gireceği için, sisteme eklenen yazıların içine isim veya yazarın kimliğini deşifre edici bilgiler konulmamalıdır. Makalenin hakem süreci tamamlandıktan sonra yazar veya yazarlar ile ilgili bilgiler makaleye editör kurulu tarafından eklenecektir.

8. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te makale sisteme yazar tarafından yüklendikten sonra aşağıdaki süreçler gerçekleşmektedir. Yüklenen makale editör/editör yardımcıları tarafından yayım ve yazım kurallarına uygunluk kontrolü yapılmaktadır. Editör onayı tamamlandıktan sonra yazı önce yabancı dil ve yazım kontrol hakemlerine/editörlerine yönlendirilmektedir. Bu hakemlerin/editörlerin onayından geçen her makale için en az 2 alan hakemi atanmaktadır. Bu iki alan hakemi, ilgili anabilim dalında en az Dr. unvanına sahip uzman akademisyenlerden oluşmaktadır. Bu iki hakemden 2 ret alan makale yazarına iade edilirken 2 kabul alan makale yayını sürecine alınır. Bunların dışında 1 ret 1 kabul alan makaleye üçüncü bir hakem daha atanır ve o hakemin kararına göre makalenin sürecine karar verilir. Makaleyle ilgili hakem raporları ve sonuç hem sistem üzerinden hem de mail yoluyla yazarlara ulaştırılmaktadır.

9. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te hakem raporu sonucu yazar tarafından düzeltilen makale dergiye ulaştıncaya eğer hakem makaleyi ikinci kez görmek istiyorsa makale tekrar hakemlere dergipark sistemi üzerinden gönderilmekte ve hakemlerden tekrar onay beklenmektedir.

10. Dergi sistemine eklenen yazılar daha önce başka bir yerde yayımlanmış olmamalıdır. Sempozyum özet metin bildirimleri ise, durumun makale içinde belirtilmesiyle yayımlanabilir. Tam metin olarak yayımlanan bildirimler etik kurallar dâhilinde yayına kabul edilmez.

11. Metnin sonunda **KAYNAKÇA** başlığı altında atıf yapılan eserler, yazar soyadı sırasına göre yazar soyadı ve adının sadece ilk harfleri büyük olacak şekilde düzenlenmelidir.

12. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te hakemler editör ekip tarafından belirlenmekte ve sisteme eklenmektedir.

13. *Asya Studies (Academic Social Studies)*'te hakem sürecini tamamlayan makalelerden herhangi bir ücret talep edilmemektedir.

14. Hakemlik süreçleri tamamlanan ve yayına hazır olan makaleleri yazarları yayından çekemez.

15. *Asya Studies* dergisi konusunda alakalı akademisyenlerin katıldığı çalıştaylar düzenleyebilmektedir.

16. *Asya Studies* dergisinde yayınlanan makalelere yazar(lar)ın iletişim bilgileri ve ORCID ID numaraları (yazar kimlik numarası) eklenmektedir.

17. Yazılar, dergi sistemine eklenirken aşağıdaki ölçülere göre düzenlenmelidir.

18. Etik kurul izni gerektiren makalelerden 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış olanları için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir. Ayrıca araştırma verileri 2020 öncesine ait olan ve dergiye 2020 yılında gönderilen çalışmalarda yazarın çalışma verilerinin 2020 yılı öncesine ait olduğunu yöntem kısmında belirtmesi koşuluyla bu makalelerden de etik rapor istenmemektedir.

19. Dergiye gönderilen makaleler, editöryal süreç başlangıcında **Turnitin**, **iThenticate** veya **İntihal.Net** benzerlik/intihal programı aracılığıyla kontrol edilmektedir. Benzerlik oranı **%15**'in üzerinde olan çalışmalar yayına kabul edilmezler.

Sayfa Düzeni

1. Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa yapıları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir:

Kağıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	4 cm
Alt Kenar Boşluk	3 cm
Sol Kenar Boşluk	3 cm
Sağ Kenar Boşluk	3 cm
Yazı Tipi/ Yazı Stili	Times New Roman
Makale Sayfa Sayısı (En çok)	25
Yazı Boyutu (ana metin)	10
Yazı Boyutu (dipnot metni)	8
Paragraf Aralığı	Önce 0 nk - Sonra 0 nk
Paragraf Girintisi	1,25 cm
Satır Aralığı	Tek (1)

2. Microsoft Word programında olmayan özel bir yazı tipi (font) kullanılmış yazılarda, kullanılan yazı tipi, makale sisteme eklenirken font dosyası da eklenmelidir.

3. Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir.

4. İmla ve noktalama açısından, makalenin ya da konunun zorunlu olduğu durumlar dışında Türk Dil Kurumu imla kılavuzu esas alınmalıdır.

5. Makalelerde yapılan atıf sistemlerinde sadece tek bir formata bağlı kalınmalıdır. Her makalenin sonunda mutlaka kaynakça bulunmak zorundadır. Kaynakçanın düzenli ve formata uygun olması dergimizin öncelikleri arasındadır.

Yazım ve Yayın İlkeleri ile İlgili Açıklama

Başlık: İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir başlık olmalıdır. Makalenin ana başlığı 14 punto ve koyu harfli yazılmalı, İngilizce başlığı ise 12 punto ve italik yazılmalıdır.

Bölüm Başlıkları: Makalede, düzenli bir bilgi aktarımı sağlamak üzere ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir ve gerektiği takdirde başlıklar numaralandırılabilir.

Özet: Makalenin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve en az 200 kelimedenden oluşan Türkçe ve İngilizce özet (Abstract) bulunmalıdır. Özeti altında, 3-5-7 sözcükten oluşan anahtar kelimeler verilmelidir. Özet ve abstract kısmı 9 punto, 1 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Ana Metin: A4 boyutunda (29.7×21 cm.) kâğıtlara, dikey olarak, MS Word programında, Times New Roman yazı karakteri ile 10 punto ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır. Sayfa düzeni belirtildiği gibi olmalıdır.

Dipnot: Dipnotta yer alan bütün bilgiler 8 punto, 1 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Tablolar ve Şekiller: Tabloların numarası ve başlığı bulunmalıdır. Tablolar metin içinde bulunması gereken yerlerde olmalıdır. Şekil numaraları ve adları şeklin hemen altına ortalı şekilde yazılmalıdır.

Resimler: Yüksek çözünürlüklü, baskı kalitesinde taranmış halde metin içerisindeki yerlerinde verilmelidir. Resim adlandırmalarında, şekil ve çizelgelerdeki kurallara uyulmalıdır.

Makalelerde yapılan atıf sistemlerinde sadece aşağıdaki format uygulanmalıdır. Metin içi göndermeler ve Kaynakça örneklerde belirtildiği gibi olmalıdır:

Örnek Kaynak Gösterme:

Kitap (Tek yazarlı):

Kara, M. A. (2016). *İnşaatta Göçmen Olmak*. Ankara: Gece Kitaplığı.
Gönderme: (Kara, 2016: 78)

Kitap (İki yazarlı):

Çağdaş, A. ve Şahin, Z. S. (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
Gönderme: (Çağdaş ve Şahin, 2002: 46)
NOT: İngilizce veya başka dillerdeki kitaplarda “ve” bağlacı yerine kitap dilindeki bağlaç veya & işareti kullanılmalıdır.

Kitap (Üç yazarlı):

Işın, M. A.; Tatlıcan, İ. ve Işın, M. (1989). *Sinop*. Ankara: Sinop Müzesi Yayınları
Gönderme: (Işın, Tatlıcan ve Işın, 1989: 17).
NOT: İngilizce veya başka dillerdeki kitaplarda “ve” bağlacı yerine kitap dilindeki bağlaç veya & işareti kullanılmalıdır.

Kitap (Üçten fazla yazarlı):

Erdem, M. D.; Yavuz, S.; Gürlek, M. ve Dost, A. (2013). *Tarihî Türk Lehçeleri-Eski Anadolu Türkçesi Bibliyografyası*. İstanbul: Kesit Yayınları.
Gönderme: (Erdem, 2013: 28)
NOT: İngilizce veya başka dillerdeki kitaplarda “vd.” yerine makale dilindeki ek kullanılmalıdır.

Kitap (Aynı yazarın birinci yazar olduğu aynı yıla ait üçten fazla yazarlı):

Büyüköztürk, Ş.; Kılıç-Çakmak, E.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
Büyüköztürk, Ş.; Çakan, M.; Tan, Ş. ve Atar, H. Y. (2014). *TIMSS 2011 8. Sınıflar Türkiye Raporu*. Ankara: YEGİTEK Yayınları.
Gönderme-1: (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012: 28)
Gönderme-2: (Büyüköztürk, Çakan, Tan ve Atar, 2012: 33)

Derleme Kitaptan Makale:

Mc Nally, D. (1997). Language, History and Class Struggle. (Derleyen: E. M. Wood and J. B. Foster). *In Defense of History: Marxism and the Postmodern Agenda* İçinde (s. 21-33). New York: Montly Review, 26-42.
Gönderme: (Mc Nally, 1997: 35)

Çeviri Kitap:

Bolman, L. ve Deal, T. (2008). *Organizasyonları Yeniden Yapılandırmak*, (Çeviren: A. Aypay ve A. Tanrıöğen). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Gönderme: (Bolman ve Deal, 2008: 16)
NOT: İngilizce veya başka dillerdeki kitaplarda “ve” bağlacı yerine kitap dilindeki bağlaç veya & işareti kullanılmalıdır.

Dergiden Makale (Tek yazarlı):

Abou-el-Haj, R. A. (1982). The Social Uses for the Past: Recent Arab Historiography of Ottoman Rule. *International Journal of Middle Eastern Studies*, 14(2), 185-201.

Gönderme: (Abou-el-Haj, 1982: 187).

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “ve” bağlacı yerine makale dilindeki bağlaç veya & işareti kullanılmalıdır.

Dergiden Makale (İki yazarlı):

Yalman, A. ve Güdekli, İ. A. (2018). Türkiye'nin Uluslararası Marka Reklam Stratejilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İşleniş: Vestel Reklam Örneği. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 2(6), 19-30.

Gönderme: (Yalman ve Güdekli, 2018: 22).

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “ve” bağlacı yerine makale dilindeki bağlaç veya & işareti kullanılmalıdır.

Dergiden Makale (Üç yazarlı):

Tarman, B.; Acun, İ. ve Yüksel, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Tezlerin Değerlendirilmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 725-746.

Gönderme: (Tarman, Acun ve Yüksel, 2010: 728).

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “ve” bağlacı yerine makale dilindeki bağlaç veya & işareti kullanılmalıdır.

Dergiden Makale (Üçten fazla yazarlı):

Kırık, A. M.; Altıntaş Var, S. S.; Özkoçak, V. ve Darıcı, S. (2020). Pandemi Dönemlerinde İletişim ve Algı Yönetimi: Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(104), 36-57.

Gönderme: (Kırık vd., 2020: 55).

NOT: İngilizce veya başka dillerdeki makalelerde “vd.” yerine makale dilindeki ek kullanılmalıdır.

Kurum Tarafında Hazırlanmış Bir Rapor:

DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) (1994). *Temel Kadın Göstergeleri, 1978-1993*. Ankara: DİE.

Gönderme: (DİE, 1994: 11).

İki ya da Daha Fazla Ciltten Oluşan Kitaplar:

Moran, B. (1995). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, (3. Cilt). İstanbul: İletişim.

Gönderme: (Moran, 1995: 103).

Yazarı Belirsiz Kitaplar:

The 1995 NEA Almanac of Higher Education (1995). Washington DC: National Education Association.

Gönderme: (The 1995 NEA Almanac, 1995: 78).

Elektronik Makale:

Erdem, M.D. (2008). “Anadolu Ağzlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine”. *Turkish Studies*, 3(3), 502-562. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/565930511_Turkish_Studies_Volume_3.3_Spring_2008_p.502-562.pdf adresinden 04.06.2016 tarihinde erişildi.

Gönderme: (Erdem, 2008: 5).

Yazarın Aynı Yıla Ait Birden Fazla Çalışmasının Kaynakçada Gösterilmesi:

Uysal, İ. N. (2018a). Sözlükler Tanıklarla Daha Zengin, Daha İşlevsel: Türkçe Sözlük'e Tanıklar. *Türk Dili Dergisi*, CXIV(793), 39-46.

Uysal, İ. N. (2018b). Sözlük Biliminde Tanıklama ve Salâh Birsal'in Türkçe Sözlüğe Tanık Olarak Katkıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 109-118.

Gönderme 1: (Uysal, 2018a: 41).

Gönderme 2: (Uysal, 2018b: 121).

Alıntılanan veya Aktaran Kaynak:

Çalışmalarda birincil kaynaklara ulaşmak esastır, ama aksaklıklar nedeniyle asıl kaynağa ulaşılamamışsa, dipnotta alıntılanan ya da aktarılan kaynak belirtilir. Kaynakçada alıntılanan ya da aktarılan kaynak bilgilerine yer vermeye gerek yoktur.

Gönderme: (Yavuz, 2012: 8; Akt. Bulut, 2016: 5).

Lisanüstü Tez:

Yeşilçiçek, V. (2010). Ayşe Kulin'in 'Hayatı, Sanatı, Eserleri', (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mesut Tekşan), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gönderme: (Yeşilçiçek, 2010: 34).

Bildiri:

Telli, B.; Bulut, S. ve Bulduk, T. B. (2014). Adıyaman Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar, Adıyaman Üniversitesi Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu - I Bildiriler Kitabı 03- 04 Nisan 2014 (s.119-130). Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Yayınları.

Gönderme: (Telli, Bulut ve Bulduk, 2014: 122).

Ansiklopediler:

Akün, Ö. F. (1992). Divan Edebiyatı. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* İçinde (s. 398-422). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Gönderme: (Akün, 1992: 401).

Sözlük:

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gönderme: (TDK, 2005: 255).

Web Sayfası:

UNESCO (2013). World HeritageList. <http://whc.unesco.org/en/list> adresinden 14.04.2015 tarihinde erişildi.

Gönderme: (UNESCO, 2013).

Editörlü Kitapta Bölüm:

Bulut, S. (2016). Bilge Kağan. (Ed. S. Maden). *Geçmişten Günümüze Türkçeye Hizmet Edenler 1* İçinde (s. 3-12). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Gönderme: (Bulut, 2016: 10).

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 1-17, Winter 2020

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP Yeterlilikleri: Bir Karma Yöntem Çalışması) *Pre-School Teachers' Competences in Individualized Education Program (IEP): A Mixed Method Study*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.779765>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
12.08.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
30.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Begümhan Yüksel
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
begumhanuüksel@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-0869-9157>

Özgür Oğur

Yüksek Lisans Öğrencisi / Akdeniz
Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
ozgurogur33@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-4852-612X>

Aysegül İşbilir

Yüksek Lisans Öğrencisi / Akdeniz
Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
aysegulisibilir96@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-1718-2272>

* Bu çalışma 27-29 Haziran 2020 tarihlerinde düzenlenen '5. Ulusal Disiplinlerarası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Öz

Bu çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı'nın (BEP) hazırlanması ve uygulamasına ilişkin yeterliliklerinin belirlenmesi, anlaşılması ve yorumlanması amaçlanmaktadır. Karma araştırma yöntemi ile desenlenmiş betimsel bir çalışma olan bu araştırmanın nicel boyutunda 193, nitel boyutunda ise 11 öğretmen çalışma grubunu oluşturmuştur. Nicel boyutta veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan demografik bilgi formu ve İlik ve Sarı (2018) tarafından geliştirilen "Öğretmenler için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Yeterlik Ölçeği (ÖBEPYÖ)" ile toplanırken, nitel boyutta ise araştırmacılar tarafından hazırlanan "BEP Hazırlama ve Uygulama Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları" ile toplanmıştır. Nicel boyutunda ÖBEPYÖ'nden elde edilen verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde değerlerine bakılmış, nitel boyutta ise okul öncesi öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı yetkinlikleri ile ilgili belirlenen "BEP Hazırlık Öncesi Sürecini Açıklayabilme Yeterliliği, BEP Hazırlama Yeterliliği, BEP Sürecinde Aile Katılımını Sağlayabilme Yeterliliği, BEP'in Uygulanması ve Değerlendirilmesi Yeterliliği ve BEP ile ilgili Genel Yeterlilik" temaları doğrultusunda katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere betimsel analiz yapılarak alt temalar oluşturulmuştur. Araştırmadan nicel yöntem ile elde edilen bulgu sonuçlarına göre okul öncesi öğretmenlerinin BEP yeterliliklerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunda ise okul öncesi öğretmenleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda öğretmenlerin BEP hazırlanmasına ilişkin kısa ve uzun dönemli hedeflerin belirlenmesi ve BEP'in uygulama ve değerlendirme boyutlarında bilgi eksiklerinin olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP), Okul Öncesi Eğitim, BEP Yeterliliği, Karma Yöntem

Abstract

In this study, it is aimed to determine, understand and interpret the competencies of preschool teachers regarding the preparation and implementation of the Individualized Education Program (IEP). 193 teachers in the quantitative dimension and 11 teachers in the qualitative dimension of this research which is a descriptive study designed with mixed research methods created the study group. Data in the quantitative dimension collected through the demographic information form developed by the researchers and the Individualized Education Program Proficiency Scale for Teachers developed by İlik and Sari (2018). Data in the qualitative dimension collected through semi-structured interview questions about preparation and implementation of IEP that developed by researchers. The mean, standard deviation and percentage values were examined in the analysis of the data obtained from the scale in quantitative dimension; and in the qualitative dimension sub-themes were formed from descriptive analysis of the data obtained from the interviews in line with the themes of "Explaining the IEP Pre-Preparation Process, IEP Preparing Competence, Competence to Ensure Family Inclusion in the IEP Process, Competence in Implementing and Evaluating IEP and General Competence about IEP". According to the findings obtained from quantitative dimension, it has been determined that preschool teachers' IEP competencies are at a medium level. In the qualitative dimension of the study, as a result of the semi-structured interviews with preschool teachers, it was determined that teachers had deficiencies in the determining short and long term goals for the preparation of IEP and information deficiencies in the implementation and evaluation dimensions of IEP.

Keywords: Individualized Education Program (IEP), Pre-School Education, IEP Competence, Mixed Methods Research

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Yüksel, B.; Oğur, Ö. ve İşbilir, A. (2020). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Yeterlilikleri: Bir Karma Yöntem Çalışması. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 1-17.

GİRİŞ

Özel gereksinimli çocukların sahip oldukları yetersizlikler nedeniyle gelişim ve öğrenmede akranlarına göre daha fazla desteğe ihtiyaç duydukları bilinmektedir. Bu bağlamda gelişim ve öğrenmenin en hızlı olduğu erken çocukluk döneminde alınan nitelikli eğitimin önemi büyüktür. Özel gereksinimi olan çocukların gelişiminin desteklenmesinde kritik öneme sahip erken müdahale uygulamalarının gerçekleştirildiği kurumlardan birisi okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlarda erken müdahale kapsamında kaynaştırma eğitimine dâhil olan çocuklara bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) uygulanmaktadır (Durmuşoğlu Saltalı & Yıldırım Doğru, 2013; Martin, Van Dycke, Greene, Gardner & Lovett, 2016). BEP, özel gereksinimli bireyin gelişimsel özellikleri doğrultusunda eğitsel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bireye uygun olarak belirlenen yazılı bir dokümandır (Ersan & Ata, 2016; Vuran, 2005).

BEP'in amacı, özel gereksinimli çocuğun eğitim ortamlarından ve destek hizmetlerden üst düzeyde yararlanmasını sağlamaktır. Yetersizliği olan çocuğun bireysel farklılıklarına, gereksinimlerine göre hazırlanan BEP, özel gereksinimi olan çocuklara eğitimde fırsat eşitliği sağlamaktadır (Martin vd., 2016). Fisscuss ve Mandell (1997) özel gereksinimli çocukların özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitsel düzenlemeleri planlamak için BEP hazırlanmasının kritik önemi olduğuna vurgu yapmaktadır. BEP'in içeriğinde çocuğun varolan performansı, kısa ve uzun dönemli hedefler, sunulacak özel eğitim hizmetinin süresi, çocuğun katılım düzeyi ve türü yer almaktadır. Kaynaştırma uygulamalarında özel gereksinimli çocuğun bireysel özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan BEP temelinde mevcut programda uyarlamalar yapılarak eğitsel düzenlemelerin planlanması esastır.

Özel gereksinimli çocuklar için BEP hazırlanması birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de yasal olarak zorunlu hale getirilmiştir (MEB, 1997). 2006 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile de okul öncesi dönemde özel eğitim zorunlu olmuştur (MEB, 2006). Okul öncesi çağıdaki özel gereksinimli çocukların gelişimlerinin en iyi şekilde desteklendiği, akranları ile birlikte sosyalleştikleri okul öncesi eğitimi kurumlarında kaynaştırma eğitimi veren öğretmenlerin bu çocukların gelişim ve öğrenmelerinin maksimum düzeyde desteklenmesini sağlayan BEP hazırlama ve uygulama ile ilgili donanımlı olmaları gerekmektedir. Araştırmalar sınıf öğretmenlerinin BEP'in hazırlanması ve uygulanmasında etkin rol almaları nedeniyle bu konudaki bilgi düzeyleri ve tutumlarının özel gereksinimli çocuğa sunulan eğitimin niteliğini etkilediğini ortaya koymaktadır (Avcıoğlu, 2011; Erden, 1998). Kaynaştırma eğitimi ile ilgili yapılması gerekenler her ne kadar yasa ve yönetmelikler ile belirlenmiş olsa da alanyazın incelendiğinde BEP'in hazırlanması ve uygulanmasında öğretmenlerin problemler yaşadığı görülmektedir (Çuhadar, 2006; Öztürk ve Eratay, 2010). Bu bağlamda öğretmenlerin hangi noktalarda problem yaşadıklarının tespit edilmesini bu problemlere uygun çözüm önerilerinin getirilmesini sağlayacaktır. Özyürek (2005), BEP'in başarıyla uygulanabilmesinde etili olan olumsuz etkenlerin tespit edilerek giderilmesi gerektiğini vurgulamıştır. BEP uygulamaları ile ilgili yapılan pek çok araştırma, BEP'in gereklerinin tam olarak yerine getirilememesinden ötürü kaynaştırma eğitiminin çocuklar üzerinde beklenen etki yaratmadığını ortaya koymaktadır (Güzel, 2014; Smith, 1990). Bu nedenle, kaynaştırma uygulamalarında çok önemli yeri olan BEP ile ilgili öğretmenlerin yeterliliklerinin belirlenmesi yaşanan sorunların tespit edilerek çözümlenmesi ve kaynaştırma eğitiminin niteliğinin artırılması açısından önemlidir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, ilköğretim sınıf öğretmenleri ve yöneticilerinin (Çuhadar, 2006), zihin engelliler öğretmenlerinin (Avcıoğlu, 2011; Öztürk & Eratay, 2010) ve rehber öğretmenlerin (Kuyumcu, 2011), okul yöneticilerinin (Ayanoğlu & Gür Erdoğan, 2019), okul öncesi özel eğitim öğretmenlerinin (Leatherman, 2007), sınıf öğretmenlerinin (Kamens, Loprete & Slostad, 2000) ve beden eğitimi öğretmenlerinin (Qi, Wang & Ha, 2017) BEP yeterlilikleri veya görüşlerini inceleyen çalışmalar olmakla birlikte erken müdahale uygulamalarında etkin rol oynayan okul öncesi öğretmenlerinin BEP hazırlamaya yönelik görüşlerini inceleyen sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır (Ersan & Ata, 2016). Ersan ve Ata (2016) okul öncesi öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının (BEP) hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin görüşlerini belirleme amacıyla yüz yüze görüşme yaptıkları nitel bir çalışma yapmışlardır. Bu bağlamda, bu araştırmanın nicel-nitel araştırma yönteminin birlikte kullanıldığı karma desen modelinde olmasının ilgili alanyazına veri zenginliği sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca kaynaştırma eğitiminde özel gereksinimli çocukların gelişimlerinin desteklenmesinde kritik öneme sahip olan okul öncesi öğretmenlerinin BEP hazırlama, uygulama ve değerlendirme aşamaları ile ilgili yeterliliklerinin derinlemesine incelenmesi, bu konuda yaşanan problemlerin tespit edilmesini sağlayabilir. Yaşanan sorunların ortaya konulmasının nitelikli BEP hazırlanmasını sağlayarak kaynaştırma eğitimi alan çocukların eğitsel gereksinimlerinin en iyi

şekilde karşılanmasına fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerin BEP hazırlama ve uygulamaya ilişkin yeterliliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu çalışma okul öncesi öğretmenlerinin BEP hazırlamaya yönelik yeterliliklerini incelemek amacıyla hem nitel hem de nicel boyutları içeren karma araştırma yöntemi ile desenlenmiş betimsel bir çalışmadır. Karma yöntem araştırmalarında, nicel ve nitel yöntemler birlikte kullanılarak bir yöntemin zayıf yanlarının diğerinin güçlü yönleriyle tamamlanması, böylelikle her iki yöntemle elde edilen verilerin geçerlik ve güvenilirliğinin artırılması amaçlanır (Creswell & Plano Clark, 2011). Bu araştırma nicel veriler ile nitel verilerin eş zamanlı toplandığı iki bilgi türüne de eşit olarak ağırlık verilen yakınsayan paralel desenli (convergent parallel design) (NİC+NİT) bir araştırmadır. Yakınsayan paralel, nicel ve nitel verilerin ve sonuçların paralel zamanda toplandığı, analiz edildiği ve birleştirildiği bir desendir. Bu çalışmada yakınsak paralel desen içerisinde yer alan, nicel ve nitel iki paralel boyutun bağımsız olarak yönlendirildiği ve sadece yorum sırasında bir araya getirildiği paralel veri türü kullanılmıştır (Creswell & Plano Clark, 2011; Günbayı, 2020).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Antalya il merkezinde MEB'e bağlı resmi anaokullarında görev yapan 193 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örneklemede araştırmacı, araştırmaya dâhil edilecek kişilere karar vererek zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumları derinlemesine inceleme fırsatı veren bir yöntemdir (Silverman, 2006; Yıldırım & Şimşek, 2005). Ölçüt örnekleme tekniği ise önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumlar çalışılır (Palys, 2008). Bu çalışmadaki ölçütler katılımcıların 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Antalya il merkezinde görev yapması, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi gereksinimi olan çocuklarla çalışmakta olması ya da mesleki yaşamlarında en az bir kez kaynaştırma eğitimi gereksinimi olan çocuklarla çalışmış olması, okul öncesi öğretmenliği lisans programından mezun olmuş olması ve çalışmaya gönüllü katılım göstermesidir. Bütün bu ölçütleri sağlayan 193 okul öncesi öğretmeni çalışmanın nicel boyutuna dâhil edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen okullarda görev yapan idarecilerinden 193 öğretmen arasından sınıfta kaynaştırma çocuğu bulunan araştırmaya katılmaya gönüllü öğretmenlerin bilgileri alınmıştır. Görüşme yapmayı kabul eden 11 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Değişken		f	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	183	94.8
	Erkek	10	5.2
Toplam		193	100
Yaş	20-24	46	23.8
	25-29	43	22.3
	30-34	38	19.7
	35-39	39	20.2
	40 ve üzeri	27	14.0
Toplam		193	100

Çalışma grubundaki öğretmenlerin %94.8'i (n=183) kadın, %5.2'si (n=10) erkektir. Öğretmenlerin % 23.8'i (n=46) 20-24 yaş, % 22.3'ü (n=43) 25-29 yaş, % 19.7'si (n=38) 30-34

yaş, % 20.2'si (n=39) ise 35-39 yaş aralığındadır. Görüşme yapılan katılımcıların tamamı kadındır ve % 64'ü (n=7) 30-34 yaş, % 36'sı (n=4) 35-39 yaş aralığındadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin BEP yeterlikleri ile ilgili nicel veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan demografik bilgi formu ve İlik ve Sarı (2018) tarafından geliştirilen “Öğretmenler için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Yeterlik Ölçeği (ÖBEPYÖ)” kullanılarak toplanmıştır. Ayrıca çalışmanın nitel boyut verilerinin toplanmasında da yarı yapılandırılmış görüşme yolu ile toplanmıştır.

Demografik Bilgi Formu; araştırmacılar tarafından hazırlana kişisel bilgi formunda katılımcılar ile ilgili yaş, cinsiyet, mezun olunan bölüm gibi sosyo-demografik bilgiler yer almaktadır.

Öğretmenler için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Yeterlik Ölçeği (ÖBEPYÖ); İlik ve Sarı (2018) tarafından geliştirilmiştir. Öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme, uygulama ve değerlendirme yeterliklerini değerlendirmeye yönelik olarak hazırlanan ölçek, 5'li likert tipinde olup 38 maddeden oluşmaktadır. BEP hazırlık öncesi, BEP hazırlama, BEP'e aile katılımı, BEP'in uygulanması ve değerlendirilmesi olmak üzere dört alt boyuttan oluşan ve tüm boyutların ayrı ayrı değerlendirilebildiği ölçeğin cronbach alfa katsayısı 0.98'dir. Açıklanan toplam varyans % 77'dir. Ölçeğin Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri ise .96'dır. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliğine yönelik cronbach alpha katsayısı ölçek tatmamı için 0.99, hazırlık öncesi boyutu için 0.94, hazırlama için 0.98, BEP'e aile katılımı için 0.97, BEP'in uygulanması ve değerlendirilmesi için 0.98 olarak hesaplanmıştır. Literatürde cronbach alpha katsayısının 0.70 ve üzeri olması güvenilirlik için genel olarak yeterli görülmesine rağmen (Şencan, 2005), bu çalışmada ölçek iç tutarlılık katsayısının oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmiştir. Araştırma kapsamında ölçeğin tüm alt boyutları kullanılmıştır.

BEP Hazırlama ve Uygulama Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu; okul öncesi öğretmenlerinin BEP hazırlama ve uygulamaya yönelik yeterlilikleri ile ilgili alanyazın taraması yapıldıktan sonra araştırmacılar tarafından “*BEP Hazırlık Öncesi Sürecini Açıklayabilme Yeterliliği, BEP Hazırlama Yeterliliği, BEP Sürecinde Aile Katımını Sağlayabilme Yeterliliği, BEP'in Uygulanması ve Değerlendirilmesi Yeterliliği ve BEP ile ilgili Genel Yeterlilik*” olmak üzere beş ana tema altında soru havuzu oluşturulmuştur. Nitel verilerin iç geçerliği sağlamak için temalar ve temalara yönelik hazırlanan sorular özel eğitim alanından iki alan uzmanı öğretim üyesinin görüşüne sunulurken uzman görüşleri doğrultusunda temalar ve araştırma soruları son halini almıştır. Soruların, katılımcıların konu ile ilgili düşüncelerini ayrıntılı şekilde ifade edebilecekleri açık uçlu sorular olmasına ve gerekli yerlerde ana soruların anlaşılmasını kolaylaştırarak daha fazla ayrıntı elde edilebilecek sonda sorular ile derinlemesine bilgi alınacak şekilde düzenlenmesine dikkat edilmiştir. İç geçerliliği sağlamak için, temaların kodlayıcılar arası güvenilirliğine “kappa” analizi ile bakılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan temaların kappa değeri 0.92 olarak tespit edilmiştir. Miles ve Huberman (1994) nitel araştırmalarda %90 ve üzeri araştırmacı ve uzman görüşü birliği sağlandığı durumda çalışmanın güvenilir kabul edilebileceğini belirtmişlerdir. Bu durumda, bu çalışmanın nitel bulgularının güvenilir olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılacak öğretmenlerden farklı bir öğretmen ile görüşülerek pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonrasında araştırmaya katılmaya gönüllü 11 okul öncesi öğretmeni ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların onayı alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Her bir görüşme ortalama 30 dakika sürmüştür. Araştırmanın dış geçerliği için katılımcıların görüşleri doğrudan alıntılar yapılarak örnekler ile verilmiştir. Dış geçerliliği için ise araştırmada elde edilen ham veriler ve bu veriler doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ve yapılan yorumlar için iki alan uzmanından doğrulama istenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel boyutunda ÖBEPYÖ'nden elde edilen veriler istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesi amacıyla, aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde değerlerine bakılmıştır. ÖBEPYÖ, standart bir puanlamaya sahip olmadığı için katılımcıların puan ortalamaları ve bu puanların standart sapmalarına göre değerlendirme yapılmıştır. Katılımcıların puanları değerlendirilirken katılımcıların puanları

sıralanmış ve alt ve üst %27'lik iki grup oluşturulmuş, iki grup arasındaki puanlar 'orta', bu puanların altındakiler 'düşük', bu puanların üstündekiler ise 'yüksek' olarak kabul edilmiştir. Bu işlem hem ölçeğin geneli hem de alt boyutlar için uygulanmıştır. Analizlerin değerlendirmesinde anlamlılık düzeyi .05 olarak benimsenmiştir.

Araştırmanın nitel boyutunda ise yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler için nitel veri analizi yazılımı kullanılarak betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde betimlemektir (Yıldırım & Şimşek, 2005). Betimsel analizde önceden belirlenen temalara göre veya araştırma verilerine dayalı olarak geliştirilmiş temalar kullanarak çalışma verileri yorumlanabilir. Bu çalışmada önceden belirlenen ana temalar doğrultusunda katılımcılarla yapılan ses kaydı alınan görüşmeler, araştırmacılar tarafından dinlenerek her bir ifade yazılı doküman haline getirilmiştir. Katılımcılara kod sembolleri (Ö1, Ö2 gibi) verilerek kimlikleri gizli tutulmuş, katılımcıların ses kayıtları üç araştırmacı tarafından ayrı ayrı dinlenerek yazılı metinler kontrol edilmiştir. Daha sonra görüşmelerden elde edilen veriler nitel veri analizi yazılım programına aktarılmış, betimsel analiz yapılarak, katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda alt temalar oluşturulmuştur.

BULGULAR

Görüşmeler sonucu kodlanan verilerden elde edilen bulgular "**BEP Hazırlık Öncesi Sürecini Açıklayabilme Yeterlilikleri**", "**BEP Hazırlama Yeterlilikleri**", "**BEP Sürecinde Ailenin Katılımını Sağlayabilme Yeterlilikleri**", "**BEP'in Uygulanması ve Değerlendirilmesi Yeterlilikleri**" ve "**BEP ile ilgili Genel Yeterlilik**" başlıkları altında sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların ÖBEPYÖ Alt Boyutlarından ve Genelinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Değişken	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	Ss
BEP Hazırlık Öncesi	193	8	40	19	7.60
BEP Hazırlama	193	9	45	24	9.83
BEP'e Aile Katılımı	193	5	25	11	5.43
BEP'in Uygulanması ve Değerlendirilmesi	193	16	80	40	16.2
ÖBEPYÖ Genel	193	38	190	93	37.25

Tablo 2 incelendiğinde, ÖBEPYÖ alt boyutlarından **BEP Hazırlık Öncesi** alt boyutunda öğretmenlerin puan ortalamasının 19 ve standart sapmasının 7.6 olduğu görülmektedir. Buna göre 11 puan altı düşük, 11-27 puan aralığı orta düzey ve 27 puan üstü yüksek kabul edilmiştir. Hesaplamalara göre öğretmenlerin **BEP Hazırlık Öncesi** boyutunda %16.1'i düşük, %69.4'ü orta ve %14.5'i yüksek puan almıştır.

Katılımcıların "**BEP Hazırlık Öncesi Sürecini Açıklayabilme Yeterliliklerine**" ilişkin görüşlerini almak üzere "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) sizce nedir? Okulunuzda BEP hazırlanırken neler yapılıyor? Siz neler yapıyorsunuz? Açıklar mısınız?" soruları sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların, "BEP'in kimler için hazırlandığını açıklayabilme, "BEP Birimi"ni açıklayabilme" alt temalarında toplandığı belirlenmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

"**BEP'in kimler için hazırlandığını açıklayabilme**" temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin tamamının RAM raporu olan kaynaştırma öğrencileri için BEP

hazırladığını ifade ettikleri görülmüştür. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö2: "...RAM rapor vermişse ve kaynaştırma öğrencisiyse BEP hazırlıyoruz."

Ö7: "...Kaynaştırma çocuklarının eğitiminin sürekliliği için yapılması gereken bir program."

"**BEP Birimi'ni açıklayabilme**" alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, "BEP biriminin kimlerden oluştuğunu açıklayabilme", "BEP birim üyelerinin görevlerini açıklayabilme" "BEP biriminin toplanma sıklığını açıklayabilme" alt temaları oluşmuştur.

"BEP biriminin kimlerden oluştuğunu açıklayabilme" alt teması ile ilgili katılımcı görüşleri incelendiğinde, iki öğretmen okulda BEP birimi oluşturulmadığını ifade etmiştir, bir öğretmen de okulunda BEP birimi oluşturulduğu ancak ekipte kendisinin görev almadığını; ekip üyelerinin okul aile birliğinden bir veli, rehber öğretmen ve okul öğretmenlerinden birkaç kişiden oluştuğunu belirtmiştir. Sekiz öğretmen okullarında oluşturulan BEP ekibinde idareden bir kişinin olduğunu, yedi öğretmen sınıf öğretmeninin olduğunu, beş öğretmen rehber öğretmen olduğunu, beş öğretmen velinin olduğunu, iki öğretmen RAM'den gelen bir uzman olduğunu, bir öğretmen de çocuğun kendisinin ekipte olduğunu belirtmişlerdir. "BEP biriminin kimlerden oluştuğu" alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö1: "... BEP birimi Müdür yardımcısı, öğrenci velisi, özel eğitim öğretmeni, sınıf öğretmeninden oluşmakta."

Ö10: "Okul aile birliğinden bir velimiz var galiba, rehber öğretmenimiz ve okul öğretmenlerinden birkaç kişi var."

"BEP biriminin kimlerden oluştuğunu açıklayabilme" alt temasında çocuğun katılımını sağlayabilme ile ilgili sorulan "BEP sürecinde çocuğun toplantılara katılımı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?" sonda sorusuna dokuz öğretmenin okul öncesi dönem çocuklarının BEP Hazırlama sürecinde çocuğun yaşı, engeli ve/veya toplantıda konuşulanlardan olumsuz etkilenebilecekleri sebepleriyle BEP hazırlamada kararlara katılmalarının uygun olmadığını belirttikleri görülmüştür. İki öğretmen de çocuğun tanısı ya da gelişimi doğrultusunda karar verilebileceğini ifade etmiştir. Bu soruya verilen katılımcı cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Ö5: "Yani, uı, çocuk katılabilir de katılmayabilir de, çocuğun farkındalığı ile ilgili bir şey."

Ö7: "Çocuklar küçük olduğu için dahil etmiyoruz biz, çünkü konular çocuğa soyut geliyor bence, ayrıca çocuğun eksiklerinden de bahsediliyor, yani çocuk üzülebilir böyle bir durumda."

"BEP birim üyelerinin görevlerini açıklayabilme" alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, sadece bir öğretmenin BEP hazırlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinin tamamını kapsayacak şekilde cevap verdiği, dört öğretmen BEP oluşturmak için, yedi öğretmen çocuğun gelişimini takip edip değerlendirmek için BEP ekibinin toplandığını, üç öğretmen de aileyi bilgilendirmek için toplandığını belirtmişlerdir. "BEP birim üyelerinin görevleri" alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö1: "...ilk olarak çocukla ilgili BEP raporunu oluşturmak için, ikincisi çocuğun gelişim durumunu gözlemlemek için, diğerleri de gelişim ve durumunu gözlemlemek için, nasıl ilerledik, yeni kazanımlar gösterdi mi diye."

Ö11: "Yani genel olarak çocuğun durumunu ve planını görüşüyoruz ne durumdayız diye.. BEP planında aldığımız kazanım göstergeler doğrultusunda ne kadar ulaşabildik, çocuğu ne kadar destekledik, bunu aileye de belirtiyoruz, evde çocukla nasıl çalışmalarını gerektiğini, toplantıda bunları konuşuyoruz."

"BEP biriminin toplanma sıklığını açıklayabilme" alt temasına ilişkin katılımcı cevapları incelendiğinde, beş öğretmen yılda dört kere toplandığını, bir öğretmen yılda iki kere toplandığını, iki öğretmen üç ayda bir toplandığını, iki öğretmen de her ay toplandığını belirtmişlerdir. Bu cevapları veren öğretmenlerden üçü toplanma sıklığının çocuk ve ailenin ihtiyacına göre değişebileceğine de vurgu yapmışlardır. "BEP biriminin toplanma sıklığı" alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö4: "Dönemde bir kere galiba, ihtiyaç duyulduğu zaman aslında ama dönemde bir, yılda iki kere toplanıyor."

Ö7: “Öğrencinin gelme durumuna göre değişir ama normalde dönemde iki defa diye biliyorum.”

Ölçeğin **BEP Hazırlama** alt boyutunda öğretmenlerin puan ortalaması 24 ve standart sapma 9.8’dir. Dolayısıyla 14 puan altı düşük, 14-34 puan aralığı orta düzey ve 34 puan üstü yüksek kabul edilmiştir. Hesaplamalara göre öğretmenlerin **BEP Hazırlama** boyutunda %16.6’sı düşük, %65.3’ü orta ve %18.1’i yüksek puan almıştır.

Katılımcıların “**BEP Hazırlama Yeterliliklerine**” ilişkin görüşlerini almak üzere “**BEP hazırlanırken nelere dikkat ediyorsunuz?**” Açıklar mısınız? sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların, “var olan performansı belirleyebilme”, “öncelikli amaçları belirleyebilme” ve “kısa ve uzun dönemli amaçları belirleyebilme” alt temalarında toplandığı belirlenmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

“**Var olan performansı belirleyebilme**” alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, altı okul öncesi öğretmenin kaynaştırma çocuğunun var olan performansını belirlemek üzere gözlem tekniğine başvurduğu, dört öğretmenin aileden bilgi aldığı, üç öğretmenin gelişim/performans değerlendirme formlarından yararlandığı, bir öğretmenin RAM’den gelen rapor doğrultusunda hareket ettiği, bir öğretmenin de çocuğun eğitim aldığı özel eğitim kurumunda hazırlanan raporlardan faydalandığı tespit edilmiştir. “Var olan performansı belirleyebilme” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö4: “Sınıfta gözlemleyerek, ne yapıp yapmadığını, bire bir çocukla ilgilenerek, öyle ortaya çıkabiliyor. Çünkü aile anlatıyor, ailenin anlattığı biraz havada kalıyor, biraz daha iyimser davranıyorlar, mesela benim çocuğumun hafif düzeyde zihinsel engeli var ama ailesi kabul etmiyor.”

Ö8: “Bunu belirlerken, zaten aslında çocuk bize geldiğinde onu önceden tanıma şansınız yok, kendisi zaten hazır bir programla geliyor. Bize daha önce gittiği eğitim merkezleri bilgi veriyor neler yapabiliyor nelerde eksik gibi konularda bilgi veriyorlar o şekilde yapıyoruz.”

“**Öncelikli amaçları belirleyebilme**” alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, dokuz öğretmenin öncelikli amaçları belirlerken çocuğun var olan performansı doğrultusunda desteğe ihtiyaç duyduğu becerileri belirledikleri, bir öğretmenin özellikle günlük yaşam deneyimi ile ilgili becerileri desteklemeye öncelik verdiği, bir öğretmenin de çocuğun engel durumuna göre hazır modülleri kullandığı belirlenmiştir. “Öncelikli amaçları belirleyebilme” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö3: “Çocuğun özelliklerine göre seçiyoruz, çocuğun hangisine ihtiyacı varsa önceliğimiz o oluyor.”

Ö11: “Standart bir şey var, çocuğun engel durumuna göre modüller var, o modüllerden alıyorum.”

“**Kısa ve uzun dönemli amaçları belirleyebilme**” alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, dört öğretmenin uzun dönemli amaçları daha genel, kısa dönemli amaçları ise daha özel, alt basamaklar olarak tanımladıkları, yedi öğretmenin kısa ve uzun dönemli hedefleri açıklamakta zorlandıkları görülmüştür. “Kısa ve uzun dönemli amaçları belirleyebilme” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö2: “liste halinde vardı aslında ama şu an tam olarak hatırlayamıyorum. Ama sanırım kısa dönemli amaçlar daha küçük adımları oluşturuyor öyle diyebilirim.”

Ö6: “Kısa dönemli amaçlar o hedefin küçük adımları oluyor, uzun dönemli amaçlar da o hedefin kendisi. Mesela uzun dönemli amaç çocuğa ritmik sayma yeteneği kazandırmak, kısa dönemli amaç ise 1’den 5’e kadar ritmik saymayı kazandırmak gibi.”

Ölçeğin “**BEP’e Aile Katılımı**” alt boyutu incelendiğinde öğretmenlerin puan ortalaması 11 ve standart sapma 5.4’tür. Buna göre 6 puan altı düşük, 6-16 puan aralığı orta ve 16 puan üstü yüksek düzey kabul edilmiştir. Hesaplamalara göre öğretmenlerin **BEP’e Aile Katılımı** boyutunda %20.7’si düşük, %63.8’i orta, %15.5’i ise yüksek puan almıştır.

Katılımcıların “**BEP Sürecinde Ailenin Katılımını Sağlayabilme Yeterliliklerine**” ilişkin görüşlerini almak üzere “**BEP sürecine aileyi dâhil etmek için neler yapıyorsunuz?**” sorusu sorulmuştur. “**BEP Sürecinde ailenin katılımını sağlayabilme yeterliği**” alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, altı öğretmen birebir görüşme yolu ile altı öğretmen de **BEP** toplantılarında aile ile çocuğu hakkında görüştiklerini belirtmişlerdir. İki öğretmen bazı ailelerin

işbirliğine açık olmadığını, aileler ile iletişim kurmakta bazen zorluk yaşadıklarını ve bu durumda rehber öğretmenden destek aldıklarını belirtmiştir. “Ailenin katılımını sağlayabilme” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö4: “*BEP toplantımız olduğunda veliyi çağırdık işte, orada veliyi bilgilendirdik şu yapılacak bu yapılacak şeklinde, performans takibi yapacağımı ve 30 günlük süreçte çocuğu gözlemleyeceğimi de söyledim, ona göre planı yapacağımı söyledim... Veli ile zaten günlük diyalog halindeyiz, veliyi o şekilde de bilgilendiriyorum.*”

Ö7: “*Önce rehber öğretmen ile görüşüyorum. Çünkü aile siz tek başınıza olduğunuzda sizi pek kale almıyor. Dediğim gibi çocuğun eksik yönünü avantaja çevirmeye çalışıyorum, bunu aileye de belirtiyorum, aileye çocuğun eksik yönlerinden değil olumlu ve yapabildiği şeylerden bahsediyorum. Onlara hep diyorum ki biz birlik olmalıyız ben tek başıma ilerleme gösteremem diyorum.*”

Belirlenen bu temaya ilişkin sorulan soru haricinde katılımcılar ile BEP ekibinin kimlerden oluştuğu ve çocuğun var olan performansının belirlenmesinde başvurulan yollara ile ilgili sorulan sorulardan alınan bazı katılımcı cevapları da okul öncesi öğretmenlerinin BEP sürecinde ailenin katılımı ile ilgili görüşlerini ortaya koymaktadır. Örneğin, BEP biriminin üyeleri sorulduğunda sadece dört öğretmenin ailenin BEP ekibinin bir üyesi olduğunu ifade ettiği görülmüştür. Öte yandan çocuğun var olan performansı belirlenirken başvurdukları yollar ile ilgili sorulan soruda da yine sadece dört öğretmen aile ile görüşerek çocuk ile ilgili bilgi edindiklerinden bahsetmiştir.

Ölçeğin “*BEP’in Uygulanması ve Değerlendirilmesi*” alt boyutunda öğretmenlerin puan ortalaması 40 ve standart sapma 16.2’dir. Buna göre 24 puan altı düşük, 24-56 aralığı orta ve 56 puan üstü yüksek düzey kabul edilmektedir. Hesaplamalara göre katılımcıların BEP’in Uygulanması ve Değerlendirilmesi boyutunda %17.1’i düşük, %64.2’si orta ve %18.7’si yüksek puan almıştır.

Katılımcıların “*BEP’in Uygulanması ve Değerlendirilmesi Yeterliklerine*” ilişkin görüşlerini almak üzere “*Kaynaştırma çocuğunuz için BEP uygulama ve değerlendirme süreçlerinden bahseder misiniz?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların, “*BEP Amaçlarına Uygun Etkinliklerde Uyarlama Yapabilme*” ve “*BEP Amaçlarına Uygun Değerlendirme Yapabilme*” alt temalarında toplandığı belirlenmiştir. Katılımcıların ilgili temaya yönelik sorulan sorulara verdikleri cevaplara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

“*BEP Amaçlarına Uygun Etkinliklerde Uyarlama Yapabilme*” alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, bir öğretmen planda uyarlama yapmış olmasına rağmen sınıfta yalnız olduğu için uygulamada kaynaştırma çocuğuna özel uyarlama yapamadığını, bir öğretmen de genellikle uyarlama yaptığını ancak bütün kaynaştırma çocukları için uyarlama planlayamadığını, özellikle ağır engelli çocukları grup etkinliklerine dahil etmek için uyarlama yerine o çocukla birebir çalışmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Görüşme yapılan diğer öğretmenler özel gereksinimli çocuğun ihtiyaçlarına yönelik uyarlamalar yaptıklarını belirtmişlerdir. “*BEP Amaçlarına Uygun Uyarlama Yapabilme*” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö4: “*Bizim etkinlik planlarımız var, o eğitim planlarının içerisinde uyarlama bölümümüz var, çocuğun engel durumuna göre günlük aldığı etkinlikleri çocuğa göre uyarlıyorum, uyarlama bölümüne yazıyorum, “şu, şu” yapılabilir şeklinde alternatif üretiyorum, geldiği süre içinde de kaynaştırma öğrencimle o bölümleri uygulamaya çalışıyorum. Sınıftaki diğer çocuklarla paralel gitmesini önemsiyorum, çünkü ona ayrı bir etkinlik uyguladığımda diğer çocukların yapabileceği bir şey yok, sınıfta tek öğretmen olduğu için.*”

Ö7: “*Çocuk bize zaten raporlu bir şekilde geliyor, biz o rapora uygun şekilde bir plan hazırlamaya çalışıyoruz gerekirse etkinlikler için uyarlamalar yapıyoruz, rehberlik öğretmeni bize gerektiğinde yardımcı oluyor mesela, sonra ilerleme var mı gelişme var mı diye kontroller değerlendirmeler yapıyor. Zaten günlük eğitim akışımız var, buradan uygun olanını alabiliyoruz, çocuğu da gözlemliyorum hangi konuda eksik ise ona yönelmeye çalışıyorum gelişmesi için. Mesela bir oyun etkinliği var ve sepete top atacak çocuklar diyelim, görme yetersizliği olan bir çocuğa ne yapılabilir, daha büyük bir sepet ya da top sağlanabilir mesela.*”

Öğretmenlerin yaptıkları uyarlamalar ile ilgili daha derinlemesine bilgi edinmek için “BEP’te kazanılmayan amaçlar olduğunda nasıl bir yol izlersiniz?” sonda sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, BEP’te ele alınan hedeflere ulaşamadığı durumlarda altı öğretmen kazanımları tekrar aldığı, üç öğretmenin kazanımları basitleştirerek değiştirdiği, kazanımları daha sonra tekrar aldığını ifade eden öğretmenlerden ikisinin yöntemde değişiklikler yaparak, bir öğretmenin de etkinlik çeşidinde değişiklik yaparak kazanımları tekrar ele aldığı belirlenmiştir. Bir öğretmen ise ilerleme olmadığında çocuğun performans değerlendirmesine “çalışılması gereken alan olarak” not aldığını belirtmiş, ancak uygulamada ne yaptığına ilişkin bir açıklamada bulunmamıştır. Bir öğretmen de çocuğun seviyesinin üstünde bir hedef belirlemediği için böyle bir durumla karşılaşmadığını ifade etmiştir. “BEP’te kazanılmayan amaçlar olduğunda nasıl bir yol izlersiniz?” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şu şekildedir:

Ö10: “Çocuğun seviyesinin çok üstünde bir hedef asla almıyorum zaten, mesela bu dönem çocuğum için selamlaşma, giderken vedalaşma gibi ona uygun hedefler belirledim, bu yüzden kazanılmayan çok hedef olmuyor.”

Ö11: “Kazanıma ulaşamamışsak tekrardan çocuğa göre gerekirse yöntemi farklılaştırarak yeniden vermeye çalışıyorum. Biraz daha basitleştiriyorum mesela.”

“BEP Amaçlarına Uygun Değerlendirme Yapabilme” alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, katılımcı görüşlerinin “Değerlendirmede Kullanılan Yöntem ve Teknikleri Açıklayabilme ve “Değerlendirme Sıklığını Açıklayabilme” alt temalarında toplandığı belirlenmiştir.

“Değerlendirmede Kullanılan Yöntem ve Teknikleri Açıklayabilme” alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, yedi öğretmen gözlem yöntemini kullandığını, bu öğretmenlerden birisi ek olarak portfolyo yaptığını belirtmiştir. Bir öğretmen çocuğun durumuna göre farklı değerlendirme yöntemleri uyguladığını belirtmiştir. Bir öğretmen de BEP ile ilgili değerlendirme yapmadığını belirtmiştir. “Değerlendirmede Kullanılan Yöntem ve Teknikler” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö2: Küçük yaş grubu olduğu için gözlem dışında bir yöntem kullanmıyorum.

Ö10: BEP ile ilgili açıkçası çok bir değerlendirme yapmadım, çünkü çok ağır ilerlediğimiz için çok değerlendirme yapma ihtiyacı duymadım.

“Değerlendirme Sıklığını Açıklayabilme” alt temasına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, altı öğretmen günlük değerlendirme yaptığını, dört öğretmen aylık değerlendirme yaptığını, bir öğretmen dönem sonlarında yaptığını, bir öğretmen de günlük değerlendirmeye ek olarak yılsonunda da değerlendirme yaptığını belirtmiştir. “Değerlendirme Sıklığı” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö7: “Her günün sonunda çocuğa değerlendirme yapıyorum. Çocuk kazanımı kazanmış mı diye yılsonunda ortak bir değerlendirme de yapıyorum.”

Ö10: “BEP ile ilgili açıkçası çok bir değerlendirme yapmadım, çünkü çok ağır ilerlediğimiz için çok değerlendirme yapma ihtiyacı duymadım.”

Ölçme aracının genelinden elde edilen puanların aritmetik ortalamasının 93, standart sapmasının ise 37.2’dir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 38, en yüksek puan 190’dır. Ölçeğin geneli için 56-130 puan aralığının orta düzey olduğu, 56 puan altının düşük olduğu ve 130 puan üstünün yüksek olduğu kabul edilmiştir. Yapılan hesaplamalara göre ölçek genelinde katılımcıların %17.6’sı düşük, %63.7’si orta, %18.7’si ise yüksek puan almıştır.

Katılımcıların “BEP ile ilgili Genel Yeterlilikleri”ne ilişkin görüşlerini almak üzere “BEP hazırlama ve uygulama konusunda kendinizi yeterli hissediyor musunuz? Bu konuda en çok hangi alanlarda zorluklar yaşıyorsunuz? Bu zorluklarla baş edebilmek için neler yapıyorsunuz, kimlerden destek alıyorsunuz? soruları yöneltilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin “BEP ile ilgili Yaşanan Zorluklara” ilişkin cevapları incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin genel olarak rehber öğretmen ya da RAM’dan gelen uzmandan aldıkları destek sayesinde planlamada çok zorlanmadıkları ancak BEP’in uygulaması boyutunda zorlandıkları görülmüştür. Uygulamada zorlandığını belirten öğretmenlerden biri sınıfının kalabalık olmasından dolayı zorlandığını, diğeri de RAM’dan gelen uzmanların teorikte destek verdiklerini ancak uygulamaya yönelik destekte yetersiz kaldıklarını belirtmiştir. Dört öğretmen BEP hazırlama ve uygulamada çok zorlandıklarını, bu konuda hizmetiçi eğitime ve desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

“Okul Öncesi Öğretmenlerinin BEP ile ilgili Genel Yeterlilikleri” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö7: “gerçekten bu konuya hiç hakim olmadığımı düşünüyorum, hizmetiçi eğitim verseler ne güzel olur mesela, ya da bir rehber kitabımız olsa, her yetersizlik türüne hitap eden bir BEP kitabı hazırlayıp verebilirler bize, İnternetteki bilgiler de çok kısıtlı çünkü. Aslında rehberlik öğretmeniyle görüşüp elimizden geldiğince uygun bir program hazırlamaya çalışıyoruz ama yine de tamamen uygun olduğunu söyleyemiyorum. Çünkü hangi kurallar çerçevesinde BEP hazırlamam gerektiğini bilmiyorum. Ben aslında bu konuda okul öncesi öğretmenlerinin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü lisansta yeterli donanım kazandırılmıyor. Hatta ben BEP terimini mesleğe başlayınca duydum ilk kez. RAM’den raporlu olan çocuklara hazırlıyoruz.”

Ö9: “... çünkü çok bilgili değilim, almadık mı tabi ki eğitim aldık ama bence lisansta aldığımız eğitim çok eksik. Bire bir yaşayınca ancak o bilgi oturaklı oluyor. Ben mesela BEP planını ancak bu sene özümseyebildim. Bir de BEP’li öğrenciyle bire bir ilgilenilmesi gerektiğini düşünüyorum ama bu şekilde değil ne yazık ki, Ö9:Rehber öğretmen de işin içinde yer almalı, çocuğun daha önce bağlı olduğu kurumla iletişim içinde olunmalı, rehber öğretmen benimle birlikte sınıfta çocuğu gözlemlemeli, ben çocuğun özel eğitim aldığı kurumu aradığımda bana bilgi verebilmeli mesela, sonuçta onlar benden daha bilgili olabilir. Çok eksikim varmış, siz sorunca anladım.”

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada, okul öncesi öğretmenlerinin ÖBEPYÖ’den aldıkları puanlar ve yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda Bireyselleştirilmiş Eğitimi Programı (BEP) hazırlama ve uygulama yeterlilikleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğunun ÖBEPYÖ’nin BEP Hazırlık Öncesi boyutunda aldıkları puan ortalamalarının orta seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda “BEP Hazırlık Öncesi Sürecini Açıklayabilme Yeterliliği” alt temasının BEP’in kimler için hazırlandığını açıklayabilme ve BEP birimini açıklayabilme temalarından oluştuğu, BEP birimini açıklayabilme alt temasının da kendi içinde “BEP biriminin kimlerden oluştuğunu açıklayabilme, BEP biriminin görevlerini açıklayabilme, BEP biriminin toplanma sıklığını açıklayabilme” şeklinde üç alt temadan oluştuğu belirlenmiştir. “BEP’in kimler için hazırlandığını açıklayabilme” alt temasına ilişkin sorulardan elde edilen bilgiler doğrultusunda öğretmenlerin tamamının BEP’in tanı almış özel gereksinimli çocuklar için hazırlandığını açıklayabilme yeterliliğine sahip olduğu görülmüştür. Ayanoğlu ve Gür Erdoğan (2019) okul yöneticileriyle görüştikleri çalışmalarında yöneticilerin BEP’in özel gereksinimli çocuklar için hazırlanan bir program olduğu yönünde görüş bildirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Çuhadar’ın (2006) araştırmasında sınıf öğretmenleri ve okul yöneticileri BEP’in özel gereksinimli bireyler için hazırlanan, faydalı bir program olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında bulunan kaynaştırma çocuğu için BEP hazırlanmasının gerekliliği konusunda bilgi sahibi oldukları söylenebilir.

Bu bulguya karşın “BEP birimini açıklayabilme” temasını oluşturan “BEP Biriminin Kimlerden Oluşturduğunu Açıklayabilme” alt temasında okul öncesi öğretmenlerinin BEP biriminin kimlerden oluştuğu konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları, hatta okullarında BEP birimi olup olmadığıyla ilgili birbiriyle çelişen ifadelerde buldukları tespit edilmiştir. Araştırmada görüşme yapılan öğretmenlerden biri okulunda BEP birimi olup olmadığı konusunda bilgi sahibi olmadığını belirtirken, bir başka öğretmen okulundaki BEP biriminin okul aile birliğinden bir veli, rehber öğretmen ve okul öğretmenlerinden birkaç kişiden oluştuğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerden sekizi okullarında oluşturulan BEP ekibinde idareden bir kişinin olduğunu, yedi öğretmen sınıf öğretmeninin olduğunu, beş öğretmen rehber öğretmen olduğunu, beş öğretmen velinin olduğunu, iki öğretmen RAM’den gelen bir uzman olduğunu, bir öğretmen de çocuğun kendisinin ekipte olduğunu belirtmiştir. Hâlbuki Türkiye’deki özel eğitim ile ilgili yasal özel gereksinimi olan çocukların eğitsel gereksinimlerinin karşılanmasında ekip çalışmasının önemi ve gerekliliği üzerinde önemle durmaktadır. Özel eğitim hizmetleri yönetmeliğine göre, kaynaştırma çocuğu bulunan okullarda BEP biriminin oluşturulması ve bu ekipte müdür ya da onun görevlendirdiği müdür yardımcısı, gezerek özel eğitim görevi verilen öğretmen, aile, özel eğitim gerektiren öğrenci, rehber öğretmen (psikolojik danışman), eğitim programı hazırlamakla

görevlendirilen öğretmen, özel eğitim gerektiren öğrencinin sınıf öğretmeni ya da hazırlanan programın içeriğine uygun branş öğretmeni, gerektiğinde eğitsel tanılama izleme ve değerlendirme ekibinden bir üye olması gerektiği yasal olarak zorunludur (MEB, 1997). Ancak, araştırmaya katılan öğretmenlerden elde edilen bulguya göre, okul öncesi eğitim kurumlarında kaynaştırma eğitimi alan çocuklar için hazırlanan BEP raporlarının yasalarla tanımlanan ekip üyelerinin tamamından oluşmadığı görülmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda özel eğitim hizmetlerinde önemli görev ve sorumlulukları olan rehber öğretmenlerin BEP sürecinde görev almalarına ilişkin öğretmenlerin sadece beşinin görüş bildirmeleri ilgi çekici bir bulgudur. İlgili alan yazında rehber öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları ile ilgili bilgi eksiklerinin olduğunu ortaya koyan çalışmalar (Akalin, 2014; Aliyev, Erguner Tekinalp, Ulker & Shine Edizer 2012) öğretmenler ile görüşmeden çıkan bulguyu desteklemektedir. BEP biriminin kimlerden oluştuğunu açıklayabilme temasına ilişkin bir diğer bulgu ise okul öncesi kurumlarda kaynaştırma eğitimi alan çocuğun ebeveynlerinin genel olarak BEP ekibinin bir üyesi olarak dahil edilmedikleri, çocuğun kendisinin de alınan kararlara katılımının sağlanmadığı yönündedir. Bu bulgu, Avcioğlu'nun (2011) zihinsel engelliler sınıf öğretmenlerinin BEP ile ilgili görüşlerini belirlemek üzere yaptığı çalışmada elde ettiği bulgu ile örtüşmektedir. İlgili literatür incelendiğinde BEP'in yöneticiler, öğretmenler, çocuğun gereksinim duyduğu çeşitli uzmanlara ek olarak aile ve uygunsuz çocuğun kendisinin yer aldığı bir ekip tarafından hazırlanması gerektiği vurgulanmaktadır (Martin, vd., 2006). Özel eğitim hizmetlerinin etkili ve verimli olması için çocuğa özel eğitim hizmetlerini sunan kişilerin işbirliği içerisinde fikir alışverişi yaparak çalışmaları gerekmektedir. Ancak araştırmadan çıkan bu bulgu, BEP ekip üyelerinin yasa ve yönetmeliklerde öngörüldüğü gibi bir araya gelmediği, özellikle çocuğun gelişiminde kritik etkisi olan ebeveynlerin sürece dâhil edilmedikleri ve çocuğun kendisinin de alınan kararlarda söz sahibi görülmediğini göstermektedir.

"*BEP birim üyelerinin görevlerini açıklayabilme*" alt temasında öğretmenlerin çoğunluğunun hazırlık, uygulama ve değerlendirme aşamalarına ilişkin BEP üyelerinin görevlerini ayrıntılı olarak ifade edemedikleri görülmüştür. Dört öğretmen, BEP birim üyelerinin BEP raporunu oluşturmak için toplandığını belirtirken, yedi öğretmen çocuğun süreçteki gelişimini değerlendirmek için toplandığını belirtmiştir. Halbuki, 573 sayılı KHK'ye (1997) göre çocuğun eğitiminde görev alan tüm öğretmenlerin BEP toplantılarına düzenli olarak katılarak çocuğun performansı ve gelişimi ile ilgili fikir alışverişinde bulunmaları ve çocuğun eğitsel performansına ilişkin diğer ekip üyelerine bilgi vermeleri gerekmektedir (MEB, 1997). Araştırmanın nitel boyutundan elde edilen bu sonuca göre okul öncesi öğretmenlerinden bazıları BEP ekibinin sadece BEP raporu hazırlamak için toplandığını belirtirken bazıları da eğitim sürecinde çocuğun gelişim değerlendirilmesinin yapılması için toplandığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden hiçbirisi BEP ekibinin görevlerini BEP sürecini başından sonuna kadar kapsayacak şekilde ifade edememiştir. Bu bulgu, araştırmaya katılan öğretmenlerin bu noktada bilgi eksikliklerinin olduğunu düşündürmektedir.

"*BEP biriminin toplanma sıklığını açıklayabilme*" alt temasına yönelik cevaplara bakıldığında öğretmenlerin bir fikir birliği içinde olmadıkları görülmektedir. Görüşmeye katılan okul öncesi öğretmenlerinden beşi BEP toplantısı için yılda dört kere, bir öğretmen yılda iki kere, iki öğretmen üç ayda bir kere, iki öğretmen de her ay toplandığını belirtmiştir. Bu cevapları veren öğretmenlerden üçü ayrıca toplanma sıklığının çocuk ve ailenin ihtiyacına göre değişebileceğini de ifade etmiştir. Özel eğitim hizmetleri yönetmeliğine göre, özel gereksinimli çocuklar için hazırlanan BEP'in yılda en az bir kez gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (MEB, 2006). BEP toplantılarının sıklığının belirlenmesinde asıl belirleyici olan özel gereksinimi olan çocuğun gelişim seyri ve ihtiyaçlarıdır. Dolayısıyla okul öncesi öğretmenlerinin vermiş oldukları cevaplar değerlendirildiğinde okullarında BEP toplantısı yapıldığını ifade eden 10 öğretmenin özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinde uygun görülen asgari toplanma sıklığı olan en az yılda bir kere toplandığını ifade etmeleri bu konuda bilgilerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğunun ÖBEPYÖ'nin BEP Hazırlama boyutunda aldıkları puan ortalamalarının orta seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda "*BEP Hazırlama Yeterliliği*" teması "*Var olan performansı belirleyebilme, Öncelikli amaçları belirleyebilme, Kısa ve uzun dönemli*

amaçları belirleyebilme” alt temalarından oluşturulmuştur. “Var olan performansı belirleyebilme” alt temasına yönelik cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuğun performansını değerlendirmede tercih ettikleri yöntem ve tekniklerin oldukça sınırlı olduğu, öğretmenlerin en çok gözlem yöntemini tercih ettikleri, yarıdan az sayıda öğretmenin aileden bilgi aldığı, sadece üç öğretmenin gelişim/performans değerlendirme formlarını kullandığı göze çarpmaktadır. Elde edilen bu bulgu, Altun ve Uzuner’in (2016), sınıf öğretmenlerinin sadece gözlem yöntemi kullandığı, ek olarak başka bir yöntem/teknik kullanmadıklarını ortaya koydukları çalışma bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Çetin (2004) öğretmenlerin özel gereksinimi olan çocukların gelişimlerinin değerlendirilmesinde bu kadar sınırlı yöntem ve teknik kullanmalarını özellikle özel eğitim öğretmenleri haricindeki diğer branşlarda eğitim alan öğretmenlerin lisans derslerinde özel eğitimde kullanılan yöntem ve tekniklerle ilgili ders sayısının yetersiz olmasına bağlamıştır. Dolayısıyla okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma çocuğunu değerlendirmede kullandıkları yöntem ve tekniklerin sınırlı olmasının nedeni de lisans programında özel eğitim ile ilgili aldıkları derslerin yetersiz olmasından kaynaklanmış olabilir.

“Öncelikli amaçların belirlenmesi” alt temasında, okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuk için öncelikli amaçları belirlerken en çok çocuğun gelişim düzeyi ve ihtiyaçlarını dikkate aldıkları görülmüştür. Bu bulgu Avcıoğlu’nun (2011) öğretmenlerin BEP hazırlarken dikkate aldıkları en önemli faktörlerden birinin öğrencinin mevcut durumu olduğu araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir. BEP’teki amaçların seçilmesinde bireyin gelişimsel alanlardaki performansı önemli bir etkidir (Kargın, 2007). Okul öncesi programı ele alındığında ise, çocuklara kazandırılması hedeflenen becerilerin belirlenmesinde yetersizliği olsun ya da olmasın çocukların gelişim düzeyleri, ilgi ve ihtiyaçlarının temel alınması esastır. Bu bağlamda okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuklar ile ilgili amaçları belirlemede yeterliliklerinin yüksek çıkması beklenen bir bulgudur.

“Kısa ve uzun dönemli amaçları belirleyebilme” alt temasına ilişkin görüşlere bakıldığında öğretmenlerin neredeyse tamamının kısa ve uzun dönemli amaçları açıklarken zorlandıkları görülmüştür. Dolayısıyla araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin BEP hazırlanırken çocuğun var olan performansı doğrultusunda oluşturulan kısa ve uzun dönemli amaçları belirleme konusunda yeterliliklerinin düşük olduğu söylenebilir. Özaydın ve Çolak (2011) okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli donanıma ve bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koydukları çalışma bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu sonuçlar yine Çetin’in (2004) yaptığı çalışmada vurguladığı farklı branşlarda eğitim alan öğretmen adaylarının özel eğitim ile ilgili derslerinin yetersiz olduğu sonucunu desteklemektedir.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğunun ÖBEPYÖ’nin BEP’e Aile Katılımı boyutunda aldıkları puan ortalamalarının orta seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda “*BEP Sürecinde Aile Katılımını Sağlayabilme Yeterliliği*” teması incelendiğinde öğretmenlerin yaklaşık yarısı ailelerle bireysel görüşmeler yaparak iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerden bazıları çocukları gün sonunda ailelere teslim ederken ayaküstü bilgi verme yoluna gittiklerini ifade etmişlerdir. Alan yazın incelendiğinde Avcıoğlu’nun (2011) araştırmasında zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin çoğunun ailelerle bire bir görüşmedikleri ve yeterince iletişim içinde olmadıkları görülmektedir. Altun ve Filiz (2020) de yaptıkları çalışmada sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun özel gereksinimli öğrencinin ailesiyle görüşmediklerini, öğretmenlerin ise bu durumun sebebinin velilerin ilgisizliğinden kaynaklandığını düşündüklerini ortaya koymuşlardır. Söz konusu okul öncesi dönemde eğitim alan özel gereksinimli çocuklar olduğunda ailenin bu süreçteki rolünün ne derece önemli olduğu ortadadır. Dolayısıyla okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babalar ile düzenli görüşmeler yapması beklenmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin aile ile yaptıkları görüşmelerin çoğunlukla genel toplantılar ve çocuğun teslimi sırasında yapılan bireysel görüşmelerden ibaret olması ilgi çekici bir bulgudur. Bu bulgu öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklarının ailelerini çocuklarının eğitimi ile ilgili aktif katılımcılar yerine, bilgilendirilmesi gereken kişiler olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Halbuki, çocuğu en iyi tanıyan ve gelişiminde etkisi en fazla olduğu düşünülen ebeveynlerin kaynaştırma eğitimi konusunda bilgilendirilmeleri kadar özel gereksinimli çocukların eğitimi ve gelişimi ile ilgili alınan her türlü kararda da aktif katılımlarının sağlanması gerekmektedir (Başal,

2003; Santos, Duman, Erişkin, Başar, Kıraç & Toraman, 2012). Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan görüşmede öğretmenlerden sadece altısı BEP sürecinde aileleri BEP toplantılarına davet ettiklerini belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler ise sadece çocuğun gelişim seyri ile ilgili aile ile birebir görüşmeler yaparak aileye bilgi verdiklerini ifade etmişlerdir. Hâlbuki BEP hazırlama ve uygulama sürecinde sadece ailelerin çocuğu ile ilgili bilgilendirilmeleri değil ailelerden çocukları hakkında bilgi alınarak, çocuğun eğitimi ve gelişimi ile ilgili kararlarda görüşlerinin alınması, kısacası ailenin BEP sürecinde pasif katılımcılar değil, aktif katılımcılar olmaları beklenmektedir. Sonuç olarak, bu bulgu araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuğun aileleri ile işbirliği içerisinde hareket etme, aileyi bilgilendirme, BEP süreci ile ilgili ailenin görüşünü alma, aileyi eğitime dâhil etme gibi konularda bilgi eksiklerinin olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğunun ÖBEPYÖ'nin BEP'in Uygulanması ve Değerlendirilmesi boyutunda aldıkları puan ortalamalarının orta seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan alınan cevaplara göre *"BEP'in Uygulanması ve Değerlendirilmesi Yeterliliği"* ana teması *"BEP Amaçlarına Uygun Etkinliklerde Uyarlama Yapabilme ve BEP Amaçlarına Uygun Değerlendirme Yapabilme"* alt temalarından oluşmaktadır. *"BEP Amaçlarına Uygun Değerlendirme Yapabilme"* alt teması da yine kendi içinde *"Değerlendirmede Kullanılan Yöntem ve Teknikleri Açıklayabilme ve Değerlendirme Sıklığını Açıklayabilme"* şeklinde alt temalara ayrılmıştır. *"BEP Amaçlarına Uygun Etkinliklerde Uyarlama Yapabilme"* alt teması incelendiğinde öğretmenlerin neredeyse tamamı özel gereksinimli çocuğa yönelik olarak uyarlama yaptığını belirtmiş, 9 öğretmen etkinlikleri basitleştirerek uyarlama yaptığını, 1 öğretmen etkinlik seçiminde çocuğun yetersizlik alanına göre hareket ettiğini, 1 öğretmen ise her zaman uyarlama yapmadığını gerektiğinde özel gereksinimli çocukla daha fazla ilgilenmeye çalıştığını ifade etmiştir. 2013 okul öncesi eğitimi programına bakıldığında özel gereksinimli bireylere yönelik olarak kullanılan yöntemin, materyallerin ve hatta eğitim sürecinin uyarlanması gerektiği ifade edilmektedir (MEB, 2013). Bu bilgiye göre öğretmenlerin cevapları dikkate alındığında araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin uyarlama konusunda yeterince bilgi sahibi olamadıkları söylenebilir. Alan yazında da öğretmenlerin uyarlama konusunda yetersiz oldukları bulgusunu destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır (Jenkins & Ornelles, 2009; Kale, Dikici Sığırtmaç, Nur & Abbak, 2016; Vural & Yıkılmış, 2008).

Araştırmaya katılan bazı öğretmenler planladıkları uyarlamaları uygulama konusunda sorunlar yaşadığını belirterek, bu sorunların yardımcı personel eksikliği ile çocuğun yetersizlik türünden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Bu bulgu ilgili alan yazında kalabalık sınıfların öğretmenlerin üstlerine düşen görevleri yapamamalarına, özel gereksinimli çocuklar için uyarlama yapma konusunda zorlanmalarına sebep olduğunu ortaya koyan çalışma bulguları ile örtüşmektedir (Altun & Filiz, 2020; Yuen, Westwood & Wong, 2005). Özel gereksinimli çocukların eğitim sürecinde hedeflenen bir kazanıma ulaşamadığında öğretmenin farklı yöntem ve teknikler kullanılması ya da kazanımın çocuğun seviyesine uygun olmayabileceğini hesaba katarak kazanım basitleştirmesi gerekir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin geneli kazanımı olduğu gibi tekrar ele alarak çocuğa kazandırmaya çalıştığını belirtmiştir. Öğretmenlerin sadece üçünün ulaşılmayan amacı tekrar gözden geçirerek basitleştirdikleri göz önüne alarak, araştırmaya okul öncesi öğretmenlerinin BEP'te kazanılmayan amaçlar olduğunda izledikleri yollar konusunda daha fazla bilgi ve donanıma ihtiyaç duydukları söylenebilir. Bu sonuçlar, okul öncesi öğretmenlerinin genel olarak BEP'teki amaçları dikkate aldıklarını, özel gereksinimli çocuğun bu amaçlara ulaşip ulaşmadığını kontrol ederek, eksiklerinin tamamlanması yönünde bazı düzenlemeler yaptıklarını ancak bu düzenlemelerde yetersizliklerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

*"BEP Amaçlarına Uygun Değerlendirme Yapabilme"*nin alt teması olan *"Değerlendirmede Kullanılan Yöntem ve Teknikleri Açıklayabilme"* alt temasında neredeyse tamamına yakınının değerlendirme yöntemi olarak yalnızca gözlem yöntemini kullandıkları bunun dışında farklı değerlendirme yöntemlerine başvurmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Hâlbuki BEP raporunda özel gereksinimi olan çocuğun gelişiminin hangi yöntem ve teknikler kullanılarak nasıl değerlendirileceğinin belirtilmiş olması ve bu doğrultuda çocuğun gelişimsel değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir (DeBettencourt & Howard, 2007; Werts, Culatta & Tompkins, 2007). Araştırmadan elde edilen bu bulgu sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğunun BEP sürecinin değerlendirilmesi ile ilgili bilgi sahibi oldukları ancak farklı değerlendirme yöntem ve

tekniklerinin kullanılmasına yönelik bilgi eksiklerinin olduğu söylenebilir. Altun ve Uzuner (2016) çalışmalarında benzer bir sonuca ulaşarak, özel gereksinimli çocuğun değerlendirilmesinde öğretmenlerin gözlem yöntemini çok sık kullandığını ve genellikle ek bir yöntemin kullanılmadığını belirtmişlerdir. Hâlbuki araştırmalar tek bir değerlendirme yöntem ve aracının her çocuğa, her duruma uygun olmayacağını ortaya koymaktadır (Avcıoğlu, 2011; Fisscuss & Mandell, 1997). Bu nedenle, okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğunun özel gereksinimi olan çocukların değerlendirilmesinde tercih ettikleri gözlem yönteminin tek başına yeterli olmadığı düşünülmektedir.

“*BEP Amaçlarına Uygun Değerlendirme Yapabilme*”nin bir diğer alt teması olan “*Değerlendirme Sıklığını Açıklayabilme*” alt teması incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin bazılarının günlük, bazılarının aylık, bazılarının ise dönem sonunda BEP amaçlarına ulaşılıp ulaşılmadığını değerlendirdikleri görülmüştür. Öğretmenlerden hiçbiri çocuğun ulaşması beklenen uzun veya kısa dönemli hedefler için belirlenen süreyi dikkate alarak değerlendirme yaptığını belirtmemiştir. Hâlbuki BEP hazırlanırken çocuğa kazandırılması gereken kısa ve uzun dönemli hedefler için süre belirlenmesi gerekmektedir (Strickland & Turnbull, 1990). Bu sonuç öğretmenlerin sınıflarındaki özel gereksinimli çocuğun gelişimsel seyrini değerlendirirken BEP’de belirlenen amaçları çok fazla dikkate almadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Son olarak araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğunun ÖBEPYÖ’nin genelinden aldıkları puan ortalamalarının orta seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber okul öncesi öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda “BEP ile ilgili Genel Yeterlilik” boyutunda öğretmenlerin BEP’in hazırlanması ile ilgili genel teorik bilgiye sahip oldukları ancak uygulama ve değerlendirme boyutlarında bilgi eksiklerinin olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar ÖBEPYÖ’den elde edilen bulgular okul öncesi öğretmenlerinin BEP yeterliliklerinin orta düzeyde olduğunu ortaya koysa da derinlemesine yapılan görüşmede öğretmenlerin kısa ve uzun dönemli amaçların belirlenmesi, ailenin BEP sürecine dâhil edilmesi, değerlendirme yöntemleri konularında zorluk yaşadığı dikkat çekmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin BEP hazırlama ve uygulama yeterliliklerini inceleyen çalışma sonuçlarının bu sonucu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Araştırmalar okul öncesi öğretmenlerinin, BEP hazırlama ve uygulama konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri ve özel gereksinimli çocuk için yapılan uyarılama çalışmaları konusunda da yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır (Ersan & Ata, 2016; Kale vd., 2016). Kaynaştırma eğitimi ile ilgili okul öncesi öğretmenleri ile yapılan pek çok araştırma sonucu (Altun & Gülben, 2009; Gök & Erbaş, 2011; Leatherman, 2007; Özaydın & Çolak, 2011; Öztürk & Eratay, 2010) da bu bulguyu destekler nitelikte olup, okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi ile ilgili daha fazla bilgiye ve desteğe ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır. Çerezci (2015) de öğretmenler ile yaptığı araştırmada öğretmenlerin BEP hazırlasalar bile uygulama konusunda yetersiz olduklarını ortaya koymuştur. BEP ile ilgili yeterince bilgiye sahip olunmamasının, özel gereksinimli çocuğun dâhil olduğu kaynaştırma programının verimini ve başarısını olumsuz yönde etkileyerek çocuğun aldığı eğitimden maksimum fayda sağlamasını zorlaştıracığı düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgulara dayanarak okul öncesi öğretmenlerinin BEP hazırlama ile ilgili genel olarak teorik bilgiye sahip oldukları, ancak BEP uygulama ve değerlendirme konusunda bilgi eksiklerinin olduğu ve zorluklar yaşadıkları söylenebilir. Öğretmenler ile yapılan görüşmelerde öğretmenlerin özellikle BEP’in uygulanması boyutunda daha fazla desteğe ve hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerden elde edilen bu bulgu okul öncesi öğretmenlerinin sınıfta yardımcı personel eksikliğine ilişkin yaşanan sorunları ortaya koyan araştırma sonuçlarıyla (Ada, Küçükali, Akan & Dal, 2014; Ersan & Ata, 2016) paralellik göstermektedir. Benzer şekilde Altun ve Filiz (2020) çalışmasında araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmının kaynaştırma eğitimi sürecinde hiçbir destek alamadıklarını ifade ettiklerini ortaya koymuşlardır. Bununla beraber, katılımcıların bir bölümü RAM’dan aldıkları destek sayesinde BEP hazırlama konusunda sorun yaşamadıklarını ancak uygulamada bazı problemler yaşadıklarını ve zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmadan çıkan sonuçlar ışığında okul öncesi dönemde bulunan özel gereksinimli çocukların eğitimlerinde aktif rol oynayan okul öncesi öğretmenlerinin lisans programlarında aldıkları teorik özel eğitim derslerinin yanı sıra uygulamalı derslerin de olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bilginin devinimi ve gelişimi dikkate alındığında öğretmenlerin hizmet içi

eğitimler ile bu konularda düzenli olarak bilgilendirilmeleri fayda sağlayacaktır. Araştırmadan çıkan bir diğer sonuca göre, öğretmenler teoride kendilerini oldukça yeterli hissetmekle birlikte uygulamada zorlanmaktadırlar. Bu doğrultuda okul öncesi çocuklarının genel gelişim özellikleri de dikkate alınarak sınıf mevcutlarının azaltılması, öğretmenlere sınıf içi destek hizmetler sunulması önerilerinde bulunulabilir. Ayrıca özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinde belirtilen BEP ekip üyelerinin ekipte yer alması için gerekli denetimlerin yapılması önerilmektedir. Bu ekip içerisinde ailenin de aktif katılımı sağlanarak sürece dahil edilmeleri gerekmektedir. Gelecekteki araştırmalarda yine karma yöntem kullanılarak özel gereksinimli çocuğun ailesi ve/veya farklı eğitim tür ve kademelerinde görev yapan öğretmenler ile benzer çalışmalar yapılarak bu konudaki yeterlilikleri ve önerileri belirlenebilir.

Bu çalışma Antalya ilinde görev yapan anaokulu öğretmenlerinin araştırma kapsamında verdikleri cevaplar ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmanın nitel boyutunda sadece yarı yapılandırılmış görüşme yapılması, doküman analizi ve/veya gözlem tekniklerinin kullanılmamasının katılımcıların BEP uygulamalarına yönelik yeterliliklerinin belirlenmesinde bir sınırlılık oluşturduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ada, Ş.; Küçükali, R.; Akan, D. ve Dal, M. (2014). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yönetim Sorunları. *Middle Eastern and African Journal of Educational Research*, 12, 32-49.
- Akalın, S. (2014). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Rehber Öğretmenlerin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Gereksinimleri. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 6(1), 115-142.
- Aliyev, R.; Erguner Tekinalp, B.; Ulker, R. and Shine Edizer, F. (2012). The Perceptions of School Counselors and Principals Towards New Psychological Counseling and Guidance Services In Early Childhood Education in Turkey. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12, 3083-3098.
- Altun, T. ve Filiz, T. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 1-22.
- Altun, T. ve Gülben, A. (2009). Okul Öncesinde Özel Gereksinim Duyan Çocukların Eğitimindeki Uygulamalar ve Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 253 -272.
- Altun, T. ve Uzuner, F. G. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Görüşleri. *International Journal of Social Science*, 44, 33-49.
- Avcıoğlu, H. (2011). Zihin Engelliler Sınıf Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Hazırlamaya İlişkin Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(1) 39-53.
- Ayanoğlu, Ç. ve Gür Erdoğan, D. (2019). Okul Yöneticilerinin Özel Gereksinimli Öğrencilere Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) Hazırlanması/Uygulanması Hakkındaki Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(4), 677-706.
- Başal, M. (2003). Okul Öncesi Dönemde Özel Eğitim. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*, 756, 29-42.
- Creswell, J. W. and Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Çetin, Ç. (2004). Özel Eğitim Alanında Çalışmakta Olan Farklı Meslek Grubundaki Eğitimcilerin Yaşadığı Güçlüklerin Belirlenmesi. *A.Ü. Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 35-46.
- Çerezci, Ö. (2015). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yapılan Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarının Kaynaştırma Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Hacer Elif Dağlıoğlu), Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çuhadar, Y. (2006). İlköğretim Okulu 1-5. Sınıflarda Kaynaştırma Eğitimine Tabi olan Öğrenciler için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Hazırlanması, Uygulanması, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi ile İlgili Olarak Sınıf Öğretmenleri ve Yöneticilerin Görüşlerinin Belirlenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Tuğba Yanpar), Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- DeBettencourt L.U. and Howard, L.A. (2007). *The Effective Special Education Teacher: A Practical Guide for Success*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Durmuşoğlu Saltalı, N. ve Yıldırım Doğru, S. S. (2013). *Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde Program Değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersan, D. K. ve Ata, S. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanmasına İlişkin Görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XV. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (11-14 Mayıs 2016) USOS 2016 Özel Sayısı*, 162-177.
- Fisscuss, D.E. and Mandell, J.C. (1997). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının Geliştirilmesi*. (Ed. G. Akçamete, Çev: H. Günayer-Şenel, E. Tekin). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Günbayı, I. (2020). Knowledge-constitutive Interests and Social Paradigms in Guiding Mixed Methods Research (MMR). *Journal of Mixed Methods Studies*, Issue 1, 44-56.
- Güzel, N. (2014). Kaynaştırma Öğrencisi Olan İlköğretim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yaşadıkları Sorunlar, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Otrar), İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlik, Ş. Ş. ve Sarı, H. (2018). Öğretmenler İçin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Yeterlik Ölçeği (ÖBEPYÖ): Ölçek Geliştirme Çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(2)*, 1467-1483.
- Jenkins, A. and Ornelles, C. (2009). Determining Professional Development Needs of General Educators in Teaching Students with Disabilities in Hawaii. *Professional Development in Education, 35(4)*, 635-654.
- Kale, M.; Dikici Sığırtmaç, A.; Nur, İ. ve Abbak, B. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 1(2)*, 35-45.
- Kamens, M. W.; Loprete, S. J. and Slostad, F. A. (2000) Classroom Teachers' Perceptions About Inclusion and Preservice Teacher Education. *Teaching Education, 11(2)*, 147-158.
- Kargın, T. (2007). Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 8(1)* 1-13.
- Kuyumcu, Z. (2011). Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) Geliştirilmesi ve Uygulanması Sürecinde Öğretmenlerin Yaşadıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Berrin Baydık), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Leatherman, J. (2007). "I Just See All Children as Children": Teachers' Perceptions About Inclusion. *The Qualitative Report, 12(4)*, 594-611.
- Martin, J. E.; Van Dycke, J. E.; Greene, B. A.; Gardner, J. E. and Lovett, D. L. (2016). Increasing Student Participation in IEP Meetings: Establishing the Self-Directed IEP as an Evidenced-Based Practice. *Exceptional Children, 72(3)*, 299-316.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1997). Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. <http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/573.htm> adresinden 12.06.2020 tarihinde erişildi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/ozel_yon_SON/ozelegitimyonnetmelikSON.htm adresinden 12.06.2020 tarihinde erişildi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Özaydın, L. ve Çolak, A. (2011). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Ve Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma Eğitimi Hizmet İçi Eğitim Programına İlişkin Görüşleri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 1(1)*, 189-226.
- Öztürk, C. Ç. ve Eratay, E. (2010). Eğitim Uygulama Okuluna Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hakkında Görüşlerinin Belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi, 10(2)*, 145-159.
- Özyürek, M. (2005). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Temelleri ve Geliştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Qi J., Wang L. and Ha A. (2017) Perceptions of Hong Kong Physical Education Teachers on the Inclusion of Students with Disabilities. *Asia Pacific Journal of Education*, 37(1), 86-102.
- Palys, T. (2008). Purposive Sampling. (L.M. Given, Ed.) *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods*. (Vol.2). Sage: Los Angeles, p. 697-698.
- Santos, M.; Duman, B.; Erişkin, A. Y.; Başar, M. C.; Kırac, S. and Toraman, Ç. (2012). Education Program (IEP). *Cerebral Palsy Trainee Booklet*, 91.
- Smith, S.W. (1990). Comparison of Individualized Education Programs (IEPS) of Students With Behavioral Disorders and Learning Disabilities. *The Journal of Special Education*, 24(1), 85-100.
- Strickland, B. B. and Turnbull, A. P. (1990). *Developing and Implementing Individualized Education Programs* (3rd ed.). Columbus, OH: Merrill.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Vuran, S. (2005). Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP). (Ed. Tekin İftar, E.; Batu, S.; Cavkaytar, A.; Uysal, A.; Birkan, B.; Erbaş, D. ve Gürsel O.) *Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı Geliştirilmesi İçinde* (s. 1-12). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Vural, M. ve Yıkımsı, A. (2008). Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlamasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 141-159.
- Werts, M.G.; Culatta, R.A. and Tompkins, J. R. (2007). *Fundamentals of Special Education: What Every Teacher Needs to Know*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yuen, M., Westwood, P. and Wong, G. (2005). Meeting the Needs of Students with Specific Learning Difficulties in the Mainstream Education System: Data from Primary School Teachers in Hong Kong, *The International Journal of Special Education*, 20(1), 67-76.

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 19-29, Winter 2020

Geometri ile İlgili Öz-yeterlik Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

A Validity and Reliability Study of A Self-Efficacy Scale Related to Geometry

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.732681>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
ArticleArrivalDate
05.05.2020

Makale Kabul Tarihi /
ArticleAcceptedDate
30.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
ArticlePublicationDate
31.12.2020

Asya Studies

Fatih Furkan Baş
Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri
Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi
fatih0732@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-8371-6327>

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Katrancı
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Matematik ve Fen
Bilimleri Eğitimi Bölümü
yasemin.katrancı@kocaeli.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-0916-2407>

Öz

Geometri, yaşamın her noktasında bulunmakta olup yaşadığımız dünyayı yer, şekil ve konum açısından incelememize ve anlamamıza olanak sağlar. Ancak matematik dolayısıyla da geometri, yaşantımızda önemli bir işleve sahipken, öğrenciler tarafından sevilmemekte ve öğrenciler geometriyi başarmada yetersiz kalmaktadırlar. Öğrencilerin bu başarılarını ise çeşitli bilişsel ve duyuşsal özelliklerin etkilediği bilinmekte, bu duyuşsal özelliklerinden bir tanesi de öz-yeterlik inancı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada geometri ile ilgili öz-yeterliği belirlemek için bir ölçeğin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için çalışma tarama modelinde tasarlanmıştır. Çalışmaya katılacak öğrenciler elverişli örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Bu yöntemle göre çalışmaya 527 ortaokul öğrencisi dâhil olmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçta 18 madde ve üç faktörden meydana gelen bir ölçek ortaya konmuştur. Ortaya konan bu yapının sinanması amacıyla ise doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve ölçeğin X^2/sd oranı 1.55 olarak elde edilmiştir. Bu oran açımlayıcı faktör analizi ile belirlenen yapının mükemmel uyum sergilediğini göstermiştir. Güvenirlik analizleri sonucunda ise hem ölçeğin tümünün hem de alt faktörlerinin yüksek güvenirlığe sahip olduğu belirlenmiştir. Sonuçta, öğrencilerin geometri ile ilgili öz-yeterliklerini ölçmeye yarayan geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmiştir. Çalışma ortaokul öğrencileriyle yürütüldüğünden dolayı ölçek bu seviyede öğrenim gören öğrencilerin geometri ile ilgili öz-yeterliklerinin belirlenmesinde uygundur. Ölçeğin ilkokul veya lise düzeyinde kullanımı için ilgili analizlerin tekrarlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Geometri, Öz-yeterlik, Ölçek Geliştirme, Geçerlik, Güvenirlik

Abstract

Geometry is at every point of our lives and allows us to study and understand the world we live in terms of place, shape, and position. However, mathematics, accordingly geometry has an important function in our lives, it is not liked by students and students are inadequate in achieving geometry. It is known that various cognitive and affective features affect students' achievements, and one of these affective features emerges as self-efficacy beliefs. In this context, the aim of this study was to develop a scale to determine the self-efficacy for geometry. In order to determine the study group, convenient sampling was chosen. In the scope of this, 527 middle school students participated in this study. Within the scope of the validity studies of the scale, exploratory factor analysis was executed. As a result, it was presented that the scale consists of 18 items and three sub-factors. The confirmatory factor analysis was performed to test the structure revealed and the X^2/df ratio of the scale was obtained as 1.55. This ratio proved that the structure of the scale is perfect. As a result of the reliability analysis, it was determined that both the scale and its sub-factors had high reliability. In conclusion, a valid and reliable scale was developed to measure the geometry self-efficacy of the students. The study was carried out with middle school students. Hence, the scale is appropriate to determine the self-efficacy related to the geometry of the students who study at this level. In order to use the scale at primary or high school levels, the relevant analysis should be repeated.

Keywords: Geometry, Self-Efficacy, Scale Development, Validity, Reliability

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Baş, F. F. ve Katrancı, Y. (2020). Geometri ile İlgili Öz-yeterlik Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 19-29.

1. GİRİŞ

Geometri, yaşamın her noktasında bulunmakta olup yaşadığımız dünyayı yer, şekil ve konum açısından incelememize ve anlamamıza olanak sağlar (Berkant ve Çadırılı, 2019). Ayrıca geometri günlük yaşam durumları ile matematik konularını birleştirmektedir. Aritmetiksel, cebirsel ve istatistiksel kavramları görselleştirme açısından matematik dersi için de oldukça fazla öneme sahiptir (Erkek ve Işıksal-Bostan, 2015). Ancak matematik dolayısıyla da geometri, yaşantımızda önemli bir işleve sahipken, öğrenciler tarafından sevilmemekte ve öğrenciler geometriyi başarmada yetersiz kalmaktadırlar (Dursun ve Dede, 2004). Yapılan uluslararası sınav sonuçları da bu durumu ortaya koymakta olup Türk öğrencilerinin başarılarının beklenen düzeyde olmadığı görülmektedir (Büyüköztürk vd., 2014; Şişman vd., 2011; Yıldırım vd., 2016). Öğrencilerin bu başarılarını ise çeşitli bilişsel ve duyuşsal özelliklerin etkilediği bilinmekte, bu duyuşsal özelliklerinden bir tanesi de öz-yeterlik inancı olarak karşımıza çıkmaktadır (Yurt, 2014).

Bandura tarafından Sosyal Öğrenme Kuramının temeli olarak ortaya konan öz-yeterlik, bireyin belli bir eylemi gerçekleştirirken planlama ve yapabilme kapasitesine yönelik kişisel inancıdır (Bandura, 1997: 3). Bireylerin sahip olunan bilgi ve becerileri gerekli durumlarda kullanmaları beklenmektedir. Ancak bu bilgi ve beceriler, gerekli olan durumlarda, kişinin kullanabilmeye yönelik inancı olmadığı zaman işlevsel olmayacaktır. Bu sebeple öz-yeterlik, bireylerin bilgi ve becerilerini kullanabilmelerine yönelik inancı olarak görülmektedir (Sakız, 2013).

Bireyler, yaptıklarıyla istenilen düzeyde etki vereceklerine inanmadıkça, o eylem için harekete geçmekte zorlanmaktadır (Bandura vd., 1996). Bu bağlamda yüksek öz-yeterlik inancına sahip bireylerin zorluklar karşısında daha fazla çaba sarf ettikleri ve başarı için daha uzun süre uğraştıkları bilinmektedir (Aşkar ve Umay, 2001; Shunk, 1991). Yüksek öz-yeterliğe sahip öğrencilerin ise öğrenmeye daha istekli oldukları, performanslarının yüksek olduğu ve daha etkili stratejiler kullandıkları görülmektedir (Azar, 2010). Bununla birlikte, eşit becerilere sahip bireylerden, verilen görevi yapabileceğine inananların görevi bitirme olasılıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Yurt, 2014; Zimmerman ve Kitsantas, 1999). Elde edilen bu sonuç öğrenciler açısından ele alındığında, yüksek öz-yeterlik inancına sahip öğrencilerin başarıyı elde etme ihtimallerinin de yüksek olabileceğini göstermektedir.

İlgili çalışmalar incelendiğinde de öz-yeterlik inancının akademik başarı açısından oldukça önemli olduğu ortaya çıkmıştır (Hoffman ve Spataru, 2008; Özkan ve Yıldırım, 2013; Yıldırım, 2011). Yıldırım (2011) çalışmasında PISA 2003 sonuçlarını ele almış, Türkiye, Japonya ve Finlandiya sonuçları çerçevesinde, her üç ülkede de öz-yeterlik inancının matematik başarısı üzerinde olumlu etkisinin olduğunu belirlemiştir. Geometrinin matematiğin bir alt öğrenme alanı olduğu göz önüne alındığında ise, bu etkinin geometri için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Nitekim Özkan ve Yıldırım (2013) öğrencilerin geometri öz-yeterliğinin geometrideki akademik başarıyı etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Yenilmez ve Korkmaz (2013) ise geometriye yönelik öz-yeterlik ile geometri düşünme düzeyi arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu pozitif ilişkinin de başarıyı beraberinde getireceği düşünülmektedir. Görüldüğü üzere, öğrencilerin geometri ile ilgili öz-yeterlik inançlarının belirlenmesi, onların başarılarını ortaya çıkarmada ve başarılarını artırmada önemli hale gelmiştir.

Öğrencilerin geometri ile ilgili öz-yeterliklerini ortaya çıkarmak için çeşitli veri toplama yöntemlerinin, örneğin; anket, yarı-yapılandırılmış görüşme vb. gibi tercih edildiği bilinmektedir (Çontay ve Duatepe-Paksu, 2018). Bu yöntemlerden bir diğeri de ölçek kullanımıdır. Bu bağlamda, Türkiye’de, geometri ile ilgili öz-yeterliği belirlemek amacıyla geliştirilen ölçekler araştırıldığında, Cantürk-Günhan ve Başer’in (2007) “Geometriye Yönelik Öz-yeterlik Ölçeği” geliştirdiği görülmüştür. İlgün, Azak ve Takunyacı’nın (2012) ise “Analitik Geometriye Yönelik Tutum ve Öz-yeterlik Ölçeği” geliştirdiği belirlenmiştir. Yüksek lisans ve doktora tezleri incelendiğinde ise Cantürk-Günhan ve Başer (2007) tarafından geliştirilen ölçeğin sıklıkla kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Bu ölçekler değerlendirildiğinde, bir tanesinin 2007 yılında geliştirildiği ve 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile çalışıldığı görülmektedir. Ülkemiz

eğitim sisteminde yeniliklere gidilerek, 2012-2013 eğitim-öğretim yılı itibari ile 4+4+4 sistemine geçiş yapılmış ve beşinci sınıf öğrencileri ortaokul seviyesinde öğrenim görmeye başlamıştır. Bu yeni yapıda ilk dört yıl, çocuğun okula alışarak temel becerileri kazandığı kademedir. İkinci dört yıl ise çocuğun yeteneklerinin sınındığı ve geliştirildiği bir kademe olarak ele alınmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012). Gerçekleştirilen bu yenilikler dikkate alınarak, beşinci sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencileri de kapsayan bir çalışmanın yapılmasının, yenileme çalışmalarına destek olacağı düşünülmektedir. Diğer ölçek ise analitik geometriye yönelik olup geometrinin özel bir alanına hitap etmektedir. Tüm bunlar ışığında, bahsedilen çalışmaları da referans alarak, ortaokul düzeyinde (5., 6., 7. ve 8. sınıflar), geometri ile ilgili bir öz-yeterlik ölçeğinin geliştirilmesinin ülkemizde yapılacak olan alan araştırmaları için önemli olacağı ve alana katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Ayrıca bu ölçek ile alan araştırmacıları tarafından, hem geometri ve matematikte hem de uluslararası sınavlarda öğrenci başarısını artırıcı ne gibi önlemlerin alınabileceği ortaya çıkarılabilecektir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı geometri ile ilgili bir öz-yeterlik ölçeğinin (GÖÖ) geliştirilmesidir.

2. YÖNTEM

a. Araştırma Modeli

Bir grubun belirli özelliklerini ortaya koymak için verilerin toplanmasının hedeflendiği çalışmalara tarama araştırması denmektedir. Bu tür araştırmalarda anket teknikleri ile veri toplanmakta ve elde edilen veriler analiz edilerek bulgulara ulaşılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012). Yapılan bu çalışmada, geometri öz-yeterliğini belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirilmek istenmektedir. Bunun için de çalışma grubuna ölçek uygulanarak sonuçlar elde edilmiştir. Bu bağlamda çalışma tarama araştırmasıdır.

b. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun elverişli örnekleme göre belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu örnekleme amaçlı örnekleme yöntemlerinden bir tanesidir. Bu örneklemede araştırmaçısı ulaşılabilirlik açısından uygun olan örnekleme oluşturur ve araştırmayı bu örneklem üzerinde yürütür (Özen ve Gül, 2007). Bu doğrultuda çalışma, bir devlet ortaokulunda yürütülmüş ve çalışmaya 527 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Öğrenciler ile ilgili bilgiler Tablo 1’de aşağıda sunulduğu şekildedir.

Tablo 1. GÖÖ'nün Çalışma Grubu

Sınıf/Cinsiyet	Kız (K)	Erkek (E)	Toplam (T)
5	55	73	128 (%24.28)
6	57	74	131 (%24.85)
7	48	67	115 (%21.82)
8	65	88	153 (%29.03)
T	225 (%42.69)	302 (%57.30)	527

Ölçeğin açıcı (AFA), doğrulayıcı (DFA) faktör analizleri ve güvenirlik analizleri için 527 öğrenciden oluşan grup rastgele ikiye ayrılmıştır. Bu işlemi yapmaktaki amaç AFA ve DFA’yı aynı gruptan elde edilen verilerle gerçekleştirmemektir. 527 öğrencinin gruplara dağılımları aşağıda Tablo 2’de verildiği şekildedir.

Tablo 2. Gruplara Öğrencilerin Dağılımları

Gruplar	Sınıf	K	E	T
	5	13	30	43 (%14.52)
Birinci Grup	6	25	29	54 (%18.24)
AFA	7	30	36	66 (%22.29)
Güvenirlilik Analizleri	8	57	76	133 (%44.93)
	T	125 (%42.23)	171 (%57.77)	296
	5	42	43	85 (%36.79)
İkinci Grup	6	32	45	77 (%33.33)
DFA	7	18	31	48 (%21.21)
Güvenirlilik Analizleri	8	8	12	29 (%8.65)
	T	100 (%43.29)	131 (%56.71)	231

AFA, 296 öğrenciden elde edilen verilerle, DFA ise 231 öğrenciden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Güvenirlilik analizleri ise her iki gruptan da elde edilen veriler kullanılarak yapılmıştır.

c. Veri Toplama Aracı

Geometri ile ilgili Öz-yeterlik Ölçeği (GÖÖ): Taslak Ölçeğin Ortaya Konması

Taslak ölçeğin oluşturulması için ilgili literatür incelenmiştir. İnceleme doğrultusunda Özgen ve Bindak'ın (2008) geliştirdiği "Matematik Okuryazarlığı Öz-Yeterlilik Ölçeği" ve Cantürk-Günhan ve Başer'in (2007) geliştirdiği "Geometriye Yönelik Öz-Yeterlilik Ölçeği" göz önüne alınmıştır.

Yukarıda bahsedilen ölçekler ve öz-yeterlik kavramı irdelendikten sonra 53 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Araştırmacı ve bir matematik öğretmeni tarafından maddeler tekrar incelenip ölçek 31 maddeden oluşan bir taslak haline getirilmiştir. Doktora derecesine sahip bir matematik eğitimi uzmanının görüşleri doğrultusunda bir madde havuzdan çıkarılmış ve 30 maddelik yeni bir havuz oluşturulmuştur. Bu yeni madde havuzunun oluşturulmasından sonra tekrar uzman görüşü almak için üç derecelendirmeli bir uzman görüş formu oluşturulmuştur. Maddelerin uygunluklarını belirlemek amacıyla formda yer alan "uygun", "kısmen uygun" ve "uygun değil" seçeneklerinden birinin seçilmesi ve "önerilerim" kısmına da görüşlerin belirtilmesi gerekmektedir. Hazırlanan bu form doktora derecesine sahip dört matematik eğitimi uzmanının görüşleri alınmak üzere gönderilmiştir. Uzman görüşleri alındıktan sonra görüş formları bir araya getirilerek araştırmacılar tarafından incelenmiştir. İnceleme sonucunda iki ölçek maddesinin anlamca aynı oldukları görülmüştür ve maddelerden bir tanesi ölçekten çıkarılmıştır. Üç madde için ise anlaşılabilirliği artırıcı düzeltmeler yapılmıştır. Bu aşamada 29 maddelik taslak ölçek elde edilmiştir. Ölçek maddelerinin yanıtlama şekli beş dereceli olacak şekilde organize edilmiştir. Yanıtlama biçimi aşağıdaki şekildedir;

- 5: Tamamen katılıyorum
- 4: Katılıyorum
- 3: Ne katılıyorum ne de katılmıyorum
- 2: Katılmıyorum
- 1: Hiç katılmıyorum

Uygulamaya hazır hale getirilen taslak ölçek, maddelerin anlaşılabilirliği ve yazım yanlışları açısından kontrol edilmesi amacıyla dört ortaokul matematik öğretmeni tarafından incelenmiş ve ölçekte anlaşılmayan ya da yazım yanlış olan madde olmadığı belirlenmiştir. Sonuçta, 29 madde ve 5'li likert tipte taslak bir ölçek meydana getirilmiştir. Ölçeğin ortalama cevaplanma süresinin ise 25 dakika olduğu ön görülmektedir.

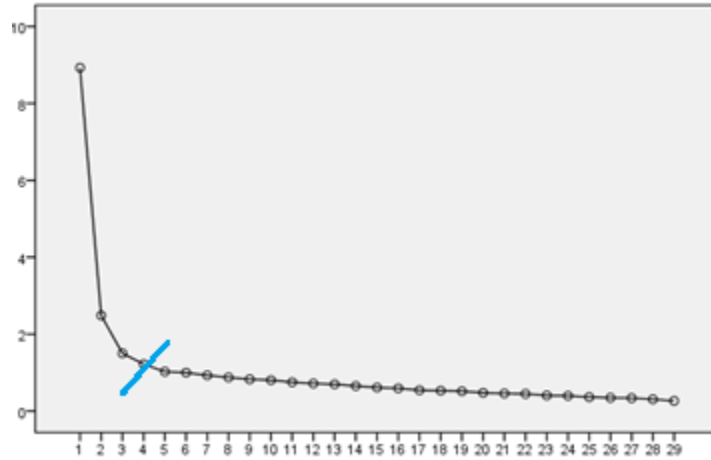
d. Verilerin Analizi

GÖÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek amacıyla AFA'nın gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. AFA, SPSS 17.0 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. AFA'nın gerçekleştirilebilmesi için araştırmacıların analiz yapılacağı veri setinin analizlere uygunluğunu test etmeleri gerekmektedir. Bu da Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test sonuçlarının kontrolü ile yapılmaktadır. Bu test sonucunun 0.90 ve

üzerinde çıkması verilerin analiz için mükemmel derecede uygun olduğu anlamı taşımaktadır (Leech, Barret ve Morgan, 2005). Yapılan bu çalışma kapsamında hesaplanan bu değer 0.918 olup analizlerin yapılmasına mükemmel uygunluk olduğu görülmüştür. Bu test sonucunun yanı sıra Bartlett Küresellik test sonucunun da dikkate alınması, verilerin normallik sayılıtısının sağlanması açısından önemlidir. Bu test sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin 0.05'ten küçük olması gerektiği (Şencan, 2005) ifade edilmektedir. Bu çalışmada elde edilen bu test sonucu ($X^2= 3144.899$; $p < .05$) ise AFA'nın yapılabileceğini ortaya koymuştur. Sonuçta ölçeğin yapı geçerliği için AFA gerçekleştirilmiştir. AFA ile elde edilen yapının sınanması amacıyla ise DFA işlemleri yapılmıştır. DFA işlemleri ise LISREL 8.7 programı ile gerçekleştirilmiştir. Maddelerin ayırt edicilikleri ise madde korelasyonları hesaplanarak incelenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı, Cronbach alfa analizi ile hem AFA hem de DFA verileri kullanılarak sorgulanmıştır.

3. BULGULAR

Öz-yeterlik ölçeğinin açılımlayıcı faktör analizi yapılmış ve ardından bulgular incelenmiştir. Ölçeğin faktör yapısının ortaya konması için temel bileşenler analizi dikkate alınmış, dik döndürme tekniklerinden varimax uygulanmıştır. Faktör sayısını belirlemek amacıyla öz-değer istatistikleri ve yamaç-birikinti grafiğine odaklanılmıştır (Büyüköztürk, 2012). Öz-değer istatistiği bir ve birden büyük olan faktörlerin kararlı kabul edilmesi gerektiği (Köklü, 2002) dikkate alınmış ve bu çerçevede beş faktörün olduğu görülmüştür. Öz-değer istatistiklerinin incelenmesinin ardından yamaç birikinti grafiği değerlendirildiğinde ise grafiğin üçüncü faktörden sonra x-eksenine paralel bir yapı sergilediği belirlenmiştir. Öz-değerler ve yamaç birikinti grafiğine göre ölçeğin faktör sayısının üç olmasına karar verilmiştir. Bahsedilen yamaç-birikinti grafiği Şekil 1'de aşağıda sunulmuştur.

Şekil 1. GÖÖ ile İlgili Yamaç-Birikinti Grafiği

Analizlerde odaklanılması gereken diğer bir nokta ise faktörlerin sahip oldukları yük değerleridir. Maddelerin yük değerleri, faktörlerle maddelerin ilişkisini ortaya koyan katsayıdır (Kline, 1994). Yük değeri için Şencan (2005), 0.30'un yeterli olduğunu ifade etmesine rağmen, bu katsayının 0.32 ve üzerinde olması gerektiği belirtilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu bağlamda, faktör sayısı üç ve yük değerleri 0.32 olarak belirlenmiş sonrasında analizler tekrar edilmiştir. Analizlerden ortaya çıkan bulgular binişiklik açısından da ele alınmıştır. Sonuçta ölçekten 11 maddenin çıkarılmasına karar verilmiştir. 11 maddenin çıkarılması ile ölçekte 18 madde kalmıştır. Bu maddelerin hangi faktörler altında toplandığı göz önüne alınmış, maddeler tek tek incelenmiş, anlamları değerlendirilmiş ve faktörler isimlendirilmiştir. Bu çerçevede F1: Birinci faktör "Geometri ile İlgili Pozitif Yönlü Öz-yeterlik", F2: İkinci faktör "Geometri ile İlgili Negatif Yönlü Öz-yeterlik" ve F3: Üçüncü faktör "Geometri ile İlgili

Deneyim Öz-yeterliği” olarak adlandırılmıştır. Aşağıda Tablo 3’te ise AFA sonuçlarına yer verilmiştir (h^2 : Ortak faktör varyansı).

Tablo 3. GÖÖ ile İlgili AFA Bulguları

Maddeler	F1	F2	F3	h^2
g8	.715			.52
g7	.712			.57
g9	.695			.51
g1	.618			.51
g2	.611			.53
g6	.603			.39
g13	.475			.31
g10		.742		.58
g15		.739		.58
g12		.736		.55
g14		.725		.59
g11		.705		.51
g19			.774	.61
g28			.698	.53
g25			.636	.47
g21			.600	.44
g3			.572	.56
g24			.565	.39
Açıklanan Varyans	%31.223	%11.581	%7.719	
Açıklanan Toplam Varyans	%50.523			

Tablo 3 incelendiğinde F1 ile ilişkili maddelerinin yük değerlerinin 0.715 ile 0.475 arasında, F2 ile ilişkili maddelerin yük değerlerinin 0.742 ile 0.705 arasında ve F3 ile ilişkili maddelerin yük değerlerinin 0.774 ile 0.565 arasında olduğu belirlenmiştir. Tüm değerler faktör yük değeri için belirlenen 0.32’den büyüktür. Daha sonra maddelerin madde-kalan korelasyonları (MKK) ve madde-toplam korelasyonları (MTK) hesaplanmış ve aşağıda Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. GÖÖ ile İlgili MTK ve MKK Bulguları

Maddeler	MTK	MKK
g1: Geometri konusunda oldukça fazla bilgiye sahibim.	.579	.641
g2: Geometri problemi çözmeye kendime güvenirim.	.609	.671
g3: Geometrik cisimleri zihnimde üç boyutlu olarak canlandırabilirim.	.401	.489
g6: Geometri problemlerinde verilenleri görmede iyiyimdir.	.544	.608
g7: Geometri sorularının çözümlerini açıklayabilirim.	.565	.631
g8: Düşüncelerimi geometrik ifadeler kullanarak açıklayabilirim.	.400	.485
g9: Geometriyi günlük yaşamımda etkin olarak kullanabilirim.	.459	.535
g10*: Bir geometri problemiyle karşılaştığımda panik olurum, nereden başlayacağımı bilemem.	.466	.550
g11*: Geometride karşıma çıkan kavramları algılamada güçlük çekerim.	.409	.490
g12*: Geometri konusunda hiçbir zaman arkadaşlarım kadar başarılı olamam.	.416	.501
g13: Geometriyi daha iyi öğrenebilmek için her zaman farklı yollar ararım.	.420	.496
g14*: Geometrinin bana uygun bir ders olmadığını düşünüyorum.	.508	.586
g15*: Geometri çalışırken özgüven kaybı yaşıyorum.	.461	.541
g19: Üç boyutlu nesnelere duyularımı (görme, dokunma) kullanarak tanıyabilirim.	.455	.531
g21: Geometrik şekilleri sınıflandırabilirim.	.492	.563
g24: İstenilen bir geometrik cisim üç boyutlu olarak çizebilirim.	.463	.542
g25: Geometrik cisimlere günlük hayattan örnekler verebilirim.	.507	.575
g28: Herhangi bir geometrik şekli tanıyabilirim.	.494	.562

*Ters maddeler

Tablo 4 değerlendirildiğinde ölçekte yer alan MTK'nın 0.400 ile 0.609 arasında, MKK'nın ise 0.485 ile 0.671 arasında olduğu görülmektedir. Daha sonra ölçek alt faktörlerinin kendi aralarında, alt faktörlerin de ölçeğin tümü ile olan ilişkisi incelenmiş ve elde edilen bulgular aşağıda Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo5. GÖÖ ile Alt Faktörleri Arasındaki Korelasyonlar

GÖÖ ve Alt Faktörler	F1	F2	F3	GÖÖ
F1: Geometri ile İlgili Pozitif Yönlü Öz-yeterlik	1	.383	.560	.847
F2: Geometri ile İlgili Negatif Yönlü Öz-yeterlik		1	.333	.710
F3: Geometri ile İlgili Deneyim Öz-yeterliği			1	.797
GÖÖ				1

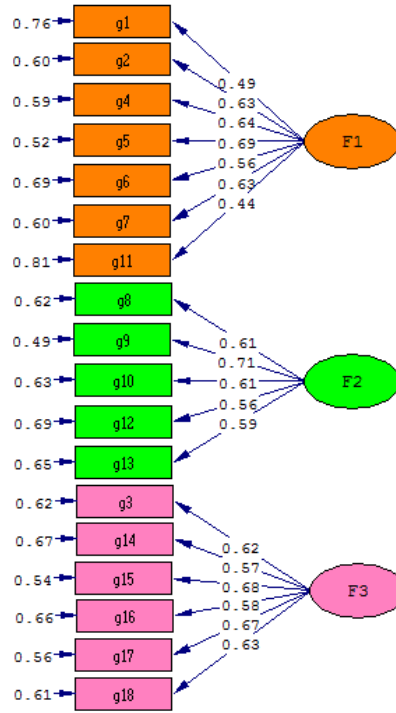
Tablo 5'e göre F1 ile F2 arasındaki korelasyon katsayısının 0.383, F3 ile arasındaki korelasyon katsayısının 0.560 ve ölçeğin tamamı ile arasındaki korelasyon katsayısının 0.847 olduğu görülmektedir. F2'nin F3 ile arasındaki korelasyon katsayısının 0.333 ve ölçeğin tümüyle arasındaki korelasyon katsayısının 0.710 olduğu belirlenmiştir. F3'ün ölçeğin tümüyle arasındaki korelasyon katsayısının ise 0.797 olduğu tespit edilmiştir.

AFA ile 18 maddeden meydana gelen yapı, ikinci gruptan elde edilen veriler kullanılarak, DFA ile doğrulanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede elde edilen bulgular aşağıdaki şekildedir.

Tablo 6. GÖÖ'nün DFA ile İlgili Bulguları

İndeksler	Değer
X^2/sd	1.55
RMSEA	.04
NFI	.93
NNFI	.97
CFI	.97
RMR	.08
SRMR	.05
GFI	.91

Tablo 6 incelendiğinde ölçeğin X^2/sd oranı 1.55, RMSEA sonucu 0.04 olarak görülmektedir. NFI sonucu 0.93 ve NNFI sonucu 0.97 olarak hesaplanmıştır. CFI sonucu 0.97, RMR sonucu 0.08 ve SRMR sonucu ise 0.05 olarak belirlenmiştir. Son olarak GFI sonucu ise 0.91 olarak elde edilmiştir. GÖÖ'nün DFA sonucu elde edilen grafiği ise aşağıdaki şekildedir.

Şekil 2. GÖÖ'nün DFA Grafığı

GÖÖ'nün güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach alfa hesaplamaları yapılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak AFA verileri ile 29 maddelik ölçeğin ilk haline ilişkin hesaplamalar yapılmış ve güvenilirlik katsayısı 0.917 olarak elde edilmiştir. Daha sonra DFA verileri ile 29 maddelik ölçeğin ilk haline ilişkin analiz gerçekleştirilerek güvenilirlik katsayısı 0.925 olarak bulunmuştur.

Bu işlemlerin ardından, 11 maddenin atılması ile kalan 18 maddelik ölçeğin son haline ilişkin güvenilirlik analizi işlemleri hem AFA hem de DFA verileri ile gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları ulaşılan bulgular Tablo 7'de verildiği şekildedir.

Tablo 7. GÖÖ'nün Güvenirlik Analizi ile İlgili Bulguları

GÖÖ-Alt Faktörler	Cronbach Alfa-AFA Verileri	Cronbach Alfa-DFA Verileri
F1	.812	.781
F2	.808	.748
F3	.767	.785
GÖÖ	.867	.874

Tablo 7'de, AFA verilerinden elde edilen bulgular incelendiğinde, F1'in güvenilirlik katsayısı 0.812, F2'nin güvenilirlik katsayısı 0.808, F3'ün güvenilirlik katsayısı 0.767 ve ölçeğin tümüne ait güvenilirlik katsayısı 0.867 olarak görülmektedir. DFA verilerinden elde edilen bulgular incelendiğinde ise F1'in güvenilirlik katsayısı 0.781, F2'nin güvenilirlik katsayısı 0.748, F3'ün güvenilirlik katsayısı 0.785 ve ölçeğin tümüne ait güvenilirlik katsayısı ise 0.874 olarak ortaya konmuştur.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Geometri ile ilgili öz-yeterliği belirlemek amacıyla geliştirilen GÖÖ'nün AFA sonucunda 18 madde ve üç faktörden meydana gelen bir yapı ortaya konmuştur. F1'de yedi madde, F2'de beş madde ve F3'te altı madde yer almaktadır. Cantürk-Günhan ve Başer'in (2007) geliştirdiği "Geometriye Yönelik Öz-Yeterlik Ölçeği" 25 madde ve üç faktörden oluşmaktadır. İlgün, Azak ve Takunyacı'nın (2012)

geliştirdiği “Analitik Geometriye Yönelik Tutum ve Öz-yeterlik Ölçeği” ise 26 madde ve üç faktörden meydana gelmiştir. Ölçeklerin faktör sayıları yapılan çalışma ile benzerlik göstermektedir. Fakat madde sayısı açısından diğer ölçeklere kıyasla daha az maddeden oluşmaktadır. Bunun sebebi ise madde yük değerlerinin olabildiğince yüksek tutulmasıdır denilebilir. Bu sebeple ilerleyen çalışmalarda faktör yapıları değiştirilerek çalışma tekrar edilebilir.

F1’in açıkladığı varyans oranı %31.223, F2’nin açıkladığı varyans oranı %11.581 ve F3’ün açıkladığı varyans oranı ise %7.719 olarak elde edilmiştir. GÖÖ’nün açıkladığı toplam varyans oranı ise %50.523 olarak hesaplanmıştır. Çok faktörlü ölçeklerde, açıklanan toplam varyansın %40 ile %60 aralığında yer alması yeterli olarak değerlendirilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu çalışmada elde edilen %50.523’lük değer ise yeterli olarak yorumlanmıştır. Gorsuch (1974), açıklanan varyans oranının yüksekliğinin, geliştirilen ölçeğin faktör yapısındaki gücü gösterdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda geliştirilen ölçeğin yeterince güçlü bir yapıya sahip olduğu ortaya konmuştur denilebilir.

MTK’nın 0.30 ve üzerinde olması, ilgili maddenin bireyleri iyi derecede ayırt ettiğini göstermektedir (Büyüköztürk, 2012). GÖÖ’de yer alan maddelerin MTK bulguları 0.400 ile 0.609 arasında değişmektedir. Bu değerler de ölçekte yer alan tüm maddelerin katılımcıları iyi derecede ayırt ettiğini ortaya koymuştur. GÖÖ’nün MKK bulguları ise 0.485 ile 0.671 arasında değiştiği sonuçları elde edilmiştir.

Korelasyon katsayısının 0.70 ile 1.00 arasında değişmesi yüksek ilişki olarak ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2012). Bu bağlamda ölçek alt faktörleri ile ölçeğin tümü arasındaki korelasyon katsayıları incelendiğinde; F1 ile GÖÖ arasındaki katsayının 0.847, F2 ile GÖÖ arasındaki katsayısının 0.710 ve F3 ile GÖÖ arasındaki katsayısının 0.797 olarak hesaplandığı sonuçları elde edilmiştir. Tüm bu değerler, ölçek alt faktörleri ile GÖÖ arasındaki yüksek ilişkinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte ölçek alt faktörlerinin kendi aralarındaki ilişkiler incelendiğinde F1’in F2 ile ilişki katsayısının 0.383 ve F3 ile ilişki katsayısının 0.560 olduğu, F2 ile F3’ün ilişki katsayısının ise 0.333 olarak hesaplandığı belirlenmiştir. Büyüköztürk (2012) korelasyon katsayılarının 0.30 ile 0.70 arasında yer almasını ise orta düzeyde ilişki olarak yorumlamaktadır. Ayrıca Engs (1996) faktörlerin kendi aralarındaki ilişkinin yüksek olmasını (0.60 ve üzeri) uygun bulmamaktadır. Yüksek ilişkinin, faktörlerin bağımlı olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Bu sebeple de faktörler arasındaki ilişkinin orta veya düşük düzeyde olması istenen bir durumdur. Bu bağlamda GÖÖ’nün alt faktörleri arasındaki tüm korelasyon katsayılarının orta düzeyde ilişkiyi ifade ettiği sonucu istenen bir durum olup ölçeğin faktör yapısının uygun olduğunu bir kez daha ortaya koymuş olarak değerlendirilmiştir.

DFA bulgularına göre X^2/sd değeri 1.55 olup bu değer ikiye eşit veya daha düşük olması modelin mükemmel uyum sergilediğini göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001). RMSEA sonucunun 0.05’e eşit veya düşük olması mükemmel uyum ifade etmektedir (Brown, 2006; Sümer, 2000). GÖÖ’nün RMSEA sonucu 0.04 olarak elde edilmiştir ve bu değer de modelin mükemmel uyum sergilediğini ortaya koymuştur. NFI değerinin 0.90’a eşit veya daha yüksek bulunması iyi uyumu (Thompson, 2004) gösterirken NNFI değerinin 0.95’e eşit veya daha yüksek bulunması mükemmel uyumu (Sümer, 2000) ifade etmektedir. GÖÖ’nün NFI sonucu 0.93 ve NNFI sonucu 0.97 olarak elde edilmiştir. Bu sonuçlar sırasıyla iyi ve mükemmel uyumu ortaya koymuştur. CFI sonucunun 0.95’e eşit ve daha yüksek olması da mükemmel uyumu göstermektedir (Hu ve Bentler, 1999). GÖÖ’nün CFI sonucu 0.97 olup mükemmel uyumu göstermiştir. RMR sonucunun 0.08’e eşit veya daha düşük olması iyi uyumu (Brown, 2006), SRMR sonucunun 0.05’e eşit veya daha düşük olması mükemmel uyumu (Brown, 2006) ifade etmektedir. GÖÖ’nün RMR sonucu 0.08 ve SRMR sonucu 0.05’tir. Bu sonuçlar GÖÖ’nün, sırasıyla iyi ve mükemmel uyum sergilediğini ortaya koymuştur. GFI değerinin 0.90’a eşit ve daha yüksek olması iyi uyum (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008) olarak değerlendirilmektedir. GÖÖ’nün GFI değeri 0.91 olarak elde edilmiş olup bu değer ölçeğin iyi uyum sergilediğini ortaya koymuştur. DFA sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde GÖÖ’nün mükemmel uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Güvenirlilik katsayılarının 0.70 ve daha yüksek elde edilmesi genel olarak test puanlarının güvenirliliğini kanıtlamak için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2012). GÖÖ'nün güvenirlilik analizi sonuçları incelendiğinde, hem AFA verilerine hem de DFA verilerine göre elde edilen sonuçların 0.70'den büyük olduğu belirlenmiştir (bkz. Tablo 7). Bu bağlamda tüm sonuçlar GÖÖ puanlarının güvenirliliği için yeterli görülmüştür.

Yapılan çalışma elverişli örnekleme göre belirlenen bir çalışma grubu ile gerçekleştirilmiştir. Bu bir sınırlılık olarak görülebilir. Dolayısıyla araştırmacılar farklı örnekleme yöntemleri kullanarak çalışma gruplarını belirleyerek, çalışmayı tekrar edebilirler ve böylece ölçeğin geçerliliğini-güvenirliliğini bir kez daha sımayabilirler. Ölçek ortaokulda öğrenim görmekte olan öğrenciler ile geliştirildiği için bu seviyedeki öğrencilerin geometri öz-yeterliklerini belirlemede geçerli ve güvenilirdir. İlkokul, lise ve üniversite seviyelerindeki uygunluğu için bu seviyelerdeki çalışma grupları ile geçerliliği ve güvenirliliği test edilmelidir.

Araştırmacılar ölçeği kullanarak ortaokul öğrencilerinin geometri ile ilgili öz-yeterlik inançlarını belirleyebilirler. Ayrıca diğer duyuşsal faktörlerle (tutum, kaygı vb. gibi) geometri ile ilgili öz-yeterlik arasındaki ilişkiyi inceleyebilirler. Çalışma nicel bir çalışmadır. Ölçek karma bir çalışmanın nicel bölümünde kullanılabilir. Örneğin; ortaokul öğrencilerinin geometriye yönelik algıları nitel şekilde ortaya konurken, geometri ile ilgili öz-yeterlikleri geliştirilen ölçek kullanılarak belirlenebilir. Daha sonra geometriye yönelik algılar ve öz-yeterlikler arasındaki ilişki yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aşkar, P. ve Umay, A. (2001). İlköğretim Matematik Öğretmenliği Öğrencilerinin Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlik Algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-8.
- Azar, A. (2010). Ortaöğretim Fen Bilimleri ve Matematik Öğretmeni Adaylarının Öz Yeterlilik İnançları. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 235-252.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. ; Barbaranelli, C.; Caprara, G. V. and Pastorelli, C. (1996). Multifaceted Impact of Self-Efficacy Beliefs on Academic Functioning. *Society for Research in Child Development*, 67(3), 1206-1222.
- Berkant, H. G. ve Çadırılı, G. (2019). Ortaokul Öğrencilerinin Geometri Öz-Yeterlik İnançlarının ve Geometrik Düşünme Becerilerinin İncelenmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 6(3), 29-52.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. NY: Guilford Publications, Inc.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş.; Kılıç-Çakmak, E.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş.; Çakan, M.; Tan, Ş. ve Atar, H. Y. (2014). *TIMSS 2011 8. Sınıflar Türkiye Raporu*. Ankara: YEGİTEK Yayınları. <http://timss.meb.gov.tr/wp-content/uploads/TIMSS-2011-8-Sinif.pdf> adresinden 26.12.2020 tarihinde erişildi.
- Cantürk-Günhan, B. ve Başer, N. (2007). Geometriye Yönelik Öz-Yeterlik Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 68-76.
- Çokluk, Ö.; Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çontay, E. G. ve Duatepe-Paksu, A. (2018). Yazma Etkinliklerinin 8. Sınıf Öğrencilerinin Başarılarına ve Geometriye Yönelik Öz-Yeterliklerine Etkisi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(1), 167-198.
- Dursun, Ş. ve Dede, Y. (2004). Öğrencilerin Matematikte Başarısını Etkileyen Faktörler: Matematik Öğretmenlerinin Görüşleri Bakımından. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 217-230.
- Engs, R. C. (1996). Construct Validity And Re-Assessment of the Reliability of the Health Concern Questionnaire. (Eds. In H. L. R. Feldman and J. H. Humphrey), *Advances in Health Education/Current Research* (pp. 303-313). New York: AMS Press Inc.
- Erkek, Ö. ve Işıksal-Bostan, M. (2015). Uzamsal Kaygı, Geometri Öz-Yeterlik Algısı ve Cinsiyet Değişkenlerinin Geometri Başarısını Yordamadaki Roller. *İlköğretim Online*, 14(1), 164-180.

- Gorsuch, R. L. (1974). *Factor analysis*. Philadelphia: W. B. Saunders Company.
- Hoffman, B. and Spatariu, A. (2008). The Influence of Self-Efficacy and Metacognitive Prompting on Math Problem-Solving Efficiency. *Contemporary Educational Psychology*, 33, 875-893.
- Hooper, D.; Coughlan, J. and Mullen, M. (2008). Structural Equation Modeling: Guidelines for Determining Model Fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Hu, L. and Bentler, P. M. (1999). Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.
- İlgin, M.; Azak, A. Z. and Takunyacı, M. (2012). Development of Self-Efficacy and Attitude Toward Analytic Geometry Scale (SAAG-S). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 55, 20-27.
- Kline, P. (1994). *An Easy Guide for Factor Analysis*. NY: Routledge.
- Köklü, N. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Açıklamalı İstatistik Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Leech, N. L.; Barrett, K. C. and Morgan, G. A. (2005). *SPSS for Intermediate Statistics: Use and Interpretation*. NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2012). *12 Yıl Zorunlu Eğitim Soru ve Cevaplar*. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12yil_soru_cevaplar.pdf adresinden 26.12.2020 tarihinde erişildi.
- Özgen, K. ve Bindak, R. (2008). Matematik Okuryazarlığı Öz-Yeterlik Ölçeğini Geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 517-528.
- Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 394-407.
- Özkan, E. ve Yıldırım, S. (2013). Geometri Başarısı, Geometri Öz-Yeterliği, Ebeveyn Eğitim Durumu ve Cinsiyet Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 249-261.
- Sakız, G. (2013). Başarıda Anahtar Kelime: Öz-Yeterlik. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 185-209.
- Schunk, D. H. (1991). Self-Efficacy and Academic Motivation. *Educational Psychologist*, 26(3 & 4), 207-231.
- Sümer, N. (2000). Structural Education Models. *Turkish Psychological Articles*, 3(6), 49-74.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şişman, M.; Acat, M. B.; Aypay, A. ve Karadağ, E. (2011). *TIMSS 2007 Türkiye Raporu*. Ankara: EARGED Yayınları. http://timss.meb.gov.tr/wp-content/uploads/timss_2007_ulusal_raporu.pdf adresinden 26.12.2020 tarihinde erişildi.
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Allyn & Bacon.
- Thompson, B. (2004). *Exploratory and Confirmatory Factor Analysis: Understanding concepts and applications*. Washington: American Psychological Association.
- Yenilmez, K. ve Korkmaz, D. (2013). İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Geometriye Yönelik Öz-Yeterlikleri İle Geometrik Düşünme Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 7(2), 268-283.
- Yıldırım, S. (2011). Öz-Yeterlik, İçe Yönelik Motivasyon, Kaygı ve Matematik Başarısı: Türkiye, Japonya ve Finlandiya'dan Bulgular. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(1), 277-291.
- Yurt, E. (2014). Öz-Yeterlik Kaynaklarının Matematik Başarısını Yordama Gücü. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 159-169.
- Yıldırım, A.; Özgürlük, B.; Parlak, B.; Gönen, E. ve Polat, M. (2016). *TIMSS 2015 Türkiye Raporu*. Ankara: ODSGM Yayınları. http://timss.meb.gov.tr/wp-content/uploads/TIMSS_2015_Ulusal_Rapor.pdf adresinden 26.12.2020 tarihinde erişildi.
- Zimmerman, B. J. and Kitsantas, A. (1999). Acquiring Writing Revision Skill: Shifting from Process to Outcome Self-Regulatory Goals. *Journal of Educational Psychology*, 91(2), 241-250.

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 31-50, Winter 2020

İlkokulda Görev Yapan Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi *Examining the Views of Teachers Working in Primary School on Measurement and Evaluation*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.707609>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
23.03.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
27.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Dr. Mehmet Yaşar Kılıç
Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim
Dalı
myasarkilic@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-8675-5126>

Öz

Bu araştırmanın amacı; ilkokulda görev yapan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye yönelik görüşlerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan araştırma sorularına yanıt aranmaktadır. Araştırma, nitel araştırma çerçevesinde yürütülmüştür ve "olgubilim" desenine uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Sivas ili Merkez ilçedeki ilkokullarda görev yapan dokuz öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen ve beş açık uçlu sorudan oluşan "yarı yapılandırılmış görüşme formu" kullanılmıştır. Çalışma grubu "kolay ulaşılabilir" örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Hazırlanan veri toplama aracı çalışma grubunda bulunan öğretmenlere ulaştırılmış ve formun nasıl doldurulacağı hakkında bilgiler verilmiştir. Katılımcılar gönüllülük esasına uygun olarak seçilmiş ve görüşme formu hakkında bilgi verilirken katılımcıları yönlendirebilecek ifadelerden kaçınılmıştır. Toplanan veriler, araştırmacı ve eğitim bilimleri alanında uzman bir kişi tarafından değerlendirilmiş ve değerlendirme sonucunda veri doygunluğunun sağlandığı kanısına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeyi daha çok not verme ve eksik öğrenmeleri belirleme amacıyla yaptıkları tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin bir kısmının kendisini ölçme ve değerlendirme konusunda yeterli görürken bir kısmının ise yeterli görmediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir sonuca göre öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemleri arasında performans değerlendirme ve proje değerlendirme olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullanırken en fazla karşılaştıkları zorlukların sınıfların kalabalık olması ve zaman yetersizliği olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerlendirme, İlkokul, Öğretmenler, Ölçme, Ölçme ve Değerlendirme

Abstract

The purpose of this research; is to examine the opinions of teachers working in primary school about measurement and evaluation. Answers to research questions created for this purpose are sought. The research was conducted within the framework of qualitative research and was designed in accordance with the "phenomenology" pattern. The working group of the research consists of nine teachers working in primary school in Sivas city center in 2019-2020 academic year. In order to collect data in the research, a "semi-structured interview form" consisting of five open-ended questions developed by the researcher was used. The study group was determined by the "easily accessible" sampling method. The data collection tool prepared was delivered to the teachers in the study group and information was given about how to fill the form. Participants were selected on a voluntary basis and statements were given to guide the participants while giving information about the interview form. The collected data were evaluated by the researcher and an expert in the field of educational sciences, and as a result of the evaluation, it was concluded that the data saturation was achieved. As a result of the research, it was determined that teachers mostly use measurement and evaluation for grading and determining missing learning.. In addition, it was concluded that some of the teachers consider themselves sufficient in measuring and evaluating, while others do not see enough. According to another result, it has been determined that among the measurement and evaluation methods that teachers use the most are performance evaluation and project evaluation. In addition, it was revealed that the difficulties faced by teachers when using measurement and evaluation methods were crowded classes and lack of time.

Keywords: Evaluation, Measurement, Measurement and Evaluation, Primary School, Teachers

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Kılıç, M. Y. (2020). İlkokulda Görev Yapan Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 31-50.

GİRİŞ

Ölçme ve değerlendirme kavramı eğitim sürecinin önemli bir parçasıdır. Ölçme, eğitim süreci boyunca bireye kazandırılması istenilen davranış değişikliklerinin, bazı araçlar kullanılarak ne ölçüde kazandırıldığıının belirlenmesidir (İşman, 2005). Ölçme, değerlendirme sürecinin başlayabilmesi için ilk basamak olarak adlandırılabilir (Black ve Wiliam, 1998). Kullanılan en basit tabirle ölçme, ölçülmek istenilen bir özelliğin sayı ve sembollerle ifade edilmesi olarak tanımlanabilir (Atılğan, Kan ve Doğan, 2009; Büyüköztürk, 2007; Özçelik, 2010; Tekin, 1994). Değerlendirme kavramı ise belirlenen hedeflere ulaşma konusunda yargıya varma ve ölçülen nesnenin hangi özellikte ve düzeyde olduğuna karar verme işlemi olarak açıklanabilir (İşman, 2005). Benzer bir şekilde eğitim öğretim sonunda hedeflenen davranış değişikliklerinin, öğrencilere ne ölçüde kazandırıldığıının belirlenmesi olarak da ifade edilebilir (Eskicumalı ve İşman, 2003). Değerlendirme en genel tabirle, ölçme sonuçlarının bir ölçüt ile karşılaştırılması sonucunda, ölçülen özellik hakkında genel bir yargıya varma ve karar verme işlemi olarak adlandırılabilir (Baykul, 2015; Linn ve Gronlund, 1995; Turgut, 1997). Objektif ve doğru bir şekilde yapılan ölçme işleminin, değerlendirme aşamasının önemli bir belirleyicisi olduğu söylenebilir (Rees ve Sheard, 2004). Değerlendirme sistemli bir süreçtir ve bu süreç sonucunda öğrenme ve öğretme aksiyonları düzenlenerek öğretim deneyimi şekillenir (Orsmond, Merry ve Reiling, 2000). Değerlendirme, öğretim sürecinde öğrenen kişinin duyduğu ihtiyaçları, güçlü ve zayıf yönlerini belirlemeyi ve bunlar hakkında ne yapılabileceği konusunda karar vermeyi içeren işlemler olarak da açıklanabilir (Cizek, 2007). Ölçme ve değerlendirme işlemlerinin altında yatan temel amacın, eğitimin kalite düzeyinin belirlenmesi ve elde edilen veriler doğrultusunda gerekli düzeltmelerin yapılması olduğu söylenebilir (Balcı ve Tekkaya, 2000). Özenç, Doğan ve Çakır (2017) eğitim programından beklenen kazanımların elde edilip edilmediğinin ve öğrencilerden beklenen bilgi beceri ve tutumların kazanılıp kazanılmadığının ölçme değerlendirme sonunda anlaşılabilceğini ifade etmektedir. Ölçme ve değerlendirme sayesinde eğitim öğretim sürekli olarak izlenerek hata veya problemlerin belirlenmesi ve sonucunda gerekli önlemlerin alınması sağlanır. Stiggins (2000) ölçme ve değerlendirme işlemlerinin öğrencilerin elenmesi ve sınıflandırılması için değil, öğrencinin istenilen becerileri kazanıp kazanmadığının belirlenmesi ve öğrenimine destek sağlanması amacıyla yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Ölçme ve değerlendirme konusunda yeterli olmak, öğretmenliğin önemli unsurlarından birisidir (Plake ve Impara, 1993; Seferoğlu, 2004). Eğitim sisteminin amaçlarının istenilen düzeyde gerçekleştirilebilmesi, bu sistemin sınıf içerisinde uygulayıcıları olan öğretmenlerin bilgi ve becerisine bağlıdır. Eğitim sistemi içerisinde bu kadar önemli yeri olan öğretmenlerin kendisini geliştirmesi ve gerekli kazanımları elde etmesi önemli bir konudur (Gültekin, 2002). Ölçme ve değerlendirme uygulamalarının uygun ve eksiksiz bir şekilde kullanılmasının, öğretmenlerin sınıfta uyguladığı öğretim programının sürekli gelişmesini, öğrencilerin motivasyonlarının ve akademik başarılarının artmasını sağladığı ifade edilmektedir (Black ve Wiliam, 1998; Stiggins, 2001; Stiggins, Conklin ve Bridgeford, 1986). Eğitim öğretim sırasında hangi ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanılacağına karar verilmesi, bu testlerin geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sağlanarak uygulanabilmesi ve eğitim sonrasında elde edilmesi gereken kazanımların nasıl ölçüleceği veya hangi kriterlere göre değerlendirileceği, öğretmenlerin bu konudaki bilgi ve yeterlikleri ile yakından ilişkilidir. Bu konuda yeterli olmayan öğretmen ölçme aracını eksik, yanlış veya gereksiz yerde uyguladığında, uygulama sonucunda tam olarak doğru ölçüm yapamayacak ve sonuç olarak öğrenciler hakkında eksik ve yanlış kararlar verecektir (Dikmen, 2008). Ölçme ve değerlendirme konusunda yeterli olan öğretmenlerin, sınıfta uygun öğretim yöntem ve tekniklerini uygulayabileceği ifade edilmektedir. Sonuç olarak ölçme tekniklerini uygun bir şekilde uygulayarak öğrencileri doğru bir şekilde değerlendirebilir. Bunun yanı sıra doğru ölçme ve değerlendirme tekniklerinin uygulanması, sadece öğrencilerin öğrenim yeterlikleri hakkında bilgi vermekle kalmaz aynı zamanda eğitim sisteminin işleyişi ve etkinliği hakkında da öğretmenlere bilgi sağlayabilir (Akdağ, 2011). Ölçme ve değerlendirme sürecinin sistemli ve planlı bir şekilde yapılması durumunda, sistemin işleyip işlemediği konusunda sürekli olarak uzmanlara ve sürecin uygulayıcıları olan öğretmenlere geri bildirim sağlanmaktadır. Öğretmen veya uzmanların ölçme değerlendirme süreçlerine teorik ve uygulama açısından tam olarak hâkim olması, sürecin verimliliği açısından çok önemli bir etken olarak görülmektedir (Karaşahin, 2011).

Eğitim ve öğretim sürecinde ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin, öğrencilerin öğrenim düzeylerinin geliştirilmesinde ve eğitim programlarının etkililiğinin artırılmasında önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. Sınıf içerisinde ölçme ve değerlendirmeyi yapan kişi öğretmenlerdir ve

öğretmenlerin sahip olduğu nitelikler bu bakımdan ölçme ve değerlendirmenin kalitesini derinden etkilemektedir. Öğretmenlerin niteliklerinin daha da artırılabilmesi için onların ölçme ve değerlendirme konudaki eksik noktalarının belirlenmesi ve bu eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme faaliyetlerine ilişkin görüşlerinin derinlemesine incelenmesi önem arz etmektedir. Gelecek yaşantılar için gerekli olan temel beceriler çocuklara ilkokulda kazandırılmaktadır. Çocukların kazandıkları bu temel becerilerin, sonraki yaşantısındaki uyumunu ve başarısını etkileyebileceği söylenebilir. Ayrıca öğrencilere temel becerilerin kazandırılması daha üst düzey becerilerin kazandırılması için ön ayak olacaktır. Bu temel becerilerin ne düzeyde kazandırıldığı ise ölçme ve değerlendirme ile belirlenmektedir. İlkokulda görev yapan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye ilişkin görüşlerinin, gelecekte yetkili kişiler tarafından yapılabilecek çalışmalar ve uygulamalar için belirleyici unsur olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda ilkokul kademesinde görev yapan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi bu çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

MEB öğretmenlere ölçme ve değerlendirme ile ilgili hizmet içi eğitimler sağlamaktadır. Hizmet içi eğitimlerin etkililiğinin belirlenebilmesi açısından öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye yönelik görüşlerinin incelenmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir. Özellikle ölçme ve değerlendirme konusunda geçmişte yapılan çalışmaların sonuçları ile güncel çalışmaların sonuçları birlikte incelediğinde, yetkili kurumlar yaptıkları uygulamaların ve çalışmaların etkililiğini görme fırsatı bulabileceklerdir. Bu açıdan bakıldığında bu çalışmanın araştırmacılara güncel bilgi sağlaması ve yapılacak çalışmalara kaynak oluşturması açısından önemli bulgular sunacağı söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda yaşadığı sorunların ortaya çıkarılması ve direkt olarak ölçme ve değerlendirmeyi uygulayan öğretmenlerin ifadeleriyle bu sorunlara ilişkin çözümler sunulması, ölçme ve değerlendirmenin etkililiğinin artması adına önemli olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; ilkokulda görev yapan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye yönelik görüşlerinin incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- 1- Öğretmenler için ölçme ve değerlendirme kavramı ne ifade etmektedir?
- 2- Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterlikleri ne durumdadır?
- 3- Öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemleri nelerdir?
- 4- Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- 5- Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara yönelik çözüm önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın bu kısmında araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin toplanması ve analiz edilmesi konusunda açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırmada, öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye yönelik görüşlerinin ortaya çıkarılması amacıyla nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Nitel araştırma, gözlemlemek istenilen olayların ve algıların doğal ortamında gözlemlenerek, gözlem sonucunun objektif ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasını amaçlayan araştırma türüdür (Yıldırım, 1999). Bu araştırma “olgubilim” desenine uygun olarak tasarlanmıştır. “Olgubilim” deseni, bireylerin belirli bir olgu/fenomen ya da kavramla ilgili yaşadıkları deneyimlerin onlarda oluşturduğu ortak anlamı ortaya çıkarabilmek için yapılan araştırma modeli olarak açıklanabilir (Creswell, 2013). Olgular günlük yaşantımızda deneyimler, yaşadığımız olaylar, farklı yönelimler, algılar ve kavramlar olarak karşımıza çıkabilir. Olgubilim deseni ise bize çok uzak olmayan fakat tam olarak algılayamadığımız bu olguları araştırmayı ve ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada, ölçme ve değerlendirme öğretmenleri için ne ifade ettiğinin, ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerinin, en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin, ölçme ve değerlendirmede karşılaştıkları zorlukların ve bu zorluklara yönelik çözüm önerilerinin araştırılması amacıyla olgubilim deseninden faydalanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılında Sivas ili Merkez ilçede ilkokullarda görev yapan 9 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma verileri 2019 yılı Ekim ve Kasım aylarında toplanmıştır. Çalışma grubu “kolay ulaşılabilir” örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu

örnekleme yönteminde, ulaşılması hızlı ve kolay olan katılımcılara öncelik verilmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinde en çok kullanılan örnekleme yöntemidir (Patton, 2005). Kolay ulaşılabilir örnekleme yönteminde araştırmacı bütün öğeler içerisinde yeteri kadar katılımcı seçerek çalışmaya dâhil eder (Singleton ve Straits, 2005). Çalışma grubuna dâhil edilen katılımcılara ait demografik değişkenler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Çalışma Grubuna Ait Demografik Özellikler

Cinsiyet		f	%
1	Erkek	5	55,56
2	Kadın	4	44,44
Yaş		f	%
1	20-30	2	22,22
2	31-40	3	33,34
3	41-50	2	22,22
4	51 ve üzeri	2	22,22
Medeni Durum		f	%
1	Evli	5	55,56
2	Bekâr	4	44,44
Lisansüstü Eğitim		f	%
1	Evet	2	22,22
2	Hayır	7	77,78
Mesleki Kıdem		f	%
1	1-5 Yıl	3	33,34
2	6-10 Yıl	2	22,22
3	11-15 Yıl	2	22,22
4	16 Yıl ve Üzeri	2	22,22
Hizmet İçi Eğitim		f	%
1	Evet	3	33,33
2	Hayır	6	66,67
Genel Toplam		9	100,00

Veri Toplama Aracı

Araştırmada ilkokulda görev yapan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme hakkındaki görüşlerinin belirlenebilmesi amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen ve beş açık uçlu sorudan oluşan “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda katılımcılarla ilgili bazı demografik değişkenlere ait sorular yer almaktadır. İkinci kısımda ise oluşturulan beş açık uçlu soru yer almaktadır. Ayrıca görüşme formunun nasıl doldurulacağına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Oluşturulan görüşme formu, formda yer alan soruların amaca uygun olup olmadığı, soruların açık olup olmadığı ve dil bilgisine uygun olup olmadığının belirlenebilmesi açısından biri eğitim bilimlileri diğeri ise dil bilimlileri alanından olmak üzere iki uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan alınan geri dönüşler neticesinde görüşme formu düzenlenerek son halini almıştır. Büyüköztürk (2007) ölçme aracının kapsam ve görünüş geçerliğinin uzman görüşleri doğrultusunda sağlanabileceğini ifade etmektedir. Çalışmada uzman görüşüne başvurularak kapsam ve görünüş geçerliğinin artırılması sağlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Hazırlanan veri toplama aracı çalışma grubunda bulunan öğretmenlere ulaştırılmış ve formun nasıl doldurulacağı hakkında bilgiler verilmiştir. Katılımcılar gönüllülük esasına uygun olarak seçilmiş ve görüşme formu hakkında bilgi verilirken katılımcıları yönlendirebilecek ifadelerden kaçınılmıştır. Veri toplama süreci ortalama on beş dakika sürmüştür. Toplanan veriler, araştırmacı ve eğitim bilimlileri alanında uzman bir kişi tarafından değerlendirilmiş ve değerlendirme sonucunda veri doygunluğunun sağlandığı kanısına ulaşılmıştır.

Katılımcılardan toplanan veriler Microsoft Word dosyası olarak düzenlenmiş ve verilere NVivo 8 veri analiz programı yardımıyla “içerik analizi” yapılmıştır. İçerik analizindeki temel amaç, veriler içerisinde birbirleri ile benzer ifadeleri, temalar ve kavramlar çerçevesinde bir araya toplamak ve bunları anlaşılabilir bir biçimde yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Yapılan analizler neticesinde yarı

yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen cevaplar çözümlenmiş ve oluşturulan temalar, ilişkileri gösterecek bir şekilde model yardımıyla gösterilmiştir. Modelde oluşturulan temalara ait ok kalınlıkları o tema için yapılan gönderme sayıları dikkate alınarak düzenlenmiştir. Yani bir temaya ait gönderme sayıları arttıkça ok kalınlıkları da artmaktadır. Çalışmada sunulan görüşler kodlama yardımıyla sunulmaktadır. Kodlarda yer alan ifadeler katılımcıların demografik özelliklerini temsil etmektedir. Örneğin “2, Kadın, 6-10 yıl” olarak kodlanmış bir tema, ikinci katılımcı olduğunu, cinsiyetinin kadın olduğunu ve 6-10 yıl bir tecrübeye sahip olduğunu belirtmektedir.

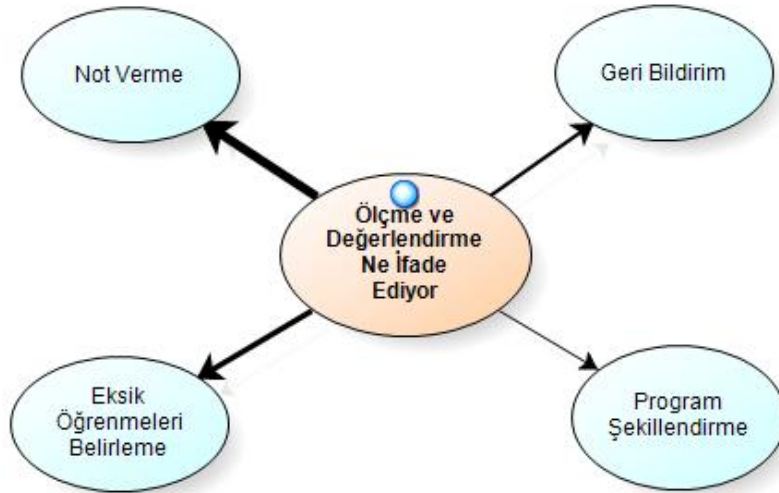
Nitel araştırma yöntemlerinde uzman görüşü, katılımcı teyidi ve ayrıntılı betimleme vasıtasıyla çalışmanın geçerliğinin sağlanabileceği, tutarlılık ve teyit incelemesi vasıtasıyla ise çalışmanın güvenilirliğinin sağlanabileceği ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda katılımcılardan toplanan veriler Microsoft Word ortamına aktarıldıktan sonra çıktılarını alınıp katılımcılara okutulmuştur. Katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verdikleri cevaplar teyit edildikten sonra analiz kısmına geçilmiştir. Böylece çalışmanın geçerliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için ise veriler eğitim bilimleri alanında uzman bir kişiye ulaştırılmış, çalışma kapsamında oluşturulan temalar ile uzman kişinin oluşturduğu temalar karşılaştırılmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan temalar için Cohen’in Kappa katsayısı hesaplanmış ve bu değer .89 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değer oluşturulan temalar arasında güçlü bir tutarlılık olduğunu göstermektedir (McHugh, 2012). LeCompte ve Goetz (1982), nicel araştırmalarda verilerin hiçbir yargıda bulunulmadan doğrudan aktarılmasının güvenilirliği artıracaklarını ifade etmektedir. Çalışmada katılımcılardan elde edilen veriler, hiçbir yorum katılmadan Microsoft Word ortamına aktarılmış ve bulgular kısmında ayrıntılı olarak alıntılara yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu kısımda, katılımcılardan toplanan veriler neticesinde elde edilen bulgular, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda sırası ile verilmiştir.

1- Ölçme ve Değerlendirme Kavramının Ne İfade Ettiğine İlişkin Çözümlemeler

Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin, ölçme ve değerlendirme kavramının ne ifade ettiğine ilişkin görüşlerinin nitel olarak çözümlenmesi sonucunda oluşturulan model Şekil 1’de gösterilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme kavramının ne ifade ettiğine ilişkin görüşlerinden oluşturulan temalar ve bu temalara ilişkin görüşler, katılımcılardan alıntılar yapılarak detaylı şekilde verilmiştir.

Şekil 1: Ölçme ve Değerlendirme Kavramının Ne İfade Ettiğine İlişkin Şematik Gösterim

Not verme: Yapılan analiz sonucunda en fazla yüklemenin “not verme” temasına yapıldığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme kavramının ne ifade ettiğine

ilişkin görüşleri “not vermek” amacıyla yapıldığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Elde edilen bu temaya ilişkin bazı görüşler aşağıda örneklendirilmektedir.

“*Sene sonunda öğrenciler için bir değerlendirme yapmamız gerekiyor. Değerlendirme sonucunda her öğrenciye yapılan, gerek sınavlar gerekse tutum ve davranışları için not veriliyor. Ölçme ve değerlendirme işlemlerinin temel noktası öğrenci başarısına göre not verip onları değerlendirmektir. Öğrenciler ve veliler, verilen notlara göre öğrenci hakkında fikir sahibi oluyorlar. Bu bakımdan öğretmenlerin yaptığı değerlendirmeler, öğrencilerin geleceği için yol gösterici olabilmektedir... (2, Kadın, 6-10 yıl)*”

“*Ölçme ve değerlendirme, klasik olarak öğrencileri değerlendirerek onlara en doğru şekilde derecelendirme yapmak veya düzeylerine göre, kapasitelerine göre notlar vererek onların gelişim düzeylerini belirlemektir. Bizim zamanımızda öğretmenler genellikle bizi test usulü sınavlar yaparlardı. Şimdi sistem biraz daha değişse de bu işlemlerin sonunda not verilip bir şekilde sınıflama yapmak bu işin temelini oluşturmaktadır (7, Erkek, 16 yıl ve üzeri)*”

“*...öğrencilerin hedeflenen noktalara gelip gelmediğinin belirlenmesi gerekiyor. Öğretmenlerin bunu belirlemek için yaptıkları uygulama ise genelde sınavlardır. En azından dördüncü sınıflar için yapılan sınavlar sonucunda, öğrencilerin başarı düzeylerini belirlemek için sınav notu vermek gerekiyor. Bunun yanı sıra gerek gözlemler gerekse de performans ödevleri ölçme değerlendirme olarak nitelendirilebilir. Bunlar gibi birçok ölçme veya değerlendirme uygulamaları sayabiliriz... (5, Erkek, 1-5 yıl)*”

Eksik öğrenmeleri belirleme: Ölçme ve değerlendirme kavramının ne ifade ettiğine ilişkin oluşturulan temalardan birisi “eksik öğrenmeleri belirleme” temasıdır. Bu temaya ilişkin belirtilen bazı ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

“*Ölçme değerlendirme totalde eksik ve yanlış öğrenmeleri belirlemek için yapılması gerekmektedir. Zaten bence ölçme değerlendirmenin önemi buradan gelir. Mesela verdiğim bazı ödevler ve yaptığım sınavlar eksik öğrenmelerin olup olmadığını belirlenebilmesini sağlamaktadır. Buna göre eğitim öğretimi tekrar düzenliyorum... (5, Erkek, 1-5 yıl)*”

“*...öğrencide istenilen davranış değişikliklerini gerçekleştirmek en önemli amaç olmalıdır. Eğer öğrenciler bunu gerçekleştirmediyse eğitim amaçlarına ulaşamaz. Bir yerlerde eksiklik var demektir. Öğrenciler tam olarak öğrenememiştir. Bu durum zincirleme olarak öğrencinin geleceğini de etkiler. Ölçme değerlendirme burada devreye girer ve böylece nerede eksik var nerede yanlış var belirlenir... (3, Erkek, 11-15 yıl)*”

Geri bildirim: Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme kavramının ne ifade ettiğine ilişkin görüşlerini temsil eden başka bir tema ise “geri bildirim”dir. Öğretmenler gerek programın etkililiği, gerekse eğitimin etkililiği adına geri bildirim sağlanması gerektiği görüşünü belirtmektedir. Öğretmenlerin temaya ilişkin belirttiği görüşler değerlendirildiğinde, bu temaya ilişkin aşağıdaki görüşlerin temsil niteliğinde olduğu söylenebilir.

“*Ölçme değerlendirme geri bildirim sağlar. Biz sınıflarda eğitim veriyoruz ama bu eğitimin etkililiği, verimliliği, işe yarayıp yaramadığı nasıl belirlenecek. Biz bu işi ölçme ve değerlendirme sayesinde gerçekleştirip eğitimin etkililiği hakkında hatta geniş çerçeveden bakarsak uygulanan programın verimliliği hakkında fikir sahibi oluyoruz. Yani geri bildirim alıp kendimizi buna göre hazırlayıp daha verimli bir şekilde ne yapabiliriz onun planlamasını gerçekleştirmek gerekir... (6, Kadın, 6-10 yıl)*”

“*... ayrıca sınıfta uygulanan öğretim yönteminin, kullanılan öğretim materyalinin bile ne düzeyde işe yaradığının belirlenmesi gerekmektedir. Bunun belirlenmesi için ise öğrenci*

kazanımlarının ölçülmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Bu durumda süreç hakkında geri bildirim sağlanır. Ölçme değerlendirme bize yardımcı olur ve sadece öğrenci için değil bizim için de bir geri bildirim sağlar... (4, Kadın, 1-5 yıl)”

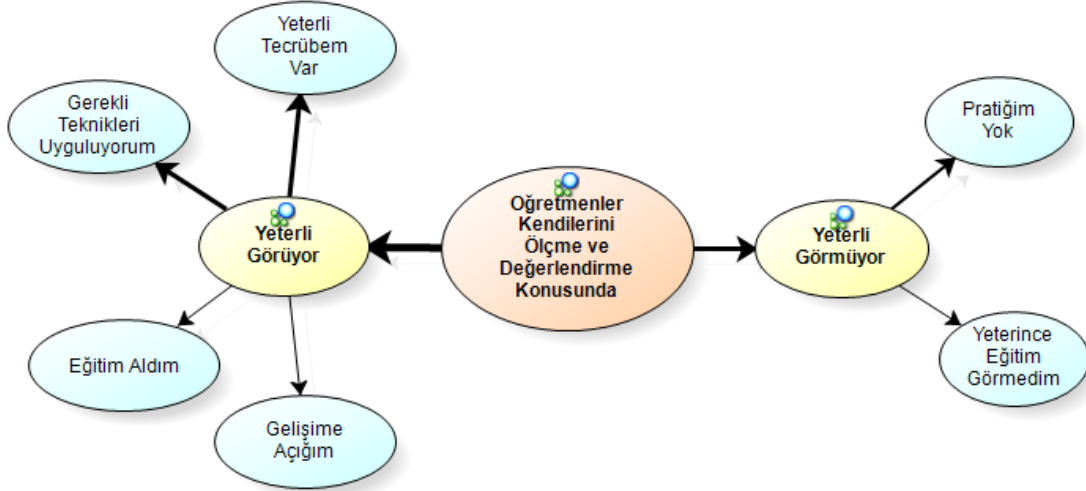
Program şekillendirme: Öğretmenler, ölçme ve değerlendirme kavramının ne ifade ettiğine ilişkin görüşlerini “program şekillendirme” temasıyla açıklamıştır. Bu temaya ilişkin ifadelere aşağıda yer verilmiştir.

“... eğitim sonucunda bir karar almamız gerekiyor. Ölçme değerlendirme sayesinde gerekli kararları veriyoruz. Bu kararlara göre eğitim programları şekilleniyor hatta eğitim sistemi yeniden düzenleniyor (5, Erkek, 1-5 yıl)”

“...zaten ölçme değerlendirme işlemlerinin sonunda bir karara varılması gerekiyor. Öğrencilere verilen notlar da işte varılan bu kararlardır. Notlar eğitim programının verimliliği hakkında bize bilgi verir. Bu doğrultuda eğitim programlarının tekrar düzenlenip değiştirilmesi konusunda fikir oluşur (7, Erkek, 16 yıl ve üzeri)”

2- Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Konusundaki Yeterliklerine İlişkin Çözümlenmeler

Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerine ilişkin elde edilen görüşlerinin çözümlenmesi neticesinde oluşturulan model Şekil 2’de gösterilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerine ilişkin elde edilen görüşlerden yararlanılarak oluşturulan temalar ve temalara ilişkin görüşler doğrudan alıntı yapılarak aşağıda örneklendirilmiştir.

Şekil 2: Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Konusundaki Yeterliklerine İlişkin Şematik Gösterim

Evet, kendimi yeterli görüyorum: Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin çoğunluğu, ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullanma konusunda yeterli olduklarını ifade etmişlerdir. “Yeterli görüyorum” teması içerisinde yer alan alt temalar ve bu temalara ilişkin referans görüşler aşağıda örneklendirilmektedir.

Gerekli teknikleri uyguluyorum: Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerine ilişkin elde edilen temalar incelendiğinde, en fazla yüklemelerden birisinin “gerekli teknikleri uyguluyorum” temasına yapıldığı sonucuna varılmıştır. Araştırma, kendisini ölçme ve değerlendirme konusunda yeterli gören öğretmenlerin, sınıflarında gerekli teknikleri uyguladığını ortaya çıkarmaktadır. Bu temaya ilişkin referans olabilecek öğretmen görüşlerinden ikisine aşağıda yer verilmiştir.

“Ölçme değerlendirmede iyi olduğumu düşünüyorum. Özellikle öğrencileri ölçerken ve değerlendirirken pek çok yöntemi kullanıyorum. Yapılan uygulamaya göre en uygun değerlendirme yöntemini seçtiğime ve makul bir şekilde bunu değerlendirdiğimi düşünüyorum. Böylelikle bir ölçme yönteminde bulunan dezavantajları veya dezavantaj varsa bunları minimuma indirdiğimi düşünüyorum. Ama yine de bir yerlerde eksikliklerimiz vardır tabi ki...(7, Erkek, 16 yıl ve üzeri)”

“...bu konuda yaptığım uygulamalara baktığımda oldukça iyi işler çıkardığımı söyleyebilirim. Neticede bilmediğimiz, yeni literatüre giren uygulamalar olabilir. Fakat yaptığım ve sınıfta uyguladığım ölçme değerlendirme yöntemlerinin tam ve objektif olarak öğrenciyi değerlendirdiğini düşünüyorum. Bu konuda vicdanen rahatım. Uygun ölçme değerlendirme yöntemleri seçimi ve bu konuda tecrübe kazanma öğretmen için çok gereklidir... (8, Kadın, 11-15 yıl)”

Yeterli tecrübem var: Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerine ilişkin elde edilen temalar dikkate alındığında, kendisini yeterli gören öğretmenlerin “yeterli tecrübem var” temasını vurguladıkları sonucuna varılmıştır. Kendisini ölçme ve değerlendirme konusunda yeterli gören öğretmenler, bu konuda yeterli tecrübelerinin olduğunu ifade etmektedir. Bu temaya referans olan görüşler aşağıda belirtilmektedir.

“...yılların getirdiği deneyim sayesinde ölçme ve öğrenciyi değerlendirme düzeyimin iyi olduğunu söyleyebilirim. Belki zamanında ben de yanlış uygulamalar, değerlendirmeler yapmış olabilirim, belki şu an yine yapıyor olabilirim ama bunlar artık çok az seviyededir... (9, Erkek, 16 yıl ve üzeri)”

“...kendimi bu konuda yeterli olarak görüyorum. Öğretmenlik mesleğine ilk başladığımdan beri bir hayli süre geçmiş. Bu süre zarfında binlerce öğrenciyi ölçtüm ve bu sonuçlara göre binlerce öğrenci değerlendirdim. Açıkçası bu konuda belli bir tecrübe edindim. Bu konu sürekli gelişen ve değişen bir durumda olduğu için illaki eksikliklerimiz vardır ama işin temel noktalarında iyi olduğunu söyleyebilirim (3, Erkek, 11-15 yıl)”

Eğitim aldım: Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerine ilişkin elde edilen görüşler incelendiğinde “eğitim aldım” teması elde edilmiştir. Kendisini yeterli gören öğretmenler ölçme ve değerlendirme konusunda eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu temaya referans olabilecek görüş “lisans eğitimin sırasında ve yüksek lisans eğitimi süresince ölçme değerlendirme ile ilgili bazı eğitimler gördüm. Bu eğitimler çoğunlukla teorik de olsa benim için verimli oldu. Bu konuda kendimi yeterli görüyorum, en azından bildiklerimi ve işime yarayan ölçme değerlendirme yöntemlerini kullanabiliyorum (6, Kadın, 6-10 yıl)” şeklinde belirtilmiştir.

Gelişime açığım: Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerine ilişkin elde edilen temalardan birisi de “gelişime açığım” temasıdır. Ölçme değerlendirme konusunda kendisini yeterli gören öğretmenlerden birisi gelişime açık olduğu için kendisini yeterli olarak görmektedir. Bu temaya referans olarak “...evet kendimi yeterli görüyorum. Öğretmenlik mesleğinin temelini zaten ölçme ve değerlendirme oluşturuyor. Bence bütün öğretmenlerin bu konuda kendisini geliştirmesi ve sürekli olarak yeni yöntemleri araştırması gerekir. Bu konuda sürekli olarak araştırıyorum, internette makaleler okuyorum ve videolar izliyorum. Kendimi geliştirmek için elimden geleni yapıyorum (1, Erkek, 1-5 yıl)” ifadesi gösterilebilir.

Hayır, kendimi yeterli görmüyorum: Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin bir bölümü, kendilerini ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullanma konusunda yeterli görmediklerini ifade etmişlerdir. “Yeterli görmüyor” teması içerisinde yer alan alt temalar ve bu temalara ilişkin referans görüşler aşağıda sunulmaktadır.

Pratiğim yok: Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerine ilişkin, kendisini yeterli görmeyen öğretmenler incelendiğinde elde edilen temalar arasında en fazla yüklemeye “pratiğim yok” temasına yapıldığı sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırmada, kendisini ölçme ve değerlendirme konusunda yeterli görmeyen öğretmenlerin yeterli pratiklerinin olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu temaya ilişkin görüşler aşağıda verilmiştir.

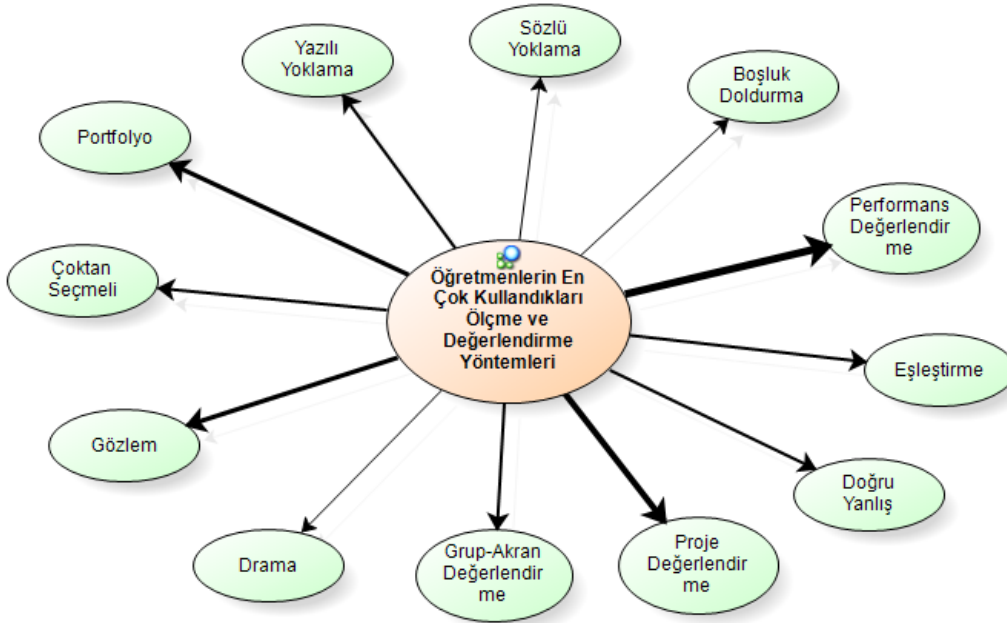
“...kesinlikle kendimi geliştirmem gerekiyor. Mesela bence çoğu ölçme değerlendirme tekniklerini çoğu öğretmen bilmiyor. Bilen de düzgün bir şekilde kullanamıyor ya da daha iyi bildiği tekniği uyguluyor. Eğitim sisteminden kaynaklı olarak kimse bazı ölçme değerlendirme tekniklerinin tam olarak nasıl uygulanabileceğini bilmiyor. Çoğunluğu yaparak yaşayarak öğreniyor, biraz pratikte uygulayarak öğrenmek lazım (5, Erkek, 1-5 yıl)”

“...öğretmenlerin bütün ölçme değerlendirme yöntemlerine yatkın olduğunu düşünüyorum. Öğretmenlerin işi bu. Fakat biraz uygulayarak kendimizi geliştirip tecrübe kazanmamız gerekiyor. Kendi adıma konuşursam kendimi biraz daha geliştirmem gerekli (2, Kadın, 6-10 yıl)”

Yeterince eğitim görmedim: Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterliklerine ilişkin kendisini yeterli görmeyen öğretmenler arasında elde edilen temalardan bir diğeri ise “yeterince eğitim görmedim” temasıdır. Bu temayı “...aslında kendimi yeterli hissetmiyorum. Ölçme değerlendirme ile ilgili dersleri ve uygulamaları kâğıt üstünde aldım, çoğu öğretmen de aynı şekilde bu dersleri görmüştür. Bu konuda herhangi bir uygulama yapılmadı, mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin de yeterince eğitim aldığını düşünmüyorum. Ölçme değerlendirme sadece yazılı olarak yapılan bir işlem değil, çok boyutlu bir kavram, çeşitli yöntemleri var. Bence bunlar sadece teorik olarak öğrenilmez (4, Kadın, 1-5 yıl)” görüşü örneklendirmektedir.

3- Öğretmenlerin En Çok Kullandıkları Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Çözümlenmeler

Öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerine ilişkin elde edilen görüşlerinin çözümlenmesi sonucunda oluşturulan model Şekil 3’de verilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerine ilişkin elde edilen görüşlerden yararlanılarak oluşturulan temalar ve temalara ilişkin görüşler, doğrudan alıntı yapılarak aşağıda örneklendirilmiştir.

Şekil 3: Öğretmenlerin En Çok Kullandıkları Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Şematik Gösterim

Performans değerlendirme: Yapılan nitel analiz sonucunda öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinde, en fazla yüklemenin “performans değerlendirme” temasına yapıldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğretmenlerin ölçme değerlendirme yöntemi olarak en yoğun şekilde performans değerlendirme yöntemini kullandığı söylenebilir. Bu temaya referans olarak aşağıdaki ifadeler örneklendirilebilir.

“...öğrencileri değerlendirmek için pek çok yöntem ve teknik kullanmaya özen gösteririm. Bir ölçme değerlendirme yönteminin ölçmediği özellik varsa veya öznel bir düşünce karışmışsa diye farklı yöntemler de kullanırım. Özellikle performans değerlendirme ölçüğü en çok kullandığım yöntemler arasındadır... (9, Erkek, 16 yıl ve üzeri)”

“...bu seviyede en kullanışlı ölçme değerlendirme yönteminin performans değerlendirme olduğunu düşünüyorum. Biraz zahmetli ama öğrenciyi pek çok yönden değerlendirmeye yarıyor (4, Kadın, 1-5 yıl)”

Proje değerlendirme: Yapılan nitel analiz sonucunda öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden ikinci en fazla yüklemeye yapılan tema “proje değerlendirme” olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yöntemi olarak proje değerlendirmeyi aktif bir şekilde kullandığı söylenebilir. Bu temaya referans olabilecek görüşlere aşağıda yer alan ifadeler temsil niteliği taşımaktadır.

“...öğrencilere proje ödevi vererek çoklu gelişimleri sağlıyorum. Gözlemediğim kadarıyla öğrenciler proje ödevlerini severek yapıyor. Konularını kendileri belirledikleri için daha zevkli geliyor onlara. Kendilerini istedikleri konularda daha iyi geliştirmelerini sağlıyor... (3, Erkek, 11-15 yıl)”

“...öğrencileri projeler üretmeleri için teşvik ediyorum. Böylece zihinsel olarak gelişimlerine yardımcı olduğumu düşünüyorum. Hayal dünyaları geliyor. Bazen çok iyi projeler ortaya çıkıyor. Ayrıca proje ödevleri öğrencilerin sorumluluk almaları için bir fırsat, sorumluluk sahibi olmayı öğreniyorlar... (7, Erkek, 16 yıl ve üzeri)”

Portfolyo: Öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinde önemli bir bölümünün ifade ettiği üzere, elde edilen diğer bir tema ise “portfolyo” temasıdır. Aşağıda bu temaya referans olabilecek kapsayıcı bir görüş paylaşılmaktadır.

“Öğrencileri değerlendirmek için kullandığım yöntemlerden birisi de portfolyo'dur. Her ne kadar uğraştırıcı olsa da öğrencilerin bir bütün olarak gelişimini görmek için güzel bir değerlendirme yöntemi olduğunu düşünüyorum. Özellikle portfolyo düzenli bir şekilde tutulur ise öğrencilerin eksik yanlarının belirlenmesi ve bunların geliştirilmesi sağlanabilir. Tabi elde edilen ürünleri iyi analiz etmek gerekiyor (2, Kadın, 6-10 yıl)”

Gözlem: Yapılan analiz sonucunda öğretmenlerin en fazla kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemleri kapsamında önemli bir sayıdaki katılımcılardan elde edilen farklı bir tema ise “gözlem” temasıdır. Elde edilen bu temaya referans olan görüşlere örnek teşkil edebilecek ifade aşağıda verilmektedir.

“...özellikle birinci sınıflar için her derste gözlem formu tutuyorum. Çocukların okuma, yazma, konuşma gibi davranışlarını değerlendirip puanlama yapıyorum. Böylelikle süreç içerisinde gelişimlerini net bir şekilde takip edebiliyorum. Özellikle öğrencilerin bu sürecin farkına varmaması, yani puanlandıklarını bilmemesi gözlem tekniğinde doğru tespitlerin yapılmasını sağladığını düşünüyorum (8, Kadın, 11-15 yıl)”

Grup-Akran değerlendirme: Çalışma grubunda yer alan öğretmenler tarafından ifade edilen başka bir ölçme ve değerlendirme yöntemi ise “grup-akran değerlendirme” yöntemidir. Bu temanın oluşturulmasına referans olan görüşlerden birisi “sınıf mevcudu az olduğu için sık sık akran

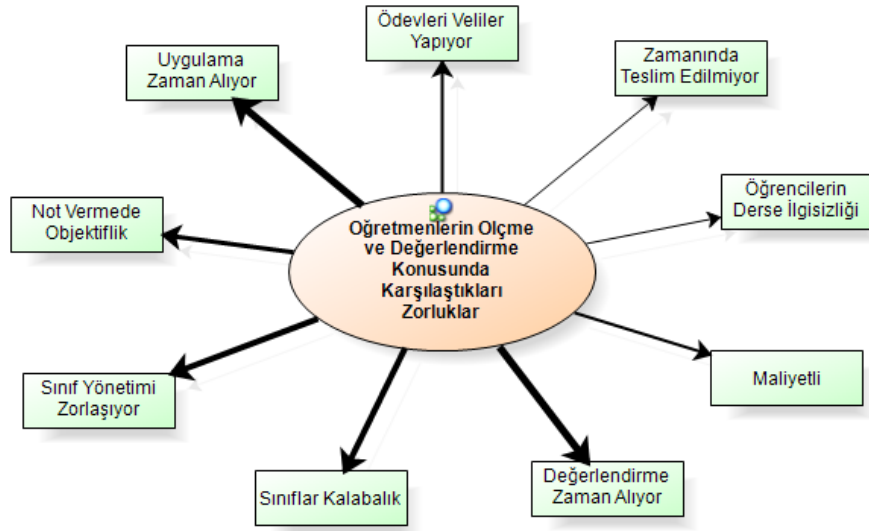
değerlendirme formlarından faydalanırım. Bunu yapmamdaki asıl amaç öğrencilerin küçük yaşta sorumluluk üslenmelerini sağlamak ve gözlemlene yeteneklerini geliştirmektir. Ayrıca derse katılımlarını sağlanarak öğrenme ortamında aktif olmaları onlar adına olumlu bir durum (3, Erkek, 11-15 yıl)” şeklinde ifade edilmektedir.

Yazılı yoklama: Öğretmelerden elde edilen görüşler doğrultusunda oluşturulan diğer bir tema ise “yazılı-yoklama” temasıdır. Bu temaya ilişkin ortaya konulan görüşleri “özellikle dördüncü sınıf öğrencileri için yazılı sınav yapmayı tercih ediyorum. Sınavlarda bilgiye dayalı soruların yanı sıra yoruma dayalı kesinlikle bir tane soru soruyorum. Bu sorulan sorudan çok farklı ve ilginç cevaplar gelebiliyor. Ayrıca yorumlama becerileri ve hayal güçleri de gelişmiş oluyor (5, Erkek, 1-5 yıl)” ifadesi temsil etmektedir.

İlkokulda görev yapan öğretmenlerin en fazla kullandıkları ölçme değerlendirme yöntemlerine ilişkin görüş bildirdiği farklı temalar da bulunmaktadır. **Doğru yanlış** testleri teması “... öğrencilerin gelişim düzeylerine göre her ders sonunda veya konu sonunda, tabii ki konu da uygunsa öğrenilen kavramlarla ilgili sınıfça doğru yanlış testleri çözeriz. Böylece öğrendiklerini daha iyi pekiştirmeleri ve yanlış öğrenimler varsa düzeltilmesi sağlanıyor... (1, Erkek, 1-5 yıl)” ifadesiyle bütünleşmektedir. **Sözlü yoklama** temasında “...bazen öğrencilerin kendilerini ifade edebilmeleri için sözlü olarak sınav yapıyorum. Öğrencilerin kendisini özellikle bu yaşında topluluk önünde ifade edebilmesi gelişimi adına önemli bir etkidir. Ayrıca anında geri dönüt verilebilmesi sayesinde öğrenim eksikliklerinin tamamlanması sağlanıyor... (3, Erkek, 11-15 yıl)” ifadesi yer almaktadır. **Çoktan seçmeli** testler teması “...bunun yanı sıra çoktan seçmeli sınavlardan da faydalanıyorum. Belli aralıklarla konu tekrar testleri yapıyoruz. Bu testler arasında çoktan seçmeli testler de bulunuyor. Fakat öğrencileri düşünmeye, sentez yapmaya sevk etmediği için bu seviyede çok fazla tercih etmiyorum... (5, Erkek, 1-5 yıl)” ifadesi doğrultusunda elde edilmiştir. **Eşleştirme** testleri teması ise “...konunun uygunluğuna göre bazen eşleştirme testleri kullanmak öğrenimin kalıcılığı adına etkili oluyor. Özellikle birbirine benzer kavramların bulunduğu konularda veya sebep sonuç ilişkisi kurulması gereken konularda kullanmayı tercih ediyorum... (6, Kadın, 6-10 yıl)” görüşünden elde edilmiştir. **Boşluk doldurma** testleri teması “...kullandığım farklı bir yöntem olarak boşluk doldurma testlerini de örnek verebilirim. Sınavlarda oldukça farklı soru yöntemlerinden faydalanmayı tercih ediyorum. Her soru yöntemi farklı bir düzeyi ölçebilir, bundan dolayı sınavların güvenilirliğinin arttığını düşünüyorum...(5, Erkek, 1-5 yıl)” ifadesine dayalı olarak elde edilmiştir. **Drama** teması ise “...fırsat oldukça drama tekniğini kullanıyorum, çocuklar çok eğleniyor, diğer bir açıdan empati yetenekleri gelişiyor. Kendilerini başkalarının yerine koyarak olaylara onların gözlerinden bakmaları sosyal iletişimlerini güçlendiriyor... (3, Erkek, 11-15 yıl)” ifadesinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

4- Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Konusunda Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin Çözümlenmeler

Çalışmaya katılan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşlerinin çözümlenmesi neticesinde elde edilen model Şekil 4’de gösterilmektedir. Ayrıca katılımcıların ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara ilişkin belirttikleri görüşler doğrultusunda oluşturulan temalar ve bu temalara ilişkin görüşler doğrudan alıntı yapılarak aşağıda paylaşılmaktadır.

Şekil 4: Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Konusunda Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin Şematik Gösterim

Uygulama zaman alıyor: Yapılan analiz sonucunda en fazla yüklem alan iki temadan birisinin “uygulama zaman alıyor” teması olduğu sonucuna varılmıştır. Bu temaya göre çalışma grubunda yer alan öğretmenler uyguladıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin fazla zaman aldığı görüşünde birleşmişlerdir. Elde edilen bu temaya referans olan görüşlere örnek teşkil edebilecek ifadeler aşağıda değerlendirilmiştir.

“...yaptığım ölçme ve değerlendirme yöntemleri çok zaman alıyor. Hatta bazen zaman yetmiyor. Aklımda olan bazı uygulamalar var, internette gördüğüm bazı uygulamalar var. Bunları da uygulayıp öğrencilerin tepkilerini gözlemlemek istiyorum ama mümkün değil. Ders mi anlatıyım uygulama mı yapıyorum derken bazen hepsi karman çorman olabiliyor (4, Kadın, 1-5 yıl)”

“...sınıfta herhangi bir uygulama yaptırdığımda zaman kesinlikle yetmiyor. Zaten etkinliğin nasıl yapılacağını öğrencilere anlatana kadar zamanın yarısı geçiyor. Sözlü olarak sınav yapmak istediğimde kesinlikle zaman yetmiyor, çoğunlukla hep bir sonraki derse sarkıyor. Bu soruna bağlı olarak bazı ölçme yöntemlerini kullanamıyorum... (3, Erkek, 11-15 yıl)”

Değerlendirme zaman alıyor: Nitel analiz sonucunda en fazla yüklem alan iki temadan diğeri ise “değerlendirme zaman alıyor” teması olduğu tespit edilmiştir. Bu temaya göre çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin büyük bir bölümü, uyguladıkları yöntemleri değerlendirirken fazla zaman aldığı görüşünde birleşmişlerdir. Bu temaya ilişkin görüşleri temsil niteliğindeki ifadeler doğrudan alıntılar yapılarak aşağıda verilmiştir.

“...özellikle elde edilen ürünlerin değerlendirilmesi çok zaman alıyor. Objektif olarak değerlendirebilmek için tabiri caizse kılı kırk yarıyorum. İçime sinmesi için her öğrenci için gerekli checklistleri tekrar tekrar kontrol ediyorum... (7, Erkek, 16 yıl ve üzeri)”

“öğrencilerin proje ödevlerinin değerlendirmesi çok zaman alıyor. Her öğrenci için ayrı ayrı değerlendirme formu doldurulunca diğer uygulamalara zaman kalmıyor. Sadece bu değil, öğrencilerin sınıf içerisindeki performansını değerlendirmek de gerekiyor. Bunun için de form doldurup notlar alıyorum. Diğer uygulamaların değerlendirilmesi de oldukça zaman alıyor... (4, Kadın, 1-5 yıl)”

Sınıflar kalabalık: Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara ilişkin verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, öğretmenlerin önemli bir kısmının “sınıflar kalabalık” temasına yüklemeye yaptığı sonucuna varılmıştır. Bu temaya referans olabilecek görüşlere aşağıda yer alan ifadeler temsil niteliği taşımaktadır.

“...normal standartlara göre biraz sınıf mevcudum fazla. Böyle olunca ne programın uygulamasından ne de öğrenciden istenen verimi alamıyorum. Bazen sınıfı derse güdüleyebilmek oldukça zor oluyor. Kalabalık sınıfta kafanda kurduğun düşünceleri tam olarak hayata geçiremiyorsun. Sonuç olarak her bir şeyler yarım kalıyormuş gibi hissediyorum... (3, Erkek, 1-5 yıl)”

“...yaşadığım en büyük zorluklardan birisi sınıfların kalabalık olmasıdır. Sınıflar kalabalık olunca hem benim hem de öğrencilerin performansı istenilen seviyeye çıkamıyor. Her öğrenciyi ayrı ayrı gözlemlemek, hepsinin ayrı ayrı performansını değerlendirmek gerekiyor. Açıkçası öğrenci sayısı fazla olunca bazı şeylerden feragat etmek zorunda kalıyorum... (2, Kadın, 6-10 yıl)”

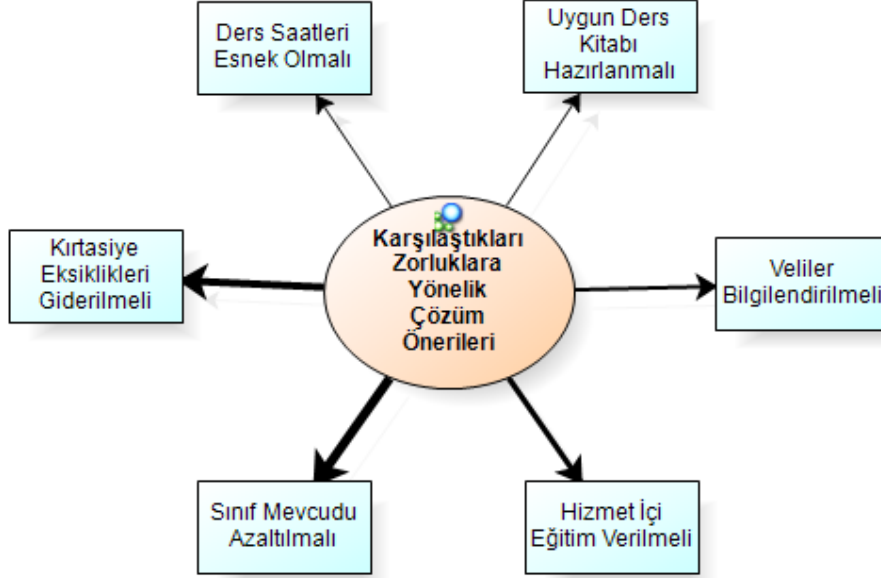
Sınıf yönetimi zorlaşıyor: Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin, ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara ilişkin ifadeleri doğrultusunda oluşturulan diğer bir tema “sınıf yönetimi zorlaşıyor” teması olduğu tespit edilmiştir. Bu temaya göre öğretmenler uyguladıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin sınıf yönetimini zorlaştırdığını ifade etmektedirler. Bu temanın elde edilmesinde referans olan görüşlerden birisi “özellikle alternatif ölçme değerlendirme uygulamaları sınıf yönetimini etkilemektedir. Örneğin, bir grup çalışması yaptığımda sınıfa hâkim olmak zorlaşıyor, zaten bu yaştaki çocuklar yerlerinde duramazken bu tarz uygulamalar olunca sınıf iyice karışıyor. Geçen hafta sınıfta münazara yaptık, zamanının çoğu çocuklara laf anlatmakla geçti (5, Erkek, 1-5 yıl)” şeklindedir.

Not vermede objektiflik: Yapılan analiz sonucunda elde edilen görüşler doğrultusunda oluşturulan diğer bir tema “not vermede objektiflik” temasıdır. Bu temaya ilişkin ileri sürülen görüşleri “Özellikle not verirken objektif karar veriyor muyum diye çok düşünüyorum. Öğrencilerin az çok kapasitesini biliyorum. Neyi yapıp yapamayacaklarını az çok tahmin ediyorum. Değerlendirme yaparken bunlardan etkilenip etkilenmediğim konusunda bazen endişeye düşüyorum. Ayrıca sınıf içinde yapılan bazı uygulamalar da bazen objektiflikten uzak olabiliyor. Mesela akran değerlendirmesi yaptığım zaman çocuklar objektif olarak değerlendirme yapamayabiliyorlar... (3, Erkek, 11-15 yıl)” ifadesi temsil etmektedir.

Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüş bildirdiği farklı temalar da bulunmaktadır. **Ödevleri veliler yapıyor** teması “karşılaştığımız sorunlardan birisi ödevleri velilerin yapması. Veli toplantısında bile konuşmamıza rağmen bazı öğrencilerin ödevlerini ve projelerini veliler yapıyor. Net bir şekilde anlaşılıyor bu durum. Veliler çocuklarının notlarının yüksek olmasını istediklerinden dolayı kendileri yapıyor. Fakat öğrencinin sınıf içerisindeki durumunu bilmiyorlar... (8, Kadın, 11-15 yıl)” ifadesiyle bütünleşmektedir. **Maliyetli** teması “uygulamalar için bazı araç gereçler gerekiyor fakat bu araç gereçlerin öğrenciler tarafından temin edilmesi masraflı olabiliyor. Özellikle bazı velilerin gerçekten bunları alacak durumu olmuyor. Bundan dolayı öğrencilere bir şey de söyleyemiyorum ama sonuç olarak ders verimli geçmiyor. Çoğu zaman öğrenciler için az maliyetli ve evlerde bulunabilecek malzemelerden materyaller oluşturuyoruz... (9, Erkek, 16 yıl ve üzeri)” görüşünden elde edilmiştir. **Zamanında teslim edilmiyor** teması “verdiğim projeler ve grup çalışmaları bazen zamanında teslim edilmiyor. Bazı öğrenciler bu konuda çok ihmalkâr davranıyor. Sürekli olarak uyarmama rağmen ödevi teslim etmiyorlar. Bu durumda ailelerin de sorumlulukları var. Bazı veliler çocuklarına çok ilgisiz ve onlarla iletişim kurmuyorlar. Çocuklar alışmadığı için ihtiyaçlarını anne babalarına da söyleyemiyorlar. Doğal olarak alınması gereken malzemeler alınmayınca ya ödev gelmiyor ya da geç geliyor (6, Kadın, 6-10 yıl)” ifadesiyle bütünleşmektedir. **Öğrencilerin derse ilgisizliği** teması ise “bazı öğrenciler derse motive olamıyor, ders ilgisini çekmiyor. Öğrenci yetenekli ve zeki ama ilgisi farklı alanlarda. Yapılan etkinlikler sırasında çabuk sıkılıyorlar ve katılım göstermiyorlar... (2, Kadın, 6-10 yıl)” görüşünden elde edilmiştir.

5- Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Konusunda Karşılaştıkları Zorluklara Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Çözümler

Çalışmaya katılan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara yönelik çözüm önerilerinin nitel olarak değerlendirilmesi sonucunda elde edilen model Şekil 5’de gösterilmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara yönelik çözüm önerilerine ilişkin ifade ettikleri görüşler neticesinde oluşturulan temalar ve bu temalara ilişkin görüşler aşağıda gösterilmektedir.

Şekil 5: Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Konusunda Karşılaştıkları Zorluklara Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Şematik Gösterim

Sınıf mevcudu azaltılmalı: Yapılan nitel analiz sonucunda en fazla yüklenme alan temanın “sınıf mevcudu azaltılmalı” teması olduğu sonucuna varılmıştır. Bu temaya göre çalışma grubunda yer alan öğretmenler, uyguladıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin daha etkili uygulanabilmesi için sınıf mevcudunun azaltılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Elde edilen bu temaya referans olan görüşlere örnek teşkil edebilecek ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

“Sınıf mevcudunun az olması ders verimini artıracaktır. Sınıf mevcudunun fazla olması genel olarak hem benim hem de öğrencilerin verimini düşürüyor. Gözlemlenecek ve değerlendirilecek öğrenci sayısı azaldıkça doğal olarak bir öğrenciye ayırdığım zaman fazlaşıyor. Böylece öğrencilerle daha yakından ve üstünlük olmadan daha detaylı bir şekilde ilgilenilebilir... (2, Kadın, 6-10 yıl)”

“...sınıf içerisinde anlık değerlendirme yapmak istediğimde zaman yetmiyor. Zamanı yetirmeye çalışsam da bu sefer değerlendirme, değerlendirme olmaktan çıkıyor. Bence özellikle alternatif değerlendirme yöntemlerinin tam olarak uygulanabilmesi için sınıf mevcudunun ona göre planlanması gerekiyor... (4, Kadın, 1-5 yıl)”

Kırtasiye eksiklikleri giderilmeli: Nitel analiz sonucunda en fazla yüklenme alan ikinci tema ise “kırtasiye eksiklikleri giderilmeli” teması olduğu tespit edilmiştir. Bu temaya göre çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin büyük bir bölümü, uyguladıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin daha verimli olabilmesi için öğrencilerin kırtasiye eksikliklerinin giderilmesi gerektiği görüşünde birleşmişlerdir. Bu temaya ilişkin görüşleri temsil niteliğindeki ifadeler aşağıda belirtilmektedir.

“...belirttiğim üzere çocukların ödevlerini zamanında teslim edememesi gibi sorunlar genellikle kırtasiye eksikliğinden kaynaklanıyor. Öğrencilere ders kitaplarının dağıtıldığı gibi geniş bir planlama yapılıp, kazanımlara göre yapılacak etkinlikler, uygulamalar vs. belirlenip bu eksikliklerin de devlet tarafından karşılanması eğitimin kalitesini artıracaktır (6, Kadın, 6-10 yıl)”

“... bazı araç-gereçler masraflı olduğu için her öğrenci bazen temin edemiyor. Bu durumda araç-gereçlere sahip olan arkadaşıyla beraber çalışıyorlar fakat böyle de verim düşüyor. Bundan dolayı gerek duyulan araç gereçleri önceden tam olarak temin edilebilmemiz gerekiyor... (9, Erkek, 16 yıl ve üzeri)”

Hizmet içi eğitim verilmeli: Yapılan analiz sonucunda çalışmaya katılan öğretmenlerin önemli bir kısmı tarafından ifade edilen görüşlere göre “hizmet içi eğitim verilmeli” teması elde edilmiştir. Bu temaya göre çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin büyük bir bölümü, uyguladıkları ölçme değerlendirme yöntemlerinin daha verimli olabilmesi için hizmet içi eğitim verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu temanın elde edilmesinde referans olan görüşlerden birisi “...bu konuda hizmet içi eğitim verilmesi bence çok iyi olur. Özellikle bizim eğitim sistemimizde en uygun ölçme değerlendirme yöntemleri neler, nasıl uygulanır, zaman yönetimi nasıl yapılır gibi pek çok konuda öğretmenleri bilgilendirmek gerekiyor. Ayrıca hizmet içi eğitimi sürekli olarak tekrarlamaları ve uygulamalı olarak eğitim vermeleri öğretmenler adına faydalı olacaktır (2, Kadın, 6-10 yıl)” şeklindedir.

Veliler bilgilendirilmeli: Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin, ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara yönelik çözüm önerilerine ilişkin ifadeleri doğrultusunda oluşturulan diğer bir tema “veliler bilgilendirilmeli” teması olduğu sonucuna varılmıştır. Bu temaya göre çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin bir kısmı, uyguladıkları ölçme değerlendirme yöntemlerinin daha verimli olabilmesi için velilerin bilgilendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin ortaya konulan görüşleri “...öğrencilere verilen ödevleri, öğrencilerin notlarının yüksek olması için veliler yapıyor. Sonucunda öğrenci verilen o ödevden elde etmesi gereken kazanımları elde edemiyor veya eksik öğreniyor. Ama veliler bunları düşünmüyor, velilerin bu konuda bilgilendirilmesi ve bu bilincin oluşturulması gerekir...” (8, Kadın, 11-15 yıl)” ifadesi temsil etmektedir.

Ders saatleri esnek olmalı: Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklara yönelik çözüm önerilerine ilişkin oluşturulan diğer bir tema ise “ders saatleri esnek olmalı” teması olduğu tespit edilmiştir. Bu temaya göre çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin bir kısmı, uyguladıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin daha verimli olabilmesi için ders saatlerinin esnek olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu temayı “...yapılacak uygulamanın durumuna göre ders saatinin artırılıp azaltılmasını öğretmen belirlemeli. Mesela bir dersten sözlü yapmaya kalktığımda veya başka bir uygulama yapmak istediğimde ders saati kesinlikle yetmiyor. Bu durumda ders saatinin artırılıp azaltılması, değerlendirmenin yarım kalmadan bitirilmesini sağlayabilir (3, Erkek, 11-15 yıl)” görüşü destekler niteliktedir.

Uygun ders kitabı hazırlanmalı: Yapılan nitel analiz sonucunda oluşturulan diğer bir tema ise “uygun ders kitabı hazırlanmalı” temasıdır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin bir kısmı uyguladıkları ölçme değerlendirme yöntemlerindeki sorunlara çözüm önerisi olarak, uygun ders kitabının hazırlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu temayı “sınıf içerisinde bazen öğrencileri nasıl değerlendireceğimizi bilemiyoruz. Özellikle mesleğe yeni başlayan öğretmenler bu konuda sıkıntılar çekiyor. Ayrıca öğrencilere çeşitli etkinlikler yaptırabilmek için internet ortamında arayışlara giriyoruz. Bunlardan dolayı, istenilen kazanımlar doğrultusunda uygun ders kitabı hazırlanması ve etkinliklerin buna göre düzenlenmesi öğretmenler için faydalı olabilir (5, Erkek, 1-5 yıl)” ifadesi temsil etmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

İlkokulda görev yapan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye yönelik görüşlerinin incelendiği bu çalışmada, katılımcılardan elde edilen verilere içerik analizi yapılmıştır. Yapılan içerik analizi sonucunda elde edilen bulgulara dayanılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Ölçme değerlendirme kavramının öğretmenler için öncelikle not verme işlemi olarak algılandığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ölçme değerlendirme kavramının ilkökul öğretmenleri tarafından, eksik öğrenmelerin belirlenmesi, geri bildirim sağlanması ve ders programlarının şekillendirilmesi olarak algılandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde bu sonuçların desteklendiği görülmektedir. Aktaş (2008) tarafından öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada, öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeyi düzey belirleme, önlem alma, tek başına sorun giderme, dönüt verme ve değerlendirme amacıyla kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Altınışik (2014) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerini öğrenciyi farklı açılardan değerlendirmek, süreci bir bütün olarak değerlendirmek, öğrenciyi kazandırılması gereken davranışların olup olmadığını belirlemek, öğrencinin süreç içerisinde ne kadar geliştiğini belirlemek gibi amaçlarla kullandıkları belirtilmektedir. Farklı bir çalışmada ise Acar (2016) öğretmenlerin derslerindeki ölçme ve değerlendirme uygulamalarını, öğrenme hatalarını gidermek ve öğrenim düzeyini artırmak amacıyla yaptıklarını belirtmektedir. Diğer bir çalışmada ise Başkonuş (2018), öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme uygulamalarını, ne kadar öğretim yapılabildiğini görmek, değerlendirme sonuçlarına göre yeni uygulamalar yapmak, yetenekli olanları keşfetmek vb. amacıyla yaptıklarını bulgulamaktadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, ilkökul öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme konusunda bazılarının kendisini yeterli olarak gördüğü, bazılarının ise kendisini yeterli görmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Kendisini yeterli olarak gören öğretmenler bu konuda yeterli tecrübelerinin olduğunu, gerekli teknikleri uyguladıklarını, ölçme ve değerlendirme konusunda eğitim aldıklarını ve bu konuda sürekli araştırarak, makaleler okuyarak ve videolar izleyerek kendilerini geliştirmeye açık olduklarını belirtmektedirler. Kendilerini yeterli olarak görmeyen öğretmenler ise gerekli pratiklerinin olmadığını ve yeterince eğitim görmediklerini belirtmektedir. Elde edilen bu sonuçlar konu ile ilgili yapılan diğer araştırmalar ile paralellik göstermektedir. Kılıç (2014) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme yöntemleri incelenmiştir. Araştırmanın bir bulgusuna göre katılımcıların bir kısmı ölçme ve değerlendirme konusunda bilgi sahibi olduklarını, bir kısmı kısmen bilgi sahibi olduklarını, bir kısmı ise bilgi sahibi olmadıklarını belirtmektedir. Farklı bir çalışmada ise Genç (2019) öğretim elemanları örneğinde çalışmıştır. Çalışmada öğretim elemanlarının bir kısmının kendisini yeterli görürken bir kısmının ise bu konuda kendisini yeterli görmediklerini ve eğitim alma isteklerinin olduğu belirtilmektedir. Altınışik (2014) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yöntemleri konusunda kendilerini yeterli görüp görmedikleri araştırılmıştır. Çalışmada kendilerini yeterli olarak görmeyen öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Öğretmenlerin bir kısmı ise bazı eksikliklerinin olabileceğini düşünmelerine rağmen kendilerini yeterli olarak gördüklerini belirtmektedirler.

Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar arasında, ilkökul öğretmenlerinin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemi olarak performans değerlendirme ölçeği kullandıkları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ilkökul öğretmenlerinin proje değerlendirme, gözlem ve portfolyo tekniklerini de kullandığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca ilkökul öğretmenlerinin sözlü yoklama, boşluk doldurma, eşleştirme, doğru yanlış, grup-akran değerlendirme, drama, çoktan seçmeli ve yazılı yoklama tekniklerini de kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalar bu bulguyu destekler niteliktedir. Yiğit (2013) yaptığı çalışmada, ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme değerlendirme yönteminin performans görevi ve proje olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca öğretmenlerin gözlem, öğrenci ürün dosyası, görüşme, akran değerlendirme ve tutum ölçeklerini de kullandıkları belirtilmektedir. Diğer bir çalışma ise Öztürk (2014) tarafından beşinci sınıf matematik öğretmenleri örneğinde yapılmıştır. Çalışmada matematik öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme yöntemi olarak en çok problem çözme, performans ödevi, proje, portfolyo, çoktan seçmeli, boşluk doldurma gibi yöntemleri kullandıkları sonucuna varılmıştır. Kılıç (2014) tarafından ilköğretim birinci kademe görev yapan öğretmenler örneğinde yapılan çalışmada, öğretmenlerin sırasıyla performans değerlendirme, çoktan seçmeli test, doğru yanlış testi, portfolyo, yazılı yoklama ve proje gibi araçları kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Altınışik (2014) tarafından yapılan çalışmada ise fen ve teknoloji öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme tekniklerinden çoktan seçmeli testler, boşluk doldurma soruları, doğru yanlış soruları, performans değerlendirme, proje, portfolyo, gözlem, poster, görüşme gibi teknikleri kullandıkları bulgusu elde edilmiştir.

Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda karşılaştıkları zorluklar değerlendirildiğinde en fazla yaşadıkları zorluğun, uygulamaların ve değerlendirmenin fazla zaman alması olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğretmenler sınıfların kalabalık olduğunu, sınıf yönetiminin zorlaştığını, not vermede

objektiflik sorunu yaşadıklarını, ödevleri velilerin yaptığını, öğrencilerin derse ilgisiz olduklarını, öğrencilerin ödevleri zamanında teslim etmediklerini ve bazı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin maliyetli olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan diğer çalışmalar, elde edilen bu bulguyu destekler niteliktedir. Özenç, Doğan ve Çakır (2017) tarafından öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada, sınıf öğretmenlerinin ölçme değerlendirme uygulamalarını kullanırken bu uygulamaların çok zaman aldığı, maliyetli olduğu, objektif olamama durumunun ortaya çıktığı, malzeme sıkıntısı yaşandığı ve ödevlerin zamanında teslim edilemediği gibi sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Alçın (2019) tarafından yapılan çalışmada müzik öğretmenlerinin değerlendirmenin zaman alması, ders saatinin yetersizliği, araç gereç eksikliği, sınıf ortamının kalabalık olması, hazırbulunuşluk eksikliği, öğrenci ilgisizliği konularında sorunlarla karşılaştıkları bulgusu elde edilmiştir. Diğer bir çalışmada ise Başkonuş (2018), öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmede zaman sıkıntısı, materyal eksikliği, sınıf mevcudu fazlalığı, bireysel farklılıklar, öğrencilerin derse önem vermemesi gibi konularda zorluklar yaşadıklarını tespit etmiştir. Farklı bir çalışmada Öztürk (2014), matematik dersinde alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin dezavantajlarını incelemiştir. Çalışmada alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin çok zaman aldığı, masraflı olduğu, objektif olmadığı ve bazı çocukların sıkıldığı ifade edilmiştir.

İlkokulda görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları zorluklara yönelik çözüm önerileri dikkate alındığında en fazla ifade edilen önerinin sınıf mevcudunun azaltılması olmuştur. Ayrıca öğretmenler yukarıda belirtilen sorunların çözülebilmesi için kırtasiye eksikliklerinin giderilmesi, hizmet içi eğitim verilmesi, velilerin bilgilendirilmesi, ders saatlerinin esnek olması, uygun ders kitabının hazırlanması gerektiğini belirtmektedirler. Elde edilen bu bulgular konu ile ilgili yapılan diğer çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Özenç, Doğan ve Çakır (2017) tarafından yapılan çalışmada, sınıf öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme teknikleri hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Bu görüşler neticesinde sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlara yönelik önerileri incelendiğinde sınıf mevcudunun azaltılması, araç gereç eksikliklerinin giderilmesi, öğretmenlere konu ile ilgili eğitim verilmesi, altyapının tam olması ve ücretsiz çoğaltma imkânı gibi görüşlerin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Yıldız (2015) tarafından yapılan çalışmada ise din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme konusunda yaşadıkları sorunlara ilişkin ders saatinin artırılması, kazanımların azaltılması, öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi, sınıf mevcudunun azaltılması, velilerin bilgilendirilmesi, öğretmenlerin iş yükünün azaltılması gibi görüşlerin belirtildiği sonucuna varılmıştır. Karbeyaz (2018) tarafından yapılan çalışma ise ilkökul ve ortaokul din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri örnekleminde gerçekleşmiştir. Yapılan çalışmada öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda yaşadıkları sorunlara ilişkin, ders saatlerinin artırılması, kazanımların azaltılması, sınıf mevcudunun azaltılması, öğretmenlere eğitim verilmesi ve öğrencilerin bilgilendirilmesi gibi önerilerde bulunduğu ifade edilmektedir.

Ölçme ve değerlendirme sadece sınıf içerisinde öğrencilerin bilgi, beceri ve öğrenim durumlarının ölçülmesinde değil, bütün olarak eğitim sisteminin değerlendirilmesinde önemli bir etkidir. Bu bağlamda özellikle görevi eğitim ve öğretim olan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme uygulamalarını tam olarak bilmesi ve eksiksiz uygulaması, eğitimin şekillendirilmesi açısından önemli bir durumdur. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme hakkındaki becerilerinin ve bazı düşüncelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Özellikle eğitim öğretimin ilk kademesi olan ilkökulda görev yapan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye yönelik tutumları, öğrencilerin geleceğinin şekillenmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü çocukların gelecek yaşantılarında başarılı olabilmeleri için gerekli olan temel beceriler genel olarak ilkökul yıllarında kazandırılmaktadır.

Öğretmenlerin görüşleri değerlendirildiğinde ölçme ve değerlendirme kavramının öğretmenler için öncelikle not verme, eksik öğrenmelerin belirlenmesi, geri bildirim sağlanması ve ders programlarının şekillendirilmesi olarak algılandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunların yanı sıra ölçme ve değerlendirmenin birçok önemli işlevi olduğu bilinen bir gerçektir. Ölçme ve değerlendirme sonucunda öğretmenler kendi öğretim becerilerinin ne düzeyde olduğunu görme fırsatı bulabilirler. Ayrıca ölçme ve değerlendirmenin öğrenciyi motive edici bir unsur olduğunu söyleyebilir. Ölçme ve değerlendirmenin bu işlevleri ve farklı işlevleri konusunda öğretmenlerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda MEB'in öğretmenlere ölçme ve değerlendirme konusunda verdiği hizmet içi eğitimlerinin içeriğinde ölçme ve değerlendirmenin işlevine daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Çalışma bulguları değerlendirildiğinde bazı öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme konusunda kendisini yeterli olarak gördüğü, bazılarının ise kendisini yeterli görmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Kendilerini yeterli olarak görmeyen öğretmenler pratiklerinin olmadığını ve yeterli eğitim görmediklerini

belirtmektedir. Ölçme ve değerlendirmenin çocukların geleceğini şekillendirme ve onları yönlendirme adına önemli etkileri bulunmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda yeterli olması önemli bir durumdur. Bu bağlamda her okulda veya bölgede ölçme ve değerlendirme merkezleri kurularak, öğretmenlerin bu konuda uzman kişilerce destek alması önerilmektedir. Bu merkezlerde verilecek uygulamalı eğitimler özellikle mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin pratik eksikliğini giderebilir ve yeterli düzeyde eğitim almaları sağlanabilir.

Çalışmada ilkököl öğretmenlerinin en çok kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemi olarak performans değerlendirme ölçeği kullandıkları, bunun yanı sıra proje değerlendirme, gözlem ve portfolyo tekniklerine de başvurdukları sonucuna varılmıştır. Bu ölçme ve değerlendirme tekniklerinin doğru bir şekilde kullanılması ölçme ve değerlendirmenin verimini artıracaktır. Bu bağlamda öğretim programının amacına göre hangi ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanılacağı hakkında öğretmenlere uzman desteği sağlanması önerilmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlere verilen hizmet içi eğitimlerde, ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin uygun şekilde kullanılması konusuna daha fazla yer verilmelidir.

Öğretmenler ölçme ve değerlendirme yöntemlerini uygularken birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Çalışmada öğretmenlerin belirttiği üzere uygulamaların ve değerlendirmenin fazla zaman alması, sınıfların kalabalık olması, sınıf yönetiminin zorlaşması, not vermede objektiflik sorunu yaşanması, ödevleri velilerin yapması, öğrencilerin derse ilgisiz olması, öğrencilerin ödevleri zamanında teslim etmemeleri ve bazı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin maliyetli olması konularında sorun yaşamaktadırlar. Öğretmenlerin uygun şartlarda eğitim öğretim faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için yetkililerin bu sorunları önceden belirlemeleri ve sorunları çözmek adına harekete geçmeleri önemli bir durumdur. Çalışmada öğretmenler bu sorunları çözebilmek adına bazı önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler sınıf mevcudunun azaltılması, kırtasiye eksikliklerinin giderilmesi, hizmet içi eğitim verilmesi, velilerin bilgilendirilmesi, ders saatlerinin esnek olması, uygun ders kitabının hazırlanması şeklindedir. Bu bağlamda yetkili birimlerin, öğretmenlerin bu konu hakkındaki önerilerinin de dikkate alınması önerilmektedir.

Bu çalışma nicel örneklem gurubuyla gerçekleştirilip, öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme durumlarının ne düzeyde olduğu belirlenebilir. Ayrıca çalışma farklı eğitim kademesinde görev yapan öğretmenler üzerinde gerçekleştirilebilir. Böylece farklı eğitim kademelerinde görev yapan öğretmenler arasında farklılık olup olmadığı belirlenebilir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, çalışma grubundaki katılımcılardan elde edilen görüşlerle sınırlıdır. Katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme sorularına içten ve samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2016). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları ve Uygulamalarını Etkileyen Faktörler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Serkan Buldur), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akdağ, G. (2011). Fen ve Teknoloji Öğretmenlerinin Ölçme – Değerlendirmeye İlişkin Yeterlilik Algıları ve Görüşleri (Adıyaman İli Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Servet Ekmekçi), Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aktaş, M. C. (2008). Öğretmenlerin Yeni Ortaöğretim Matematik Öğretim Programının Ölçme Değerlendirme Boyutuna Bakışlarının İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Adnan Baki), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Alçın, Ö. C. (2019). Müzik Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Murat Kamil İnanç), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Altınışık, D. (2014). Fen ve Teknoloji Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Etkinliklerini Gerçekleştirme Düzeyleri (Kırıkkale İli Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan İnaç), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Atılğan, H.; Kan, A. ve Doğan, N. (2009). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balcı, E. ve Tekkaya, C. (2000). Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerine Yönelik Bir Ölçeğin Geliştirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 42–50.
- Başkonuş, T. (2018). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Ölçme Değerlendirmeye İlişkin Tutum ve Yeterliliklerinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Fikret Soyer), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Baykul, Y. (2015). *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Black, P. and Wiliam, D. (1998). Assessment and Classroom Learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7-74.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cizek, G. J. (2007). Formative Classroom Assessment and Large-Scale Assessment: Implications for Future Research and Development. (Ed. J. A. McMillan), *Formative Classroom Assessment* (s. 99-115). New York: Teachers College Press.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (Çeviren: M. Bütün, S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dikmen, F. (2008). Sosyal Bilgiler Dersi 2005 Öğretim Programının Değerlendirme Boyutuna Dair 4. ve 5. Sınıf Öğretmen Görüşleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Seval Fer), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Eskicumalı, A. ve İşman, A. (2003). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme* (4. Baskı). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Genç, Ö. (2019). İngilizce Öğretim Elemanlarının Ölçme ve Değerlendirme Okuryazarlık Yeterliliği Açısından Değerlendirilmesi, (Erciyes Üniversitesi Ölçeği) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Danışman: Doç. Dr. Mustafa Güçlü), Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gültekin, M. (2002). Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi Kapsamında İlköğretime Öğretmen Yetiştirme. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 49-65.
- İşman, A. (2005). *Türk Eğitim Sisteminde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Karavaşin, Ç. (2011). Sınıf Öğretmenlerinin Ölçme Değerlendirmeye İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Şahin Taşkın), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karbeyaz, P. (2018). İlkokul ve Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerini Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar (Osmaniye İli Örneği) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Danışman: Doç. Dr. Halil Aldemir), Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, R. (2014). İlköğretim I. Kademe Öğretmenlerinin Otantik Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri İle İlgili Bilgi, Tutum ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Oktay Aydın), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- LeCompte, M. D. and Goetz, J. P. (1982). Problems of Reliability and Validity in Ethnographic Research. *Review of Educational Research*, 52(1), 31-60.
- Linn, R. L. and Gronlund, N. E. (1995). *Measurement and Assesment in Teaching*, (7. Baskı). Upper Saddle River: Printice-Hall Inc.
- McHugh, M. L. (2012). Interrater reliability: The Kappa Statistic. *Biochemia Medica*, 22(3), 276-282.
- Orsmond, P.; Merry, S. and Reiling, K. (2000). The Use of Student Derived Marking Criteria in Peer and Self-Assessment. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 25(1), 23-38.
- Özçelik, D. A. (2010). *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme: Öğretmen El Kitabı; Yeni Öğretim Programlarına Göre*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özenç, M.; Doğan, C. ve Çakır, M. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 588-607.
- Öztürk, Y. A. (2014). Beşinci Sınıf Matematik Dersinde Uygulanan Alternatif Ölçme Değerlendirme Yöntemlerinin Akademik Başarı, Kalıcılık, Özyeterlilik Algısı ve Tutum Üzerine Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Çavuş Şahin), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Plake, B. S. and Impara, J. C. (1993). *Teacher Assessment Literacy Questionnaire*. University of Nebraska-Lincoln. In Cooperation with the National Council on Measurement in Education and the WK Kellogg Foundation.

-
- Rees, C. E. and Sheard, C. E. (2004). The Reliability of Assessment Criteria for Undergraduate Medical Students' Communication Skills Portfolios: the Nottingham Experience. *Medical Education*, 38(2), 138-144.
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen Adaylarının Öğretmen Yeterlilikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 131-140.
- Singleton, R.A. and Straits, B.C. (2005) *Approaches to Social Research*, (4. Baskı). New York: Oxford University Press.
- Stiggins, R.J. (2000). Classroom Assessment: A History of Neglect, a Future of Immense Potential, New Orleans: Paper Presented at The Annual Meeting of American Educational Association.
- Stiggins, R. J. (2001). *Student-Involved Classroom Assessment*, (3. Baskı). New Jersey: Prentice Hall.
- Stiggins, R.J.; Conklin, N.F. and Bridgeford, N.J. (1986). Classroom Assessment: A Key to Educational Excellence. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 5(2), 5-17.
- Tekin, H. (1994). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, (8.Baskı). Ankara: Yargı Yayınları.
- Turgut, M. F. (1997). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*. Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2015). Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerini Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar (Sivas İli Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Fatih Genç), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yiğit, F. (2013). İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Alternatif Ölçme-Değerlendirme Yöntemlerine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Bilal Kırımlı), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
-

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 51-62, Winter 2020

İzmir Menemen Bölgesi Doğum Âdetleri *İzmir Menemen Region Birth Traditions*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.785626>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
26.08.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
27.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Öğrt. Azime Tulan
Şehit Ahmet Oruç Ortaokulu
Karşıyaka - İZMİR
azimetulan35@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-9653-9104>

Öz

İnsan hayatının geçiş dönemleri, inanışlarla bunlara bağlı ritüeller eşliğinde gerçekteşmiştir. Bireysel ve toplumsal anlam ve işlevleri olan bu inanış ve uygulamalar, kültürün oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Geçiş dönemi olarak doğum, evlilik ve ölüm gibi özel anlar, toplumca sürdürüle gelen âdet ve törensel uygulamaları doğurmuştur. Bu uygulamaların yaşamın içindeki insan üzerinde çok büyük etkileri vardır. Sosyal varlık olan insan; çevresinden soyut davranamaz ve böylece kuşaktan kuşağa geçen inanış, ritüel, gelenekleri benimser, uygular ve etrafına da taşır. Geçiş döneminde yeni bir durumu yaşayan ve bu sürece uyum sağlama adına denge kurmaya çalışan birey bunun için birtakım inanış ve uygulamalar gerçekteştir. Geçiş dönemlerinden biri olan doğum mucizevî bir durumdur. Ama doğum sadece bebek için değil anne için de zorlu bir uyum sürecini beraberinde getirir. Dolayısıyla yaşamın sürdürülebilirliğine dair en güzel kanıt olan doğum, geçiş dönemleri içerisinde başlangıcı ifade eder ve oldukça önemlidir. Doğum fiziksel-biyolojik bir olgu dışında kültürel-sosyal bir durumdur. Hayata dâhil edilen bebek dünyadaki ilk anından itibaren bakıma muhtaçtır, çaresiz ve güçsüzdür. Yaşama uygunluğu anneye bağlıdır. İşte bu süreçte anne ve bebeğin geçiş dönemini iyi atlamaları için inanış, uygulama ve ritüeller gerçekteştir. Bu sayede anne-bebek topluma dâhil olur.

Bu çalışma, İzmir Menemen ilçesindeki insan hayatının başlangıcı olan doğum ile ilgili inanış ve uygulamaları tanımlamayı ve bu uygulamaları değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada mevcut literatür dikkate alınarak belirlenen bölgelerde doğum ile ilgili merasimlere, uygulamalara bizzat iştirak edilmiş, gözlemler yapılmıştır. Ayrıca konuyla alakalı çeşitli inanışları tespit amacıyla da mülakat yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğum, Geçiş Dönemleri, İnanış, Lohusalık, Menemen

Abstract

Transition periods of human life took place in company with beliefs and rituals connected to them. These beliefs and practices, which have individual and social meanings and functions, have an important place in the formation of culture. As a transitional period, special moments such as birth, marriage and death have given rise to custom and ceremonial practices that continue in the society. These practices have enormous effects on the human being in life. Social being human; He cannot act abstractly from his surroundings, and thus he adopts, applies and carries the beliefs, rituals and traditions passed down from generation to generation. The individual who experiences a new situation in the transition period and tries to balance in order to adapt to this process, performs some beliefs and practices for this. Birth, which is one of the transitional periods, is a miraculous situation. But birth brings a difficult adaptation process not only for the baby but also for the mother. Therefore, birth, which is the best proof of the sustainability of life, represents the beginning in transition periods and is very important. Birth is a cultural-social situation other than a physical-biological phenomenon. The baby who is included in life is in need of care, helpless and powerless from the first moment in the world. Fit for life depends on the mother. In this process, beliefs, practices and rituals are performed for the mother and baby to skip the transition period well. In this way, mother and baby are included in society.

This study aimed to define beliefs and practices related to birth, which is the beginning of human life in İzmir Menemen district, and to evaluate these practices. In the study, taking into account the existing literature, we personally participated in the ceremonies and practices related to birth in the regions determined, and observations were made. In addition, the interview method was used to identify various beliefs related to the subject.

Keywords: Birth, Transition Periods, Belief, Postpartum, Menemen

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Tulan, A. (2020). *İzmir Menemen Bölgesi Doğum Âdetleri*. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 51-62.

GİRİŞ

İnsan yaşamının çeşitli evreleri bulunmaktadır. Doğumla yapılan başlangıç ölüm ile son bulur. Bu evrelere insanlar, belli inanış ve uygulamalar eşliğinde geçerler. Doğum, evlenme ve ölüm evreleri, kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrılan üç önemli aşamayı oluşturmaktadır. Çok sayıda inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlemler söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler.

Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutlamak, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüzdür ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek, 2000: 131). Bireysel ve toplumsal anlam ve işlevleri olan bu inanış ve uygulamalar, kültürün oluşmasında önemli bir yere sahiptir.

Halkbilimi (folklor), doğumdan ölüme kadar insanların yaşamında yer alan maddi ve manevi bütün kültür öğelerini bilimsel olarak derleyen, araştıran, değerlendiren ve bunların sistematik bir açıklamasını yaparak insanlığın kültür tarihini ve özellikle halk kültürünün genel gelişme kurallarını inceleyen, kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyip ortaya koyan, gerektiğinde de bu bilimsel sonuçları halkın yararına olacak biçimde düzenleyip halka aktaran bir bilim dalıdır (Artun; 2007: 8). Genellikle sözlü kültür ortamında meydana getirilen ve aktarılan folklor ürünlerinin temel özellikleri; “sözlü olma”, “geleneğe bağlılık”, “çeşitlenme”, “anonimlik” ve “kalıplaşma” olarak belirlenmiştir (Yıldırım; 1991: 15-16). Bu açıdan geçiş dönemlerinin araştırmasına yönelik yapılan çalışmalar Halkbilimi alanında önemli bir yer tutmaktadır. Geçiş dönemleri; insanın yeni duruma uyumu için gerekli toplumsal desteği ve uygulamaları içerir ve böylece her bir uygulama sayesinde halkbilimi örneklerini sunar.

Geçiş dönemlerinden biri olan doğum, sadece bebek için değil, anne için de yeni duruma uyum gerektirdiğinden önem taşımaktadır. Toplumumuzda “çocuksuz ev meyvesiz bir ağaca” benzetilmiş dolayısıyla da bu sorunun giderilmesi adına gerek dinsel-büyüsel yöntemlere gerek fiziksel eylemlere geçmiş, sonuçta bu durumla baş etmeye çabalamıştır (Acıpayamlı, 1974: 13). Türkiye’de akılcı ve gerçekçi, uygulamalar arasında, dolyatağını düzetmek için, bel çektirmek, karnını ovdurmak, bacakları açık olarak yere eğilmek, baş aşağı tutmak şeklinde önlemler yer alır (Boratav; 1984: 147–148). Gebelik sırasında anne karnındayken çocuğun yaşaması çocuk için ilk “geçiş” iken; doğduktan sonra çocuğun sağlıklı kalması ve yaşaması başka bir “geçiş”tir. Bunlar, çocukları batıl inancın ve büyüün temel ilkelerine dayadığımız bir takım pratiklerle ve uygulamalarla tedavi etmeye, korumaya çalışmak içindir (Örnek, 1981: 66) Biyolojik bir olay olan doğum, hayatın geçiş evrelerinden biri olarak inanışı da beraberinde getirilerek sosyolojik bir süreci başlatarak, böylece halkbilim alanına katkı sağlayacak ürünler ortaya çıkarır.

Doğum olayında; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç aşamalı bir süreç söz konusudur. Bu süreçlerin her biri kendi içinde gerekli pratik, uygulama ve ritüeli getirmiştir. Örneğin; “Hamile kadının güğüm, bir kilim veya örtü bile kaldırması yasaklanmıştır. Yani kesinlikle ona iş yaptırılmaz, bebeğe zarar verebilecek her türlü hareket yasaklanır. Kesinlikle ağır kaldırmaması gerektiğine inanılır. Bunlara dikkat edilmemesi halinde rahmin düşeceği veya bebeğin düşme ihtimali olacağı kabul edilir” (Erdentuğ, 1956: 86). Doğumdan az sonra ölebileceği düşünülerek adsız kalmaması için göbek adının geciktirilmeden verilmesini, İslâm dininin kuralları gerekli kılmaktadır (Boratav, 1984: 185).Yine doğum sonrası anne için de yapılan uygulamalar vardır. Lohusalık, kadının doğumundan kırkinci gününe kadar geçen zamanki durumuna verilen addır. Anadolu’da yeni doğum yapmış kadına: “lohusa, loğsa, doğaz kesen, emzikli, neyse” gibi adlar verilir. Halk arasında yeni doğum yapmış kadına yaygın bir ifadeyle “lohusa” denmektedir (Örnek, 2000: 143). Türkiye’de doğum âdetleri içerisinde yer alan lohusa ile bebeğini albasması için kırk gün ve kırk gece yalnız bırakılmaması inanışı yaygındır. Eğer yalnız bırakılmaları icap ediyorsa loğusa ile çocuğun buldukları odanın herhangi bir yerine süpürge, elek, ayna, Kur’an, soğan, sarımsak, mavi boncuk ve pabuç’tan ibaret nazarlık asılır. Türkiye’de Ordu, Akhisar, Adana, Kandıra, Beyşehir, Alacahöyük, Ankara, Kayseri ve Güney Anadolu yörelerinde loğusa ile çocuğunun yastıklarının altına Kur’an, en’am, kama, orak, bıçak, maşa, kurgu, ocaklı kılıcı, demir alet, makas, ekmek, soğan, sarımsak, çörekotu, at yuları, erkek pantolon ve elek konur. Antalya, İstanbul, Balıkesir, Eskişehir, Alacahöyük, Kayseri, Mersin, Kandıra ve Tokat yörelerinde; loğusa ile çocuğuna kırmızı beze bağlanmış anahtar, kırmızı altın veya yıldız altın takılır ve lohusanın başına al kurdele ve yazma bağlanır. Tarsus, Akhisar ve Erzurum yörelerinde, ansızın lohusanın yanında silah atılır ve demir v.s. gibi madeni aletlerle gürültü yapılır. Karadeniz, Çepneli, Tokat, Sivas, Ordu yörelerinde

alkarısı demirden olduğu gibi demir sesinden de korkar. Hamilenin odasında gece gündüz ateş yakılır (Acıpayamlı, 1974: 82-83).

Bu çalışmada pratik ve ritüellerin halkbilimine katkı sağlaması amacıyla Menemen bölgesi doğum inanışları etrafında oluşturulan inanış ve uygulamalar üzerinde durulmuştur. Menemen bölgesindeki doğum etrafında gelişen ve günümüzde canlı bir şekilde sürdürülen inanış ve uygulamalar, anılan bölgede yaşayan sözlü kaynaklardan derlenmiştir. Doğum ile ilgili inanış ve uygulamalar, her bir geçiş dönemleriyle ilgili bölümlerin sonunda anlamları ve işlevleri açısından kısaca değerlendirilmiştir. Böylece Türkiye genelinde sürdürülen uygulamalar ile Menemen özelindeki uygulamaların benzer-farklı yanları gözlemlenebilmiştir.

YÖNTEM

Geçiş aşamalarından doğum, kendi içerisinde öncesi, sırası ve sonrasına ayırarak detaylandırılmıştır. Bu detaylandırmada Orhan Acıpayamlı ile Sedat Veyis Örnek'in çalışmaları esas alınmış, çalışmada kullanılan veriler, bölgede yaşayan yaşlı ya da güngörmüş kişilerle görüşülerek elde edilmiştir. Bu kişiler özellikle gelenekleri daha çok yaşatan kadınlardan oluşmuştur.

Menemen ilçesindeki doğum ile ilgili âdetleri derleyerek çeşitli açılardan incelemeyi amaçlayan çalışmanın verileri, anılan ilçenin merkezi ile bu ilçeye bağlı 24 köye gidilerek toplanmıştır. Üzerinde çalışılacak bölge ile ilgili bilgiler (coğrafya, tarih, sosyal yapı), yazılı kaynaklardan derlenmiştir. Alan araştırmaları sırasında genellikle görüşme yöntemine başvurulmuştur. Kaynak kişilere çalışma konusu ile ilgili önceden hazırlanan soruların yanı sıra, sohbetler sırasında akla gelen (spontane) sorular da sorulmuştur. Kılavuz kişiler arasında, anılan bölgede çeşitli vesilelerle uzun süre görev yapmış bir kişi ile bölge üzerine çalışma yapmış bir araştırmacı da yer almıştır. Kılavuz kişiler aracılığıyla farklı köy, beldelerde uzun zamandır yaşayan, geçmişe dair tüm bölgeye hakim bilgi verebilecek kaynak kişiler seçilmiş, bu kişilerin verdiği bilgiler o bölgeye sonradan gelen veya genç olanlar tarafından ne derece sürdürüldüğü gözlemlenebilmiştir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sırasında veriler ses kayıt cihazına kaydedilmiş, yerleşim birimleri ve kaynak kişilerin görüntüleri de fotoğraf makinesi ve video kamera ile kaydedilmiştir.

Bu çalışmada belirlenen sınırlılıklar dâhilinde İzmir Menemen bölgesindeki kültürel değerleri, geçiş dönemleri özelinde kayda alarak kalıcı hale getirmek hedeflenmiştir. Yöredeki pek çok inanış ve uygulamanın benzerleri, Türkiye genelinde de görülmektedir. Çalışmada bu benzerliklerin yanı sıra bölgeye özgü inanış ve uygulamalar da tespit edilmeye çalışılmıştır. Menemen yöresindeki geçiş dönemlerine bağlı inanış ve uygulamalara yönelik incelemeler sırasında ulaşılan sonuçlar, çalışmanın sonuç kısmında aktarılmıştır.

I. MENEMEN BÖLGESİ DOĞUM RİTÜELLERİ

a. Doğum Öncesi Ritüeller

Doğum, insan yaşamının başlangıcı ve geçiş döneminin ilkidir. Doğum, bütün toplumlarda her zaman mutlu bir olay kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne babasını değil, aynı zamanda akrabaları ve komşuları da sevindirir, çünkü her doğum ailenin ve akrabasının sayısını artırmaktadır. Soyun artması, gücün ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir. Ayrıca doğum, kadına duyulan saygınlığı artırdığı gibi, onun akrabaları içindeki yerini de sağlamlaştırır. Anneye benlik ve bütünlük, babaya güven, akrabaya ve soya güç kazandıran ve yaşamın başlangıcı olan doğum olayı, gerek yakınlar, gerekse anne-baba açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de evlilik, doğuma izin veren bir geçiş olduğuna göre, çevreler tarafından evli çiftlere öncelikle en kısa zamanda çocuk sahibi olmaları için telkinlerde bulunulur. Toplum evlenmiş kadının bir an önce doğurmasını bekler ve evli bir kadının doğurmaması, çocuk sahibi olmaması bekâr bir kızın doğurması kadar ilgi çekmektedir (Acıpayamlı, 1974: 13). Anne için çocuk sahibi olmak, kısırlık imajının verdiği psikolojik baskıdan kurtulup toplum içinde yerini sağlamlaştırmak demektir. Baba için çocuk sahibi olmak ise, erkek yerine konmama ve çocuk yapamayacak bir hastalık taşımanın verdiği aşağılanma duygusundan kurtulup, kendine güven duyma vesilesidir. Çünkü çocuk sahibi olamamak, genellikle eşlerde mevcut olan hastalıklara, hatta uğursuzluklara bağlanır. Çocuk sahibi olamayan eşlerin değişik inançlara sahip olmaları ve farklı ziyaret yerlerinden ve kişilerden medet istemeleri bundan dolayıdır. Toplumumuzda çocuk sahibi olmak, evlilikten sonra yerine getirilmesi gereken ilk görevi olarak algılanır. İnsanoğlunun tarihinde ailelerin asıl fonksiyonu çocuğu dünyaya getirmektir. Zira kadının en önemli özelliği doğum yapmasıdır. Bu sebeple çocuğu olmayan ailelerde ilk olarak kadından kaynaklanan bir

durumdan dolayı olduğuna inanç fazladır. Menemen'in bazı köyleri hariç, genelde Menemen'e mesafe bakımından uzak Bozalan, Çukurköy ve Kesikköy gibi kendi kapalı çevresinde kalmış ulaşımı daha zor kesimlerinde halen bu inanç yaşamaktadır

Menemen'de kısırlığı gidermek amacıyla çeşitli uygulamalar öneren yaşlı teyzelere kimi köylerde ebe kadın denilir. Zira ebelik alanında öğrenim görmüş olmasalar da uyguladıkları kimi teknikler fiziksel ve rahme giden yolu açma hedeflenmiştir. Kısırlığı ortadan kaldırmak için başvurulan fiziksel yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Karnı çektirilir [Kaynak Kişi (KK)1].¹
- Karnı ovulur ve damarları doğrultulur (KK2).²
- Ebe tarafından karnı ovalanıp rahmi düzeltir (KK3).³
- Damarları açılımsın diye âdetliyken sıcak suya oturtulur (KK4).⁴

Menemen'de göçmen nüfusu fazla olduğundan otlarla yapılan kısırlığı giderme teknikleri boldur. Bölgenin ovalık olması ve dolayısıyla verimli bağ ve bahçeleri Ege Bölgesi'nin ılıman ikliminin de etkisiyle her türlü ot olarak nitelendirilen bitkilerin teminini kolaylaştırmaktadır. Otlara başvuru tedavi yöntemlerinden bazıları şöyledir:

- Doğal bitkilerden ilaç yapılır.
- Otlardan yapılan ilaçlar rahme konur.

Bu tarz uygulamaların dışında; korkuluk çıkartılır, çocuğu olamayan kadın kibleye dönük yatırılır, ebe kadın hastanın bel, kasık, bacaklarına elleriyle baskı yapar ve içinden çeşitli dualar okur. Dua sonunda üç kez Allah şifanı versin cümlesi tekrarlanır. Kadını: 'Amin' diyerek ağır ağır doğrulur.

Menemen'in çömleği meşhurdur. Bu da inanışta etkisini göstermiştir. Topraktan yapılmış bir çömlek ısıtılır. Isıtılmış kabin içinde ateş yakılır, duman oluşturulur. Sıcak kap, ağız kısmı ile kadının karnına koyulur ve karnı çekilir. Bu uygulama ile kadın rahminin yerine getirildiği düşünülür ve artık hamile kalabileceği kabul edilir.

Sıcaklığı dayanılır dereceye kadar inmiş fırınlar üzerine oturmak, dayanılır derecede olan kaynar suyla banyo yapmak kısırlığı gidermek için yapılan uygulamalardır. Hamile kalamayan kadınlara daha kalın elbiseler giymeleri önerilir. Zira sıcaklık hamile kalınmasını kolaylaştırdığı düşünülen bir unsurdur. Olağanüstü güçlere yönelinir. Böyle durumlarda evvela yatır ziyaretleri gerçekleştirilir. Menemen'de Hıdır Dede olarak bilinen yatıra ziyaret meşhurdur. Bu yatır Kubilay Tepesi olarak bilinen Menemen'in en tepelik yerinde, Şehit Kubilay Anıtı'nın hemen yanında bulunmaktadır. Hidrellez olarak bilinen 5-6 Mayıs tarihlerinde Menemen halkından adak adamak isteyenler buraya gelir, yatırın başındaki ağaca bez bağlar. Yatırın dibindeki toprağa ise ya kazıyarak ya da taşlarla istediği adağın resmini çizer. Yatır etrafından aldığı bir taşı evine getirir ve bahçesine şayet bahçesi yoksa evindeki çiçeğin saksısına ay dolunay olunca dua ederek gömer. Bir sonraki hidrellez zamanı gelinceye dek dileği gerçekleşmiş olsa da o taşı çıkarmaz. Dileği gerçekleşmişse bir sonraki hidrelleзде gömdüğü taşı da yanına alarak Hıdır Dede'ye gelir ve yatırın etrafındakilere ikram etmek amaçlı balık pişirip dağıtır.

Günümüzde her ne kadar tıp ilerlemiş olsa da tarihten bugüne halen bu tarz inanışlarla uygulamalar yapılmaktadır. Yeni evlenen çiftlerin yatağında bebek yuvarlatılması, gelinin nikâh zamanı kucağına çocuk oturtulması gibi âdetler canlılığını korumaktadır.

Menemen yöresinde kısırlığı gidermek adına günümüzde daha çok modern tıbbın imkânlarından yararlanılsa da çocuk sahibi olmak isteyen her kadın, eğitilmiş olsun ya da olmasın, yaşlı kadınların tecrübelerinden, geleneksel yöntemlerden yararlanma yolunu da seçmektedir. Yörede kısır kelimesiyle nitelendirilen çocuk sahibi olamama durumu, ilk olarak kadında aranılan bir sorun olarak algılanmakta, geleneksel yöntemler de kadına uygulanmaktadır. Özellikle bölge kadınları tarafından yaşlı kadınlardan öğrenilerek günümüze dek gelen geleneksel yöntemler ilk çare olarak kadına uygulanmakta, sonuç alınmadığı zaman modern tıbbın imkânlarına başvurulmaktadır. Tedavi süreci tibben başladığında erkek de bu sürece dâhil edilmektedir.

Çocuk sahibi olmayı isteyip hamile kalan anne adayları artık yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu aşamada hamilelik sürecini iyi planlamalıdır ki doğacak çocuğu sağlıklı olabilsin. Yörede çocuğun

¹ Zehra Aydın; Belen Köyü.

² Ayşe Türkoğlu; Haykırın Köyü.

³ Emine Yılmaz; Çukurköy.

⁴ Ayşe Yılmaz; Emiralem.

sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi, hamile olmak kadar önem taşımaktadır. Bu sebeple de çeşitli yöntemlere başvurulmuştur. Bu yöntemlerin çoğunda anne adayının fizyolojik ve psikolojik değişimine destek olmak amaçlanmıştır. Zira anne adayı ne kadar sağlıklı bir hamilelik geçirirse bebeği de aynı oranda sağlıklı olacaktır. Anne adayı hastaymışçasına ağır kaldırmaz, hızlı hareket etmez, bebeğin hareketlerini zorlaştıracak faaliyetlerden kaçınır, aşerme gibi psikolojik isteklerinin gerçekleşmesi ile de stresten uzaklaşarak sağlıklı bir bebek dünyaya getirme amaçlı sorumluluğunu gerçekleştirdiğine inanır. Tabii ki bu süreçte anne adayının etrafındakilerde ona destek olurlar. Bölgede de sağlıklı çocuk sahibi olabilmek adına uygulanan bu inanışları şöyle sıralayabiliriz:

- Hamile kadın birinin evinde ev sahibine bildirmeden herhangi bir şey yemez. Eğer yerse, çocukta eksiklik olacağına inanılır (KK5).⁵
- Hamile kadın bir şeyler yediği sırada yanına gelen birinden yediğini saklarsa ve sakladığı sırada yiyecek hamile kadının vücudundan bir yere değerse doğacak bebeğin doğduğunda o yerde ize sahip olacağına inanılır (KK6).⁶
- Anne aşerdiği şeyi yerken vücudunda neresine dokunursa doğacak bebeğinin doğduktan sonra aynı yerinde nişanı olacağına inanılır (KK7).⁷
- Ayvaya aşeren hamile kadın yanağına dokunursa doğacak bebeğinin yanaklarında gamze olacağına inanılır (KK5).
- Hamile kadın çiçek koklamaz; zira doğacak bebeğinin yüzünde özellikle burun çevresinde alacalı bir renk olacağına inanılır (KK7).
- Hamile kadın bacak bacak üstüne atmaz. Bebeğinin kordonunun dolanacağına inanılır (KK8).⁸
- Hamile kadın, çocuğu düşen kadının elinden bir şey yenmez. Kendisine de geçeceğine inanır (KK9).⁹
- Çirkin insanlara baktırılmaz, bebeğinin o kişiye benzeyeceği düşünülür (KK5).¹⁰
- Aşeren kadının gördüğü yemekten ya da yiyecekten mutlaka tattırılır (KK6).¹¹
- Çocuğu olmayanla ya da düşürenle görüşülmez (KK9).
- İlk üç ay, bebeğin rahme yerleşme sürecine dek hamile olduğu etrafa denilmez; nazara gelinip bebeğin düşeceğine inanılır (KK11).¹²

Inanışların sıkça ortaya çıktığı bu dönem, bebek-anne sağlığı açısından değişmez uygulamalarla geçerliliğini halen korumaktadır. Doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemede tıp ne kadar ilerlemiş olsa da bu alanda dahi ritüeller vazgeçilmezlerimizdir. Doğacak çocuğun cinsiyeti, başta müstakbel anne ve baba olmak üzere, herkesin merak ettiği bir konudur.

Menemen yöresinde tespit edilen kadının sağ ayağından aksaması oğlan, sol ayağından aksaması kız doğuracağına, ekşi yiyen kadının kız, tatlı yiyen kadının erkek çocuk dünyaya getireceğine ve kepçe ile su içen kadının kız doğuracağına dair inanışlara Türkiye'nin bazı bölgelerinde tesadüf edilmektedir. Türkiye genelinde görülen şu tür inanışlara Menemen bölgesinde de rastlanılmaktadır: *"Kara üzüm yiyen gebe kadının çocuğu kara gözlü olur, aya bakan gebe kadının çocuğu ay gibi parlak olur, elma ya da nar yiyen gebe kadının çocuğunun yanakları kırmızı olur, balık yiyen gebe kadının çocuğunun ağzı açık, bedeni de pul pul olur"* (Örnek, 2000: 59-60).

b. Doğum Sırası Ritüeller

Hamilelikte dokuz aylık sürenin sonuna gelindiğinde anne ve bebeğin sağlığı amaçlı çeşitli pratikler uygulanır. Anne ve çevresi, dokuz ay boyunca, doğumun normal bir şekilde gerçekleşmesi ve çocuğun sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi için çaba harcamışlardır. Gebeliğin ilk gününden itibaren heyecanla başlayan bebek hazırlıklarının sonuna gelindiğinde artık bebek için tüm ihtiyaçlar alınmıştır.

⁵ Kadriye Koşay, Menemen.

⁶ Duygu Polat, Hatundere.

⁷ Tünay Şanlı, Türkel.

⁸ Ayşe Kayapınar, Menemen.

⁹ Elif Karpuz, Emiralem.

¹⁰ Kadriye Koşay, Menemen.

¹¹ Duygu Polat, Hatundere.

¹² Sezgin Ergan, Yanıkköy.

Sadece doğacak bebek beklenir. Bu bekleme sürecinde uygulanan inançsal ritüellerle bebeğin gelişiminin kolaylaşacağına inanılır.

Doğumun kolay olması için Türkiye'nin hemen her bölgesinde müstakbel annenin örülü saçları, bağlı kemerleri, düğümlü olan eşyaları, kocasının ayakkabı bağları, yeleşinin düğmeleri çözülür, kilitli eşyalar açılır. Yine çeşmeyi açmak, silah atmak, gürültü yapmak gibi uygulamaların da doğumu kolaylaştıracağına inanılır (Acıpayamlı, 1974: 39). Günümüzde bu tür pratiklere doğum öncesi egzersizlere doğru nefes alıp verme dersleri de eklenmiştir. Doğumu kolaylaştırmak ve çocuğun sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesini sağlamak için başvurulan çeşitli yöntemler de uygulanmaktadır.

Doğumun son evresi olan son üç aylık kısmında anne ve en yakın çevresi bebeğin oda ve eşyalarını hazırlamaya başlar. İlk olarak karyolası, dolabı alınırken anneanne ve babaanneler el örgüsü göz nuru denilen minik patik, hırka vb. kıyafetleri örerler. Bebeğin tüm giysi ve bakım malzemeleri de yavaş yavaş alınarak yerleştirilir. Giysilerle odasının mobilyaları bebeğin cinsiyetine göre belirlenir. Genellikle erkek için mavi, kız için pembe renk tercih edilir. Çiftler ikinci bir çocuk düşüncesinde iseler ara renkleri tercih ederler. Bu alış-verişe ilk aylarda başlanmaz. Uğursuz geleceğine, nazarlanıp bebeğin düşeceğine inanılır.

Son yıllarda doğum sonrası denilen bebek tebriki kutlaması, annenin doğum sonrası yorulacağı ve bebeğiyle daha rahat zaman geçirmesi gerektiği düşüncesiyle doğumun yaklaştığı son aylarda anne adayına arkadaşlarınca tertiplenmektedir. Anne adayına doğum öncesi moral olacağına inanılır ve bebeğin cinsiyetine göre küçük şekerlikler konuklara ikram edilmek için hazırlanır. Menemen'de bu kutlama doğum sonrasına bırakılmış, eski âdetler geçerliliğini korumuştur.

Gebe kadının sancısının başlaması ile birlikte doğum hazırlıklarına başlanır. Doğum olayının gerçekleşmesi sırasında doğum odasında ve doğum anında birçok âdet ve inanma uygulanır. Uygulanan pratiklerin temelinde doğumun kolay bir şekilde gerçekleşmesini sağlama düşüncesinin yanı sıra, doğacak çocuğun ve annesinin tehlikelerden korunması ve kutsanması arzusu da yatmaktadır. Bu şekilde Anadolu'da doğumu kolaylaştırmak için yapılan en yaygın işlemlerin başında "*Meryem Ana Eli denilen bitki konan sudan içmek, kapalı yerleri, kilitli şeyleri açmak, kadının saç örgülerini çözmek, su dolu kapları boşaltmak gelir*" (Boratav; 1984: 149).

Menemen tarihi ve kültürü üzerine araştırmalar yapan Oktay Özengin'in bu konudaki değerlendirmesi şu şekildedir: "*Menemen'de gebenin sancuları başladığında kocasının gömlek düğmeleri açılır, pabuç bağları açılır. Sancular sıklaştığında ebe: 'Köyler göçtü, biz de göçelim' der. Ağrı çeken kadının yanına biri gelirse o da aynı sözleri tekrarlar. Bu, adettir. Ağrının azalacağına inanılır. Doğumun kolay olması için gebenin ayağının altına kızdırılmış toprak dökülür*" (Özengin, 2011: 598).

Doğum gerçekleştikten sonra müjdeli haber ilk olarak babaya verilir ve müjdelik istenir. Baba eşine, ona çocuk verip mutlu ettiği için bir hediye alır. Bu hediye ziynet eşyasıdır. Ayrıca yakın akraba ve dostlar da bebeğe takılmak üzere hediye getirir, bunu altın yastığı denilen bebe yastığına ilişirir. Kızın kayınvalidesi ve annesi de genellikle torunlarına değil, gelin-kızlarına altın takarlar.

Menemen'de doğumdan sonra odasına getirilen anne, başına kırmızı bir taç takar. Lohusa olarak adlandırılan anneye emzirmesi için bebeği verilmeden önce iştahı iyi, eli bereketli olan aile büyüğünden biri bebeğin 'ağzını açmak' dediğimiz inancı gerçekleştirir. Bebeğin alt dudağına dokunur ve bebeği anneye teslim eder. Böylece bebeğin iştahlı olacağına inanılır. Bu uygulamadan sonra bebeğe ilk sütü verileceğinden annenin rahat etmesi amacıyla bunu genellikle aileden bir kadın gerçekleştirir. Yalnız bu kişinin çocuğunu kaybetmemiş olması esas alınır.

Doğum sırası içerisinde alabileceğimiz diğer bir uygulama ise göbek bağı kesiminde gerçekleşmektedir. Doğum anına kadar annenin bebeği ile tüm alış-verişini yaptığı bağıdır göbek bağıdır. Dolayısıyla hem biyolojik hem de fizyolojik bir doku söz konusudur. Doğum anında anne rahminden çıkartılan bebeğin beslendiği bağı kesilir. Göbekte ilgili uygulamaların deyimlere, atasözlerine yansıdığı da görülmektedir. Doğan çocuğa göbek adının verilmesi, göbeği kesilirken bu adın telaffuz edilmesi, ahrette bu adla çağırılacağına inanç, yine zor bir işin üstesinden gelirken 'göbeğim çatladı', çok gezen için 'göbeği sokakta kesilmiş' gibi ifadelerde de göbek bağına bağlılığı ifade eden deyimler sıkça görülmektedir.

Menemen'de göbek kesme, yıkama, tuzlama ile ilgili uygulanan pratiklerden bazıları şunlardır:

- Çocuk doğunca göbeği makas, jilet veya bıçak ile kesilir. Eskiden taşla kesilirmiş. Bu kesici alet, kırk gün boyunca bebeğin yatağının başucunda tutulmuş (KK12).¹³

¹³ Esmâ Türkoğlu, Haykırın.

- Göbeğin kesildiği makas kırk gün açılmaz (KK12, KK5, KK7).
- Göbek bağı tülbent içine konularak içine çörek otu katılır ve dama atılır (KK6).
- Göbek bağı temiz bir beze sarılıp saklanır (KK7).
- Göbek bağı ne kadar erken düşerse bebeğin daha az; geç düşerse daha çok inatçılık derecesinin olacağına inanılır (KK8).
- Gelecekte bebeğin ne olması istenilirse göbek bağı oraya gömülür (KK8, KK11).
- Bebek doğduktan hemen sonra tuzlanır. Yani bebeğin ter bezlerinin olduğu yerlere tuz sürülür. Böylece bebeğin ter kokmayacağına inanılır (KK6, KK7, KK8, KK11, KK12).
- Bebek bal sürülmüş temiz bir bezin üzerine yatırılarak yuvarlanır. Böylece bebeğin bal gibi tatlı ve temiz olacağına inanılır (KK5, KK6, KK7, KK8, KK11, KK12).
- Bebeğin boynundan tutulup havaya kaldırılır. Özellikle kız çocuk ise boynu uzun olsun diye yapılan bu uygulama günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Anneler bebeğin boynunun incinmesinden dolayı duydukları endişeyle bu uygulamayı kaldırmışlardır (KK8, KK9, KK12).
- Yörede çelikleme denilen soğuğa yakın bir suya bebek batırılıp çıkartılır. Böylece bebeğin dayanıklı olacağına inanılır. Bu genellikle erkek bebeklerde uygulanır (KK12).
- Bebek toprağa yatırılır. Toprakten gelip toprağa gideceğiz diye yapılan bu uygulamanın yanı sıra eskiden bebeğin altı açık olarak toprağa yerleştirilir ve ihtiyacı burada karşılatılmış. Bebeğin toprağa tuvaletini yapması amaçlı daha doğmadan temiz toprak eve getirilir ve eleklerden geçirilerek inceltilir sonra da çuvallara yerleştirilmiştir. Günümüzde geçerliliğini yitirmiştir (KK8).
- Bebeğin göbek adı ne kadar erken konulursa o derece iyi olunacağına inanılır. Böylece bebeğin daha sakin ve iyi olacağına inanılır. Eskiden göbek adı ebeler tarafından konulur; genellikle de Kur'an'da geçen ya da İslâmî değeri olan bir ad tercih edilirken günümüzde bebeğin söylenmeyeceği ad olarak büyük anne ya da dede adları tercihler arasındadır. Genellikle çocuklarına daha modern olarak nitelendirdikleri yeni, pek bilinmedik, bazen de anlamından ziyade ses ahengine dayanan isimler koyan anne ve babalar, büyüklerini gücendirmemek adına da onların adını göbek adı olarak koymaktadır (KK11, KK12).
- Bebek ensesinden öpülmez inatçı olacağına inanılır (KK13).¹⁴
- Bebeğin dolanan saçı hemen açılır, düz taranır. İnatçı olacağına inanılır (KK7, KK9).
- Bebeğe sürekli aynaya baktırırsan arkasının geleceğine inanılır. Yani çabuk kardeş geleceğine inanılır (KK12).

Türkiye'nin bazı bölgelerinde göbek bağı, gül ağıcının dibine, cami avlusuna, ıssız yere, ev çevresine gömülür. Göbek, evde, okulda, camide bir kavuğa saklanır. Çocuğun rahat uyuması için, göbek bağı bebeğin yastığına dikilir. Göbek bağı fare yiyecek olsa çocuğun hırsız olacağına inanılır Göbek bağı rastgele atılırsa çocuğun gözü dışarıda olur; denize veya dama atılacak olursa çocuk zengin olur. Göbek kordonu makas, ustura, çakı, bıçak, jilet ya da balta ile göbekten bir karış üstten kesilir. Göbek ne kadar uzun olursa çocuğun sesi o kadar güzel olur inancı halk arasında yaygındır (Acıpayamlı, 1974: 54-55).

Bebeğin büyüyünce hoca olması, dinine bağlı olması istenilirse göbek bağı camiye; okumasını istenilirse okula; eve bağlı olmasını istenilirse eve gömülür. Göbek bağının atılmaması, hayvanlara yedirilmemesi gereklidir. Konya'da çocuğu kötü gözden korumak amacıyla göbek bağını bir beze sarıp yatağına, yastığının altına koyarlar, buna "çocuğun uykuluğu" derler. İzmir'de çocuğun göbek bağı evde saklanırsa, çocuğun büyüyünce evine bağlı kalacağına, sokağa atılırsa gözü dışarıda olacağına inanılmaktadır (Boratav, 1984:185).

Bazı bölgelerde çocuğun ilerde zengin olması dileğiyle yıkandığı tuzlu suyun içine paralar atılır. Arnavutluk'tan Anadolu'ya göç etmiş bir kadından, İzmir'de derlenmiş olan bir bilgiye göre, bir zar veya torba içinde doğan çocukların uğurlu olduğuna inanılır. Her derde deva sayılan bu torba alınıp kurutulur. Güç işler bu torba ile çözüme kavuşturmaya çalışılır. Çocuk erkek ise, askere giderken bu torba yanına verilir. Bunu boynunda taşıyana kursunun işlemeyeceğine inanılır (Boratav, 1984: 185).

Anne karnından ayrılan bebeğin bireyselliğe geçişinin simgesi olan göbek bağı, doğal olarak bu önemi yansıtacak birçok inancı da beraberinde getirmiştir. Menemen'de bu inanış ve uygulamaların temelinde olan bebeğin göbek bağını, loğusalık süresinin bitiminde anne istediği yere gömer. Böylece bebeğinin geleceğine ilk andan itibaren yön verdiğine inanır. Bebeği için her şeyin en iyisini isteyen anne,

¹⁴ Kadriye Yılmaz, Menemen.

bebeğini tuzlayıp ballayarak da hayata kazandırdığına, böylece ilk bakımını gerçekleştirdiğine inanır. Günümüzde sıklıkla gerçekleştirilen bu uygulamalar sayesinde anne ve bebek ayrı bedenlerde yeni hayatlarına hazırlanır.

c. Doğum Sonrası Ritüeller

Geleneksel toplumlarda doğum sonrası geçecek devreye büyük önem verilir. Bu dönemde yeni doğum yapmış kadını ve çocuğunu çevreden gelebilecek her türlü zararlı etkilerden korumak için birtakım tedbirler alınır. Özellikle doğumdan sonraki kırk gün içerisinde anneye al basmaması, sütünün kaçmaması ya da bol olması; çocuğu kırk basmaması, uykunun bol olması için çeşitli dinsel ve büyüsel pratikler uygulanır (Örnek, 2000: 143).

Menemen'de loğusa bakımıyla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Loğusa kırk gün mecbur kalmadıkça dışarı çıkmaz. KK15¹⁵
- İlk üç gün sulu gıdalar alır ki bebeğine süt olsun. Bunlar genellikle hoşaf olur (KK8, KK9, KK11, KK15).
- Lohusa bir kadın başka bir lohusayı ziyaret edemez (KK3, KK4, KK9).
- Lohusa el işi olarak nakşedilmiş nevresim takımlarına yatırılır (KK16).¹⁶
- Lohusa kadının yakınları onun ve bebeğinin bakımını üstlenir. (KK5, KK7, KK8, KK9, KK1, KK12, KK13).
- Lohusa kadın ve bebeği kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz. Çok güçsüz olduklarından kötülüklerin onlara zarar vereceği uyurken ağırlık çökeceği, olağanüstü canlıların onları rahatsız edeceğine inanılır (KK7, KK9, KK15, KK16).
- Lohusa kadının ve bebeğinin yanında kem gözlere, nazara karşı okunmuş muska (içinde nazar duası bulunan) bulunur. Bunu bebeğin yastık altına koyarlar veya omzuna takarlar. Anne ise üzerinde taşır (KK17).¹⁷
- Lohusa kadının yatağına ekseriyetle el işi oyalarla süslenmiş en güzel çarşaf (Yeni doğum yapmış kadına annesi tarafından yapılmış veya yaptırılmış nakışlı çarşaf) serilir (KK9, KK11, KK4).
- Gelen misafirlerin kutlamalarını anne bu yatakta kabul eder. Yeni doğan çocuk da bu yatakta anne ile birlikte bulunur. Son zamanlarda bebek anne yanına yerleştirilmiş beşiğe konulmaktadır. Beşiğin içine de yine el işi süslü çarşaf serilir. Ziyaret edenler takılarını iğnesinler diye de bebeğin cinsiyetine göre dantel işli bebek yastığı beşiğin başucuna konulur. Kırk gün boyunca da bu yastık takılarıyla sergilenir (KK3, KK5, KK7).
- Lohusanın kırkı çıkıncaya kadar başına kırmızı tül bent bağlanır. Günümüzde bunun yerini kırmızı taçlar alsa da halen geçerliliğini sürdürmektedir (KK5, KK2, KK5).
- Lohusa ziyaretine en kısa zamanda gitmek gereklidir. (KK8, KK11, KK14).
- Lohusayı ziyarete gelenler bebeği nazarlamasınlar diye bebeğin üzerine tül bent örtülür. (KK12, KK14, KK16)
- Yüzü gizlenir. Eğer uyuyorsa kimselere açık gösterilmez. (KK11, KK13, KK16)
- Bebek sarılık olmasın diye sarı tül bentle bebeğin üzeri örtülür. Günümüzde ise tamamen tersi bir uygulama bu ritüeli yıkmak üzeredir. Sarı örtü yerine beyaz örtülmektedir. Sarının sarıyı çekeceğine inanç vardır. (KK5, KK7, KK9).
- Lohusanın mezarının kırk gün açık olduğuna inanılır. Onun için kırk gün evden çıkmamasına özenle dikkat edilir. Çıktığı takdirde uğrak alacağı (çarpılacağı) ve ölebileceğine inanılır. (KK12, KK15, KK16).
- Lohusa kadın misafir arkasından bakmaz, uğurlamaz. Sütünün kesileceğine gelenlerle gidebileceğine inanılır (KK12, KK16).
- Nazar değmesinin bebeği sebepsiz ağlatabildiği gibi annenin de sütünü keseceğine inanılır.
- Lohusanın sütü artsın diye otlar içirilir (KK13, KK14, KK16).
- Kadının lohusalık döneminde akrabalar ziyaretine gelirler. Bu ziyaretler esnasında, gelen kadınlar annenin yatağına oturtulmaz, gelenlere anne kendi eliyle hiçbir şey ikram etmez. Bunlardan biri gerçekleşmiş olursa annenin sütünün kesileceğine inanılır (KK15, KK16, KK17).

¹⁵ Ülkü Mutlu, Menemen.

¹⁶ Fatma Ergan, Yanıkköy.

¹⁷ Merve Sarıkaya, Menemen.

- Loğusa kadın kırkı çıkıncaya kadar saçlarını kesmez, kestiği takdirde çocuğun kısa ömürlü olacağına inanılır. Hamilelik süresince de aynı inanış geçerlidir (KK8, KK9, KK11).
- Eskiden loğusa ve doğacak bebeği için yazın toprak kuruyken ki -bu her toprak için geçerli değildir- çuvalarla eve toprak taşınır. Bu toprak eleklerden geçirilerek ince, temiz hale getirilir. Elde edilen toprak lohusanın altına konulur. Böylece kadının rahmi toparlanıncaya dek gelen kan bu toprağa akar. Yine bebeğinde altı açık olarak toprağa yatırılır. Bu uygulama çok eski zamanlara bezlerin olmadığı, insanların suyu kuyulardan çekmek ve kaynatmak zorunda kaldıkları döneme aittir. Yine o dönemlere ait bir uygulama daha vardır. Bebeğin karyolasına yatırıldığında tuvaletini yapabileceği şekilde delik açılır ve o deliğin altına leğen konulur. Şimdiki birçok nesil bu uygulamaları ilkel bulup yadırgasa da o dönemin koşullarında en sıhhi çözümlerendir (KK8, KK9, KK10).

Bu tür inanış ve uygulamalar, günümüzde de canlılığını korumaktadır. Lohusa ve bebeğin kendilerini yeni hayata hazırlamaları amacıyla uygulanan ritüeller sayesinde bu süreci kolay atlatmaları hedeflenir. Yörede lohusa kadın ve yeni doğan bebek için toparlanma sürecinde uygulanan birçok pratiğin temelinde inanışsal etkileri görebilmekteyiz. Bu inanışsal etkilerin bir diğer yansıması da Anadolu'daki halk kültürü arasındaki "Albastı" inancıdır.

Alkarısı, lohusanın ateşinin yükselmesiyle gördüğü kâbustur. Kâbus sırasında çocuğun öldüğünü görür. Alkarısı, çeşitli şekillerde görülebilmiş. Bu yüzden lohusa kadın evde yalnız bırakılmaz, odadaki aynası örtülür. Yalnız olan lohusayı al basarmış. Bu ruh lohusanın ciğerini alıp suya bırakırsa lohusa ölmüş (Örnek 2000: 148). Eski Türklerden günümüze kadar *Alkarası*, *Albastı*, *Albis*, *Almis* adlarıyla lohusaya musallat olduğuna inanılan bu kötü ruh hakkında bütün Türk topluluklarında aynı inanmalar mevcuttur. Bunlara göre, yalnız kalan lohusanın yanına peri kızları gelerek, ciğerini alır giderlermiş ve bu suretle lohusayı al basarmış, bu ruh lohusanın ciğerini alıp suya bırakırsa lohusa ölmüş. İnanışa göre Alkarısı tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korkarmış. Bunun içindir ki, lohusa yatakta iken başına kırmızı kurdeleli altın takarlar, lohusaya kırmızı şeker götürürlermiş (İnan, 1995: 171).

Lohusalık süreci bitiminde kırklanma yani kırk çıkma yıkanması yapılır. Doğum yapan kadın kirli ve cünüp olduğundan kötülöklere davet edeceğine inanılmakta, bu yüzden kırklanıp, temizlenmektedir (Altun, 2004: 104).

Menemen'de kırklama/ kırk çıkarma/kırk uçurma ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Menemen'de herkes yıkama suyuna farklı şeyleri dâhil etse de özdeki inanış hep aynıdır. Anne ve bebeğin kötülöklere arınması, bebeğin ömrünün uzun ve sağlıklı olması, ana temennidir (KK8, KK11, KK12).
- Yarı kırklamayı isteyen yapar ama kırklamayı herkes yapar (KK5, KK8, KK9, KK7, KK11).
- Bebeğin doğumundan sonraki kırkıncı gün anne ve bebeğin yıkandığı suya besmele ile kırk taş, yirminci gün ise yirmi taş atılır (KK8, KK9, KK11).

Doğum sonrası yapılan uygulamalar dışında önemli yer tutan ad koyma ritüeli çok önem taşır. Yörede de bunun için yapılan uygulamalar göbek adı konumuyla başlar. Bebeğin göbek adı göbek bağı kesilirken konulur ki asıl adını alana dek yaşayamazsa bir adı olsun ve ahirette de bu adla çağırılın inancı hâkimdir. Menemen'de ad vermeye ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Bebeğin adı daha o doğmadan belirlenir (KK8, KK9, KK10, KK13, KK15).
- Bebeğin adı büyüklere danışılarak belirlenir, bebek doğmadan önce ismi kararlaştırılır (KK4, KK9, KK11, KK14).
- Bebeğin adı o doğduktan sonra bir büyük ya da hoca tarafından sağ kulağına okunarak üç defa söylenir (KK8, KK9, KK11, KK12).
- Verilecek adı anne ve baba ortaklaşa belirler (KK8, KK4).
- Ad verme işlemini hoca ya da yaşlı bir kişi yapar (KK9, KK10, KK11, KK12).
- Bebeğe ad verilirken, dedesinin ya da ninesinin adının verilmesine, verilen adın Kuran'da geçmesine dikkat edilir. Kuran'da geçen bir adı taşıyan çocuğun hayırlı evlat olacağına inanılır. Bazen de anlamını bilmeden sırf Kuran'da geçtiği için bebeğe ad verilir, sonra alakasız bir ad olduğu ortaya çıkar (KK8).

• Kadir gecesi, arife gecesi, bayram günü, ramazan ayında doğanlara "adıyla geldi" denir. Kadriye, Kadir, Ramazan, Bayram, Oruç gibi adlar konulur. İçinde "Nur" geçen adları taşıyan bebeklerin nurlu yani aydınlık biri olacağına inanılır (KK8, KK9).

• Yöre halkı tarafından bebeğin adı yedi gün içinde konulmalıdır. Yoksa bebeğin inatçı olacağına inanılır. Peygamberin sünnetinin gerçekleşmediği için bebekte bunun olumsuz bir etkiye neden olacağına inanılır (KK2, KK3, KK5, KK6, KK11, KK14, KK15).

• Bebeğin adını kulağına söyleyecek kişi abdestli olur (KK8, KK9, KK11).

• Sonu açık sesle biten adlara sahip olan bebeklerin bahtlarının da açık olacağına inanılır (KK18).¹⁸

• Bebeği yaşamayanlar yeni doğan bebeklerine Dursun, Durmuş, Yaşar... gibi adlar koyarlar.

• Başı ve sonu aynı harf olan adların bebeğin hayatını tıpkı adı gibi kısıtlayacağına inanılır. Nalan, Nermin gibi sessiz harfle başlayıp aynı harfle biten adlardan kaçınılır (KK2, KK3, KK5, KK6, KK11, KK14, KK15).

• Anlamı güzel adlar verilir.

• Bebeğe adı hoca ve aile büyükleri tarafından konmaktadır. Ad konurken, abdestli kişi bebeğin sol kulağına ezan, sağ kulağına kamet getirir, sonra adını üç kez çağırır ve uzun ömürlü olması için dua eder (KK8, KK9, KK11).

• Menemen'in bazı köylerinde iki ad koyma âdeti vardır. Göbek adı haricinde olan ikinci adın asıl bebeğin bahtına etki edeceğine inanılır. Özellikle bebeğe ilk değil, ikinci adıyla seslenilir (KK8, KK4).

Bebek ve anne için ilk gezme, annenin lohusalığı bittiği, bebeğin kırkının çıktığı zaman gerçekleşir. Kırk uçurma olarak adlandırılan bu ritüelin ardından anne ve bebek güzel kıyafetlerini giyerek çeşitli inanışlara göre ilk ev gezmelerini gerçekleştirirler.

Bebek, ilk önce, akıllı ve okumuş olsun diye âlim, hekim, müftü evine götürülür. Gittiği eve bereket getirsin diye de un ambarına götürülüp yanaklarına un sürülür. Anne gezmeden dönünce üzerlik yakarak çocuğu üstünde tütsüler (Batur, 1959: 1971-1973).

Menemen'de ilk gezmeyle ilgili uygulamalar şu şekildedir:

• Yörede bebek ilk gezmesine kırkı çıktıktan sonra götürülür (KK2, KK3, KK5, KK6, KK7, KK11, KK12, KK16).

• Bebek ilk gezmesine, anneannesine ve babaannesine götürülür (KK19).¹⁹

• Bebek çok gezsin diye ilk gezmesine evi en uzak olan kişiye götürülür (KK8, KK9, KK15).

• Bebek sesi güzel olsun diye ilk gezmesine evi en uzak olan kişiye götürülür (KK9, KK10, KK17).

• Bebek bereketinden alsın diye ilk gezmesine zengin evine götürülür (KK9, KK10, KK17).

• Bebek huyu benzesin diye ilk gezmesine sevilen birine götürülür (KK2, KK4, KK1, KK9, KK10, KK17).

• Ev sahibi anneye ve bebeğe hediye verir. Hediyeinin büyük-küçük olması önemli değildir (KK2, KK4, KK14, KK16, KK17).

• Anneye lohusalığında gelen kişilere iadeyi ziyaret yapılır ve ilk gelen kişiye gidilir. Gidilen ev sahipleri bebeğe yumurta gibi olsun diye yumurta, bereket getirsin evlerine diye ise tuz verir (KK20).²⁰

• Ev sahibi ilk gezmesine çıkan bebeğe yumurta, tuz vb. ufak bir hediye verip evinden çıkarmazsa evinin fareleneceğine inanılır. Ev sahibi bunlarla bebeği ve anneyi uğurladığında anne ev sahibine: (KK21)²¹, KK2, KK4, KK14, KK16, KK17).

Türkiye genelinde dikkat çeken bir uygulamaya göre çocuğun eli, tırnakları kesildikten sonra içinde altın paraları bulunan bir keseye sokturulur. Oradan aldığı paralar, erkekse büyüdüğü zaman tutacağı işin sermayesine, kız ise çeyizine ilk maya olarak saklanır. Adana ve civarında küçük çocuğun tırnağı fakir olur inancıyla uzun zaman kesilmez. Ayrıca çocuğun kırkı çıktığı gün, süzgeçten su geçirerek çocuk kırklanır (Kalafat, 2009: 9).

¹⁸ Mevliye Toprak, Emiralem.

¹⁹ Ali Uzun, Seyrekköy.

²⁰ Zülbiye Uzun, Seyrekköy.

²¹ Selda Alkım, Maltepe.

İlk dişin çıkmasını kutlamak için, çocuk, yere serilen beyaz bir yaygı üzerine oturtulur. Daha önce hazırlanmış olan toz sekerle karıştırılmış pişmiş buğdaydan bir avuç çocuğun basından serpilir. Önüne de makas, Kur'an ve altın konulur. Çocuk bu üç nesneden hangisini seçerse, geleceği hakkında ona göre yorum yapılır. Kuran'ı alanın okumuş olacağı, makası alanın (kız ise) ev hanımı, isinde hünerli, becerikli olacağı, (erkek ise) terzi olacağı, altını seçen kız ise zengin bir kocaya varacağı, erkek ise ilerde zengin olacağı kabul edilir (Boratav, 1984: 155-156).

Menemen'de ilk diş/ilk saç/ilk tırnakla ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

- İlk dişi gören çocuğa hediye alır (KK2, KK3, KK5, KK6, KK7, KK11, KK12, KK16).
- Çocuğun ilk dişi çıktığında “diş hediği” adı verilen kaynatılmış buğday, mısır ya da nohut komşulara dağıtılır. Komşular da karşılığında çorap, mendil gibi hediyeler getirir (KK21).²²
- Bebek kız ise “Diş buğdayı” komşulara dağıtılınca, komşular tabağa bir boncuk koyarlar. Bu boncuk iyi dileğin bir göstergesi sayılır. Sonra bu boncuklar ipe dizilerek çocuğun koluna takılır (KK8, KK12, KK13).
- “Diş buğdayı” adı altında yörede ilk dişin çıkması sonrası diş şeklinde kurabiyeler yapılır. Helva kavruarak komşular davet edilir (KK1, KK4, KK7, KK8, KK13).
- Dişi çıktıktan sonra çocuğa kemirmesi için havuç, salatalık gibi sert yiyecekler verilir (KK23).²³
- Tırnağı üç aya kadar kesilmez, kesilirse hırsız olur (KK24).²⁴
- İlk tırnak bebeğin babasının cebine konulur (KK25).²⁵
- İlk tırnak göbek bağı ile birlikte bebeğin geleceğine ilişkin beklentiye göre belirlenen yerlere gömülür (KK2, KK3, KK7, KK8, KK9, KK11).
- İlk saç ağırlığına fakire bir şey verilir. Bu ölünce saçı uzun olanın ağırlığına sevap kazanacağına dair inanışla aynıdır (KK26).²⁶

Türk toplumunca benimsenen ve halen uygulanan bu inançların temeli büyüsel nitelik taşımaktadır. Uygulamaların merkezinde bebeğin gelecekte birçok özellikle donanacağına dair inanç yer almaktadır. Tırnak üç ay kesilmeyerek hırsız olmasının önüne geçilmek istenirken, saçının kesilmemesiyle de ömrünün uzun olması sağlanmak istenmiştir. Bu sebeple bebekten kesilen ilk parçalar olan saç ve tırnak büyüsel simgelerle bezenmiş, çeşitli süreler belirlenerek –üç ay- tabular oluşturulmuştur.

SONUÇ

Bu çalışmada; İzmir'in Menemen ilçesi sınırları içerisinde hayatın geçiş dönemlerinden “doğum” ile ilgili inanış ve uygulamalar tespit edilip yorumlanmaya çalışılmıştır. Yöredeki pek çok inanış ve uygulamanın benzerleri Türkiye genelinde de görülmektedir. Çalışmada bu benzerliklerin yanı sıra, bölgeye özgü inanış ve uygulamalar da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Geçiş aşamalarından biri olan doğum, kendi içerisinde öncesi, sırası ve sonrasına ayrılarak detaylandırılmıştır. Görüşme yapılan kişiler özellikle gelenekleri daha çok yaşatan kadınlardan oluşmuştur. Kimi uygulamalar doğrudan gözlemlenmiş, yeni doğum yapan annelere yapılan ziyaretler sayesinde geçmişten günümüze doğumla ilgili hangi ritüellerin aktarıldığı ya da yaşatılmakta olduğu tespit edilirken, değişmeyen ve halen birebir uygulanan adetlerin çoğu ölümle ilgili olanlardan oluştuğu gözlemlenmiştir. Bunda inanışsal boyut, bilinmezliğe duyulan merak ve korkunun yanı sıra, dinsel inancın getirdiği tabular da etkili olmuştur.

Araştırma sırasında Menemen bölgesinin doğumla ilgili inanış ve uygulamaların oldukça zengin olduğu görülmüştür. Doğurganlık, soyun devamı açısından önem taşımakta ve belli bir saygınlığı da beraberinde getirmektedir. İşte bu sebeple kısırlığı gidermeye yönelik uygulamaların merkezinde kadın yer almaktadır. İzmir Menemen yöresine özgü bu çalışmada doğumla ilgili tespit edilen özellikler: Kadının gencinden yaşlısına, eğitimlisinden eğitimsizine, çocuk sahibi olma adına tüm pratikleri inanarak umutla uyguladığı, hamile kaldıktan sonraki süreçte de bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getirmek adına, geleneksel inançlara ve uygulamalara sıkı sıkıya bağlı olduğu görülmüştür. Örneğin hamileyken

²² Ayşe Kara, İğnedere.

²³ Kerem Kara, İğnedere.

²⁴ Kamile Mutlu, Menemen.

²⁵ Arif Mert, Doğaköy.

²⁶ Vahide Erbağ, Menemen.

aşerdiği şeyleri yermesi, kötüye-çirkine bakmaması, hastaymışçasına hareketlerini kısıtlaması, bu konudaki bilinen yaygın doğum adetleridir. Bölgede bebeğin kırk gün yıkanması, yıkanırken yapılan uygulamalar, anne ve bebeğin kırklanması, lohusa kadının durumu, lohusa ve bebeği kötü ruhlardan koruma tedbirleri ve bu pratiklerin altında yatan değişik inanışlar oldukça zengin bir görünüm arz etmektedir.

Menemen’de doğum öncesi ve doğum sonrasına ait inanış ve uygulamaların Türkiye geneliyle mukayesesi yapıldığında büyük ölçüde farklılık olmadığı hatta aynı olduğu söylenebilir. Çalışmaya konu olan geçiş dönemi gelenekleri, yazılı ve sözlü kaynakların yardımıyla incelenmiş, hem geçmiş hem de günümüz boyutuyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de Doğumla İlgili Adetler ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Acıpayamlı, O. (1992). Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt: IV, (s.1-14), Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum-Evlenme-Ölüm*. Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- Artun, E. (2007). *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Karahan Kitabevi.
- Batur, M. (1959). Gölpazarı’nda Doğum Âdet ve İnanmaları. *Türk Folklor Araştırmaları*, 6(121), 1971-1973.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler Oyunlar)*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Boratav, P. N. (1988). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Erdentuğ, N. (1956). *Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (1995). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, S. V. (1981). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tedkiki*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Özengin, O.(2011). *Menemen Tarihi*. İzmir: Özengin Matbaacılık.
- Özengin, O.(1996). *Tarihten Bugüne Bilinmeyen Yönleriyle Menemen*. İzmir: Özengin Matbaacılık.
- Kalafat, Y. (2009). *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Yıldırım, D. 1991). Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri. *Milli Folklor*, 2(11), 13-21.

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 63-73, Winter 2020

Hasan Ali Toptaş'ın "Ben Bir Grge Dalıym" Adlı Romanının Çocuk Edebiyatı İlkelerine Göre İncelenmesi

*A Review of Hasan Ali Toptaş's "I Am A Hornbeam Branch" Novel in Terms of
Principles of Children's (Juvenile) Literature*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.583116>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
27.06.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
30.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Fırat Aydın

Yüksek Lisans ğrencisi / Siirt
niversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim
Dalı

aydinfirat2104@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-2867-3616>

Doç. Dr. Erhan Akın

Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
erhanakin@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-2372-9331>

z

Çocuk kitapları; çocukların okumayı sevmesinde ve kitap okuyan nesillerin oluşmasında çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu sebeple çocuklara yönelik hazırlanan eserlerin çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olması gerektiği düşünülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada Hasan Ali Toptaş'ın Ben Bir Grge Dalıym adlı romanı çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluk açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada Doküman incelenmesi tekniği kullanılmıştır. "Doküman incelenmesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve şimşek, 2013:217). Araştırmada Hasan Ali Toptaş'ın Ben Bir Grge Dalıym adlı kitabı çocuk edebiyatı ilkeleri çerçevesinde dış yapı ve iç yapı unsurları olmak üzere iki ana başlık ve bunlara bağlı alt başlıklar oluşturularak ele alınıp içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Bu yol; "sözel, yazılı veya diğer materyallerin içerdii mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır" (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). Yapılan analiz sonucunda genel anlamda incelenen eser dış yapı ve içyapı unsurları bakımından çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan inceleme neticesinde kitabın çocukların algı dünyalarını geliştirmede, doğaya karşı duyarlılık geliştirmelerinin yanında edebi zevk kazandırmada da çocuklara katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Yapılan tespitler eserden alıntılar gösterilerek çalışmanın güvenirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Son olarak konu ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hasan Ali Toptaş, Çocuk Edebiyatı İlkeleri, Ben Bir Grge Dalıym

Abstract

Children's books; it is a very important place for children to love reading and for the generation of reading generations. For this reason, it is thought that the works prepared for children should comply with the principles of children's literature. In this study, Hasan Ali Toptaş's novel, Bir Bir Grge Dalıym, has been tried to be evaluated in terms of compliance with the principles of children's literature. Document thinning technique was used in this study. "Document analysis involves the analysis of written materials containing information about the cases or cases that are targeted for investigation (Yıldırım & şimşek, 2013: 217). In the study, Hasan Ali Toptaş's book, I am a Grge Dalıym, has been examined and analyzed through content analysis by forming two main titles as substructure and internal structure elements within the framework of children's literature principles. This way; "It is a scientific approach that investigates social truth by objectively and systematically classifying, translating and inferring the message contained in verbal, written or other materials in terms of meaning and / or grammar (Tavşancıl and Aslan, 2001: 22). As a result of the analysis, it was found that the work examined in general terms is in accordance with the principles of children's literature in terms of external structure and internal structure elements. In addition, it is thought that the book will contribute to children's perception world, to develop sensitivity to nature as well as to provide literary pleasure to children. It was tried to ensure the reliability of the study by showing the findings from the work. Finally, some suggestions were made.

Keywords: Hasan Ali Toptaş, Child Literature, Ben Bir Grge Dalıym

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Aydın, F. ve Akın, E. (2020). Hasan Ali Toptaş'ın "Ben Bir Grge Dalıym" Adlı Romanının Çocuk Edebiyatı İlkelerine Göre İncelenmesi. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 63-73.

1. GİRİŞ

Çocukluk; insanın doğumu ile başlayıp ergenlik dönemine kadar olan ve dünyayı kendine has bir biçimde algıladığı dönemdir. Çocuk kavramı üzerine birçok tanım mevcuttur. Tanımlara baktığımızda içerisinde birçok farklılık barındırmakla birlikte ortak noktalar da mevcuttur.

Şener'e göre çocuk, 2 ile 13-15 yaş arasındaki dönemi kapsamaktadır (Demirel, 2010: 45). Genellikle insanların 0-16 yaş dönemi çocukluk olarak adlandırılmakla birlikte bu görüşte bir uzlaşma yoktur. Nitekim kimi uzmanlara göre ise 0-14 yaş aralığı çocukluk olarak ifade edilmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2005: 13).

Çocuk edebiyatı; Oğuzkan (2006: 2-3)'a göre çocukluk dönemi içinde olanların duygu, hayal ve düşünce dünyalarına seslenen yazılı ve şifahi eserin tümüdür; bir başka göre çocuk gerçekliğinden yola çıkarak ve çocukların gelişimsel özelliklerinin göz ardı edilmeden konuların işlendiği, çocuklara bir şeyler öğretmekle birlikte aynı zamanda onların hoşça vakit geçirmesini sağlayan yazılı ve sözlü eserlerin tümüdür (Dilidüzgün, 2011: 47). Çocuk edebiyatı, çocukların hayal dünyalarına hitap eden ve gelişimsel özellikleri dikkate alınarak oluşturulan, çocukların öğrenirken aynı zamanda hoş vakit geçirmesini sağlayan yazılı ve sözlü yapıtlardır (Yalçın ve Aytaş, 2005: 16-17).

Demirel (2010: 45)'e göre, çocuk edebiyatı, çocuğu bayağılıktan kurtararak ona edebi duyarlılık kazandıran, kullandığı dil ve bu dil aracılığıyla çocukların hayal dünyasına hitap eden, kavrama ve anlama yeteneklerini geliştirerek öğrenmelerinin yanında hoşça vakit geçirmelerini sağlayan eserlerin bütününe verilen addır. Sever (2008)'e göre çocuk edebiyatı okul öncesi döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde çocukların dilsel ve kavrama düzeylerine uygun bir biçimde düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştiren ürünlerdir.

Çocukluk dönemi içerisindeki birey fiziksel, sosyal ve bilişsel anlamdaki gelişimini tam manasıyla tamamlamamıştır. Bu gelişim özellikleri içerisinde estetik ve güzellik duygusu da çok önemli bir yere sahiptir. Bu noktada çocukların estetik ve güzellik duygularını edebi eserler geliştirecektir. Eğitimi Jacobb (1955) çocukların edebiyata, dolayısıyla edebiyat ürünlerine neden ihtiyaç duyduklarını şöyle açıklamıştır (Akt. Demirel, 2010: 46):

1. Edebiyat insanın zamanını eğlenceli geçirmesini sağlar. Çocuklar okul sayesinde okumayı ve okumaktan zevk almayı öğrenmektedirler. Bu durumda çocuk edebiyatı çocukların hoş vakit geçirmelerini ve okumaktan zevk almalarını sağlayacaktır.

2. Edebiyat insanın ruhunu dinlendiren ve canlandıran bir uğraşıdır. Edebiyatla ilgilenmek veya edebi değerdeki bir eseri okumak insanın günlük koşuşturmalardan ve stresten daha az etkilenmesini sağlayacaktır.

3. Edebiyat çocukların hoşça vakit geçirmelerinin yanında hayatı keşfetmede de eşsiz bir kaynaktır. Çocuk okuyacağı edebi eserlerle birçok deneyimi keşfetme imkânını bulacaktır. Bu noktada edebiyatla kazandırılacak deneyimler ve durumlar hiçbir araçla kazandırılmaz.

4. Edebiyat bir rehberliktir. Çocuk edebiyat sayesinde kendini keşfetme ve değerlendirme imkânını bulacaktır.

5. Edebiyat hayatı ve durumları kendine has işleme yönünün yanında disiplinler arası bir özellik göstererek çocuğun yaratıcılığını desteklemektedir. Çocuğun yaratıcı yönünü geliştirmektedir. Başka alanlarda ilgisi ve yeteneği olan çocuklara edebiyat birer ilham kaynağı olmaktadır.

6. Edebiyat en iyi şekilde ana dilini öğrenmede eşsiz bir kaynaktır. Çocuklar edebiyat sayesinde ana dillerini en iyi şekilde öğrenip ana dilinin sahip olduğu zenginliklerin farkına varacaktır (Oğuzkan 2006: 6-7).

Çocuk kitapları, okul öncesi dönemde çocukların alıp incelediği herhangi bir oyuncak gibidir. Kavramsal gelişimi kitaplarda yer alan görsel ve işitsel unsurlar aracılığıyla sağlamaktadır. Okul döneminde ise kitap, çocuğun birebir iletişime geçtiği, öğrenmeyi sağladığı, duygusal ve düşünsel boyutta bireyselleşmesini sağlayan bir araçtır. (Sever vd., 2007: 4).

Çocuk edebiyatına hem bizim edebiyatımızda hem de dünya edebiyatından birçok yazar tarafından katkılar sunulmuştur. Bazı yazarlar sadece bu alana yönelik eserler verirken bazı yazarlar da kendi rutinleri dışına çıkarak hedef kitlesi çocuklar olan eserler kaleme almışlardır.

Çocuk edebiyatı ürünleri belirlenmiş ilkeler çerçevesinde oluşturulmaktadır. Yazarlar hedef kitlesi çocuklar olan ürünler meydana getirirken bu ilkeleri göz önüne almaktadır. Çünkü bu ilkeler, yazarlar için genel bir çerçeve çizer. Bu ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kitaplarda, kullanılan dil, çocuğun doğasına uygun olmalıdır.

- Kitaplarda çocukların kavramsal gelişimlerine katkı sağlanmalı, Türkçenin anlatım olanakları ve zenginliği sezdirilmelidir.
- Kitaplardaki resimler, çocuklarının beğeni ve algılama düzeyine uygun olmakla birlikte estetik bir değeri olmalıdır. Metinde verilmek istenen mesaj görsellerle desteklenmelidir. Kahramanların fiziksel portreleri, metinde yansıtılan kişilik özelliklerine uygun biçimde çizilmeli; resimler kahramanların başat özelliklerini (şişman, zayıf, uzun saçlı, kısa boylu, sinirli, uysal vb.) yaşadıkları ruhsal durumları, geçirdikleri fiziksel değişimleri çocuklara sezdirilmelidir.
- Kitaplar, çocuklara akademik değeri kadar sanatsal değeri de olmalıdır. Kitaplarla çocuğun hem akademik hem de sanatsal yönleri zenginleştirilmelidir.
- Kitaplar, yaşamdan kopuk olmamalı, çocuğun hayatta karşılaşacağı durumları anlamasında katkı sunucu olmalıdır. Kitaplar çocuğu yaşam gerçekliğinden tamamen koparmamalı yaşamla bağ oluşturmalıdır. Çocuğun özgürce düşünmesine, hayaller kurmasına, gülmesine ve eğlenmesine imkân sağlamalıdır.
- Kitaplardaki dış yapı unsurları çocuğun ilgisini çekecek ve okumaya heveslendirecek nitelikte olmalıdır.
- Çocuk edebiyatının temel amacı, çocuklara, dilin ve resmin olanaklarıyla kurgulanmış yeni yaşantılar sunmak olmalı, sunulan yaşantılardan çıkarılacak dersler çocuklara bırakılmalıdır. (Sever, 2008:198-199)

Çocuklara hitaben yazılan eserlerin bu niteliklere sahip olup olmadıklarını belirleyen birtakım ölçütler vardır. Bu ölçütler alinyazında dış yapı unsurları ve muhteva unsurları olmak üzere iki ana başlık çerçevesinde ele alınmaktadır. İçyapı olarak ifade edilen özellikler, izlek (tema), konu, kahramanlar, plan, dil ve anlatım (Sever, 2010); dış yapıya dair özellikler ise boyutlar, kâğıt, kapak-cilt, sayfa düzeni, resimler ve harfler gibi öğelerdir (Russell, 2009: 42).

1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çocuk kitapları çocukların okumayı sevmesinde ve kitap okuyan nesillerin oluşmasında çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu sebeple çocuklar için hazırlanan eserlerin çocuk edebiyatı ilkelerine uygun oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışmada Hasan Ali Toptaş'ın Ben Bir Gürge Dalıym adlı eserinin içyapı ve dış yapı unsurlarının çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğu incelenmiştir. İncelenen eserde dış yapıyı oluşturan boyut, kapak, kâğıt, sayfa düzeni ve resimleme özellikleri çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluk sorusuna cevap aranmıştır. Aynı şekilde içyapı unsurları olan tema, konu, dil ve üslup, kahramanlar ile çevre ve zamanın çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olup olmadığı incelenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, "geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu sekiyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2002: 77).

Tarama modeli kullanılan bu çalışmada elde edilen verilere nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi uygulanmıştır. Diğer adıyla belgesel gözlem, doküman metodu olan doküman incelemesini Best (1959) "mevcut kayıt ya da belgelerin veri kaynağı olarak sistemli olarak incelenmesi" ifade etmektedir (Akt. Karasar, 2002:118).

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini; yazar Hasan Ali Toptaş'ın eserleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise Hasan Ali Toptaş'ın Everest Yayınları tarafından hazırlanan ve 111 sayfadan oluşan Ben Bir Gürge Dalıym adlı eseri oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama

Araştırmada Hasan Ali Toptaş'ın Ben Bir Gürge Dalıym adlı kitap doküman incelemesi yoluyla incelenmiştir. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217). Araştırmada Hasan Ali Toptaş'ın Ben Bir Gürge Dalıym adlı kitabı çocuk edebiyatı ilkeleri çerçevesinde dış yapı ve içyapı unsurları olmak üzere iki ana başlık ve bunlara bağlı alt başlıklar oluşturularak ele alınıp içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Bu yol; "sözel, yazılı veya diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır" (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). İncelenen kitapla ilgili alan taraması yapılarak uzman görüşü alındıktan sonra içerik değerlendirme formuna son

şekli verilmiştir. Araştırmacılar bağımsız olarak kitapla ilgili incelemelerini yaparak elde ettikleri verileri içerik değerlendirme formuna işlemişlerdir. Veriler toplanırken araştırmacılar birbirlerini etkilememişlerdir.

2.4. Verilerin Analizi

Analiz aşamasında araştırmacıların elde ettikleri veriler bütün olarak değerlendirilmiş ve ortak noktada buluşulmayan veriler değerlendirilmeye alınmamıştır. Yapılan analiz sürecinde kategorisel içerik analizi yöntemi ile çalışma yürütülmüştür. Çünkü içerik analizi yolu; elde edilenlerin tasnif edilmesi, açıklanması gibi hususlarda araştırmacılar tarafından sıkça kullanılan bir yöntem olduğu bilinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Böylece analiz sürecinde elde edilen veriler önceden belirlenmiş çeşitli ana ve alt başlıklar halinde tasnif edilerek sunulmuş olur (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Kategorisel içerik analizi ile verilerin analiz edildiği bu çalışmada Hasan Ali Toptaş'ın Ben Bir Gürgen Dalıyım adlı kitabına yönelik önce dış yapı unsurları ele alınmış ve bu yönüyle çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğu belirlenmiştir. Bu belirlemeler dış yapı unsurları olarak boyut, kapak, kâğıt, sayfa düzeni ve resim özelliklerinin çocuk edebiyatına uygunluğunun tespiti yapılmıştır. İçyapı unsurları olarak da tema, konu, dil ve üslup, iletiler, kahramanlar, çevre ve zamanın çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğunun tespiti yapılmıştır. Tespitler sonucunda yapılan sınıflandırma ve değerlendirmede ilgili başlıklar altında örneklendirmede bulunulmuştur. Örnekler paragraf ya da cümleler sunulurken çalışmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla ilgili örneklerin kitapta geçtiği sayfa numarası da verilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1 Biçimsel Özellikler

Bir eserin biçimsel özellikleri içeriği kadar önemlidir. Kimi zaman bir kitap kapağının tasarımı veya kapakta yer alan resim vb. özellikler okuyucuyu kitaba çekmektedir. Bu özellikler çocuk kitaplarında daha da önemlidir. Çocukların kitabı incelerken dikkatini ilk çeken kitabın kapağı, kapağındaki resimler, sayfalarda yer alan resimler gibi unsurlardır. Bu sebeple çocuk kitaplarının çocukların ilgisini çekecek ve çocuklara uygun biçimsel özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu çalışmada da ilk önce "Ben Bir Gürgen Dalıyım" adlı eserin biçimsel özellikleri çocuklara uygunluk bakımından incelenmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur:

3.1.1 Boyut

Bir eserin boyutu uzunluk, genişlik, derinlik ve yüksekliği ile ilgilidir. Bir kitabın boyut özellikleri çocuğun ilgisini çekecek şekilde ve kullanışlı olmalıdır. Oğuzkan (2001) kitapların kolay taşınabilir ve kullanılabilir olmasından bahsederken kitap boyutlarının 16x23 olmasını normal olacağını ifade etmiştir.

Yapılan incelemeye göre Ben Bir Gürgen Dalıyım kitabı dikdörtgen şeklinde olup boyutları 14,5x18,5 olarak görülmüştür. Kitabın boyutları seslendiği kitlenin çok rahat taşıyabileceği ve kullanabileceği boyutlardadır. Kitap boyutlarının çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olduğu görülmüştür.

3.1.2 Kapak

Kapak, okuyucunun kitap hakkındaki ilk fikri edinmesinde önemli bir unsurdur. Okuyucu aldığı kitabın ilk önce kapağını incelemektedir. Bu nedenle kitap kapaklarının ilgi çekici renkli ve okuyucunun dikkatini çekici nitelikte olması gerekmektedir.

Şekil 1. İncelenen Kitabın Ön ve Arka Kapakları

İncelenen kitabın ön kapağında eserin adı, yazarı ve yayınevi ile birlikte içerikle ilgili renkli ve ilgi çekici bir resim vardır. Resim kitabın içeriği hakkında ipuçlarını da barındıracak niteliktedir. Arka kapakta ise okurun ilgisini çekecek ve içerik hakkında fikir oluşturacak paragraflar yer almaktadır. Ayrıca hem ön kapak hem de arka kapak farklı bir şekilde tasarlanmıştır. Ön ve arka kapak içe katlanır bir biçimde uzatılmıştır. Bu kısımlarda da içerik ile ilgili resimlemeler ve birer paragraf bulunmaktadır. Bu tasarım çocukların ilgisini çekecek nitelikte ve kapağın işlevsel olmasını sağlamıştır. Kitabın kapağında karton tercih edilmiştir. Sağlık bakımında en dayanıklı kapak mukavva kapaktır. Daha sonra karton kapak gelmektedir. Fakat kapağın kalın olması sebebiyle sağlık yönünden bir problem yaratmamaktadır.

Bu tespitler göz önüne alındığında Ben Bir Gürgen Dalıyım eseri, kapak tasarımı ve kapağın sağlamlığı bakımından çocuk kitaplarında bulunması gereken niteliğe sahip olduğu görülmüştür.

3.1.3 Kâğıt

Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıt mat, dayanıklı, birinci veya ikinci kalite hamur kâğıt olmalıdır. Pürüzlü ve ince kâğıt algılamayı güçleştirir (Sever 2010: 105).

Kaliteli kâğıt kullanılmadığı için renkleri değişen, yazıları iyi okunmayan ve kolay yırtılabilen bir kitap, çocukları okuma isteksizliğine itebilir. Ayrıca ışığı yansıttığı ve çocukların gözlerini yordduğu için kuşe kâğıt da kullanılmamalıdır.

Yapılan incelemeye göre Ben Bir Gürgen Dalıyım kitabında 2. kalite hamur kullanılmıştır. Kitabın sayfaları mat, ışığı geçirmeyen cinsten olup çocukların gözünü yormamaktadır. Kâğıdın cinsi arka sayfalardaki yazıları ve resimleri göstermeyecek türdendir. Tüm bunlar dikkate alındığında incelenen eser kâğıt yönüyle çocuk kitaplarında bulunması gereken niteliklere sahiptir.

3.1.4 Sayfa Düzeni ve Resim

Sayfa düzeni çocuğun ilgisini kitaba yöneltmede önemli bir unsurdur. İyi bir sayfa düzeninde yazar anlatmak istediklerini görsel araçlarla ve yazılı araçlarla daha düzenli bir şekilde verir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus ise kitabın hitap ettiği yaş düzeyi ile kitaptaki yazı ve görsel dengesinin uyumlu olmasıdır. Çocuk kitaplarında sayfalarda gerekli boşlukların bırakılması ve yazıların uygun puntoda olması çocuğun kitabı okumasında etkili unsurlardır.

Çocuk kitaplarında kullanılan resimlerin çocukta estetik bir haz uyandırması gerekmektedir. Resimlemelerin eserin içeriğiyle bütünlük oluşturması eserin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Bu çerçeveden hareketle Ben Bir Gürgen Dalıyım kitabı ile ilgili yapılan inceleme sonucunda kitabın ilk sayfasının diğer sayfalara göre daha kalın olduğu ve ayrıca boş olduğu görülmüştür. İkinci sayfada ise yayınevinin ismi ve yazarın kısa bir özgeçmişinin olduğu görülmüştür. Üçüncü sayfada kitap kapağındaki resim ile bilgiler yer almaktadır. Dördüncü sayfada içindekiler bölümü yer almaktadır. Altıncı sayfada kitap içeriği ile ilgili olan bir resim vardır. Yedinci sayfada ise hikâyeye başlamaktadır.

Harflerin 12 punto olduğu gözlenmiştir. Paragraflar genel olarak iki yana yaslı şeklindedir. Sayfalardaki kenar boşlukların genellikle 2,5 cm olduğu gözlenmiştir.

(Ben Bir Gürgen Dalıyım:12)

(Ben Bir Gürgen Dalıyım: 12)

Kitabın geneline bakıldığında resimler kitabın dörtte birlik kısmını oluşturmaktadır. Resimler bazen sayfanın tamamında bazen de paragraflarla birlikte kullanılmıştır. Ayrıca kitapta yer alan resimlerin içeriği destekleyici ve açıklayıcı olduğu gözlenmiştir. Resimlerin renkli olduğu ve estetik haz uyandırıcı nitelikte olduğu gözlenmiştir. Bu durum çocuğun kitabı severek okumasını sağlayacağı düşünülmektedir.

İncelenen Ben Bir Gürgen Dalıyım kitabının sayfa düzeni ve resimleme açısından çocuklara uygun olduğu tespit edilmiştir.

3.2 İçerik Özellikleri

Bu bölümde incelenen eserin tema, konu, dil-üslup, şahıs kadrosu ve karakter özelliklerinin çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluk bakımından incelenmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur:

3.2.1 Tema

Tema, Türk Dil Kurumu sözlüğünde asıl konu, temel motif ve ana konu olarak tanımlanmaktadır. Yazarlar tema aracılığıyla düşüncüyü çocuğa kazandırmaktadır. Bu yüzden çocuk kitaplarında seçilen temanın onların kavrayabileceği seviyede olması gerekmektedir. Ayrıca seçilen temalar çocukların günlük hayatta karşılarına çıkan yani yaşamla ilişkilendirilebilir olmalıdır. Ben bir Gürgen Dalıyım kitabı incelendiğinde kitabın tema konusunda zengin olduğu görülmüştür. Kitabın ana temasını doğa sevgisi oluşturmaktadır. Bununla birlikte ana tema çevresinde birçok alt tema da işlenmiştir. Savaş karşıtlığı, dostluk, merhamet gibi.

Ele alınan temalara bakıldığında hem bireysel hem de toplumsal yaşama dair temalar olduğu gözlenmektedir. Ele alınan temaların çocukta yaşama dair duyarlılık geliştirmesi önemlidir. Yazarın temaları çocukların gelişim özelliklerine ve seviyelerine uygun bir biçimde kurgulaması temaların kavranmasını kolaylaştırmıştır.

Kitapta olaylar genç gürgenin ağzından aktarılmıştır. Genç gürgenin olayları algılayışı bir çocuğun algılayışı gibidir. Bu durum çocukların genç gürgenle duygudaşlık kurmasını kolaylaştırmıştır.

Hikâyede insanoğlunun doğadaki güzellikleri görmediği bunlara kayıtsız kaldığı hatta ve hatta bu güzellikleri yok ettiğinden bahsedilir. Burada yazar okuyucuya, doğaya karşı insanların daha duyarlı olması gerektiğini sezdirmektedir. Bireylerin çevresinde olan güzellikleri fark etmeleri ve onları koruması gerektiği hissettirilmiştir. "... insanların büyük bölümü, birçok güzelliği göremezdi. Büyük bölümü, birçok güzelliğe dokunamazdı. Onlar, birer uyurgezer gibi, geçip giderlerdi güzelliklerin yanından. Ya da,

kafalarına taktıkları başka bir güzelliğin peşinden koşarken, onun uğruna, birçok güzelliği de ayaklarının altına alıp hiç farkına varmadan acımasızca ezerlerdi." (s.29).

İnsanların, doğadaki yaşama karşı olan duyarsızlığını ve merhametsizliğini birçok yerde vurgulamıştır. Yazar bu durumu bir çocuk duyarlılığıyla genç gürgenin ağzından anlatmaktadır. " *Sonra, o adamlar hiç acımadan, o güzelim çamları, o yeşilim köknarları ve o civanım gürgenleri tek tek kesmeye başlıyordu.*" (s.13). Yazar okuyucuya kesilen ağaçların, yok olan güzelliklerin acısını çocuksu bir duyarlılıkla sezdirmektedir.

Doğa sevgisi dışında temalar da eserde yer almaktadır. Bunlardan biri ise savaş karşıtlığıdır. Genç gürgen kesilmiştir ve bir marangozun atölyesinde neye dönüşeceğini beklemektedir. Bir gün askeri bir araç gelip marangoza bir şeyler söylemiştir ve marangoz yıkılmıştır. Gelen askerler marangoza oğlunun şehit olduğunun haberini getirmiştir. " *Tabutun içinde yatan, aylar önce askere giden marangozun oğluydu.*" (s.80). Yazar okuyucuya savaşın kötü bir şey olduğunu sezdirmektedir.

Eserde ele alınan ana tema doğa sevgisi olup bunun yanında birçok yardımcı fikirde eserde yer almaktadır. Bunlar dostluk, savaş karşıtlığı, merhamet, kardeşlik gibi yardımcı temalardır. Temalar başından sonuna kadar konu ile bağlantılı bir şekilde işlenmiştir. Ele aldığı tema ve yardımcı temalar yönüyle çocukta doğa sevgisi, barış, kardeşlik gibi duyarlılıklar kazanması amaçlanmıştır. Ayrıca ele alınan temaların işleniş biçimi de çocuğa göredir. Ele alınan temaların ve işleniş biçiminin çocuk edebiyatına uygun olduğu gözlenmiştir.

3.2.2 Konu

İncelenen eserde, Beşparmak Dağları'nın ardında küçük bir düzlükte yaşayan genç gürgen ağacı ve diğer arkadaşlarının kesildikten sonra yanıp kül olmamak için verdikleri mücadele ve hayalleri anlatılmaktadır. Ormanda mutlu mesut yaşamaktadırlar. Ama aksakallı meşenin anlattıkları da genç gürgeni huzursuz etmektedir. Sonunda ne yapıp edip kesilmekten kurtulamayacağını anlamıştır. Genç gürgen kesildikten sonra beşik olmayı hayal etmektedir. Fakat işler istediği gibi gitmemektedir. Önce bir marangozhanede bekletilir daha sonra ise bir hapishaneye götürülür. Orada askerler onu alırlar kesip biçip bir darağacına dönüştürürler. Bu durum genç gürgenin içini acıtmıştır. Genç gürgen yanıp kül olmamak için mücadele etmiştir fakat akıbeti insanlar eliyle daha da kötüye gitmiştir.

Eserde ele alınan konu çocukların ilgisini çekecek niteliktedir. Kitabın genelinde ağaçların kesilmesinin kötü bir şey olduğu, doğaya duyarlı olmak gerektiği ve savaş karşıtlığı gibi mesajlar çocuklar için etkili mesajlardır. Eserde konu somuttan soyuta bir şekilde ele alınmıştır. Eserin ilk yedi bölümünde ağaçlar, doğa sevgisi gibi çocukların daha rahat anlayacağı ve somut konular işlenmişken ilerleyen bölümlerde savaş karşıtlığı, merhamet gibi daha soyut konular işlenmiştir.

Çocuklara yönelik eserlerde seçilen konunun ilgi çekici olmasını sağlayan unsurlardan biri de çocukların hayal dünyasına hitap eden ve zenginleştiren öğelerin olmasıdır. "... *tıpkı bir kuş gibi yerden havalandım ben ve boşlukta, tıpkı bir kuş gibi uçmaya başladım.*"(s.17). Buradan da görüleceği üzere genç gürgen kesilmekten o kadar korkmuştur ki rüyasında insanlardan uçarak kaçtığını görmektedir. Bu durum çocukların ilgisini çekmekte ve kitabı severek okumalarını sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuklar okudukları kitaplarda kendilerine dair bir şeyler bulmalıdırlar. Bu kitaplarda ele alınan konular çocukları hayata karşı sorgulayıcı ve toplumsal olaylara karşı eleştirel bir bakış açısı kazandırmalıdır. "... *peki bir barış bahçesi olamaz mıydı insan?*" (s.97-98). Bu kısımda yazar okuyucuyu toplumsal bir mesele üzerine düşündürmektedir.

Çocuk kitaplarında işlenen konu sürükleyici ve çocukta merak uyandırmalıdır. Ben Bir Gürgen Dalıyım kitabında genç gürgen kesilmekten kurtulamayacağına kanaat getirdikten sonra tüm mücadelesi yanıp kül olmamaktır. Bir beşik olmayı hayal etmektedir mesela. Ama olaylar istediği gibi gitmez. " *Kesilip biçilmiş, yontulup çatılmış, bir darağacı olmuştum. Doğrusu, kesildim kesileli, böyle bir şeye dönüşeceğim hiç aklıma gelmemişti.*" (s.102). Yazar burada herkesi şaşırtmıştır. Çünkü genç gürgen insanların mutlu anlarına şahit olacağı bir şeye dönüşmeyi hayal etmiştir. Fakat tam tersi olmuştur.

Ele alınan konu sebebiyle mizahi unsurlara rastlanılmamıştır. Hikâyede abartılmış merak, rastlantısallık, duygusallık gibi konunun yapılandırılmasını zayıflatan öğelere rastlanmamıştır. İncelenen eserin konusu ve kurgusu bakımından çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olduğu gözlenmiştir.

3.2.3 Dil ve Üslup

İyi bir çocuk kitabı sadece sahip olduğu hikâye ile bu niteliği kazanmaz. Hikâyeyi işlerken kullanılan dilin çocuğun sahip olduğu söz dağarcığına uygun olması, dil ve anlatım kurallarına uygunluğu kitabın nitelikli bir çocuk kitabı olmasını sağlamaktadır Russell (2009: 48).

İncelenen eserde birçok yerde uzun cümleler kullanılmıştır. Bu cümlelerdeki kelime sayısı bazen yirmi kelimeyi bulmaktadır. Bu durum çocuğa yönelik eserlerde bulunmaması gereken bir durumdur. Çocuğa yönelik eserlerde kelime sayısı 6-8 geçmemelidir. Yazarın bu durumu eserinde göz önüne almadığı gözlenmiştir.

İncelenen eserde anlatım genç gürgenin ağzından yapılmıştır. “*Ege toprağında gencecik bir gürgendim ben.*” (s.7). Anlatımın genç gürgenin ağzından yapılıyor olması okuyucunun daha rahat duygudaşlık kurmasını sağlamıştır.

Toptaş diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserde de şiirsel bir üslup göze çarpmaktadır. Toptaş eserinde kullandığı şiirsel üslup ve kullandığı özgün benzetmelerle okuyucuda okuma zevki uyandırmaktadır. “... *ormanın güzelliğine güzellik katan yemyeşil bir şiire benziyordum.*” (s.55) “... *onların yüzüne bir damla mutluluk düşse, biz avlu duvarının dibinde yemyeşil yapraklanabilirdik.*” (s.86). Görüldüğü üzere yazarın eserinde kullandığı üslup çocuğun eseri severek okumasına ve edebi bir zevk almasına katkı sunmuştur.

Türk Dil Kurumunun güncel imla ve yazım kılavuzuna göre yapılan incelemede eserde herhangi bir yazım ve imla hatasına rastlanmamıştır.

Kitapta dil bilinci ve duyarlılığı, çocuğa göre kurgulanmış, eski ve yabancı sözcükler yerine, güncel sözcükler kullanılmıştır. Yazar anlatım olarak sık sık betimlemeler ve benzetmeler kullanmıştır. Bu durum olayların okuyucunun zihninde canlanmasını sağlamış ve anlatıma canlılık katmıştır.

Anadilinin zengin ifade kaynaklarından olan kalıplaşmış sözler, deyimler ve atasözleri eserde birçok yerde kullanılmıştır. Bu ifadelerin kullanılması çocuğun anadilini tanımasını sağlamakta ve anadili sevgisi oluşturmaktadır. Örneğin “*Söyledikleri aklıma yatmıyordu bu yüzden.*” (s.17), “*Bence korkunun ecele faydası yok,*” dedi köknar öfkeli bir sesle.” (s.23), “*Bu yüzden, gece gündüz kulağım kırıştıydı.*” (s.41). Ayrıca bu ifadelerin kullanılması anlatımı güzelleştirmekte ve anlatıma canlılık kazandırmaktadır.

Eserde birçok yerde söz sanatlarının kullanıldığı görülmüştür. Genellikle konuşturma ve benzetme sanatlarına yer verilmiştir. Örneğin “*Sıra kimde ?*” diyordu çatlayan tohumlar.” (s.11), *Bir gün sıra bize de gelecek,*” diyordu aksakallı meşe.” (s.13), “*Mavi göllere benzeyen gözleri de, dolu dolu olurdu o sırada.*” (s.10), “... *ben ve boşlukta, tıpkı bir kuş gibi uçmaya başladım.*” (s.17). Kullanılan söz sanatları anlatımın renkli ve canlı olmasını sağlamıştır.

Toptaş’ın Ben Bir Gürgen Dalıyım kitabında kullanılan uzun cümleler çocuğa görelilik ilkesine uygun değildir. Yazar eserinde anlatımı kahraman bakış açısıyla, birinci kişi ağzından yapmıştır. Bu durum çocukların kahramanla daha rahat özdeşim kurmasını sağlamıştır. Yazarın eserinde kullandığı şiirsel üslubun ve yaptığı özgün betimlemelerin okuyucunun eseri zevkle okumasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kullanılan bu üslubun çocukta edebi bir haz uyandıracak nitelikte olduğu düşünülmektedir. Dilimizin zenginliklerinden olan kalıplaşmış sözler, deyimler ve atasözleri sıkça kullanılmış ve bu sayede anadili bilinci oluşmasına katkı sağlamıştır. Tüm bunlar dikkate alındığında yazarın kullandığı uzun cümleler dışında dil ve üslup yönünden çocuğa göre yazılmış bir eser olduğu söylenebilir.

3.2.4 İletiler

İleti, bir ya da birden fazla kişinin bilişsel, duyuşsal ya da psikomotor davranışlarında değişiklik yapmak amacıyla düzenlenen işaretler örüntüsüdür (Ergin ve Birol, 2005: 57). Çocuklar için hazırlanan eserlerde verilmek istenen iletiler açık ve net olmalıdır. İletiler çocukta yaşama ve edebiyata dair duyarlılıklar geliştirmelidir. Yapılan inceleme sonucunda kitapta, çocuğun anlama düzeyine uygun pek çok eğitsel ileti, olaylar örgüsü içinde çocuğa sezdirilmiştir. Eserde yer alan iletiler okurda toplumsal hayatta meydana gelen olaylara karşı duyarlı olmayı, doğayı, yeşili, ağaçları sevmeyi, zorluklarla mücadele etmeyi, savaşın insan yaşamında yarattığı tahribatı ve buna karşı olunması gerektiğini hedeflemiştir.

Kitabın ‘Rüya adlı’ bölümünde verilmek istenen iletilerden biri, insanların doğayı, yaşadıkları toprakları sevmesi ve koruması gerektiğini sezdirilmiştir. “*Keşke insanlar dünyayı sevmeyi öğrense; yaşadıkları topraklarda birer misafir olduklarını anlayınca ve çocuklarına daha yeşil bir gelecek hazırlamanın bilincine erişinceye kadar, ne yazık ki bu katliam böylece sürüp gidecek!*” (s.23). İleti okuyucunun çevresine duyarlı, yeşili seven ve koruyan bir birey olmasını hedeflemiştir.

‘Direniş Yılları’ bölümünde ise her türlü olumsuzluğa rağmen yine de direnmekten vazgeçmemek gerektiği sezdirilmektedir. “*Artık, insanların eline düştüğümde odun olmamak için, bütün gücümle direnişe geçmişim.*” (s.27).

"Ben de Bilmem Nice Olurum Hallerim" bölümünü incelediğimizde verilen iletide savaşın yaratmış olduğu birçok acı, sefalet ve yıkıma insanların aldığı kararların neden olduğu anlatılmaktadır. Bu durumu engellemek ve bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak insanın kendi iradesine bağlı olduğu sezdirilmektedir. "... peki, bir barış bahçesi olamaz mıydı aynı insan ?" (s.98)

İncelenen eserde ele alınan iletiler okuyucuya doğa sevgisi aşlamayı, toplumsal olaylara karşı duyarlı olmayı ve zorluklarla mücadele etmeyi hedeflemektedir. Ele alınan iletiler çocukların anlayabileceği bir şekilde ele verilmiştir. Mevcut olan iletiler genel olarak çocuğun anlam evrenine uygun olduğu görülmüştür. Eser iletisi yönüyle çocuğa göre özellikler taşıdığı söylenebilir.

3.2.5 Kahramanlar (Karakterler)

Yapılan inceleme sonucunda kitapta yazar hikâye için tek, öncü bir başkahraman seçmiştir. Olaylar hep onun çevresinde geçmekte ve onun bakış açısıyla anlatılmaktadır. İlerleyen bölümlerde başkahraman gürgenle birlikte yardımcı karakterler de görülmektedir. Genç gürgen ormanın en genç ve tecrübesiz sakinlerindedir. Bir çocuk algılamasıyla olaylara bakmaktadır. Genç gürgenin arkadaşı köknar vardır. Köknar kitabın ilk beş bölümüne kadar varlığını sürdürmektedir. Bir gece ansızın kesilmiştir.

Bir diğer karakter ise ormanın en tecrübeli sakini aksakallı meşedir. Aksakallı meşe yaşı dolayısıyla birçok acı olaya şahit olmuştur. O yüzden genç gürgen gibi neşeli değildir. Anlattığı bazı olaylar genç gürgen başta olmak üzere ormanın diğer sakinlerini tedirgin etmektedir.

İlerleyen bölümlerde eserde bir görünüp bir daha görünmeyen karakterler de vardır. Genç gürgeni kesen köylüler gibi. Bunlar hakkında çok fazla bilgi yoktur. Bunlardan birinin diğerine göre daha uzun olduğunu ve kısa olanın imkânsızlıklardan dolayı çocuğunu hastaneye götüremediği bilinmektedir.

Genç gürgen kesildikten sonra bir marangoza satılmıştır. Marangoz yaşlı, zayıf bir adamdır. Marangoz, çocuğu askerde olan bir babadır. Bir gün askerdeki oğlunun şehit olduğu haberini alır ve yaşamla olan tüm bağlarını koparır. Bir süre sonra üzüntüden hayatını kaybeder. Marangozun eşi ve kızı da vardır. Eşi marangoz öldükten sonra borçları ödemek ve kızıyla birlikte hayatını devam ettirmek için her şeyi satar.

Genç gürgen bir hapishanenin marangoz atölyesinde bekletilir. Atölyede çalışan askerler vardır. Marangoz atölyesindeki ağaçlar yontulup darağacına dönüştürülmektedir. Atölyede çalışan askerler yaptıkları iş dolayısıyla mutsuzdurlar.

İncelenen eserde başkahraman genç gürgendir. Olaylar hep onun çevresinde gerçekleşmektedir. Hayata bakışındaki çocuksuluk ve saflık çocukların genç gürgenle özdeşim kurmasını kolaylaştırmaktadır. Genç gürgenin kimi yerlerde bir çocuk gibi hayaller kurması çocukların ilgisini çekecek niteliktedir. Genç gürgen dışındaki karakterlere yüklenen özelliklere bakıldığında, karakterler özellik olarak gerçek hayatta karşılaşılan insan davranışlarını göstermektedirler. Bununla beraber, kahramanların yaşadıkları da, çocuğun yaş ve gelişim düzeyine göre anlamlandırabileceği özellikte olduğundan Ben Bir Gürgen Dalıyım adlı eserde geliştirilen kahramanların çocuğa göre olduğu söylenebilir.

3.2.6 Çevre ve Zaman

Yapılan inceleme sonucunda kitapta, zaman kesin olarak belli değildir. Olaylar Beşparmak Dağları'nın ardında, küçük bir düzlükte başlamaktadır. Genç gürgen, arkadaşı köknar, aksakallı meşe ve diğer sakinler burada yaşamaktadırlar. Bu düzlükte birçok çeşit ağaç, çiçek ve hayvan bir arada yaşamaktadır. Burada betimlenen çevre okuyucunun zihninde her şeyin kendi rengiyle, tüm farklılığıyla, barış içinde yaşadığı bir yer olarak hissettirilmiştir.

Eserin ilerleyen bölümlerinde genç gürgen kesildikten sonra bir marangozhanede bekletilmiştir. Olaylar orada geçmektedir. Ormanın güzelliği ve renkliliği orada yoktur. Tam tersine orada hüznün ve gözyaşı vardır.

Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde olaylar bir hapishanede devam etmektedir. Hapishanenin soğukluğu ve hüznü okuyucuya sezdirilmektedir. Olayların geçtiği çevre resimlerle desteklenmiştir. Böylece çevrenin okuyucunun zihninde daha rahat şekillenmesi sağlanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan bulgular doğrusunda sonuçlar ile öneriler sunulmuştur:

İncelenen eserin şekil ve büyüklüğü, çocuğa uygunluğu bakımından ele alınmıştır. Yapılan inceleme sonucunda biçimsel özellikler açısından boyut ve şekil olarak 14,5 x18,5 cm olduğu tespit edilmiştir. Kitabın şekil ve büyüklüğünün seslendiği yaş düzeyine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Ciltleme tutkalla yapılmasına rağmen sağlamlık yönünden herhangi bir problem görülmemiştir. Kapak için karton kullanılmıştır. Kapakta kullanılan resim çocukta estetik haz uyandıracak nitelikte olup metnin içeriğiyle ilgili ipuçları barındırdığı görülmüştür.

Kitapta 2. kalite hamur kullanılmıştır. Kullanılan kâğıt mat ve dayanıklıdır. Kullanılan kâğıt gözü yormayacak şekilde okuma kolaylığı sağlamaktadır. Eserde kullanılan kâğıdın hamur kalitesi yönünden ve çocuk kitaplarında önerilen nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

Satır arasındaki boşluk normal aralıktadır. Sayfa kenarlarındaki boşluklar 2,5 cm olup istenilen özelliktedir. Harfler 12 punto büyüklüğünde olduğundan hitap edilen yaş seviyesine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Metin-resim ilişkisi açısından eser incelendiğinde, eserin 111 sayfadan oluştuğu görülmüştür. Eserin dörtte birlik kısmının resimlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Resimlerin estetik açıdan çocukta haz uyandıracak ve kitap içeriğini açıklayıcı nitelikte olduğu gözlenmiş ve bu yönüyle eserde yer alan resimlerin çocuğun yaş ve bilişsel seviyesine uygun olduğu sonucu elde edilmiştir.

Eserde tema, çocuğun ilgisini çekecek nitelikte olup seviyelerine uygun bir şekilde işlenmiştir. Olaylar zinciri okuyucuda merak duygusunu sürekli diri tutmuştur. Anlatılan olaylar hayatın hüznü yanlarını, sevinçli yanlarını, iyi ve kötü yanlarını göstermiştir. Hikâyenin belirli yerlerinde okuyucu gerçek hayatta karşılaşacağı durumlarla karşılaşmıştır. Ayrıca kitapta işlenen konular okuyucuda toplumsal duyarlılık kazandıracak niteliktedir. İşlenen konu çocuğun doğaya, çevresine, toplumsal meselelere daha duyarlı olmasını sağlamaktadır. Ele alınan konuda yapıyı zayıflatacak aşırı rastlantısallık, aşırı duygusallık ve abartılmış meraka rastlanılmamaktadır. İşlenen konu bu sebeple çocuğun kendini olayların içinde bulabileceği, hayatla bağdaştıracak ve ilgi ve gereksinimlerine uygun çocuğa göre nitelik göstermektedir.

Anlatım genel itibarıyla çocuğun anlayabileceği bir şekilde yapılmıştır. Bazı yerlerde çocukları zorlayacak nitelikte betimlemeler de yapılmıştır. Anlatım somuttan soyuta doğru bir yol izlemiştir. Hikâyenin ilk bölümlerinde daha somut durumlar işlenmişken sonlara doğru merhamet, barış gibi daha soyut durumlar işlenmiştir. Eserde çok fazla betimleme ve söz sanatına yer verilmiştir. Bu anlatımı zenginleştirmekte ve çocuğun edebi bir haz almasını sağlamaktadır.

Eserde kimi yerlerde yirmi kelimeyi bulan uzun cümlelere rastlanmıştır. Bu durum hitap edilen okuyucu kitlesinin okurken zorlanmasına sebep olacak niteliktedir. Çocuklara yönelik eserlerde kelime sayısı 6-8 geçmemelidir. Kullanılan uzun cümleler çocuğa görelilik ilkesine uygunluk göstermediği sonucuna varılmıştır.

Hikâyede yer alan kahramanlar değişik karakter özelliklerine sahiptir. Olaylar başkarakter genç gürgenin ağzından anlatılmakta ve onun çevresinde geçmektedir. Genç gürgenin olayları bir çocuk gibi algılayışı, saflığı ve doğallığı çocukların kahramanla özdeşim kurmasını kolaylaştırmıştır. Başkarakterin olumsuz durumlar karşısında pes etmeyip mücadele etmesi de çocuklara kazandırılacak olumlu niteliklerdendir. Eserde bazı karakterlerin kötü örnek teşkil edecek davranışlarda da bulunduğu görülmüştür. Örneğin marangozun alkol alması ve sigara içmesi gibi. Bu tarz durumlar çocuğa yönelik eserlerde yer almamalıdır. Eserde yer alan karakterlerin çocuğa görelilik bakımından uygun nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır.

İletiler açısından evrensel ve kültürel değerleri benimseten niteliktedir. Metin içinde kullanılan iletiler çocuğun genel olarak anlamlandırabileceği nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır.

Öneriler

Hasan Ali Toptaş'ın Ben Bir Gürgen Dalıyım kitabı içeriğindeki yoğun anlatım, kullanılan uzun cümleler ve özgün benzetmelerin çok sık kullanılmasından dolayı 12 yaş ve üstü çocukların okuması için önerilmektedir.

Kitap çocukların okuma alışkanlığına katkıda bulunacak bir kitap olmasının yanında, evrensel değerleri barındıran içeriği ve sahip olduğu estetik haz uyandırıcı resimleriyle yetişkinlerin de okuması gerektiği bir kitap olduğu düşünülmektedir.

Çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik çalışmaların artırılması gerektiği ve bunun sonucunda çocukların eline her açıdan sağlam ürünlerin geçmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Demirel, Ş. (2010). *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
 Dilidüzgün, S. (2011). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
 Ergin, A. ve Birol, C. (2005). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuzkan, A. F. (2006). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Russell, D. L. (2009). *Literature for Children A Short Introduction*. USA: Pearson.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S.; Dilidüzgün, S.; Neydim, N. ve Aslan, C. (2007). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Toptaş, H. A. (2018). *Ben Bir Gürgen Dalıyım*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
-

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 75-85, Winter 2020

Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtlarında Jandarma Teşkilatı Hakkında Görüşmeler (1920-1921)*

*Talks About the Gendarmerie in the First Assembly Secret Session
(1920-1921)*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.817077>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
27.10.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
29.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Prof. Dr. Zeki Çevik
Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Tarih Bölümü
zcevik@balikesir.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-3756-8738>

* Bu makale Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi tarafından 13-15 Haziran 2019 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "Asayişten Cepheye: Milli Mücadele'de Jandarma Sempozyumu" nun tematik oturumunda sözlü olarak sunulan "Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtları'nda Jandarma Teşkilatı Hakkında Görüşmeler (1920-1923)" başlıklı yayınlanmamış bildirinin bir kısmının gözden geçirilmiş bölümüdür.

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Jandarması, Silahlı Kuvvetlerin yanında ve onun emrinde bir taraftan iç güvenliği sağlarken diğer taraftan da dış düşmanlara karşı birçok cephede savaştı. Jandarma, 13 Ekim 1918 tarihli nizamname ile teşkilat ve görevleri itibariyle yeniden düzenlendi. Ancak 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ağır hükümleri, jandarma teşkilatında yapılması planlanan düzenlemelerin uygulanmasına engel oldu. 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan TBMM öncelikli olarak ülkede asayişin sağlanması için jandarmayı ele aldı. Önce Milli Müdafaa Vekâleti bünyesinde Umum Jandarma Kumandanlığı'nı kurdu ve jandarma teşkilatının islahi çalışmalarına girişti. O dönemde İstanbul ve Ankara Hükümetlerine bağlı iki jandarma teşkilatının varlığı bu çalışmalarını olumsuz etkiliyordu. Milli Mücadele döneminde Ankara'da TBMM ve onun hükümeti etki alanında jandarmanın islahı ve geliştirilmesine yönelik yoğun bir çalışma sergilemiştir. Özellikle gizli oturumlarda jandarma konusu her yönüyle tartışılmış ancak yeterince işlenmemiştir. Bu çalışmada amaç Türk Jandarma Teşkilatı tarihindeki bu eksikliği gidermektir. İç güvenliğin sağlanmasına çok önem veren TBMM, Milli Müdafaa Vekâleti bünyesinde Seyyar Jandarma Müfrezelerini kurdu. İç güvenlikten sorumlu jandarma ve polis kuvvetlerinin tek elden idaresi amacıyla Dâhiliye Vekâlet'ine bağlı olmak üzere 12 Aralık 1920 tarihinde İnzibat Umum Müdürlüğü kuruldu. Milli Mücadele yıllarında Jandarma birlikleri cephe gerisindeki kritik noktaların korunması, yol emniyetinin sağlanması ve her çeşit terörün ortadan kaldırılmasında başarılı olmaya çalıştı. Ancak bu konuda pek çok sıkıntı vardı. Yabancı işgallerine karşı Güney ve Batı Anadolu bölgelerinde oluşturulan Kuva-yı Milliye birliklerinin başında da büyük oranda jandarma subayları yer almıştı. Bozuk Jandarma teşkilatının yeniden düzenlenmesinde kadro sayısı ve para eksikliği baş meseleydi. Bu dönemde Jandarmalar hem iç cephede hem de yer yer dış cephede savaşmıştır. Pek çok aksaklıklara rağmen jandarma teşkilatı görevini yapmaya çalışmıştır. Bu konularda en yoğun tartışmalar Birinci TBMM'nin gizli oturumlarında yapılmıştır. Bu çalışmada Gizli Celse Zabıtlarında jandarma konusunun geçtiği yüzlerce sayfayı aşan görüşmelerin 1920-1921 dönemi incelenip değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Mondros Mütarekesi, Jandarma, TBMM, Milli Mücadele

Abstract

During the First World War, the Turkish Gendarmerie fought alongside and under the command of the Armed Forces on many fronts, while ensuring internal security on the one hand, and against external enemies on the other. The Gendarmerie was reorganized in terms of its organization and duties with a regulation dated 13 October 1918. However, the severe provisions of the Mondros Armistice, signed on October 30, 1918, prevented the implementation of the arrangements planned to be made in the gendarmerie. The Turkish Grand National Assembly, which opened in Ankara on April 23, 1920, primarily handled the gendarmerie to ensure order in the country. First, he established the General Gendarmerie Commander within the Ministry of National Defense and started the rehabilitation of the gendarmerie organization. The existence of two gendarmerie organizations affiliated to the Istanbul and Ankara Governments at that time negatively affected these activities. During the War of Independence, in Ankara, the Turkish Grand National Assembly and its government carried out an intense work towards the improvement and development of the gendarmerie in its sphere of influence. Especially in secret sessions, the gendarmerie issue was discussed in all aspects, but it was not covered adequately. The aim of this study is to fill this gap in the history of the Turkish Gendarmerie. Attaching great importance to ensuring internal security, the Turkish Grand National Assembly established Mobile Gendarmerie Detachments within the Ministry of National Defense. The General Directorate of Security was established on December 12, 1920, under the Ministry of Internal Affairs for the sole management of the gendarmerie and police forces responsible for internal security. During the War of Independence, Gendarmerie units tried to be successful in protecting critical points behind the front, ensuring road safety and eliminating all kinds of terrorism. However, there were many difficulties in this regard. Gendarmerie officers took the lead of the National Forces formed in South and West Anatolia against foreign invasions. Staffing numbers and lack of money were a major issue in reorganizing the corrupt Gendarmerie. During this period, the Gendarmes fought both inside and outside. Despite many setbacks, the gendarmerie tried to do its job. The most intense discussions on these issues were held in the secret sessions of the First GNAT. In this study, the period of 1920-1921 was examined and evaluated in the interviews that exceeded hundreds of pages in which the gendarmerie issue took place in the Secret Court Records.

Keywords: The First World War, The Mondros Armistice, Gendarmerie, The Grand National Assembly, The National Struggle

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Çevik, Z. (2020). Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtlarında Jandarma Teşkilatı Hakkında Görüşmeler (1920-1921). *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 75-85.

GİRİŞ

Jandarma Türk devlet teşkilatına 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve 1839'da Tanzimat Fermanı ile devlet teşkilatında yeni bir yapılanmaya gidilmesi sonucunda girdi (Soytürk, 2012: 310). İlk jandarma teşkilatı "Âsâkir-i Zaptiye" adıyla, 21 Haziran 1859 (9 Haziran 1275) tarihli nizamname ile oluşturuldu (İzzet, 1925: 3-5). 1870'lerde Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfusu 27 milyon civarında idi. Buna karşılık asakir-i zaptiye mevcudunun 37.943 olduğu bilinmektedir. Bu rakamlar Avrupa devletlerine kıyasla fazla gözükse de Osmanlı'nın yüzölçümü göz önüne alındığında normal sayılmaktadır (Kara, 2016: 215; Özbek, 2010: 55).

Seraskerlik tarafından 12 Eylül 1879 tarihinde yayınlanan bir emirde zaptiye alaylarının bundan böyle jandarma adını aldığı duyuruldu (Orhonlu, 1967: 140-141). Aynı yıl Fransız Jandarma Nizamnamesi'nden faydalanılarak hazırlanan, yeni Âsâkir-i Zaptiye Nizamnamesi uygulamaya konuldu. Bu nizamname ile jandarmanın; kuruluş, görev, tayin ve terfileri yeni esaslara bağlandı. 15 Nisan 1880'de kabul edilen bir nizamname ile de Zaptiye adı Jandarma; Zaptiye Müşirliği de Jandarma Dairesi Reisliği olarak değiştirildi (Atatürk'ün Doğumunun... 1982: 311).

Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde 21 Temmuz 1914 tarihinde seferberlik ilan eden Osmanlı Devleti sabit jandarma birliklerinin subay, erbaş ve erlerinin üçte ikisiyle seyyar jandarma birlikleri oluşturmuştu (ATASE, BDH, Klasör: 1487, Dosya: 2/27, Fihrist: 001-06; Işık, 1999: 9). Seyyar jandarma birliklerinin kurulmasıyla boşalan jandarma birlik kadroları ise emekli subaylar ve askerlik çağındaki personelle tamamlanmıştı. Seyyar jandarma birliklerinde muharebelerde şehit düşen tecrübeli jandarma personeli boşluğunun tecrübesiz personel ile doldurulması, Mütareke döneminde ortaya çıkan asayişsizliğin önemli sebeplerinden birini oluşturuyordu (ATASE, BDH, Klasör: 1487, Dosya: 2/27 Fihrist: 1-9.)

Mütareke döneminde, Damat Ferit Paşa Hükümeti, Osmanlı askerî kadrolarının hızlı bir şekilde kendisine karşı teşkilatlandığını görüyor ve buna çözüm yolları arıyordu. Mesela Damat Ferit Paşa'nın 21 Temmuz 1919 tarihinde göreve başlayan Üçüncü Hükümeti zamanında 6 Ocak 1914 tarihinde miralay olarak emekli olan Ali Kemal Bey mirliva rütbesi ile Osmanlı Umum Jandarma Kumandanlığına atanmıştır. Ali Kemal Paşa (Sarı Kemal) da Damat Ferit Paşa'ya sadık kalarak Kuva-yı Milliye aleyhinde faaliyette bulunmuştur. (Yiğit, 2018: 665,667) Öte yandan Harbiye Nazırı Şakir Paşa ise, Bursa, Aydın havalisinde asker kaçaklarının sık sık eşkıyalık yaptıklarına dikkat çekerek İstanbul'dan gönderilen jandarmalarla bunun önüne geçebileceğini umuyordu. Bununla birlikte Damat Ferit Paşa, jandarmayı kendi isteklerine de uygun olarak kullanmak amacıyla 15 Mart 1919 tarihinde yayınladığı "*Jandarmanın Dâhiliye Nezareti'ne Raptı Hakkındaki Kararname*" ile jandarmayı tarihinde ilk defa İçişleri Bakanlığı'na bağlamış oldu (Jandarma Mecmuası, 1 Kânun-ı sâni 1341 (1 Ocak 1925), S. I, :10).

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra kurulan TBMM Hükümeti, iç güvenliği sağlayabilmek için Müdafaa-i Milliye Vekâleti bünyesinde Umûm Jandarma Kumandanlığı'nı kurdu. Böylece biri İstanbul'da padişahın emrinde diğeri de Ankara'da TBMM Hükümeti'nin emrinde olmak üzere iki Umûm Jandarma Komutanlığı ortaya çıktı. Kuruluş ve tâbi oldukları kanun ve yönetmelikler yönünden aralarında pek fark yoktu. İlk bakışta birbirinden farklı gibi görünen bu iki jandarma teşkilatı aslında birdi ve hepsi de Türk jandarmasıydı (Türk Silahlı..., :389-390).

Ankara Hükümeti Millî Mücadele hareketini halka benimsetmek ve halkın desteğini alabilmek için öncelikle halkın can, mal ve namus güvenliğini sağlayacak tedbirler almaya öncelik verdi. Bu anlayışla hareket eden TBMM İcra Vekilleri Heyeti, jandarmanın sayısını artırma yoluna gitti. Diğer taraftan da ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü şartları göz önünde bulundurarak iç güvenliğin sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla doğrudan Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne bağlı olmak üzere süvari ve piyadeden oluşan "*Seyyar Jandarma Müfrezeleri*" kurulmasına karar verdi. Bu bağlamda Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından hazırlanarak 26 Mayıs 1336/1920 tarihinde Meclise sunulan Seyyar Jandarma Müfrezeleri'nin kurulmasına dair kanun tasarısı, Heyet-i Vekile tarafından 7 Haziran 1336/1920 tarihinde ittifakla kabul edilmiştir (Güneş, 1983: 210; CCA, F:30.18.1.1., Yer No:1.1.19-1, 19-2).

TBMM Hükümeti hem iç güvenliği tek elden idare etmek, hem de bütçede tasarruf sağlamak amacıyla 12 Kanun-ı evvel/Aralık 1336/1920 tarihinde Umûm Jandarma Kumandanlığı ile Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti'ni birleştirerek, Dâhiliye Vekâleti'ne bağlı bir İnzibat Umûm Müdürlüğü'nü kurdu (CCA, F: 30.0.18.1.1, Yer No: 2.22.17 (1)).

Bu sırada İstanbul Hükümeti tarafından tutuklanacağını anlayan ve Millî Mücadele'ye verdikleri destekleri anlaşılan birçok subay da görevini bırakarak cepheye gitmişti (Jandarma..., 2002: 131-137). Ülkenin birçok yerinde jandarma subayları ve jandarma personeli Kuva-yı Milliye'nin kurulmasının yanı

sıra cephede de düşmana karşı savaştı. Yabancı işgallerine karşı Güney ve Batı Anadolu bölgelerinde oluşturulan Kuva-yı Milliye birliklerinin başında da büyük oranda jandarma subayları yer almıştı (Köylü, 2018: 277-293).

İtilaf Devletleri, 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması'nın 156-158. maddelerine göre Türklere bırakılan toprakların çeşitli mıntikalara ayrılmasına ve her mıntıkada bir jandarma kıtaatı bulunmasına karar vermişlerdi. Türk jandarmasını tamamen kontrol altına almak ve işlevsiz kılmak isteyen İtilaf Devletleri, jandarmanın idaresini de Türklere bırakmıyorlardı. Bu antlaşmanın 159. Maddesi ise jandarma subaylarının yüzde on beşinin müttefik veya tarafsız devletlere mensup subaylardan oluşmasını öngörüyordu. Jandarmanın temin kaynağına da el atan İtilaf Devletleri, 165. maddede hem 35.000 mevcutlu jandarma, hem de 15.000 mevcutlu yardımcı kuvvetlerin asker ihtiyacını kendi bölgelerinden teminine karar vermişti. Gönüllü veya maaşlı olsun, jandarma efrat alımının mıntikalarındaki Müslim ve gayrimüslim nüfus oranlarında olması şartı da getirildi. Sevr Antlaşması'nın 166. maddesinde ise jandarmaya alınacak efrat ve küçük zabitanın en az 12 sene hizmette bulunacakları ifade ediliyordu (Efe, 2016: 593-594).

TBMM Hükümeti, Anadolu'yu sömürgeleştirmek için yabancı işgal güçleri ile onlarla iş birliği yapan devletin üst düzey idarecileri ve bunların kıskırttığı şüursuz vatandaş kitleleriyle mücadele etmek zorundaydı. Asayişin sağlanamamasında, İstanbul Hükümeti'nin Millî Mücadele aleyhinde takip ettiği siyaset de etkili olmuştur. (Güneş, 1983: 207-208).

Seyyar Jandarmaların oluşturulmasından sonra iç güvenliğin sağlanmasında ve eşkıyalık olaylarının önlenmesinde büyük başarılar elde edilmişti. Bu birlikler Kuva-yı Milliye'den düzenli orduya geçişte de önemli bir işlevi yerine getirmişti (ATASE, İSH-12, Klasör: 807, Gömlek: 171).

Jandarma teşkilatına yönelik bütçenin hazırlanmasıyla ilgili olarak siyasi ve askeri koşullar bütçe hazırlamayı güçleştirmiş, gelirler ve giderler bir önceki yıla dayanan tahminler üzerinden hesaplanmıştır (Uçar, 2020: 293). Bu nedenle Millî Mücadele'de Ankara Hükümeti sürekli sıkıntı yaşadığı bütçe açıkları konusunda tasarruf tedbirleri planlayıp uyguladı. Mesela bu çerçevede 4 Mayıs 1921 tarihinde Vekiller Heyeti tarafından kabul edilen kanun ile yeni teşkil edilecek Jandarma Zabıt ve Efrat Mektepleri için jandarma ve süvari dairelerine ait ödeneklerden 289.000 liralık bir kesinti yapılmasına karar verilmiştir (CCA, F:30.18.1.1., Yer No:3.18.18).

Türkiye Cumhuriyeti Mütareke döneminin karanlık günlerinden Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasıyla kurulmuştur. Bu mücadeleyi Gazi Meclis de denilen Birinci TBMM yürütmüştür. Zafere giden yolda her konuda olduğu gibi iç güvenliği sağlayan emniyet kuvvetlerinin önemli bir unsuru olan Jandarma teşkilatı ile ilgili görüşme ve tartışmalar da bu Meclis'te yapılmış ve kararlar alınmıştır. Bunlar bugüne kadar etraflıca ele alınıp değerlendirilmemiştir. Bu çalışmada ana kaynağı Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtları olan bu konu 1920-1921 yılları itibarıyla incelenmiştir.

BİRİNCİ MECLİS GİZLİ CELSELERİNDE JANDARMA (1920-1921)

1920-1921 döneminde kronolojik sırayla bu oturumlarda Jandarma ile ilgili görüşmeler şöyle geçmektedir:

İçinde jandarma ile ilgili konuların geçtiği ilk konuşmayı Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında 9 Mayıs 1920 Cumartesi günü gizli yapılan ikinci celsede görüyoruz. Bu oturumda o zaman Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekili olan Albay İsmet Bey, verilen "*Vaziyet-i askeriye, siyasiye ve hariciye hakkında istizah takrirı*" üzerine Meclis'i bilgilendiriyor. Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasının üzerinden 16 gün, TBMM Hükümeti'nin kurulmasının üzerinden ise sadece bir hafta geçmiştir. İsmet Bey bir diplomat titizliğiyle yaptığı bu konuşmasının başında İstanbul'dan alınan istihbarat bilgisine göre İtilaf Devletleri'nin Türk Milleti ve Devleti için düşündükleri bir projeden bahsediyor. Jandarma ile ilgili ifadelerin de geçtiği bu konuşmasında şunları söylüyor (TBMM GCZ, Cilt.1: 38-44):

"... Vaziyet-i siyasiye itibarı ile içinde bulunduğumuz vaziyet-i siyasimizin en bariz delili İstanbul'dan istihbar edilen sulh projesidir. Bu proje uzun müddet ince ince düşünülmüş ve yirminci asırda bir milletin siyaseten ve iktisaden bütün mevcudiyeti ile nasıl imha edilebileceğini gösterir bir vesikadır. İngiliz projesi diyebileceğimiz bu vesikada düşmanlarımız evvelâ memleketin hudutlarını her taraftan, bütün memalik-i ilmiyeden tecrit etmişlerdir. Şarktan ilerleyen Ermenistan, garptan Yunanistan, aşağıdan, cenuptan İngiltere ve Fransa gerek Araplarla ve gerek Kafkas ve Rumeli'de kalan milletlerle bütün ittisalimizi siyaseten kesmek istemişlerdir. Diğer taraftan, şimdiye kadar bütün milletlerin tanıdığı

ve kendi devlet adamlarının bütün devletlere söyledikleri esaslara tamamen mugayir olarak birçok memleketlerimizi sarahaten işgal etmişlerdir. İzmir Urfa, Ayıntap, İstanbul, Adana, Maraş işgali ve ilâh. Bunların adı projedir ve “muvakkat”dır diye ifade olunmuştur. Fakat bunlar Mısır ve Tunus işgali gibi muvakkattir. Muvakkat namı altında daha diğer birtakım işgaller hazırlamışlardır. Mıntika-ı nüfuz namı altında ve jandarma tensikatu (düzenlemesi) şeklinde memleketin diğer bir kısmını yeniden taksim etmişlerdir, İtalyanlara Antalya sahilinden Konya’yı da ihtiva eden bir mintika, Fransızlara 5 vilâyetimizi ihtiva eden diğer bir mintika, İngilizlere de bir başka mintika. Bunun için diyorlar ki, jandarma tensik olunacak ve bunun içinde ecnebi zabitan şu nispette olacaktır. Yani yüzde on beş nispetinde ecnebi zabitleri bulunacak. Adana’ya jandarma teşkilâtını ve ekalliyetlerin hukukunu muhafaza şekli altında girmişlerdi. Maraş, Ayıntab’ı bütün köylerimizi yakmış olan bu canavarlar bu defa da Sivas’a, Diyarbakır’a ve diğer yerlere geleceklerdir. Proje, memleketin doğrudan doğruya işgal-i muvakkat namı altında siyaseten paylaşılmasıdır. Böylece işgal edilecek olan arazideki Müslüman ahalinin servetçe, dince, milliyetçe mahvolması için de ayrıca hazırlıklar yapılmıştır. Kapitülasyonlar harpten evvel müstefit olmayan bütün anasıra teşmil edilmiştir. Yani Ermenilere, Rumlara dahi şamildir. Maliye ve adliyelerimiz murakabe altında bulunacaktır. Ekalliyetler şikâyet etmek için doğrudan doğruya mümessillere müracaat edebileceklerdir. İslâm olanlar ise dâhilde ve hariçte doğrudan doğruya esir tanınacaklardır. Bir müddet geçecek mekteplerimizde ne okunacağını, mahkemelerimizde İslam hukukunun nasıl temin edileceğini Ermeni ve Rum tercümanları İngiliz, Fransız, İtalyan zabitleri tayin edeceklerdir. Bundan başka bugün gerek ordu namı altında ve gerekse ahalimizin elinde silâh olarak ne varsa cümlesinin alınması ve katiyen bu memleketi silâh ve cephane olarak hiçbir şey girmemesi için de esaslı tedbir almayı düşünmüşlerdir. Binaenaleyh vaziyet-i siyasiyemize dair Garplıların şimdiye kadar yaldızla, ima ile söyledikleri bütün sözlerin sarahaten maskesi atılmış ve bütün açıkları ile muhtelif safahata ayrılarak ortaya dökülmüştür. Şu hâlde memleketin büyükleri, münevverleri muhtelif şekiller altında ifade olunan bu projelerin, muahedelerin ayrı ayrı imha olduğunu iyice tasavvur etmek ve anlamak mecburiyetinde bulunuyoruz. İngiliz projesi denilen bu proje her birerlerimiz tarafından bütün teferruatıyla tetkik olunmalı ve bütün vatandaşlarımızı ayrı ayrı talim edilmelidir. Tehlikeyi ve aleyhimizde tasmin olunan gaddarlığı ve en ufak bir insaf ve hayati bize çok gördüklerini en âciz köylümüze anlatmalı ve mekteplerde okumaya yeni başlayan çocuklarımıza ayrı ayrı öğretmeliyiz. Bilmelidirler ki bizi Rumlara, Ermenilere esir etmek istiyorlar ve yalnız Müslümanlarla sakin olan, ecnebilerden hiç kimsenin hissesi olmayan köylerimizde bile giyecek hırkamız ve yiyecek gıdamızı talep ediyorlar. Eğer tehlike bizim anladığımız gibi bu kadar vazih bir surette memleketin her tarafında anlaşılırsa, hiç şüphe etmem ki, bizi her türlü hukuktan mahrum etmek için bu kadar caniyane bir kasta karşı mutlaka mukavemet ve isyan edilecektir.”

“Bu mukavemet ve isyan kuvveti memleketimizi kurtarmak için ve kuvvetle ümit ettiğimiz selâmete en kestirme yoldan emniyetle varmak için istinat ettiğimiz en sağlam bir kuvvettir. Böyle müthiş bir plan karşısında bulunduğumuzu her birimiz yüreklerimizde ayrı ayrı duymalıyız ve her birimiz bütün muhitimizde yetişmiş ve yetişecek çocuklarımıza telkin etmeliyiz ve kuvvetle, isyanla bu plâni bertaraf etmek mecburiyetinde bulunduğumuzu anlamalı ve anlatmalıyız efendiler. Bu projeyi tatbik etmek için düşmanlarımızın elinde birtakım kuvvetler ve doğrudan doğruya silâh kuvvetleri vardır. Bu kuvvetlerden birincisi Şarkta Ermeni kuvveti, Garpta Yunan Ordusu; İstanbul, Adana, Maraş, Urfa mintikalarında tahşit edilmiş olan İngiliz ve Fransız kuvvetleridir.”

“... Garpta tatbik ettirecek Yunan ordusuna gelince; Yunan ordusu bugün işgal etmek istediği yerlerde bütün kuvvetlerini ortaya dökmüş bir vaziyettedir. Bir milletin bir kısım arazisini işgal etmek kâfi değildir. O milletin iradesine galebe etmek ve o milleti teslim etme icbar eylemek lâzımdır. Yunan ordusu bütün ortaya döküldükten sonra bizim irademize galebe etmek şöyle dursun o henüz bizim irademizin başladığı noktada bulunuyor. Binaenaleyh Yunan ordusu harekât-ı taarruziyesini tevsi edecek bir hedef istihlal ve o hedefi iskat ile bizi teslim etme icbar edecek bir vaziyette değildir.”

“... Bu proje hürs-ı istilâ ile hürs-ı tagallüp ile zevk alan rüesânın projeleridir. Uzun bir harpten sonra yeniden zevk için, bir milleti diğer millete boğazlamak suretiyle Fransız ve İngiliz milletinden kan istemek kolay bir şey değildir. Bununla beraber milletler büyük ordular göndermeyeceklerini her hal ve hareketleriyle ispat etmekle beraber, gönderebileceklerini farz etsek bile, Anadolu’muz ve dağlarımız kolay istilâ olunacak, yüz bin, iki yüz bin, beş yüz bin kişi ile bir ayda, beş ayda bir ucundan girilecek öbür ucundan çıkılacak yerler değildir. Allah bizim dağlarımızı tepelerine çıkalım dünyaya karşı serbest, hür teneffüs edelim diye yaratmıştır. Bir millete esareti kabul ettirmek için milyonlarca kuvvet, senelerce

vakit, milyarlarca servet sarf etmek lazımdır... Her tarafı (Kerbelâ) yapacağız. Memleketin her karış toprağını ayrı ayrı müdafaa ve her yerin ayrı ayrı zapt olunmak lâzım geldiğini ispat edeceğiz.”

Bundan sonra İngiliz, Fransız, Ermeni ve Yunanlıların plan ve harekâtları ile iç isyanlar özellikle de Anzavur’u İngilizlerin hangi maksatlarla kullandıkları hakkında bilgiler veren İsmet Bey’in konuşması şu kararlı cümleler ile son buluyor:

“... Dünyada bizim canımızı elimizden almak için çok aziz olan birçok hayatlarını feda etmek mecburiyetinde olduklarımız anlattığımız gün hayatımız, istiklâlimiz ve her türlü mukaddesatımız emindir. Bütün cihana karşı hayatımızı elimizden almak için pek çok hayat feda etmek lâzımdır iddiasındayız. Bu iddiamızı ispat edeceğiz.”

Abdülhalim Çelebi başkanlığında yapılan üçüncü celsede Müdafaa-i Milliye Vekili olan Kozan Mebusu Fevzi (Çakmak) Paşa da: “Geçen celsede İsmet Beyefendinin verdiği şu izahat üzerine ilâve edecek bir şey yoktur. Ancak ordunun tanzimi, elindeki esliha ve cephanenin hüsnü idare ve tevzi, talim ve terbiyesinin bihakkın yapılabilmesi için bazı tedabir ittihaz ettik. Onları arz edeceğim.” diyerek Mütareke şartları gereği İngilizlerin silah ve cephanenin hepsini kontrol altına alamadıklarını açıkladıktan sonra, O da büyük bir kararlılıkla şunları söylüyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: 44-46):

“... Dünyada bizim canımızı elimizden almak için çok aziz olan birçok hayatlarını feda etmek mecburiyetinde olduklarımız anlattığımız gün hayatımız, istiklâlimiz ve her türlü mukaddesatımız emindir. Bütün cihana karşı hayatımızı elimizden almak için pek çok hayat feda etmek lâzımdır iddiasındayız. Bu iddiamızı ispat edeceğiz.”

Bu konuşmada ise Jandarma ile ilgili şu değerlendirmeler görülüyor:

“... Mütareke mucibince düşmanlara verdiğimiz kuvve-i umûmiyelerde düşmanlarımız bizi pek basit insanlar zannettikleri için bu yapılan tertibatı anlamadılar. Onlar ancak tamam eslafa olaraktan miktarlarını alıyorlardı ve o tamam eslihanın gerek nişangâhlarını gerekse kapak takımlarını aldıktan sonra meseleyi hallolmuş zannediyorlardı. İşte eslihanın böyle muhtelif yerlerde bulunmasından dolayı onların elinden bir hayli esliha ve bir hayli cephane kurtarmış olduk. Bundan başka efendiler, İstanbul’dan lâzım gelen bazı ecza ve bilhassa cephane ve silâh yapmakta mahir ustalar celbine teşebbüs ettik ve öyle ümit ederim ki İngilizlerin zannettikleri cephane buhranı hiç bir zaman hâsıl olmayacaktır. İngilizlerin birinci emelleri cephanemizi bitirmek: ve bu dahili ihtilâllerde istihsal ettikleri mühim maksatlardan birisi de elimizdeki cephaneyi birbirimize sarf ettirmek ve bu suretle bizi muharebe edemeyecek bir hale getirmektir.”

“İkinci cihet askerinin talim ve terbiyesi meselesi olduğunu arz etmiştim. Malûm-ı âlinizdir ki biz efrad-ı cedideyimizi kışlalarda toplu talim ve terbiye ve bunların iâşe ve elbisesini temin etmeden elbise-i mahalliyeleriyle sevke mecbur oluyoruz. Bunlar şüphesiz ki muntazam bir ordunun göstereceği kabiliyeti gösteremiyorlar. Onun için seyyar jandarma kıtaatı teşkil ediyoruz ki yakında kanunu Meclis-i Âlinize arz edeceğiz. Bu kıtaat sırf dâhilî mesailin hallinde istihdam olunacaktır ve icap ederse cephelere sevk edilecektir. Bu kuvvetlerin teşkilini müteakip etrafa yayılmış olan bütün nizamiye kıtaatımızı kolordu muntakalarına tahşit edeceğiz ve burada bunlara alay yahut tabur halinde muntazam bir askerlik hayatı öğreteceğiz. Gerek işçilerine, gerek لباسlarına bihakkın bakacağız ve bu suretle düşmanın muntazam yapacağı hücumlarda muntazam bir kıta ile karşılıklarına çıkmak imkânını istihsal edeceğiz. Cephelelerde şimdiye kadar Kuva-yı Milliye tarafından istihsal edilen muvaffakiyet şayanı şükran olmakla beraber kat’î bir netice istihsal için her halde kuva-yı muntazamaya ihtiyaç vardır ve bilhassa emir ve kumandanın müselsel ve muntazam olması lâzımdır.”

“Cephelelerde şimdiye kadar Kuva-yı Milliye tarafından istihsal edilen muvaffakiyet şayanı şükran olmakla beraber kat’î bir netice istihsal için her halde Kuva-yı muntazamaya ihtiyaç vardır ve bilhassa emir ve kumandanın müselsel ve muntazam olması lâzımdır. Bunu da düşünerek İstanbul cephesine, Yunan cephesine, yani İzmir cephesine, Adana cephesine karşı yeni kumandanlar ihdas ve bu suretle eldeki mevcut kadroları yavaş yavaş massederek düşmanlarla muntazam bir muharebe etmek imkânı hâsıl olacaktır. Ancak bu kadar muğlak ve karışık olan işlerin defaten tanzimi mümkün değildir Bugün ihtilâl-i dâhilî ica etmek hususunda İngilizlerle Ferit Paşa hükümetinin müştereken yapmış olduktan hareketle maatteessüf cümleminiz malûmudur. İki milyon liraya yakın bir tahsisat vererek külliyyetli maaşlarla kuva-yı inzibatiye namı altında birtakım serserileri toplayıp memleketimize musallat ediyorlar. Bunlar İngiliz ordusunun pişdarı olmak üzere ihzar olunuyor ve İngilizler, bizim memleketimizi kanımızla, paramızla istilâ etmek istiyorlar. İran’a da bunu böyle tatbik etmek istiyor. Hindistan’a da böyle tatbik ediyor İngilizlerin yegâne plânı bir milleti içinden yıkmaktır. Bir millet ki bunu anlar ve bir kaya gibi kendisi üzerine gelecek fesadattan, dâhilî ve haricî hücumlardan sarsılmaz, bünyesinde bir

gedik açılmaz; o millet hiçbir vakit mahvolmaz ve mahvedilemez. Biz İngiliz istilâsından ve İngiliz tasallutundan korunmak için ancak kendimizi gedik açılmaz sağlam bir kaya gibi göstermek mecburiyetindeyiz ve bunu da yaptığımız teşkilât maddeten temin edebilir Herkes bugün İngilizlerin dünyaya takmak istedikleri esaret zincirini kırmak istiyor. Bizim milletimiz hiçbir zamanda esaret zincirini taşımamıştır. Bugün şunu da arz edeyim ki zafer ancak imanı tam olanlarındır. Eğer biz içimizde, kalbimizde düşmanlarımızın buraya ayak basmamasına azmi kat'î ile iman edersek basamaz efendiler, şüphesiz bu kadar fedakârlığa mukabil millet parlak bir istikbal bekliyor ve bu istikbali ancak şarktan doğacak istiklâl güneşi bize vaat ediyor. Bugün ordunun tensiki, lâzım gelen malzemenin ihzarı ve memlekette kuva-yı müdafaa'nın azamî derecede istifade bahş bir hale vaz'ı için şüphesiz ki paraya ihtiyaç vardır. Bu tanzim etmekte olduğumuz bütçe biraz dolgundur. Lâkin istiklâlini muhafazaya azmetmiş olan bir millet, kanının son damlasını akıtmağa hazırlanmış bir millet son habbesini vermek fedakârlığında da bulunacaktır.”

Bundan sonra söz alan Mustafa Kemal Paşa da Fransızlarla Güneydoğuda varılan 20 günlük ateşkesin gerekçelerini açıklıyor. Daha sonra da Fevzi Paşa'nın açıklamalarına şunu ekliyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: 47-48):

“... Bendeniz bu noktayı daha ilave etmek isterim ki hem müdafaa ve hem de tarruz için silâhımız vardır. Ondan sonra muhtaç olduğumuz silâhları da düşmanların elinden alacağız efendim. “

Bu arada İzmit mebusu Sırrı Bey'in Bolşeviklerle olan ilişkiler hakkında endişelerini dile getirince, Mustafa Kemal Paşa açıklamalarda bulunuyor ve milli gayeye ulaşmakta dayanağımızı dışarıda değil içeride arıyoruz diyor ve şunları söylüyor:

“... Çünkü kendi kuvvetimizi nazar-ı dikkate almaksızın hariçten, şuradan buradan gelecek kuvvetlere istinaden emel takip edersek ve o kuvvetten ve o imdattan muavenet de gelmezse sukut-ı hayale uğrarız. Bunun için iptida kendi kuvvetimize ehemmiyet veriyoruz. Fakat kendi kuvvetimize düşmanlarımızın adedinin çokluğunu nazarı dikkate alarak kuvvet ilâve etmek bir farizedir. Bu suretle bittabi şarktan gelmesi muhtemel olan müspet kuvvetlere iltifat edeceğiz. Ancak bu noktada iki ciheti birbirinden tefrik etmek lâzımdır. Biri Bolşevik olmak, diğeri Bolşeviklik Rusya'sıyla ittifak etmek. Biz Heyet-i icraiye Bolşeviklik Rusya'sıyla ittifak etmekten bahsediyoruz. Yoksa Bolşevik olmaktan bahsetmiyoruz. Bolşevik olmak büsbütün başka bir meseledir. Böyle bir mesele ile iştigale bizim ihtiyacımız yoktur. Fakat ittifak meselesi kemal-i ciddiyet ve ehemmiyetle takip edilmektedir ve muvaffak olacağımıza ümidimiz berkemaldir.”

Bu ilk konuşmaları biraz geniş tuttuk. Bunun iki sebebi var. Birincisi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden mücadeleyi yürütenlerin daha yolun başında iç ve dış politikaya ne kadar hâkim olduklarını göstermek. İkincisi de 1920 yılı başında Türkiye'nin genel manzarasını gözler önüne sermektir.

Daha sonra 3 Temmuz 1920 günü Celalettin Arif Bey başkanlığında yapılan gizli oturumun üçüncü celsesinde Karahisar-ı Sahip mebusu Şükrü Efendi, İsmet Bey'in açıklamalarını eksik bulduğunu söylüyor. Dâhili idarenin yetersizliğinden bahsedip, Yozgat isyanı da dâhil çıkan isyanların sebebinin kötü idare olduğunu belirtiyor. Sadece kabahati Hükümette değil kendimizde de aramalıyız diyerek öz eleştiri yapıyor. Dirayetli idarecilerin gönderilmediğini ve kanunların da yetersiz olduğunda söz ediyor ve içinde jandarma konusunun da geçtiği şu örneği veriyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: s. 58-60):

“... Vakia elimizdeki kanunların milleti idareye kâfi olmadığı sabit olmuştur. Misal olarak da size bir şey arz edeyim: İşte burada birçok mütalâa dermeyer edildi. Fakat bir takım nazariyat... Nazariyat vadisine koşarsak biz hiçbir iş göremeyiz. Karahisar'da bir köylünün umum serveti beş altı kısırdan ibaret. Onu da bir hürsüz çalıyor. Bir taraftan düşman, bir taraftan ahali birbirini mahvediyorlar. Jandarma takibatta muvaffak olamıyor, hürsüz kaybolup gidiyor. Bu kısırdaların sonra satıldığı haber almıyor. Seksen liraya bir tanesi satılıyor. Bunu sahibi malûmat alarak adliyeye müracaat ediyor. Adliye, hürsüzü bir saat bile tevkif etmeden bırakıyor. Jandarmaya müracaat ediyor, jandarma bir şey yapmıyor. Hürsüzü da der ki, gittin hükümete dava ettin ne yaptın edepsiz der. Köylünün bir çift öküzü varsa bir tekini daha çalar gelir. Bugün Karahisar'da bir müdafaa-i hukuk cemiyeti var. Ciğeri yanan bir heyet. Gerçi kısmen o heyette de iyiler vardır. Asıl onun heyet-i âmilesi vatan aşkıyla ciğeri yanıyor. Bir iki kişiye bir iki dayak atıyor. Sizi doğruluktan başka bir şey kurtarmaz. Hakikati söyleyin diyorlar. Filân adam filân adama sattı, filân yerden çaldı. Onları hükümete teslim etmeyeceklerine teminat veriyorlar. Kısırdaların bedeli olarak yüzer liradan beş yüz lira kuva-yı milliyeye bırakacaksınız, kısırdalar gelecek, siz kurtulacaksınız diyorlar. Bu suretle beş yüz lirayı tedarik ediyorlar; kuva-yı milliyeden beş nefer gidiyor, parayı alıp hürsüzü salıveriyor. Gerçi bu iyi bir şey değil. Hükümetin kanunları vicdanlı ellere

tevdi edilmelidir. Bu suretle malımız emin, her şeyimiz emin. Buyurunuz efendim, iki çuval ekinimiz var; bir çuvalını veriyor. Ben serbest çift sürebiliyorum. Haydi, Osman sen de git, Ali sen de git, muharebe et. Adalet icra olunuyor, diyor. Ahalinin hissiyatını dinleyiniz, böyledir. Bugün idare memuru ahalinin idaresini anlamalı. Biz hissiyata kapıla kapıla iş görerek dâhilde tezebzüb-i idareyi hâsıl ettik. Kendimize milleti ısındıramadık. Biz diyoruz ki millet felâketi görsün de bize gelsin. Maatteessüf millet felâketin görüp de koşup gelecek zamanda değildir. Bugün dâhili işlerle uğraşmak doğru değil. Bugün Yunan tehlikesine karşı tevhid-i mesai yapmalıdır. Dâhili idare nasıl olur. Dâhili idareyi üç maddelik bir kanun ile teklif ediyorum. Bugün idare umurunda tezebzüb var mıdır, yok mudur? Bizim ciğerlerimiz vatan aşkıyla yantıyor mu, yanmıyor mu? (Yantıyor sadaları) Bugün lüzumsuz azil ve nasıplarla günde bir iki bin lira harcırah vermeyelim. Azillerle, nasıplarla rüşvetin, su-i istimalin önü alınmaz. Bakınız cihet-i askeriyemiz de iflâs derecesine gelmiştir. Çünkü cihet-i askeriyenin bir köyden topladığı on nefer merkeze getiriliyor, şube merkezinin. Bu gelenler meyanında köyün ağasının da oğlu var. Zengin olanların kimisi bir kuzu ile kimisi bir başka şey ile kurtuluyor. Sonra oradan on kişiden üç kişi kalmıyor ve o üç kişi cepheye sevk olunuyor. O üçün de biri trene binerken trenin altına giriyor, biri diğer taraftan gidiyor. Herkesin umumî surette seyyar bir muameleye tabi tutulduğunu canı gönülden anlarsa, emin olun ki bir nefer kaçmaz. Bu millet muharip bir millettir. Başında iyi bir idare gördüğü takdirde ölüme atılır, emsaliyle sabittir. İşte tezebzüb-i idareyi kaldırmak için her livadan gelen beş azadan ikisi mahallinde memuriyet kabul etmeli. Adilane muamele olmalı. Bugün mahvoluyoruz. Vücudumuz harita-i âlemden siliniyor. Efendiler vatan bugün tehlikede. Vatan bütün bütün istilâ olunduktan sonra harb-i sagir olacak imiş. Jandarma ile kuvve-i inzibatiye temin edilecek deniyor. On jandarma gönderiliyor bir şakiye. Yirmi jandarma gönderiliyor da tek bir şaki getirilemiyor. Bu bittecribe sabittir. Hepiniz Anadolulusunuz; bunları bilirsiniz. Sonra kuva-yı milliyeden iki nefer gönderiliyor, o şaki çıkıp geliyor. Bin küsur, iki bin küsur kuruş maaşla gönderilecek jandarma, hayatını tehlikeye koymaz. Bu mesleki islah etmeli. Meselâ bir köye bir jandarma geliyor falan ağanın oğlunu istiyor. Burada yoktur diyorlar. Hâlbuki gözüyle kaçırıldığını görüyor. Bendeniz izin aldıktan sonra Meclis-i muhteremin, jandarma teşkilâtı ile meşgul olduğunu haber aldım. Bu gayr-i kâfidir beyefendiler. Vatanımızın tehlikesini düşünmeli, su-i istimalatın önünü almak için her livaya ikişer mebus umur-i idariye ve askeriyeye memur edilmeli. Eğer bu vatani kurtarmaya bu Meclis azmetmişse rica ederim bunu kabul ediniz. Güzel tatbik ediniz.”

Bu gizli yapılan üçüncü oturumda birçok mebus memleketin iç ve dış meselelerini dile getirip görüşlerini söyleyerek tekliflerde bulunuyor ve Hükümet yetkilileri ve askerlerden sorularına açıklama istiyorlar. Özellikle Batıda Yunan istilasını, Konya ve Yozgat isyanları, Bolşeviklik, Güneydoğuda Fransızlarla ilişkiler, Doğuda Ermeniler ve Gürcülerle ilgili sorular ile içimizdeki azınlıklar ve daha birçok konular görüşülüyor. Bu arada Kırşehir Mebusu Müfit Efendi konuşmasının bir yerinde jandarma ile ilgili şunları söylüyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: s. 64-67):

“... Biz bu metaneti askerlerden beklediğimizden dolayı kanuna itaat etmeyip de jandarma yazılmış olan efradı bir kuvve-i muntazama haline getirmek kolay ise umumiyetle kalkalım gidelim. Sonra milletin arasına giren nifak tohumunu eken düşmanımız ne gibi esbap hazırlamış ise biz de onun hazırladığı esbabı hazırlayarak hareket edelim...”

Son olarak bütün bu görüşme ve tartışmalara Meclis Reisi Mustafa Kemal Paşa ayrıntılı açıklamalar yaparak cevap veriyor. Büyük Millet Meclisi'nin asla dağılması gerektiğine önemle vurgu yapan Mustafa Kemal Paşa jandarma kuvvetlerinden de bahsederek şunları söylüyor (Aynı yer: 68-74).

“... Her ne şekil ve suretle olursa olsun arkadaşlarımızın Mecliste ekseriyet teşkil edemeyecek derecede, irşat ile iştigal etmelerine bendeniz şahsen taraftar değilim. Mutlaka milletin nokta-i teveccühü olan Heyet-i Aliye'niz kemali azametle yerinde durmalıdır. Bakınız bir arkadaşımız diyordu ki: Düşmanı Ankara'ya kadar yürümeye teşvik eden şey; Meclisin dağılması rivayetleri idi. Binaenaleyh eski usulde bütün mukadderatı memleketi beş on kişiye tevdi etmek düşmanlarımızın eline kuvvetli bir silâh verecek mahiyettedir. Bu sebeple Meclisin dağılması taraftarı değilim Büyük Millet Meclisi'nin in'ikadından beri, İstanbul'daki hükümetin ve hükümete mensup olan Ali Kemal vesairelerin öteden beri ittihaz ettikleri plânlar kuva-yı muntazamayı inhilâlê duçar etmek içindir. Bunun için muntazam kararlar vaki oldu ve bu suretle muntazam kadrolar yapmaya bile muvaffak olmadığımız yerler olmuştur. Yani birçok efrat kaçmıştır ve o kaçanları getirip, o kuvvetleri ihya etmek lâzım değil mi ve bunu yapacak jandarmalarımız değil midir?”

“Bu işi yapacak olan jandarmaların da bunu yapmadıkları veyahut bunu bir vasıta-ı su-i istimal ittihaz ettikleri de cümlemin malûmudur. Yani bu çürük ve fena vasıta ile bu işin yapılamayacağını suhuletle takdir edersiniz. Buna binaen Müdafaa-ı Milliye'ce seyyar jandarma namı altında biraz itinalı

bir kuvvet toplanmak istenildi. Bu sebab-i teşekkül de yine Heyet-i Maliyenizce birçok münakaşata sebebiyet verdi; maksad-ı teşekkül tamamen anlaşılamadı. Bu teşkilâta karar verdiğimiz günden beri de çok bir zaman geçmemiştir, yirmi şu kadar günden ibarettir. Bu müddet zarfında firari kuvvetleri cem ve kabil-i istifade bir hale koymak elbette kabil olamaz. Cephede daha faideli istifade edeceğimiz kuvvetleri dâhilde istimal etmek mecburiyetinde kaldığımız işte bu sebeplerdendir”

Mustafa Kemal Paşa konuşmasını şöyle tamamlıyor:

“... Maksadımız vatanımızda müstakil olarak yaşamaktır, her şeyden evvel gayemiz budur. Başta İngiliz olmak üzere; sulh şeraitini bize tatbik ettirmek için Yunan ordusunu vasıta-ı icraiye olarak sevk ediyorlar ve kullanıyorlar. Fakat asıl taarruzu yapan İstanbul'daki Ferit Paşa ve hükümetidir. Ferit Paşa'nın bütün dâhilî isyan teşebbüsâtı neticesiz kaldı ve mağlup oldu ve İtilâf hükümeti Ferit Paşa'ya dediler ki işte sulh şeraitini tatbik için istediğiniz kuvveti biz sana veriyoruz: İşte Yunan ordusu. Binaenaleyh asıl düşman İngilizlerden evvel Ferit Paşa ve rüfeka ve himaye edenlerdir. (Kahrolsun sesleri).”

18 Eylül 1920 günü İkinci Reis vekili Vehbi Efendi başkanlığında yapılan gizli oturumda Dâhiliye Vekâleti Vekili olan İstanbul Mebusu Adnan (Adivar) Bey Konya isyanına dair Meclis'e bilgi verir. Koçhisar kazasındaki gelişmeleri anlatırken jandarma ile ilgili bazı değerlendirmeler şu şekilde geçiyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: 198-209):

“... Bu sıralarda Koçhisar'dan bir telgraf alındı. Sevk edilen asker yolda firar edenlere tesadüf etmiş ve onlara şu suretle beyanatta bulunmuş. Konya'yı Yunanlılar aldı. Nereye gidiyorsunuz? Bunun üzerine asker dağılmış, askeri götüren süvari Koçhisar'a dönmüş meseleyi anlatmıştır. Bu sırada orada jandarma arasında heyecan olmuş. Memlekette bir iğtişâş zuhur edeceğini zannetmiştik. Fakat Kaymakam Bey'in himmetiyle kemal-i şükranla arz edeceğim hiçbir şey zuhur etmedi. Yalnız bir tesadüf oldu, avarız-ı havaiye dolayısıyla tel bozuldu ertesi gün tel tamir edildi. Yalnız burada jandarmaların bazıları terk-i silâh etmesi üzerine yerli ahalinin himmet ve gayretiyle jandarma teşkil eyledim dedi. Mamañih Hükümet buna karşı lakayt kalamazdı. Kırşehir'den bir müfreze Koçhisar'a doğru tahrik edildi ve bugün o da oraya vasıl olmuştur. Bu muntika dâhilinden maada garp tarafında, Antalya taraflarında hassasiyet olduğuna dair de haberler almıştık. Fakat bunları tahkik etmek, Seydişehir, Bozkır taraflarında vukuat olduğunu işittik ise de tahkik maalesef kabil olamamıştır. Oraya giden hatların hepsi Konya üzerinden geçiyor ve Konya'nın Hükümet telgraf hattı açılmamıştır. Şimdiki halde Konya ile gayet güzel muhabere ediyoruz.”

23 Ekim 1920 günü İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey başkanlığında yapılan gizli celsede de Konya isyanı ile ilgili görüşmelere devam edilmiştir. Dâhiliye Vekâleti Vekili Adnan Bey'in Konya isyanı sonrasındaki açıklamaları ve bazı mebusların da soru ve konuşmaları sırasında söz alan Karahisar-ı Sahip mebusu İsmail Şükrü Efendi'nin konuşmasında Jandarma ile ilgili ifadeler var. Kendisi de isyanı bastırmada görev almış olan İsmail Şükrü Efendi verdiği takrirden Konya isyanının mülki idarenin acizliği ve yetersizliği yüzünden zor bastırıldığını bunu için yeni bir mülki teşkilatlanma önermektedir. Bu yeni teşkilatta jandarmanın ne kadar önemli olduğuna vurgu vardır. Ayrıca Konya mebusu Vehbi Efendi de söz alarak, bu isyanda jandarmanın tutum ve davranışlarıyla ilgili şu çarpıcı iddiaları ileri sürüyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: 127):

“Efendim, Konyalı olduğum için şu kürsüye kemal-i hicapla çıkıyorum. Bizim bir hasmımız var ki kendimizdir. Biz iyi adam olmalıyız ki hasım ahaliyi kandırmaya sebep bulamasın. Biz ahalinin, hasmın eline kılıç veriyoruz, ne ile jandarma teşkilâtı yoluyla bir ıslah edip de halkı kendimizden memnun edemiyoruz. Efendiler köylerde jandarmalar enva-i mezalim icra ediyorlar. Asker firar ediyor, jandarma ailesini alıp götürüyor. Oh ne âlâ; kiminin eli kınalı, kimler şöyle ikişer gün bizim keyfimizi getirirse onlar gelsin. Beş yüz evli bir köyün içinde bir jandarma söylüyor bunu efendiler. Pekiyi bunu gören ahaliyi düşman iğfal etmez mi? Bize hasım olanların hesabına büyük bir vesile, büyük bir yol değil midir? Öz düşman düşmandır. Bu İtilafçılar ciddî ve hakikî olarak sekiz on münafık şu Konya'yı iğfal etmiştir. Bunlar beş, sekiz münafıktan ibarettir. Mahdut adamlardır. Biz memleketimizi biliriz. Diğeri malen, bedenen her şeyhile çalışmak ister ve hükümete sadıktır. Bu beş sekiz münafığın tereddidiye kabule vesile olacak şeyleri de aramalıyız efendiler. Bir cahil gelip kandırmak istediği sırada söyleyecek söz bulabiliyor. Bak bir jandarma geliyor. Irz ve namusunuzu payımla ediyor. Bundan hayır mı gelir deyince; düşünüyor, onun arkasına düşüyor. Biraz da idareyi ıslah çaresine bakalım.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Fakat jandarma her yerde böyle efendi hazretleri.

VEHBİ B. (Devamla) — Şurada Yemiş diye bir kaza mı, nahiye mi var; orada bir vak'a işittim. Jandarmalar tarafından vaki olmuş bir meseledir. Burada söylemekten teeddüp ederim.

VEHBİ B. (Karesi) — Burası celse-i hafîye burada söylenmeyip nerede söylenecek?..”

Bu uzun tartışmalar sonunda aynı yerde I. Meclis'in ne kadar demokratik işlediğine dair çarpıcı bir örneğe rastlıyoruz ki zabıtlardan aynen alıyoruz:

“MUSTAFA KEMAL PAŞA (Ankara) — Reis Bey söz isterim.

REİS (İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey) — Vakit gecikti. Celseyi tatil ediyorum.”

Yine aynı yerde Diyarbakır Mebusu Hacı Şükrü Efendi, hakkındaki ithamlara cevap verirken Demirci Mehmet Efe hakkında ki görüşlerini anlatırken jandarma ile ilgili sözler sarf ediyor:

“... Arkadaşlar; zulümden bunalmış olan milletimiz, sizden âdil Hükümet istiyor ve hiçbir zaman, bugün olduğu kadar, halk elini Hükümete uzatmamıştır. Emin olabilirsiniz ki; bir zamanlar bizim tarihimizde yedi belâ namını alan jandarmalarımız; bugün köylerimiz için münci adamlardır. Çal kazasına Refet Bey'in gönderdiği kuvvetler, Efe'nin takibi için gittiği zaman; ahali atlas yorganlar çıkardı ve demek ki hâlâ bizim ordumuz, bizim zabitanımız ve bizim haklarımızı muhafaza edecek namuslu kuvvetlerimiz varmış dediler ve askerleri bu suretle karşıladılar...”

1337(1921) senesi bütçesi hakkında Maliye Vekili İstanbul mebusu Ahmet Ferit Bey'in izahatı ve bütçe üzerinde görüşmeler sırasında vekilden sonra birçok mebus görüş ve eleştirilerini bildiriyor. İşte bu uzun görüşmelerde Konya mebusu Vehbi Efendi de konuşmasında yine Jandarmadan bahsediyor (TBMM GCZ, Cilt. 2: 60).

“... Dâhiliyeye gelince; burada bir Vekil iki kâtip, livalarda, kazalarda birer idare memuru, birer kâtip yanında biraz jandarma, polis de istemez. Efendiler her fenalık her yerde polis dairesinden olduğu için onun ismi okunmuyor. Meselâ Konya'da, bizim memleketimizde ne yapıyor, bunlar ne iş görüyor? Fevkalâde inzibat lâzım ise köylere lâzım değil mi? Lazımsa köylerde kaç polisimiz var? Köyler Allah'ın kulu değil mi? Eğer lâzım ise köylere koyunuz. Kasabalara lâzım değil, jandarma lâzımdır. Jandarma bütün teşkilâtıyla süvari, piyade olan jandarmadır. Herhalde bir millete jandarma teşkilâtı lâzımdır. Dâhiliye Vekâleti'nde maiyette bir jandarma dairesi, livalarda, kazalarda bir idare memuru, bir kâtip kâfi efendiler. Biz ihtilâl devrindeyiz. Ali, Velinin öküzünü çaldı, onu çalan, çalmayan bellidir...”

1337/1921 senesi bütçe görüşmeleri zaman zaman gizli celselerde görüşülmüştür. İşte bu görüşmelerden 14 Mayıs 1921 günü İkinci Reis Vekili Adnan Beyin başkanlığında yapılan bir oturumda Maliye Vekili, Heyet-i Vekile Reisi ve Mersin mebusu Selahattin Bey, savunma bakanlığı ve jandarma teşkilatı hakkında şunları ifade ediyorlar (TBMM GCZ, Cilt. 2: 80-88).

“AHMET FERİT BEY (Maliye Vekili) (İstanbul) Görüyorsunuz ki kabul edilen bütçenin % 62'si Müdafaa-i Milliyeye ve % 38'i devair-i sairinin umumuna aittir. Karşımızda düşman mevcuttur. Bunu ezmek mecburiyetindeyiz...”

“FEVZİ PAŞA HAZRETLERİ (Heyet-i Vekile Reisi) (Kozan) — (Polisi jandarmaya vererek Emniyet-i Umûmiyenin ilgası...) Bu babta bir kanun lâyihası mevcuttur. (Polis Emniyet-i Umûmiye'nin ilgası...) Bunları değiştiriyoruz, zaten layiha var...”

“SELÂHATTİN BEY (Mersin) “... Dâhiliye Vekâlet'ine merbut polis ve jandarma meselesi ve bunların tevhidî cihetine gidilmesi için muhtelif encümenlerden geçmiş bir kanun lâyihası vardır ki bunun leh ve aleyhinde birçok sözler söylenebilirse de bendeniz bunda bir faide görüyorum Zabıtayı, jandarmayı tevhit ve bir şekl-i umumide doğrudan doğruya Dâhiliye Vekâleti'nin eli altına vermelidir ve aynı zamanda valilerin de cihet-i askeriyeden irtibatı ayrılmalı ve şu suretle memurin-i mülkiye de efalinden mesul olmalıdır. Bir noktayı daha arz etmek istiyorum. Mükellef jandarmayı mümkün mertebeye azaltmak lâzımdır. İnşallah bu harbi bitirdikten sonra az zamanda jandarmanın talim ve terbiyesine muvaffak oluruz ve bu suretle yediği ekmek de badihavaya gitmez...”

Karahisar-ı şarki mebusu İsmail Şükrü Efendi 1337 senesi Dâhiliye bütçesi görüşülürken Dâhiliye Vekili Refet Paşa'ya cevap veriyor ve bu konuşmasında jandarmadan bahsediyor (TBMM GCZ, Cilt. 2: 202-203).

“... Paşa Hazretleri beyanatında bazı tarafta milletin askere geleceğine emin olduğunu beyan ettiler. Harp ve darptan çekilmeyeceğini ve buna karşı Jandarma teşkilâtına kayıt olduğunu beyan buyurdular. Bendeniz buna karşı şeyler arz edeceğim. Vakta Jandarma Kanunu müzakere olundu. Bendeniz yoktum. O kanunun tabii ki nasıl oluyor? Bir de onu gözden geçirelim. İlanları duvarlara çaktı, kimse kaydolunmadı. Sonra bir tellâl ile ilân edildi, kaydolunanlar katil, cani, cünha ile mahkûm olanlar cezamızı affederseniz kaydolacağız diyorlardı. Sonra serseri, şuradan buradan kaçanlar geldiler kaydoldular. Efendiler bunlardan ne hizmet-i vataniye beklersiniz? Efendim jandarmalardan ahali nefret etmiştir. Ahali usanmıştır. Çünkü jandarmalar şimdiye kadar köylerde birer irtişa aleti, hırsız ocağı olmaktan başka bir şey değildir. Jandarmalar karakollarından, karakol kumandanına kadar öyle büyük

bir şey verdikleri ki bir taraftan bir tarafa bir kumandan naklederken yirmi bin lira ile oynuyor. Size on tanesini göstereyim. Binlerce lira sahibi olmuştur. Jandarma hırsız ocağıdır. Buna da iman ederim. Yalnız jandarma unvanıyla kaydederseniz hırsızlığı seven, hırsızlık eden geçecektir. Fakat böyle hissiyat ile müdafaa-i vatanın fırsatını saktunuz mu memleketin eşrafının evlâdı jandarma olacaktır ...”

Birinci Reis vekili Hasan Fehmi Beyefendi başkanlığında 19.12.1337/1921 günü yapılan gizli oturumda Erzurum mebusu Hüseyin Avni Bey Hükümetin icraatlarını ve İstiklal mahkemelerinin ceza alanların ailelerinin de sürgün edilmelerine ilişkin kararlarını eleştirirken Jandarmalar hakkında da değerlendirmelerde bulunuyor (TBMM GCZ, Cilt. 2: 513-515).

“... Büyük Millet Meclisi emr-i mucibince aileler sevk olunuyor; idam kâfi gelmiyormuş, İstiklâl mahkemeleri kâfi gelmemiş gibi bir de aile tagrip ediliyor. Dedikodu, fesat çıkarmak için bu kâfidir. Diyor ki, efendi; jandarma ırzına tasallut ediyor; nasıl oluyor? Firar eden neferin çoluk çocuğu ile bütün memleketin her tarafında hapishaneler doludur, Hürriyet-i şahsiye nerededir? Cebren askerlik olmazsa ikna ile olur; o da milletin itimadı ile olur. İstiklal Mahkemelerini Büyük Millet Meclisi teşkil etti ve bunlar Büyük Millet Meclisi namına icra-yı ahkâm ediyorlar. Onlar hâlâ Sultan Hamid'den. Sultan Mahmut'tan... Adat o, jandarma o. Hükümet o, zihniyet o, her şey o...Büyük Millet Meclisinin bundan iki sene evvelki mevkii ile şimdiki mevkii arasında fark vardır. Bugün mevkii günden güne azalıyor. (Gürültüler) İsnat edilen bir fiilden dolayı Meclisin iradesine taalluk etmeli. Sakarya zaferini bilmem ne zaferini, itimat kazandı. Çanakkale zaferini itimat kazandı. İtimat cebir götürmez. Esasen itimat için de. Komşu devletler, medenî milletler karılarını, askerlerin yerine karıları, çocukları, jandarmalara teslimen...”

SONUÇ

Sonuç olarak bu dönemde (1920-1921) ele aldığımız Jandarma teşkilatı konusuyla ilgili olarak şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

Mondros Mütarekesi'ne göre Osmanlı Ordusu terhis edilecekti. Jandarma ise Hükümet tarafından 15 Mart 1919 tarihli bir kararname ile Dâhiliye Nezareti'ne bağlanarak asker kapsamı dışında gösterilmiştir. Fakat İtilaf Devletleri başta İngilizler, güvenliği sağlamak için yabancı subayların da görev alacağı jandarma teşkilatının yeniden düzenlenmesini planlamışlar ve uygulamaya geçmişlerdir. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Milli Mücadele'yi yönetenler İtilaf Devletleri'nin Türkiye'de uygulamak istedikleri projeden (San Remo) ayrıntılarıyla haberdardılar. Buna karşı tam bağımsızlığı kazanmak için kararlıdılar. Milli Mücadele'nin liderleri zafer için bunun en başta bir iman meselesi olduğunu dile getirmektedirler. Onlar kesin zafer için düzenli orduların kurulması gerektiğine inanıyorlar. Ancak bunun için iç isyanların bastırılması, yani iç cephede zafer kazanılması gerektiğine de inanıyorlar. Bu bakımdan gerek asker kaçaklarının yakalanması, gerekse iç güvenliğin sağlanması öncelikli konulardır. İşte bu sebeple yeniden sağlam bir jandarmanın teşkilatlanması şarttır. Kurulacak yeni jandarma teşkilatının hem iç güvenlik hem de gerektiğinde cephelerde kullanılması da düşünülmüştür.

Mütareke döneminde Osmanlı'dan devralınan jandarma teşkilatının halk nazarında sicili ise hiç de parlak değildir. Gizli celse zabıtlarında mebuslarımızın hemfikir oldukları konulardan birisi budur. Osmanlı'dan devralınan Jandarma teşkilatı konusunda genel kanaat hiç de olumlu değildir. Ankara hükümetinin her konuda olduğu gibi en büyük sıkıntısı bütçe açığı ve para konusudur. Çünkü hazırlanan bütçeler hep açık vermektedir. Özellikle genel bütçeden en büyük pay Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne ayrılmaktadır. Bu bağlamda jandarma teşkilatının güçlenmesi ve düzenlenmesinin önündeki en büyük engel de yine bu para konusudur. Bu sıkıntının aşılması için çok uzun tartışmalar yine gizli oturumlarda yaşanmıştır. Çeşitli çözüm önerileri mebuslar ve idareciler tarafından ileri sürülmüştür. Mesela kaynak bulma konusu, polis ile jandarma teşkilatlarının birleştirilmesi, ahz-ı asker şubelerinin kapatılarak bu görevi de jandarmanın üstlenmesi, yeni kadro tahsisi yerine ihtiyaç olan bölgelere başka vilayetlerden jandarma sevk edilmesi vb. çareler görüşülüp tartışılmıştır.

Birinci TBMM üyeleri ile bu Meclis'in reis seçtiği Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin o zor günlerinde ne büyük sıkıntılar çektiklerini Birinci Meclis'in zabıtlarındaki görüşme ve tartışmalarda açıkça tespit edebiliyoruz. Bu çalışmada ise gizli celse zabıtlarından iç cephede asayışı sağlayacak jandarma teşkilatına ait yüzlerce sayfa hacmindeki yoğun tartışma ve kararlarda ki jandarma konusu ele alındı. Bu konunun Birinci Meclis'in açılışından başlayarak Büyük Taarruz öncesine (1920-1921) kadar ki süreci özetlenerek değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri:**

- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi, BDH, Klasör: 1487, Dosya: 2/27, Fihrist: 001-06.
 ATASE, BDH, Klasör:1487, Dosya:2/27 Fihrist:1-9.
 ATASE, İSH-12, Klasör: 807, Gömlek: 171.
 Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA), F:30.18.1.1. Yer No:1.1.19-1.
 CCA, F:30.18.1.1. Yer No:1.1.19-1, 19-2.
 CCA, F: 30.0.18.1.1, Yer No:2.22.17 (1).
 CCA, F:30.18.1.1. Yer No:3.18.18.

Basılı Eserler:

- Atatürk'ün Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri* (1982). Ankara: Harita Genel Müdürlüğü Yayınları.
 Efe, İ. (2016) 30 Ekim 1918'den Ocak 1921'e Teşkilat, Tensikât ve İcraatlarıyla Türk Jandarması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi*, 7(1), 583-602.
 Güneş, İ. (1983). 1920'de Seyyar Jandarma Müfrezelerinin Kurulması ve Bunların İç Güvenliğin Sağlanmasındaki Rolü, Birinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II (s.203-215), Ankara.
 Işık, H. (1999). *Birinci Dünya Savaşında Seyyar Jandarma Birlikleri*. Ankara: Jandarma Basımevi Müdürlüğü.
 İzzet, S. (1925). *Jandarma Teşkilatının Elli Altıncı Sene-i Devriyesi*, (9/22. 1285/1868, 22 Haziran 1341/1925). İstanbul.
Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, (2002). C. I. Ankara.
Jandarma Mecmuası, (1 Kânun-ı Sâni 1341 / 1 Ocak 1925). S. I, s. 10.
 Kara, E. (2016). Devlet-Kolluk İlişkisi Kapsamında Jandarma ve Türk Jandarması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ozan Zengin), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 Köylü, M. (2018). Mondros Mütarekesi Sonrası ve Milli Mücadele Döneminde Jandarma Teşkilatı. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 277-293.
 Orhonlu, C. (1967). *Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
 Özbek, N. (2010). Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma (1876-1908). (Derleyen: Evren Balta Peker ve İsmet Akça). *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti* İçinde (s.47-78). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
 Soytürk, M. (2012). Modern Devlet ve Güvenlik: Fransa, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma Teşkilatı. *History Studies*, 4(2), 301-316.
 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (2001). *TBMM Hükümeti Dönemi (1920-1923)*. Türk İstiklâl Harbi Özet Tarihi, Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları (TBMM GCZ), (1985). Cilt. 1-2-3, (2. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
 Uçar, F. (2020). Birinci Meclis Zabıt Ceridelerine Göre Jandarma Teşkilatı'na Ayrılan Bütçe Görüşmeleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 279-297.
 Yiğit, Y. (2018). Muhalif Bir Kumandan: Son Jandarma Umûm Kumandanı Ali Kemal Paşa'nın İttihatçılarla İlişkinin Doğası. (Ed. Demircioğlu, İ. H.; Özcan, A, ve Yiğit, Y.). *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma İçinde* (s.663-677). Ankara: Berikan Yayınevi.

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 87-95, Winter 2020

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın Eğitim İle İlgili Faaliyetleri* Turkey Teachers Union's Activities Related With Education

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.813027>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
19.10.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
13.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Doç. Dr. Fuat Uçar
Giresun Üniversitesi, Rektörlük
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Bölümü

fuat.ucar@giresun.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-2036-6689>

Fırat Kaya

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Siyaset Bilimi Anabilim
Dalı Doktora Öğrencisi

frtkya52@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-3195-2915>

* Bu makale birinci yazarın danışmanlığında ikinci yazar tarafından hazırlanan "Türkiye'de Sendikal Hareketlere Bir Örnek: Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

Öz

Türkiye'de sendikal hareketler dönemsel farklılıklar göstermiştir. Cumhuriyet öncesinden devralınan sendikal mirasın zayıf olmasının en önemli nedeni Osmanlı Devleti'nin Batı'da olduğu gibi Sanayi Devrimi'ne giden tarihsel ve sosyolojik bir süreci geçirmemiş olmasıdır. Cumhuriyet döneminde sendikal gelişmeler açısından olumlu ilerlemeler kaydedilirken bazı dönemlerde ise çeşitli olumsuzluklar görülmüştür. Türkiye'de 1961 Anayasası ile demokratik açıdan daha özgürlükçü bir dönemin ortaya çıkması sendikal hareketleri de olumlu bir yönde etkilemiştir. Türkiye Öğretmenler Sendikası da 1961 Anayasası'nın getirdiği bu özgürlük ortamında kurulmuş ve Türkiye'nin sendikal hareketler tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye Öğretmenler Sendikası, sadece mesleki bir kuruluş olmamış aynı zamanda sosyal bir kuruluş olarak kendini tanımlamış ve toplumu yakından ilgilendiren konularda da faaliyetlerini yürütmüştür. Bu bağlamda Türkiye Öğretmenler Sendikası eğitim ve ekonomi alanlarındaki sorunların yanında toplumsal sorunlar ve dış etkiler üzerinde de çeşitli söylemler geliştirmiştir. Sendika, eğitim sorunu konusunda gerek söylem gerekse eylem yoluyla Türkiye'de eğitim alanında önemli etkiler yaratmıştır. Türkiye Öğretmenler Sendikası söylem ve eylemlerinde ideolojik tutumunu açıkça ortaya koymaktan çekinmemiştir. Mesleki bir kuruluş olarak amaçlarını gerçekleştirmek için iktidarlara yönelik siyasal ve toplumsal olarak demokratik baskı mekanizmasını da kullanmıştır.

Bu çalışmada Türk demokrasisi ve sendikal hareketleri açısından önemli bir yere sahip olan Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın hangi süreçlerden geçtiği ele alınmış; devamında Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın amaçları, kuruluşu, faaliyetleri ve görüşleri irdelenerek eğitim alanında nasıl bir etki yarattığı ve bu etkiyi hangi yollarla sağladığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Devrimcilik, Eğitim, Öğretmenler Sendikası

Abstract

Trade union movements in Turkey have shown periodic differences. The trade union legacy inherited before the Republic is very weak. The most important reason for this is that the process of the Industrial Revolution was not seen in the Ottoman Empire as quickly as in the West. The most important reason for the weakness of the union legacy taken over before the Republic was that the Ottoman State did not go through a historical and sociological process leading to the Industrial Revolution as in the West. During the Republican period, positive trade union progress was made in some periods, while in some periods there were negative ones. The Turkey Union of Teachers on the other hand, was founded in the environment of freedom brought about by the 1961 constitution and has an important place in the history of trade union movements in Turkey. The Turkey Union of Teachers defining itself as not only a professional organization, but also a social organization, carried out its activities on issues that are closely related to society. It not only addressed the problem of education in Turkey, but also created significant effects in the field of education in Turkey by carrying out both discourse and action.

In this study, it was first discussed what processes trade union movements go through in Turkey. After the establishment of The Turkey Union of Teachers the activities, actions and opinions it put forward were examined and a connection was tried to be established between the trials of the work.

Keywords: Revolutionism, Education, Union of Teachers

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Uçar, F. ve Kaya, F. (2020). Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın Eğitim İle İlgili Faaliyetleri. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 87-95.

GİRİŞ

Sendika işçi ve işveren gruplarının ekonomik, sosyal, mesleki, hukuki vb. çıkarlarını korumak üzere bir araya gelerek oluşturdukları örgütlenmelerdir. Sendikalar, sadece kendi mesleki örgütleriyle ilişkili konuları değil, aynı zamanda toplumu ilgilendiren konularda da bir görev üstlenebilmekte ve kamuoyu oluşturabilmektedirler. Bu yönüyle bakıldığında sendikalar, sadece bir mesleki örgütlenmenin ötesinde topluma hizmet eden sosyal kuruluşlardır (Ağralı, 1967: 9-10). Bu şekilde sendikalar tanımı itibarıyla işçi veya işveren gruplarının hak ve çıkarlarını gözetmek ve geliştirmek üzere oluşturulan örgütlenmeler olarak aynı zamanda; odalar, barolar, kulüpler, dernekler, vakıflar vb. gibi bir sivil toplum [STK] kuruluşlarıdır. Baskı ve çıkar grubu niteliği taşıyan sendikaların işçi, işveren ve memurlar tarafından oluşturulabilen çeşitli yapıları mevcuttur.

Sendikalar, STK olarak toplumda sosyal anlamda ortaya çıkabilecek çatışmalara ve huzursuzluklara karşı bir denge görevi de üstlenmektedir. Bu yönüyle aynı zamanda sosyal bir kuruluş olan sendikalar; bu toplumsal sorun, huzursuzluk ve çatışmaların giderilmesi açısından siyasal anlamda iktidarlara bir baskı oluşturarak hükümetin politikalarını şekillendirebilmektedirler. Tabii ki sendikaların bu işlevlerini yerine getirebilmesi, demokrasiyle doğrudan ilişkili olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sendikal hak ve özgürlüklerin güvence altında olması büyük önem arz etmektedir. Bu duruma ek olarak artan sanayileşme ve bunun beraberinde getirdiği ücretli çalışan işçi sınıfının ciddi derecede artması, sendikal hak ve çıkarlar ile özgürlüklerin güvence altına alınması gereğini daha da artırmıştır (Erdayı, 2009: 202). Sendikaların ortaya çıkmasında etkili olan ekonomik ve toplumsal gelişmeler esas olarak buharlı makinelerin ve teknolojinin gelişmesine dayalı olarak meydana gelmiştir. Dünyada endüstriyel ilişkiler alanında önemli ve köklü bir değişimin yaşanmaya başlaması süreci daha da hızlandırmıştır. Bu değişim; Sanayi Devrimi öncesinde mevcut insan gücüne dayalı bir üretim sürecinin yerini, Sanayi Devrimi sonrasında makinelerin almaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır.

Küresel düzeyde endüstriyel ilişkilerde bu gelişmeler yaşanırken Osmanlı Devleti'nde de kol gücüne dayalı üretim biçimi olan ve zanaat adı verilen üretim sürecinde, bu işle uğraşan insanların bir araya gelerek oluşturduğu çeşitli mesleki gruplar oluşmuştur. Bu şekilde Sanayi Devrimi öncesinde Osmanlı Devleti'nde kol gücüne dayalı üretimde çalışan insanların oluşturdukları ahilik ve lonca gibi teşkilatlar ortaya çıkmıştır (Alaca, 2020:161). Ancak Sanayi Devrimi sonrası dönemde ortaya çıkan endüstri ilişkileri, teknolojinin gelişmesi, makine gücünün kol gücünün yerini alması Batı'dakinin aksine Osmanlı Devleti'nde hızlı geliş(e)meye başlamıştır (Kaya, 2019: 27, 28).

Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılın ortalarından itibaren Padişah I. Mahmut ve daha sonra da III. Selim tarafından köklü bazı ıslahatlar yapmış olsa da esas ıslahatlar II. Mahmut döneminde gerçekleşmiştir. Bu kapsamda askeri ihtiyaçların giderilmesi üzerine kurulan Beykoz Kundura, Feshane ve Hereke fabrikaları kurulması ücretli çalışan işçi grubunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca sanayinin artırılması üzerine *Islah-ı Sanayi Komisyonu* da kurulmuştur. Daha sonra ise milli iktisat politikasını ortaya atan İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından 1913'de *Teşvik-i Sanayi Kanunu*'nu çıkarılmıştır. Ancak bu süreçte 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı, 1912-1913 yıllarında meydana gelen Balkan Savaşları ve ardından çıkan I. Dünya Savaşı, bu süreçte sanayileşme adına beklenen gelişmelerin sağlanmasını sekteye uğratmıştır (Mahiroğulları, 2017: 23-25). Ayrıca Osmanlı Devleti'nde gerek Patrimonyal (Baba Devlet) devlet anlayışı gerek ise nitelikli işçi grubunun Avrupa'dan getirilen gayrimüslim kesiminden oluşması sendikal açıdan örgütlenmenin ve birlikteliğin sağlanamamasını da beraberinde getirmiştir. Nitelik gerektirmeyen işlerde Türk ve Müslüman, nitelik gerektiren işlerde ise gayrimüslimlerden oluşan iki başlı bu yapı gereği işçiler arasında sendikal anlamda birlikteliğin sağlanamamasının en önemli nedenleri arasında yer almıştır (Yılmaz, 2010: 199-200). Ancak tartışmalı da olsa yaygın olarak kabul edilen görüşe göre, Osmanlı Devleti'nde ilk işçi örgütü gizli olarak Tophane işçileri tarafından siyasi amaçlar için 1895'te *Osmanlı Amele Cemiyeti* adı ile kurulmuştur (Mahiroğulları, 2017: 32). Osmanlı Devleti'nin son döneminde sendikal hareketler tam anlamıyla olmasa da dünyadaki sendikal hareketlerin gelişimi doğrultusunda yavaş bir şekilde gelişmeye başlamıştır.

Cumhuriyet öncesi dönemin şartları gereği sanayileşmenin oldukça kısıtlı olmasına paralel olarak Osmanlı Devleti'nde sendikacılığın gelişmesi yeterli düzeyde ol(a)mamıştır. Dolayısıyla Cumhuriyet'in ilk yıllarında Osmanlı Devleti'nden sendikal anlamda devralınmış mirasın oldukça yetersiz olması Türkiye'de sendikal anlamda gelişmeyi istenilen düzeye ulaştıramamıştır. Zamanla gelişmelere bağlı olarak kazanılmış haklar, hürriyetler, çıkarlar olsa da Türkiye'de sendikal hareketler hep inişli çıkışlı bir süreç şeklinde yoluna devam etmiştir.

Bu makale kapsamında Türkiye Öğretmenler Sendikası [TÖS]'ün eğitim konusunda ortaya koymuş olduğu fikirleri, yaptığı eylemleri, hükümetlerin politikalarını etkilemesi ve baskı unsuru oluşturma faaliyetleri incelenmiştir.

1. Türkiye'de Sendikal Hareketlerin Kısa Tarihi

Türkiye'de sendikal hareketler elde ettikleri hak, çıkar ve özgürlüklerle dönemsel olarak farklı bir yapıda seyretmiştir. Bu açıdan Türkiye'de sendikal hareketleri ele alırken, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal, ekonomik, kültürel, toplumsal vb. açıdan mirasçısı olduğu Osmanlı Devleti'ndeki sendikal hareketler bağlamında Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası şeklinde ele almak gerekmektedir. Cumhuriyet sonrası dönem sendikal hareketleri, siyasal ve toplumsal olayların gelişme ve önem derecesine göre genel hatları itibarıyla; Cumhuriyet'in kuruluşundan çok partili hayatı başlatan 1946 seçimlerine (1923-1946), 1946 seçimlerinden 27 Mayıs 1960 Darbesi'ne (1946-1960), 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden 12 Eylül 1980 Darbesi'ne (1960-1980) ve 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonraki dönemler şeklinde dört dönemde ele almak daha faydalı sonuçlar vermektedir.

1923-1946 dönemine bakıldığında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Milli Mücadele döneminin gerektirdiği şartlar gereği oldukça yorgun olsa da kazanılmış siyasi bağımsızlığını taçlandırmak üzere iktisadi bağımsızlığın da kazanılması gerektiğinin bilincinde olmuştur. Bu bağlamda Milli Mücadele'nin lideri olarak Mustafa Kemal (Atatürk), iktisadi açıdan bağımsızlığın sağlanması üzerine oldukça önemli adımların atılmasına öncülük etmiştir. Bu adımların en önemlisi 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında düzenlenen *İzmir İktisat Kongresi* olmuştur. Bu kongreye tüccarlar, işçiler, çiftçiler ve sanayiciler olmak üzere büyük bir kesimin temsil edildiği gruplar katılmıştır. Bu kongrede gruplar sorunlarının giderilmesi, iyileştirilmesi ve çıkarlarının korunması üzerine uğraşmışlardır. Buna paralel olarak işçiler de ücretler, tatiller, çalışma saatleri ve koşulları üzerine çeşitli hak taleplerinde bulunmuşlardır. Ancak kongrede dile getirilen hakların yasal zemine oturtulması ve hayata geçirilmesi uzun bir zaman almıştır. 1924 Anayasası ile cemiyet kurma hakkının tanınması sonucu birçok mesleki kuruluş ortaya çıkmıştır. Bunların en önemlilerinden birisi de *Amele Teali Cemiyeti* olmuştur. Tanınan bu hak sonrası İstanbul, Adana, Edirne, Bursa ve Eskişehir başka olmak üzere birçok ilde sayısı yüze yakın meslek kuruluşu oluşmuştur (Mahiroğulları, 2017: 50-52). Ancak bu süreçten sonra İsmet (İnönü) Paşa Hükümeti tarafından, Şubat 1925'te Doğu Anadolu'da meydana gelen Şeyh Sait Ayaklanması gerekçe gösterilerek 4 Mart 1925'te *Takrir-i Sükûn Kanunu* çıkarılmıştır. Bu kanun ile hükümet, asayiş ve huzuru bozan veya bozmaya çalışan örgütlerin yayın ve eylemlerinin yasaklanabilmesi kararını almıştır (Alaca, 2018: 1198). Bunun sonucunda *Takrir-i Sükûn Kanunu* ile çeşitli siyasi faaliyetler gibi sendikal hareketlerin de bir süre durdurulması sonucu mesleki anlamda teşkilatlanmak ve eylem gerçekleştirmek imkânı ortadan kalkmıştır (Lefranc ve Sülker, 1966: 151). Daha sonra 28 Haziran 1938'de yürürlüğe giren 3512 Sayılı Cemiyetler Kanunu çıkarılmıştır. Ancak bu kanun cemaat, aile, sınıf ve cins esasına dayalı derneklerin kurulmasını yasaklamıştır. Bu şekilde sendikaların kurulması ancak 5 Haziran 1946 tarih ve 4919 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrası olmuştur. Dolayısıyla bu tarihe kadar sendikaların kurulması kanuni açıdan mümkün olmamıştır (Mahiroğulları, 2017: 67).

1946-1960 dönemine bakıldığında en önemli husus çok partili hayata geçiş süreci olmuştur. Bu süreç ile birlikte siyasi rejime demokratik karakter kazandırma çabaları doğal olarak sendikal hareketleri de doğrudan etkilemiştir. Buna paralel olarak 4919 sayılı yasa ile yapılan değişikliklerle 1946'da sınıf temeline dayalı cemiyetlerin kurulmasının önündeki engel kaldırılmıştır. Sendikal hareketlerin önündeki engelin kalkması ile birlikte bu tarihten itibaren çok sayıda sendika kurulmaya başlamıştır. Çağdaş anlamda sendikal örgütlenmenin oluşmaya başladığı bu tarih, Türk emek ve işçi tarihi literatüründe "46 Sendikacılığı" olarak adlandırılmıştır (Mahiroğulları, 2017: 83). Bu süreçte ortaya çıkan sendikaların Marksist, Leninist öğretinin yaygınlaşması paralelinde, sendikacılığın başlangıcında ideolojik bir boyut kazanması hükümeti kaygılandırmış ve bu duruma istinaden doktriner/ideolojik sendikacılığa yer vermeyecek şekilde bir kanun çıkarılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda 26 Şubat 1947'de 5018 sayılı Sendikalar Kanunu'nun çıkarılması sendikacılık kazanımlarının üzerinden bir yıl geçmeden bu kazanımları sektöre ugramıştır. 1945'de yeni partilerin kurulması, 1946'da çok partili hayata geçişin ilk seçimlerinin yapılması gibi demokratikleşme yönündeki gelişmeler sendikacılık açısından da ilerleme sağlamışsa da, 1946-1960 döneminde sendikal hareketler çağdaş anlamda bir hürriyete sahip olamamıştır. Bütün bu gelişmelere rağmen bu dönemde, Türkiye'de sendikal hareketlerin örgütlenme ve faaliyetleri açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır (Kaya, 2019: 35-37).

1960-1980 döneminde 1961 Anayasası; toplu sözleşme, sendika kurma ve grev hakkı gibi hükümlerle sendikacılığın önündeki engelleri ortadan kaldırarak, Türkiye'de sendikacılığın gelişmesinde

önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda 1961 Anayasası'ndan hareketle oluşturulan 274 sayılı Sendikalar Kanunu 24.7.1963'te yürürlüğe girmiştir. Sendikalara siyasal anlamda faaliyet yasağını da daraltan bu kanuna göre; sadece siyasi partilerden maddi yardım alınmayacağı, siyasi partilere maddi yardımda bulunamayacağı ve siyasi partilerin teşkilatı içerisinde yer alınmayacağı belirtilerek, siyasi faaliyet yasağı daha önceki dönemlere oranla kısıtlı tutmuştur (Mahiroğulları, 2003: 7). 1961 Anayasası'nın 46. maddesinde memurlara sendikalaşma hakkı tanınması sonucu geç de olsa memurlara 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikalar Kanunu ile 1965'te sendikalaşma yolu açılmıştır. 25 maddeden oluşan bu kanun, memurlara toplu sözleşme ve grev hakkının tanınmaması gibi faaliyet yasaklarını barındırmaktadır (Mahiroğulları, 2017: 313-314). Bu süreçte sendikalar siyasi faaliyet yasaklarının engel olmadığı ölçüde siyasi partilerle ilişkide bulunabilmişlerdir. 1967'de Devrimci İşçi Sendikaları [DİSK]'in kurulması sonrasında, uzlaşmacı bir görünüm yerine daha çok çatışmacı bir boyut kazanan sendikalar birçok eylem ve grev yapmışlardır. İşçi hareketlerinin "sürekli ve doğrudan eylem" mantığıyla hareket eder konuma gelmesi beraberinde doktriner/ideolojik sendikaların kontrolden çıkmasına neden olmuştur (Mahiroğulları, 2017: 250, 276). 1961 Anayasası'nın 46. maddesinde değişiklik yapılarak sendikalaşma hakkının sadece işçilere tanınmasına rağmen, 12 Mart 1971 Muhtırası'nın verildiği dönemde grev hakkı sıkıyönetim mahkemelerinin iznine tabi tutulmuş ve birçok grev ertelenmiştir. Bu süreçte pek çok sendika kapatılmış ve sendika üyeleri yargılanmıştır. Sendikalar açısından 1960-1980 dönemi, genel hatları itibarıyla 1961 Anayasası'nın sağladığı çeşitli özgürlüklerin de etkisiyle daha özgür bir ortamın yaşandığı dönem olmuştur (Kaya, 2019: 40-41).

Görüldüğü üzere Türkiye'de sendikal hareketler, ekonomik, siyasal, toplumsal ve demokratik gelişmelerin etkisiyle dönemlere göre farklı uygulamalara tabii tutulmuşlardır. Bu şekilde sık sık değiştirilen kanunlarla sendikacılığın önündeki engeller kimi zaman kaldırılmış kimi zaman ise devam etmiştir.

2. Türkiye Öğretmenler Sendikasının Kuruluşu

1961 Anayasası ile birlikte oluşan demokratik ortamın sendikal açıdan da özgür bir alan yaratması Türkiye'de sendikal hareketlerin gelişmesinde önemli derecede etkili olmuştur. Yine 1961 Anayasası'nın 46. maddesinde memurlara sendikalaşma hakkının tanınması, akabinde bu maddeye dayanarak yürürlüğe giren 1965 tarihli 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikalar Kanunu ile birlikte memurların sendikalaşma hakkının önündeki engel ortadan kalmış ve buna paralel olarak Türkiye'de memur sendikacılığı başlamıştır.

Bu şekilde Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu [TÖDMF], 1961 Anayasası'nda öngörülen memurlara sendikalaşma hakkının verilmesi üzerine çalışmalarına başlamıştır. Sendikalaşma yönünde harekete geçen TÖDMF, 1962'te Aydın, 1963'de Antalya ve 1964'te Eskişehir kurultaylarında, kanun çıkar çıkmaz kurulacak sendikaların hazırlıklarına yönelik atılacak adımları belirlemiştir (Baykurt, 1969: 22-23). Eğitimciler sendika hakkı tanınmadan önce dernek ve dernek federasyonları aracılığıyla faaliyetlerini her ne kadar yürütmüş olsa da tüm sorunlarını çözebilecek yetkiye ve güce sahip bir örgütlenmeye ulaşamamışlardır. Bu şekilde eğitimcileri sorunlarının çözülmesi, hak ve çıkarlarının daha iyi duyurulabilmesi adına sendika kurma ve aynı zamanda iktidara yönelik baskı unsuru oluşturmaya sevk eden bir unsur ortaya çıkmıştır (TÖS Samsun Şubesi Haber Bülteni, 1968: 4).

Memurlara sendikalaşma hakkı veren 1965 tarihli 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikalar Kanunu çıkınca, TÖDMF tarafından önceden hazırlıkları sürdürülen tüzüğe son şekli verilmiştir. Ulusal modelde kurulacak sendikaların merkezi Ankara olmak üzere il ve ilçelerde şubeler açarak faaliyetlerini yürütmek üzere kurulması öngörülmüştür. Bu gelişmelere göre Hayrettin Karademir ve Mehmet Özgüçlü, Fakir Baykurt ile görüşmüş, daha sonra Amasya'dan Talip Apaydın, Isparta'dan Dursun Kut, İstanbul'dan Mehmet Başaran, Konya'dan Veli Demiröz toplanıp Fakir Baykurt ile görüşmüşlerdir. Bu görüşmede artık bir sendikaların kurulması gerektiği, dernek ve federasyonlarla işlerin yürümediği dile getirilmiştir. Görüşmede diğer kişiler Fakir Baykurt'a kurulması düşünülen sendikaların kurucular arasında yer alması gerektiği, daha sonra ise kendisini yürütme kuruluna seçerek genel başkan yapmak istekleri ifade edilmiştir. İlk başlarda Fakir Baykurt her ne kadar sendikacılığı tam anlamıyla bilmediğini ve sendikacılığın zor bir iş olduğunu ileri sürerek olumsuz bir yanıt verse de daha sonra ısrarlara dayanamayıp bu öneriyi kabul etmiştir (Baykurt, 2000: 14, 20). Bu şekilde Fakir Baykurt'un öncülüğünde, öğretmenlerin örgütlenme tarihinin en önemli ve etkili sendikası olan TÖS, 8 Temmuz 1965'de TÖDMF içinden gelen 92 öğretmen tarafından kurulmuştur (Yıldırım, 2013: 36).

Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Dursun Akçam gibi isimlerin TÖS'ün kurulmasında büyük önem arz etmelerinin yanı sıra önemli bir ortak noktaları da köy enstitüleri geçmişlerinin bulunması olmuştur.

Bu nedenle TÖS üyeleri ve kurucularının büyük bir kısmı ya öğretmen okulu ya da köy enstitüsü mezunlarıdır (Kaya, 2019: 46-47).¹ TÖS'ün gerek kurucularının gerek ise üyelerinin bir bölümünü köy enstitüsü veya öğretmen okulu mezunu olduğu düşünüldüğünde; bu gelişmelerden etkilendiği, faaliyetlerini ve amaçlarını bu doğrultularda şekillendirdiği görülmektedir. TÖS bu amaçlar doğrultusunda faaliyetlerini yürütürken halkın aydınlatılması, eğitimin çağdaştırılması ve ezbercilikten uzaklaşılması adına eğitimin şekillenmesini savunmuştur. Kuruluşundan itibaren aynı zamanda ülke sorunlarıyla da ilgilenen TÖS, mesleki sorunlar kapsamında eğitim sorununa öncelik vermiştir. TÖS, eğitimin diğer konularla ilişkili olduğundan hareketle; gerek söylem gerekse eylemleriyle eğitim alanındaki politikaların nasıl şekillenmesi gerektiği hakkında iktidarlar üzerinde baskı unsuru oluşturmayı da amaçlamıştır.

TÖS'ün bir diğer amacı ise tek ve güçlü sendikacılık faaliyetini icra etmek olmuştur. Bölünmenin bir fayda sağlamayacağı görüşünde olan TÖS, ancak birlik olunarak amaca ulaşabileceğini savunmuştur. Bu düşüncelere istinaden Fakir Baykurt, TÖDMF'nin 22. Kurultayında feshinin sağlanması yönünde çalışmalar başlatmış ve şubelere talimat vermiştir. Nihayetinde 11-12 Temmuz 1969'da gerçekleştirilen 22. Kurultayda TÖDMF fesih kararı almış ve TÖDMF'nin alacakları, gayrimenkul ve menkul malları TÖS'e devredilmiştir (TÖS Dosyası, 1973: 46-47). TÖS bu gelişmeler sonucunda tek ve güçlü sendika olma yolunda önemli bir adım atmıştır. TÖS ayrıca köy enstitüsü ya da öğretmen okulu mezunu birçok üye ve kurucusuyla, Türkiye'de eğitim alanında ciddi faaliyet göstermek istemiş buna uygun adımlar atmaya çalışmıştır.

12 Mart 1971 Muhtırası öncesinde olduğu gibi muhtıra sonrasında da TÖS'ün tüzel kişiliğine yönelik çok sayıda dava açılmıştır. Muhtıra sürecinde bazı illerdeki şubeleri kapatılmış ve TÖS üyesi öğretmenler tutuklanmaya başlanmıştır. TÖS iddianamesini hazırlayan Askeri Savcı Baki Tuğ, iddianamesinde TÖS'ü "Türkiye'yi uçurumun kıyısına getiren örgüt" olarak nitelendirmiştir. TÖS davasında yöneticilere yönelik yapılan suçlamalar anayasanın 141. ve 142. maddeleri kapsamında değerlendirilerek çeşitli cezalar talep edilmiştir. Daha sonra Askeri Yargıtay Mahkemesi 13 Nisan 1976'da beraat kararı vererek TÖS davasını sonuçlandırmıştır (Karabağ, 2016: 60; Mert, 2013: 141). Böylece 1965'te kurulan ve 12 Mart 1971 Muhtırası ile kapanan TÖS Türk sendikacılık tarihindeki yerini almıştır.

3. Türkiye Öğretmenler Sendikasının Türkiye'de Eğitim Sorunları Üzerine Görüşleri ve Etkileri

TÖS, bir sendika olarak, sadece mesleki sorunlar üzerinde faaliyetlerini yürütmemiş ayrıca pek çok alanda toplumu ilgilendiren konularda da faaliyetlerini yürütmüştür. TÖS aynı zamanda bir meslek kuruluşu olmanın yanında STK olmanın da gereği olarak toplumu ilgilendiren konularda sessiz kalmamıştır. Bu amaçla STK olmanın getirdiği önemli özelliklerinden birisi olan baskı ve çıkar grubu niteliğini yerine getirmekten de geri durmamıştır. TÖS, ülke sorunları içerisinde en çok eğitim alanındaki sorunlar ile ilgilenmiştir. Zira bir eğitimci sendikası ve bir öğretmen örgütlenmesi olarak TÖS, eğitim üzerine söz söylemeyi ve eylemde bulunmayı öncelikli amaç edinmiştir. Bu şekilde TÖS, Türkiye'de eğitim alanında birçok etki yaratmış ve eğitim üzerine görüşlerini dile getirmekten geri durmamış, eğitimin sorunlarının çözülmesiyle ancak çağdaş bir yapıya kavuşulacağı görüşünde olmuştur.

TÖS'ün 1965'deki tüzüğü de bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. 1965'deki tüzüğün 3. maddesinde amaçlarını belirten TÖS, bu maddede amaçları arasında gerek üretici eğitimin ilkelerini gerek ise yurt gerçeklerini ele alan, bilimin ve tekniğin gereklerine göre bir eğitim sisteminin düzenlenmesi ve yürütülmesi isteğine yer vermiştir. Buna ek olarak aynı maddede demokratik ilkeleri, sosyal adaleti, insan haklarını ve çağdaş dünyanın kültür ve uygarlık gelişmelerini, dünyadaki barışın sürekli olarak sağlanmasını esas alan bir milli eğitimden bahsederek bu sürecin eksiksiz olarak gerçekleştirilmesi gereğini ortaya koymuştur (Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü, 1965: 3).

TÖS, mesleki sorunlar kapsamında; öğretmenlik mesleğinin özlük hakları sorununa öncelik vermenin yanında toplumun genelini ilgilendiren ülke sorunlarına da duyarlı kalmamıştır (Baykurt, 1969: 19-20). Bu açıdan TÖS, eğitim alanına halka dönük bir eğitim modelini savunmuştur. Böylece TÖS eğitimin ekonomi üzerinde ciddi bir etkiye sahip olduğunu, ekonomik yapıyı şekillendirdiğini, Türkiye'deki eğitimin emperyalist etki altında olduğunu, emperyalist etki altındaki bir eğitimin ve aynı

¹ Atatürk devrimlerinin yerleşmesi için önemli bir misyona sahip olan köy enstitüleri halkın aydınlatılmasına ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşılmasına destek olmak amacıyla büyük bir rol üstlenmiştir. Bu yönüyle Cumhuriyet tarihinin çok tartışılan konularından olan köy enstitülerinin ideolojik yapısı hakkında bkz (Yıldız ve Akandere, 2017: 275-316).

zamanda eğitilenlerin baskıyı kabullenen, itiraz etmeyen ve sorgulamayan Batı'ya yakın bir sınıf oluşturduğunu belirterek bu etkiyi tersine çevirmenin ancak halka dönük bir eğitim modeliyle sağlanabileceğini iddia etmiştir (Özek, 1968: 12-13). Halka dönük bir eğitim modelinin ancak halka dönük bir iktidar tarafından uygulanacağını da iddia eden TÖS; mevcut kurulu düzenden memnun kalan iktidarların bu eğitim modelini uygulamamasını eleştirmiştir. Yine TÖS, halkın cahilliklerinden ya da bilgisizliğinden nemalanıp halkı sömüren bir sınıfın, halka dönük bir eğitim modeli getirmesini beklemenin yanlış olacağını da ifade etmiştir (Devrimci Eğitim Şurası, 1968: 5).

Türkiye'de eğitim alanındaki sorunlara ilişkin görüşlerini "devrim için eğitim" ilkesi ile açıklayan TÖS, bu ilke ile birlikte halka dönük ya da halktan yana bir eğitim modelinin uygulanabileceğini belirtmiştir. TÖS, savunduğu "devrim için eğitim" ilkesinin gerçekleşmesinde dönemin şartlarından kaynaklı çeşitli engellerin söz konusu olduğunu düşünmüştür. TÖS, bu konuda "devrim için eğitim" ilkesinin ana gayesini; halkın aydınlatılması ve bilinçlenmesinin sağlanmasını gerekli görmüştür. Bu ilkenin gerçekleştirilmesinin ancak bu ana gaye üzerinde çalışılarak ve durularak aşılması gerektiği görüşünde olan TÖS; öğretmenlerin, öğrencilerin ve halkın da bu doğrultuda bilinçlendirilmesini hedeflemiştir (Erder, 1968: 9-11).

TÖS'ün "devrim için eğitim" ilkesine göre, aynı zamanda köylü ve işçi sınıfının da devrimci bir yapıya sahip olması iktidarların değiştirilmesinde söz konusu olabilecektir. Halktan yana bir iktidarın kurulması için söz konusu bu kesimlerin aydınlatılmaları ve geliştirilmeleri yönünde eğitilmeleri şart olarak görülmüştür. Dolayısıyla TÖS'e göre bu durum ancak "devrim için eğitim" ilkesi ile mümkün görülmektedir. Devleti yöneten sınıfın halka dönük ya da halktan yana bir tavır yerine emperyalist güçlerin ve onun uzantılarının hizmetine yönelik bir anlayışla halktan yana olunamayacağı iddia edilmiştir. Bu durumda TÖS, mevcut düzenin değişmesi için en iyi yol olarak devrimci nitelikli bir eğitimi öngörmüştür (Erdoğan vd., 1971: 5, 13). TÖS'ün belirttiği devrim için eğitim ilkesinin yapılabilmesi ve uygulanabilmesi için bu doğrultuda öğretmenlerin de eğitilmesi gerekmektedir. Bu sayede "devrim için eğitim" ilkesi etrafında yetiştirilen öğretmen ya da eğitimcilerin, öğrencilerini de bu ilke ışığında eğitmesi sağlanarak, halkın iktidarını yani halka dönük ya da halktan yana olan iktidarı sağlayacak bir yapı oluşturulmak istenmiştir. TÖS, öğretmenlerden bilimsel temeller ışığında gerek öğrencilerle gerekse halk ile iç içe bir yapı sağlayacak eğitim modeli de amaçlamıştır. Bu sayede topyekun halkın aydınlatılması, öncelikle de işçi ve köylü kesiminin aydınlatılması suretiyle geri kalmışlığının giderilmesinin gerekliliği savunulmuştur (Akçam vd., 1971: 20-25).

TÖS, sözü edilen devrimin gerçekleşmesi için edebiyatın gücünden de faydalanmak istemiştir. Halkı cesaretlendirecek, halkın algısına ve çıkarlarına ulaşabilecek, halka bilinç aşılacak ve bu sayede devrimin gerçekleşmesini sağlayabilecek ya da kolaylaştıracak bir edebiyatın var olması gerektiğini savunmuştur. Bunun için de halktan yana olan yazarların olması ve yetiştirilmesini önemseyen TÖS, bu yazarların halka sıkı sıkıya bağlı, onlardan sayılabilecek ya da halkın bizzat kendi içinden çıkması gerektiğini vurgulamıştır. Burada istenilen asıl şey; yazılan edebi ürünlerin halka tesir edebilmesi için ancak halkın benimseyeceği ve duygularına tercüman olacak yazarların olmasıdır. Zira halkın benimsemediği veya halkın saygısını kazanmamış kimselerce ortaya çıkarılacak bir edebi ürünün halk tarafından kabul görmeyeceği düşüncesi hâkim olmuştur. Yazarların bir halk sözcüsü niteliğinde olması gerekliliği savunan TÖS "devrim için eğitim" ilkesinin yanı sıra devrim için edebiyatın da gerekliliğine vurgu yapmıştır (Apaydın vd., 1971: 8-9).

TÖS, bunların yanı sıra Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliğinin olmadığını da savunmuştur. Bu konuya büyük önem TÖS, Türkiye'de temel eğitimin dahi tam anlamıyla gerçekleşt(e)mediğini belirterek; ilkokula dahi devam olanağından yoksun milyonlarca öğrencinin olduğunu ifade etmiştir. Bu şekilde toplumun daha temel eğitimden mahrum olan kesimlerinin bu konu üzerinden ekonomik dengesizliğine de dikkat çekilmiştir. TÖS, zengin ve varlıklı bir ailede yetişip yine zengin araç ve gereçlere sahip bir çocuk ile sıradan bir kişinin yani ekonomik anlamda darlık çeken bir ailenin çocuğunu aynı sınavda aynı süzgeçten geçirmenin de büyük bir haksızlık olduğunu savunmuştur. Bunlara ek olarak TÖS, anayasaya işaret ederek, Türkiye Cumhuriyeti devletinin laikliği üzerine vurgu yaparak, imam-hatip okullarına ve din okullarına milyonlar harcamanın ancak ortaçağ eğitimine dönmek olduğunu iddia etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere TÖS, eğitimdeki fırsat eşitsizliğini dile getirerek kamuoyunun dikkatini bu yöne çekmeye, hükümete bu konuda baskı oluşturmaya ve bunun sonucunda da eğitimin kendi görüşleri üzerinden şekillenmesini sağlamaya çalışmıştır (Güner, 1971: 31).

TÖS, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olması ilkesinden hareketle, Türkiye'deki din eğitimi üzerinde de özellikle durmuştur. Çocuklara, ana dili olmayan Arapça dilinde Kur'an'ın

ezberletilmesini, hafızlığın alınabilmesi ve Kur'an'ın baştan sonra ezberletilmesi için çocukların, korkuyla ve ağır yollarla şiddet ile eğitime çalışıldığını eleştirmiştir. Bu duruma ek olarak TÖS, Kur'an'ın Arapça yerine Türkçe okutulması ve yazılmasının toplum üzerinde daha yararlı olacağını savunmuştur. TÖS'e göre Kur'an'ı ana diliyle okuyan, aydınlanan ve bilgilenen halkın olması, iktidarı elinde bulunduranlar için sıkıntı oluşturmaktadır. Bu çerçevede ana dilinde Kur'an'ı okuyan ve anlayan halkın baskıları, tahakkümleri ve kontrolleri kabullenmeyeceğini, bu sebepten ötürü dinin sadece ezbere dayalı bir metod üzerine inşa edilmemesi gerektiğini öne sürmüştür (Yavuz, 1968: 14,15).

TÖS'ün ifade ettiği amaçlar doğrultusunda gerçekleştirdiği en önemli adımı 4-8 Eylül 1968 tarihleri arasında Ankara'da düzenlediği *Devrimci Eğitim Şurası* olmuştur. Üç yılda bir Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenmesi gereken Eğitim Şurası'nın yapılmaması ve bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi TÖS'ü harekete geçirmiş ve *Devrimci Eğitim Şurası*'nı toplamıştır (Koç, 2015: 115). TÖS düzenlediği bu eğitim şurasında, eğitim sorunlarıyla yurt sorunlarının paralel olduğunu ifade etmiştir. Bu şekilde eğitimin, toplumun sorunlarıyla paralellik gösterdiğini ve bu sorunların çözümünde eğitimin büyük önem arz ettiğini savunan TÖS'ün, savunduğu "devrim için eğitim" ilkesinin ilk kez ortaya konulduğu ve tartışıldığı yer de Devrimci Eğitim Şurası olmuştur. Görüldüğü gibi halkı politik olarak da bilinçlendirmeyi amaçlayan TÖS'ün faaliyetleri sadece öğretmenlerin ve eğitimin mesleki sorunlarıyla sınırlı olmamıştır (Kaya, 2019: 73). Bu kapsamda TÖS, *Devrimci Eğitim Şurası*'nda Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde eğitimin üstlendiği rol üzerinde durmuştur. Ayrıca Türkiye'nin gelişmesi, kalkınması modern ve çağdaş bir kimliğe sahip olması açısından başka sorunlarla eğitim ilişkilendirilmiştir (Arlı, 2011: 145).

TÖS, mesleki sorunlar kapsamında eğitimi yakından ilgilendiren öğretmen sorunları üzerinde iki büyük eylem gerçekleştirmiştir. Bunlardan birisi 15 Şubat 1969'da gerçekleştirdiği *Büyük Eğitim Yürüyüşü*, bir diğeri ise 15-18 Aralık 1969 tarihleri arasında gerçekleştirdiği *Büyük Öğretmen Boykotu* olmuştur (Koç, 2015: 231-234). Bu eylemleriyle TÖS, eğitimin iyileştirilmesini, daha kaliteli bir eğitim için öncelikle öğretmenin aklının sadece eğitim üzerinde yoğunlaşması gerektiğini savunmuştur. TÖS'e göre ekonomik imkânsızlık içerisinde olan öğretmenlerin geçim sıkıntısı çekmelerinin ve olumsuz hayat şartlarının yanında hükümetten yöneltilen baskılara karşı direnme çabaları da eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan her iki eylem dönemin şartları göz önüne alındığında oldukça büyük bir kamuoyu oluşturmuş, hükümeti baskı altında bırakmış ve 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra TÖS'ün tüzel kişiliğine dava açılacak boyutta etkili olmuştur (Koç, 2015: 465; Karabağ, 2016: 60). TÖS'ün eğitimi diğer alanlarla da yakından ilişkili olarak görmesi sonucu yapmış olduğu etkili ve büyük eylemleri; onu 1969'da Türkiye'de eğitim üzerine etkili eylemleri gerçekleştiren bir sendika durumuna getirmiştir.

SONUÇ

1961 Anayasası'nda memurlara sendika hakkının verilmesinden sonra sendikalaşma sürecinin başlaması, hem demokratik hem de sendikal gelişim açısından önemli bir kazanım olmuştur. Genel itibarıyla TÖS, Türkiye'de eğitim üzerine önemli görüşler belirten ve bu görüşleri çerçevesinde eğitim politikalarında etkili olmayı amaçlayan bir sendika olmuştur. Bu yönüyle TÖS, din eğitimi, laik eğitim, dinin ana dilde öğrenilmesi/öğretilmesi gibi hala tartışılmakta olan eğitim konuları üzerine 1965-1971 yılları arasında tartışmalar başlatan bir sendika olmuştur. TÖS, mesleki sorunların yanında aynı zamanda toplumsal sorunlarla ilgili olarak da görüşlerini ortaya koymuş ve çeşitli eylemler gerçekleştirmiştir. TÖS aynı zamanda demokratik hakkını kullanarak gerçekleştirdiği eylemleriyle eğitim politikalarını şekillendirmek ve kamuoyu oluşturmak üzere hükümetlere baskı unsuru teşkil etmiştir.

TÖS, eğitim üzerine görüş bildirmekle yetinmemiş, eğitim üzerinde etkinliğini sağlamak ve amaçları doğrultusunda bir eğitim sistemi oluşturmak amacıyla *Devrimci Eğitim Şurası*, *Büyük Eğitim Yürüyüşü* ve *Büyük Öğretmen Boykotu* gibi faaliyetleri organize etmiştir. TÖS'ün bu tür faaliyetleri aynı zamanda doktriner ya da ideolojik bir sendika olma özelliğini de ortaya koymuştur. Bu açıdan TÖS'ün öğretmenlerin mesleki sorunlarının yanında işçi ve köylü gibi toplumun diğer kesimlerinin de eğitim aracılığıyla dayanışma içerisinde girmeleri gerektiği yönündeki talepleri, eğitimi devrimci yaklaşımının aracı olarak kullandığını göstermektedir. TÖS eğitime yönelik talep ve faaliyetlerinde milli bir eğitim sistemini savunmuş olsa da bu kapsamda "millilik" ya da "milliyetçilik" vurgusundan ziyade "halkçılık" vurgusunu daha fazla ön plana çıkarmıştır. Bu açıdan TÖS'ün, eğitimi devrimin aracı olarak kabul etmesi yönündeki devrimci söylemi ona ideolojik boyutu ön plana çıkaran bir sendika niteliği kazandırmıştır.

TÖS, faaliyette bulunduğu dönemde yaptığı söylem ve eylemleriyle sendikaların eğitim faaliyetlerini etkilemesi bakımından örnek teşkil etmiştir. Bu şekilde TÖS, mesleki ve eğitim sorunlarının

yanında toplumun kültür, sanat vb. sorunlarını da ele alan faaliyetler göstermiştir. TÖS, Türkiye’de eğitim alanında çağdaşlığı sağlamak amacıyla düzenlediği başta *Devrimci Eğitim Şurası* olmak üzere diğer eylemleriyle; hem kamuoyu oluşturmak hem de hükümet üzerinde baskı oluşturmak suretiyle mevcut eğitim politikalarında etkili olmayı amaçlamış ve bu konudaki ideolojik tutumunu açıkça ortaya koymuştur. TÖS her ne kadar 6 yıl (1965-1971) gibi kısa denebilecek bir sürede faaliyet göstermiş olsa da öğretmenlerin örgütlenme tarihi ve Türkiye’deki sendikal hareketler açısından önemli yere sahip bir sendika olmuştur. TÖS söz konusu bu özellikleri itibariyle daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan ve benzer amaçları taşıyan sendikaların söylem ve eylemlerine ideolojik yönden de kaynaklık etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ağralı, S. (1967). *Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı*. İstanbul: Son Telgraf Matbaası.
- Akçam, D.; Apaydın T.; Aytan, A.; Bozkurt, A. ve Erdoğan, V. (1971). Devrim İçin Eğitim. (Editörsüz Geçici Broşür Baskı). *Türkiye Öğretmenler Sendikası 2. Devrimci Eğitim Şurası*. (sayfa numarasız). Bildiri No:6. Ankara: TÖYKO Matbaası.
- Alaca, E. (2020). *Orta Asya’dan Günümüze Türk Tarihi ve Kültürü M.Ö. 5000-M. S. 2020*, (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Alaca, E. (2018). Cumhuriyet Döneminde Laik-Ulusçuluk Düşüncesinin Oluşumunda Şeyh Sait ve Menemen Ayaklanmaları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 1191-1211.
- Apaydın T.; Binyazar, A.; Cihangir, M.; Kanar, H. ve Kudret, C. (1971). Devrim İçin Edebiyat. (Editörsüz Geçici Broşür Baskı). *Türkiye Öğretmenler Sendikası 2. Devrimci Eğitim Şurası*. (sayfa numarasız). Bildiri No: 9. Ankara: Şark Matbaası.
- Arlı, G. (2011). Düzenlenebilir Yapılardan Düzenlenemez Formlara Sendikal Hareketin Gelişimi TÖS-EĞİTİM-SEN, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sezai Temelli), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baykurt, F. (1969). *Sendika ve Grev*. Ankara: TÖYKO Matbaası.
- Baykurt, F. (2000). *Bir TÖS Vardı*. İstanbul: Papirüs Yayınları.
- Erdayı, A. U. (2009). Türk Mevzuatının Sendika Özgürlüğüne İlişkin 87 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi’ne Uyum Sorunu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 201-226.
- Erder, N. (1968). Eğitim Devriminde Planlama Yöntemi. (Editörsüz Geçici Broşür Baskı). *Türkiye Öğretmenler Sendikası Devrimci Eğitim Şurası*. (sayfa numarasız). Doküman No: 9. Ankara: Yenigün Matbaası.
- Erdoğan, D.; Özek, Ç.; Özgüden, D. ve Pekin, F. (1971). Dünya’da Eğitim Akımları. (Editörsüz Geçici Broşür Baskı). *Türkiye Öğretmenler Sendikası 2. Devrimci Eğitim Şurası*. (sayfa numarasız). Bildiri No: 5. Ankara: Şark Matbaası.
- Ginesar, Ö. ve Güven, C. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabıyla İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 1017-1041.
- Güler, T. (2014). 12 Eylül 2010 Tarihli Anayasa Değişikliğinin Kamu Görevlileri Sendikacılığına Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41, 213-220.
- Güner, İ.S. (1971). VIII. Milli Eğitim Şurası. (Editörsüz Geçici Broşür Baskı). *Milli Eğitimde Tutarsız Bir Şura Aldatıcı Bir Reform*. (sayfa numarasız). Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- Karabağ, G. (2016). TÖB-DER ve Sol Siyaset, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. İsmet Akça), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, F. (2019). Türkiye’de Sendikal Hareketlere Bir Örnek: Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Doç. Dr. Fuat Uçar), Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, Y. (2015). *TÖS Tarihi-I (1965-1971)*. Bursa: Kuzgun Kitap.
- Lefranc, G. ve Sülker, K. (1966). *Dünyada ve Bizde Sendikacılık*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2003). Türkiye’de Sendika-Siyasi Parti İlişkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 46, 1-27.
- Mahiroğulları, A. (2012). Sendika-Siyaset İlişkisinin Teorik Çerçevesi ve Günümüzdeki Düzeyi. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(2), 8-23.
- Mahiroğulları, A. (2017). *Osmanlı’dan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi (İşçi-İşveren-Memur Sendikacılığı)*. Sivas: Özlem Kitabevi.

-
- Mert, Ö. (2013). Türkiye'de Öğretmenlerin Örgütlenme Faaliyetleri ve Fikir Eylemleri (1960-1980), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Prof. Dr. Süleyman Seydi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özek, Ç. (1968). Kapitalist Düzendeki Eğitim Kurumları ve İşleyiş Biçimleri. (Editörsüz Geçici Broşür Baskı). *Türkiye Öğretmenler Sendikası Devrimci Eğitim Şurası*. (sayfa numarasız). Doküman No:4. Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- Ural, S. ve Ercilsin Y. (2018). 1980-1983 Yılları Arasında Türkiye'de Basın ve Sanat Hayatı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 62, 571-596.
- TÖS Dosyası-II*. (1973). Ankara: Töre-Devlet Yayınları.
- TÖS Samsun Şubesi Haber Bülteni*. (1968). Samsun: Şensoy Basımevi.
- Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü* (1965). Ankara: Şark Matbaası.
- Yavuz, F. (1968). Din Eğitimi. (Editörsüz Geçici Broşür Baskı). *Türkiye Öğretmenler Sendikası Devrimci Eğitim Şurası*. (sayfa numarasız). Doküman No: 7/h. Ankara: Yenigün Matbaası.
- Yıldırım, H. (2013). Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmeleri (1960-1980), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Yrd. Doç. Dr. Oktay Gökdemir), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, N. ve Akandere, O. (2017). Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları*, XVII(35), 275-316.
- Yılmaz, E. (2010). Türkiye'de İşçi Sendikalarının Siyasal ve Sosyolojik Özellikleri Üzerinden Tarihsel Süreç İçinde Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14(1), 195-207.
-

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 97-106, Winter 2020

Engelli Bireylerin Gündelik Hayat Stratejisi Olarak “Wheelchair Dancing” Deneyimleri

“Wheelchair Dancing” Experiences of Persons with Disabilities as a Daily Life Strategy

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.815418>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
23.10.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
29.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Demir
Sinop Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
ayseguldemir@sinop.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-7328-4492>

Öz

Gündelik hayat, toplumda kurumsal mekanizmalar ile bireyin yapıp ettiklerinin sosyal gerçekliğe için bir şekilde birbiriyle ilişkisel olarak bağlantısını yansıtmaktadır. Engelliler, gündelik hayatlarında kendi varoluş ve hak mücadelelerini dans aktivitesinde pratik olarak görünür hale getirmektedirler. Bu bilgiler ışığında çalışmada, kuramsal olarak Pierre Bourdieu'nun düşüncelerinden faydalanılmaktadır. Özellikle, “strateji” kavramı çalışmanın temel belirleyici noktası olmaktadır. Çalışma, sosyolojide kullanılan nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Çalışmada araştırma teknikleri olarak iki yol izlenerek hem içerik analizi hem de derinlemesine görüşme kullanılarak verilerin betimsel analizi yapılmaktadır. Çalışmanın örneklemini oluşturan Wheelchair Dance Project (Tekerlekli Sandalye Dansı Projesi), İzmir ilinde oluşturulmuş fiziksel engelli bireylerin aktör oldukları ve hayata geçirilen bir dans projesidir. Bu proje ekibinde yer alan dansçılar, eğitmenler, müzisyenler tümüyle gönüllülük esasına dayanarak faaliyet göstermektedir. Bu ekipte toplam olarak 14 dansçı yer almaktadır. Çalışmada katılımcıların demografik özellikleri belirlenmiştir. Çalışmaya gönüllü olarak katılan 4 kişi (3 kadın ve 1 erkek) ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 31-35 arasında değişmektedir. Katılımcılardan medeni durum olarak 2 kadın bekar ve 1 kadın boşanmış; 1 erkek ise bekar. Katılımcıların tamamı Karşıyaka ilçesinde ikamet etmektedir. Görüşmeler sonrasında verilerden elde edilen bulgular; “Gündelik Hayat”, “Engellilik ve Strateji”, “Wheelchair Dancing Project” olarak belirlenen temalar çerçevesinde görsel materyal deklanşör kullanılarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, Wheelchair Dance Project (Tekerlekli Sandalye Dans Projesi), engelli bireylerin stratejik olarak dans aracılığıyla sosyalleşmesinin ve bedenlerini yeniden inşa etmelerinin en somut örneğini teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gündelik Hayat, Strateji, Engelliler, Wheelchair Dancing, Handikap

Abstract

Everyday life reflects the relational relationship between institutional mechanisms in society and what an individual does and what they do is inherent to social reality. Disabled people make their struggle for existence and rights practically visible in their daily life in dance activities. In the light of this information, theoretical thoughts of Pierre Bourdieu are used in the study. In particular, the concept of “strategy” is the main determining point of the study. The study is based on the qualitative research method used in sociology. In the study, descriptive analysis of the data is carried out using both content analysis and in-depth interviews by following two ways as research techniques. The Wheelchair Dance Project, which constitutes the sample of the study, is a dance project created in Izmir, where physically disabled individuals are actors. The dancers, instructors and musicians in this project team work entirely on a voluntary basis. This team includes a total of 14 dancers. Demographic characteristics of the participants were determined in the study. In-depth interviews were conducted with 4 people (3 women and 1 men) who participated in the study voluntarily. A voice recorder was used during the interviews. The age range of the participants varies between 31-35. Marital status of the participants was 2 women single and 1 woman divorced; 1 men are single. All of the participants reside in Karşıyaka district. Findings obtained from the data after the interviews; It is evaluated using visual materials within the framework of the themes determined as “Daily Life”, “Disability and Strategy”, “Wheelchair Dancing Project”. In conclusion, the Wheelchair Dance Project is the most concrete example of the socialization and body rebuilding of disabled individuals strategically through dance.

Keywords: Everyday Life, Strategy, Disabled People, Dancing Wheelchair, Handicapped

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Demir, A. (2020). Engelli Bireylerin Gündelik Hayat Stratejisi Olarak “Wheelchair Dancing” Deneyimleri. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 97-106.

1. GİRİŞ

Gündelik hayat, soyut ve nicel bir zaman etrafında dönerken vazgeçilmez bir unsur haline gelmektedir. Bu birbirine benzeyen ve beşerî zaman, çalışma zamanının ölçüsü olarak benimsendiği anda kendisini kabul ettirmektedir. Gündelik zaman, gündelik olanın bütün yönlerini işin mekân içindeki organizasyonuna (uyuma zamanı, uyanma zamanı, yemek zamanı, özel hayata ayrılan zaman, ebeveynlerin çocuklarla geçirdiği zaman, boş zaman, eğlenme zamanı, ev içi diğer ilişkilere ayrılan zaman vb.) eşdeğer tutmaktadır. Ayrıca biyolojik faktörler de bu ritim içerisinde söz konusu olmaktadır. Gündelik hayat gerek kozmik gerekse hayati olan gece-gündüz, aylar ve mevsimler gibi büyük ritimlerle kesintiye uğramaktadır (Lefebvre and Regulier, 2005).

Yani gündelik olarak nitelenen her durum, çatışma eksenli bir birliktelik etrafında dönmektedir. Bir taraftan biyolojik ritimler diğer taraftan türdeş zamanla ilişkili tekrara dayalı süreç arasında gerçekleşen çatışmalı birlik meydana gelmektedir (Güven, 2008).

Gündelik hayatta belli bir toplumsal kanun, bedene ve bunun uzuvlarına hâkim olmaktadır ve bedenleri, değişikliklere göre düzenlenmekte ve bunlar üzerinde işlem görmektedir. Bedenler, toplum tarafından inşa edilen kodlara uydukları sürece beden olurlar. Dolayısıyla toplumsal simgelerin aygıtları tarafından yazılmamış, yeniden oluşturulmamış, eğitilmemiş ve tanımlanmamış bir bedenin nerede ve hangi zamanda varlık gösterdiği belirsiz olur (Certeau, 1990).

Her insan gerek ötekilerle birlikte yaşıyor olmaktan gerekse içinde yaşadığı toplumun yapısını geçirdiği değişimlerden ve gerekse de kendisinin ve öteki insanların biyolojik, fizyolojik ihtiyaçlarından ötürü (örneğin yeme içme ya da soğuktan, sıcaktan korunma mecburiyeti) zaten belli bir ölçüde zorlamalara maruz kalmaktadır. Bu zorlayıcı nedenler ve kaçınılmazlıklar arasında insanların karar alabilme bakımından kendilerine kalan gündelik alanları ve onların özgürlüğü, son tahlilde, zorlayıcı çeşitli erkler arasında kurulmuş olan az çok esnek ve değişebilir bir dengeyi, şu veya bu biçimde kurma imkânlarıyla belirlenmiş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli zorlama türlerinin birbirleriyle olan ilişkileri, aralarındaki dengeler ve birbirlerine göre konumları, insanlığın gelişiminin değişik basamaklarında olduğu kadar aynı basamaktaki sosyal sınıf ve katmanlar arasında da farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla da insanların gerek tek başlarına gerekse bir sosyal topluluk halinde karar alma imkânları, yani özgürlükleri de farklı farklı olmaktadır (Elias, 2000).

Gündelik hayatta da insanlar neredeyse her zaman, önemlerini abartan ve böylece rol oynamayı başaran mistifikatör olarak davranmaktadır. Oyun kimi zaman kabadır, kimi zaman son derece inceliklidir. Oyun yükümlülük alır, tehlikeye atma riski de vardır ve ciddi bir iştir. Oyun da roller sonuna kadar sürdürülmelidir. Bunlar, aktörün yorulduğunda ya da kötü oynadığını hissettiğinde terk edebileceği saf roller değildir. Rol hakikati sürdürür ve hakikat kadar gerçek olduğu için oyun olasılığı keşfeder. Örneğin bir komedi de samimiyet soyut olarak dışlanmaz; dahası, samimiyete bir şeyler gerçek bir şeyler bir durumun, bir eylemin, elde edilecek bir etkinin bilincini ekleyerek onu gerekli kılar. Gündelik hayat tam da bu şekilde tiyatroya benzer. Bir oyunda gerçek, seyirciler için yaşam özetlenebilir, yoğunlaştırılabilir ve temsil edebilir (Lefebvre, 2010).

Gündelik hayat, toplumda kurumsal mekanizmalar veya yapısal etkenler ile bireyin yapıp ettiklerinin sosyal gerçekliğe için bir şekilde birbiriyle ilişkisel olarak bağlantısını yansıtmaktadır. Engelliler, gündelik hayat içerisinde hem birey olarak yapıp ettikleri hem de toplumsal olarak kurumsal mekanizmalar veya yapısal etkenler sebebiyle oluşan birtakım kısıtlanmaların üstesinden gelebilmek adına strateji geliştirmektedirler. Bu stratejiler bazen ekonomik, politik mecralarda gerçekleşirken bazen de sosyal-kültürel aktiviteler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Engelliler gündelik hayatlarında kendi varoluş ve hak mücadelelerini dans aktivitesinde pratik olarak görünür hale getirmektedirler.

Tarihsel olarak, Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkışından bu yana, engelli beden ötekileştirilmiş ve toplumdan dışlanmıştır. Bir sanat formu olarak engelli bedenin danstan dışlanması, dansın bir kanal olduğu anlaşıldığından çok yakın zamana kadar bu değer sistemini sürdürmüştür. Dans, sosyal değerleri ifade etmek ve pekiştirmek için bakıldığında engellilerin genel kabulüne doğru bir hareket, normatifin sanatsal ifade yoluyla yeniden tanımlanması olarak görülebilir. Özellikle bütünleşmiş dans, profesyonel dans olarak her performansına içine alacak kadar her seviyede engelli bedenleri içeren bir tür olarak kurulmuştur. En geniş bağlamında, bütünleşmiş dans her normatifin dışında kabul edilen ve bu nedenle engelliler olarak kategorize edilen dünyada var olmanın fiziksel, duyuşsal ve entelektüel yollarını kapsayabilir (Mcgrath, 2013).

Biraz tartışmalı ve hoş olmamasına rağmen, klasik ve grotesk bedenler arasındaki geleneksel ikilik devam etmektedir. Tarih bize engelli dansçıların algısının geliştiğini ve engelli dansçıları olan

gönüllülerin burada anahtar olduğunu öğretmektedir. Fakat hala birçok cephede eleştiriye açık bir konu olarak durmaktadır. Dansta "ötekilik" engelli ve engelli olmayan dansçıların göze çarpması da etiketlenmesi ile vurgulanabilir. Bu, engelli oyuncunun engelli olmayan kişiyle karşılaştırılabileceği algısını pekiştirmektedir. Dahası, eğer engelliliğin kendisi çok belirgin bir şekilde odaklanmışsa, bu nedenle tuzaklara veya bariz klişeye düşüyorsa, bu tür performansa 'fedakârlık sanatı' da denilebilir. Bununla birlikte, engelli dansçılar güçlerini konumlarından alırlar. Konumlarından, engelliliklerinden söz etseler de konuşmalar da kendilerini güvenilir dansçılar olarak gösterebilirler. Bu, engelli insanların eşit olmayan varlıklar olduğu görüşüne karşı koymaya yardımcı olur ve izleyicilerin engelliliği ve aktörü veya kişiyi önce görmelerini sağlar. Performans, engelliliğin bireyi küçültmek yerine benzersiz güzellikte yetenekler sunabileceğini ve böylece otomatik engellilik denkleminin ortadan kaldırılmasına yardımcı olabileceğini göstermektedir. Ayrıca bu, engelli olmayan kişilerin kendi güvenlik açıkları veya güvenlik açıkları hakkında bir şekilde bilgilendirildikleri anlamına da gelmemektedir (communitydance, 2009).

Engellilik çalışmaları ve teorileri öncelikle kültür teorisyenleri ve sosyologlar tarafından ifade edilmektedir. Ancak dans ve engellilik bu çalışmanın odağı olduğu için dans alanından gelen girdiler bu çalışma için çok önemlidir. Dahası, dans bedenle ilgili çelişkileri besleyen bir alandır ve bu nedenle engellilik teorileri üzerine daha fazla araştırma yapmak için verimli bir zemin oluşturulması gerekmektedir. Dans ve engellilik arasındaki ilişkinin beden, fiziksel yetenek, öznellik ve kültürel görünürlük konularındaki sosyal yapıları keşfetmek için zengin olması engellilik konusunu derinleştirmektedir. Kısa süreli engellilik deneyimini anlatırken, engelli bedenin genellikle gözden kaçtığını ve dolayısıyla herhangi bir edimsel yönün beklentileri altüst eden radikal bir eylem olduğu ortaya koyulmaktadır (Panagiotara, 2007).

Engelli bireylerin dahil olduğu dans, dansın zihin, beden ve ruhu iyileştirmek için psikoterapötik bir araç olarak kullanıldığı dans terapisi olarak yorumlanma eğilimi taşımaktadır. Tersine, uyarlanmış dans, engelli bireyler için eşit katılım fırsatlarını teşvik etmek için dans etkinliklerini ve engeli çevreleyen tutum ve davranışları ve dans faaliyetlerini uyarlamakla ilgilidir. Dansın terapötik faydaları olabilir. Ancak engelli katılımcıların dans eğitimine dahil edilmesinde öğretmenler veya katılımcılar tarafından 'terapi' olarak görülmemektedir (Benjamin, 2002).

Toplumun insanları, bilişsel ve fiziksel normların belirlenmiş standartlarına göre karşılaştırma ve kategorize etme eğilimi, yeteneklilik olarak tanımlanan şeydir. Toplumun koyduğu normlardan sapan bireyler anormal, engelli, kusurlu veya hasta olarak algılanmaktadır. Engellilik, kişinin kimliğinden ayrılamaz hale gelerek kişi engelliliğinden dolayı 'acı çekiyor' olarak algılanmaktadır. Toplumun engellilik görüşünde iki model belirgindir. Yürüme gibi bir şeyi yapamamayı vurgulayan işlev ve dış görünüş, engelliliğin korku, acıma, merhamet veya kaçınma gibi duygusal tepkilere yol açtığını nasıl gördüğünü yansıtmaktadır. O halde engelliliğin ortaya çıkması, kişinin dans edememesine ilişkin varsayımların temelini oluşturmaktadır (Zitomer and Reid, 2011).

Dans, bedensel engellerine rağmen, bir bedenin nasıl görünmesi ve nasıl hissetmesi gerektiğine dair kültürel ve normatif standartları sorgulamak için fırsatlar da sağlayabilir. Günlük hayatta bedensel deneyimlerimiz çoğu zaman yüzeyin altında gizlidir. Ancak dansta beden paylaşılır. Yani somatik deneyimler eğlenceli, yaratıcı ve etkileyici bir şekilde paylaşılır. Bu anlamda dans, sosyal bir buluşma alanıdır. Bedensel düzeyde birbirimizle anlamları paylaştığımız bir yerdir. Özel ve halkın bulunduğu bir yerdir. Dans aracılık eder ve toplumsal anlamları inşa etme ve yapıbozuma uğratma gücüne sahiptir. Sabit kimliklerin ve normatif standartların birdenbire istikrarsız ve belirsiz hale geldiği alanlar yaratma potansiyeline sahiptir. Bunun nedeni, dansın her zaman akış halinde olan somutlaşmış, yaşayan bilgi üretmesidir (Kuppers, 2003).

Albright'a göre, "dans ve engelliliğin kesişimi, sağlık ve kendi kaderini tayin gibi baskın kültürel paradigmalarımızın çoğunda yer alan bedenin fiziksel yeteneği, özneliği ve kültürel görünürlüğünün örtüşen yapılarını keşfetmek için olağanüstü zengin bir alandır" (Albright, 2001).

Curtis'e göre (1988), dans burada engelli bedenin özgürleşmesine yardımcı olabilir. Çünkü dans, birinci olarak bedensel düzeyde birbirimizle anlam paylaştığımız ve ifade ettiğimiz yerdir. İkinci olarak ve daha da önemlisi yaşayan ve nefes alan bedensel benliklerle iletişim kurarak "farklılığın estetiğini" yaratma fırsatları sağlar. Bu, hepimizin "dans eden bedenler" olduğumuz anlamına gelir. Aslında hepimiz neşeli eylemleriz, kendi içlerinde savunmasız bedenleriz, iletişim kurmak ve en temel düzeyde birbirine yakın olmak, yani birbirimizle hareket etmek isteyen bedenleriz. Tüm deneyim bununla yani hareket halindeyken hareket etme ve hareket etme kapasitesi ile ilgilidir. Dans içimizdedir ve aramızdadır (Curtis, 1988).

Overboe, 'kimlik politikasına' dayalı hak eşitliği yerine hem engellilik düzenlemesini hem de duyarlılığı onaylayan bir 'fırsat eşitliği' çağrısında bulunmaktadır. Ayrıca, "fiziksel, zihinsel ve duygusal engellilik ve sosyal, politik, ahlaki ve fiziksel çevremizin tezahürleri bizi etkilemeye devam edecek, ancak doğrulanmış bir deneyime dönüşecek olan kimlik" kavramını değiştireceğine inanmaktadır (Overboe, 1999).

Bu bilgiler ışığında çalışma, kuramsal olarak Pierre Bourdieu'nun düşüncelerine dayanmakta ve sosyolojik çözümlemelerinde çoğunlukla temel aldığı kavramlardan biri olan 'strateji' üzerinden şekillenmektedir. Bu çalışma, engellilerin gündelik hayat koşulları ile mücadeleleri içerisinde bir sosyal aktivite olarak dansı 'Wheelchair Dancing' örneği üzerinden ne şekilde ve nasıl deneyimlediklerini anlamaya odaklanmaktadır.

2. YÖNTEM

Çalışma, sosyolojide kullanılan nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Nitel araştırmalar, sayıca fazla yöntem ve kaynak kullanarak, insan deneyimlerine yönelik sözlü ve yazılı anlatımları ya da kayıtları incelemektedir. Tek bir nitel araştırmada, birçok veri toplama tekniği kullanılabilir (Punch, 2014: 165).

Bir ya da birçok metnin içindeki sözcüklerin, kavramların, temaların, deyimlerin, karakterlerin veya cümlelerin varlıklarını belirlemek amacıyla içerik analizi kullanılmaktadır. Metnin var olmadığı koşullarda, örneğin konuşmalar, görüşmeler gibi sözlü herhangi bir iletişim aracı kullanılması gerektiği zaman bunlar yazıya aktarılmaktadır (Seggie ve Bayyurt, 2015: 254). Çalışmada teknik olarak iki yol izlenerek hem içerik analizi hem de derinlemesine görüşme ile verilerin betimsel analizi yapılmaktadır. İçerik analizinde görsel materyaller ve yazılı basın gibi dokümanlardan elde edilen veriler kullanılmıştır.

İnsan bilimciler için belge kadar metinler, filmler, teyp kasetleri aynı zamanda aletler, binalar, sanat eserleri de önem taşımaktadır. Bu materyaller çokluğu araştırma planının öncelikli temel avantajı olmaktadır. Bu klasik yöntem testler ve davranış gözlemleriyle girilemeyen kapıları açmakta, materyallerden sonuç çıkarılmasını sağlamaktadır (Mayring, 2011: 51-52).

İçerik analizinde internet kaynaklı dokümanlardan, betimsel analizde ise Wheelchair Dancing Project üyesi üç kişi ile derinlemesine yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden yararlanılmaktadır. Çalışmanın örneklemini oluşturan Wheelchair Dance Project (Tekerlekli Sandalye Dansı Projesi), İzmir ilinde oluşturulmuş fiziksel engelli bireylerden oluşan bir dans grubudur. Araştırmanın örneklemini bu dans grubuna üye fiziksel engelliler oluşturmaktadır. Toplamda 15 kişi olan gruptan 3 kadın ve 1 erkek ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Medeni durum olarak 2 kişi bekar ve 1 kişi boşanmış kadın ve 1 bekar erkek katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların hepsi Karşıyaka ilçesinde ikamet etmektedir.

Çalışmanın verileri, 2020 yılından öncesine ait, süresi geçmiş zaman olarak belirtilen 2018 yılında toplanarak tamamlanmıştır.

3. BULGULAR

Nitel araştırmada analitik teknik olarak veriler içinde temalar ve örüntüler oluşturulmaktadır. Böylece olaydan olaya, ortamdaki ortama, durumdan duruma değişebilen kategorilerin veya temaların nasıl keşfedildiği bilinebilmektedir (Glesne, 2014: 259). Bu doğrultuda verilerden elde edilen bulgular; 1) Gündelik Hayat, 2) Engellilik ve Strateji, 3) Wheelchair Dancing Project olarak belirlenen temalar çerçevesinde değerlendirilmektedir.

3.1. Gündelik Hayat

Modernite ortaya çıkışı ile gündelik hayat ve anlam pratikleri üzerinde büyük bir dönüşüme yol açmıştır. Bu dönüşüm geç modernleşen ülkelerde modernleşme kaygısı ve öz kültürü koruma çabasını beraberinde getirmiş, geçmişi siyasal alanda çok önemli bir konuma yerleştirmiştir. Bu süreçte geç modernleşen ülkelerde, modernleşme sürecine yönelik kutuplaşmalar ve siyasal ayrımlar gündeme gelmiş, geçmiş üzerinden söylemselleştirilmiştir. Modernleşmenin radikal eğilimler sergilediği günümüzde, modern anlam pratikleri çözülürken modernitenin gündelik hayatı belirleme kabiliyeti artarak devam etmektedir. Bu süreçte kimlik, aidiyet ve kültüre yönelik talepler küresel ölçekte önem kazanmıştır. Aynı biçimi ile gecikmiş modernlik olgusunu yaşayan bir ülke olarak Türkiye anlam ve geçmiş üzerinden siyaset ve söylem üretirken, gündelik hayatın şekillenmesine yönelik dönüşümler ve gelişmeler gözden kaçmakta, arka planda kalmaktadır (Aydoğan, 2013).

Gündelik hayat deneyimi olarak dans bireylerin hayatlarında önemli rol oynamaktadır. Müziğe benzer bir şekilde, bilişsel anlamda eşlendiği "an" durumu hatırlatan unsur olmaktadır. Bir bakıma, o anın ya da durumun yaşandığı "geçmiş" zamana geri dönüşü sağlamaktadır. Geçmişle ilgili bu yolla gerçekleşen etki, dansın hem o an hem de geçmiş hisleri geri çağırmadaki becerisiyle ilgili olmaktadır. Böylelikle dans müzik eşliğinde anıların geçmişin yörüngesinde üretilmesine yardım ederek gündelik hayat deneyimine katkı sunmaktadır. Böylelikle geçmişin bir parçası olmakta ama aynı zamanda günümüzle de eşleşmekte ve bu nedenle duygusal bütünsellik oluşturarak daha geniş bir etkileşim simgelenmektedir. Müzikle birlikte tek beden gibi olan dans, bilişsel düzeyde eşlendiği insanlardan, olaylardan ve sahneler gibi diğer unsurlardan beslenmekte ve varlığını ortaya koymaktadır. Bu noktada dans, müzikle birlikte anılar inşa eden bir ilişkiler sisteminin "gösterge"si olma özelliğini taşımaktadır (Çerezcioglu, 2013: 163).

Bu göstergelerden birini de engellilerin gündelik hayat deneyimleri oluşturmaktadır. Bu deneyim örneklerinden biri görüşülen bir kadın katılımcı tarafından aşağıda belirtilmektedir:

"Hep söyle aslında bütün ailelerde olan şeydir engellileri koruma duygusu. Aslında önlere koyduğu çok büyük bir engel. Yaaa sonuçta onlarla beraberkende düşüyoruz. Ne bileyim acı yaşıyoruz, üzüliyoruz. Yani dışarıda da yaşamımızın hiçbir değişikliği kalmıyor. Yani onlar bizi ne kadar korumaya çalışsalar da aynı şeyleri onların yanındayken de yaşayabiliyoruz... Belirli bir süre kendimi buraya alıştırmaya çalıştım. İşte nasıl faydalı olabilirim? Neler yapabilirim? Sonradan fark etmeden öğrendiğimi gördüm. Bir şeylerle uğraşalım arkadaşlara bunu söyledim" (Kadın, 31, Bekar).

Bu açıdan gündelik hayatta engellilerin bu deneyimleri kültürden ziyade kültürlenme olarak ifade edilebilir. Yani, kültürlenme sürecini dans üzerinden deneyimleyen bireylerin bağımsız "bir kendilik olarak kültür"den değil doğal durumdaki bir varlığın sahip olduğu potansiyelin dışarıdan müdahale sonucunda açığa çıkmasıyla kendini-aşması olarak nitelendirmek gerekmektedir. Doğal durumdaki şey kendini kültür yoluyla ki burada dans olarak belirlemekte, aşmakta fakat bu aşma potansiyeli de ona içkin olmaktadır. Dolayısıyla, kültürün en uygun nesnesi olan birey bünyesinde kusursuzlaşma potansiyelini en fazla barındıran varlık olmasıyla birlikte kültürleneceği nesnelere de kendisi yaratmaktadır (Başdaner, 2018: 91)

Gündelik hayatta insan davranışları ve eylemlerindeki değişiklikler anlaşılmadan veya incelenmeden toplumdaki sosyal ve ekonomik değişimleri anlamak biraz zor olmaktadır. Toplumun dönüştürülebilmesi için bireylerin kendilerini dönüştürmeleri ya da yeniden üretmeleri gerekmektedir. Bu anlamda yabancılaşma aşılarak birey haline gelme önemsenmektedir. Çünkü yabancılaşmadan kurtulmuş bireylerin oluşturduğu gündelik yaşam kişisel çıkarılardan daha önemli değerlerle biçimlenmektedir (Cantek, 2005: 10-11).

3.2. Engellilik ve Strateji

Birey, doğduğu andan itibaren kendisini kurulmuş bir yapı içerisinde bulmakta ve toplumsal uzamda nesnel yapılara doğrudan konumlandırılmaktadır. Habitus, bireye verdiği eylem yetisi sayesinde, bireyin varlığını idame ettirebilmesini ve kendisini yeniden inşa etmesini sağlamaktadır. Yalnız bu habitus, toplumsal uzamın kurallarından sapmaz tersine bu kurallarla dâhilinde kendisini oluşturur ve bununla birlikte bu toplumsal uzamı da dönüştürür.

Başka bir deyişle, "belirli bir çevrenin kurucu yapılarının habitusu, dayanıklı yapıları, değiştirilebilir düzenleri ve yapılandırma yapıları şeklinde işlev gören önceden düzenlenmiş yapılandırılmış yapıları üretmektedir. Pratiklerin ve temsillerin yapılandırılmasının ve oluşumunun ilkeleri olarak değerlendirdiği bu üretim sürecinde pratiklerin, habitus aracılığıyla oluşmaktadır. Bu pratikler eyleyicilere, sürekli değişen ve beklenmedik durumlarla mücadele edebilmesini sağlayan stratejiler sunmaktadır" (Dursun, 2018: 77-78).

Bütün toplum tiplerinde bilinçli olarak geliştirilen stratejiler ve hesaplı olmayan stratejilerin etkisi görülebilmektedir. Bu yüzden "strateji" içinde yaşanan dünyayı şekillendirmekte çoğu kez temel rol oynamaktadır (Çeğin, 2018: 428).

"Engelli ailelerine eğitim verilebilir. Kendilerine aynı zamanda kişisel gelişim eğitimleri verilebilir. Kendilerini gerçekleştirebilmeleri için sanatsal faaliyetler yapılabilir. Yani mesela tutturmuşlar meslek edindirme, klasik şeyler. Yani bundan ziyade kendini gerçekleştirdiği bir sanat, bir resim, duygu ile alakalı bir şey, kendini ifade edebileceği bir şey, müzik, dans olabilir. Engelliler dans edemez diye bir kaide yok ki. Yani engelliler dans

edemez mi? Dans aslında hissetmektir. Yani bütün hücrelerinde o dansı hissetmektir. Osho der: 'dansın içerisinde olun' der mesela” (Kadın, 34, Boşanmış).

Bedenin içeriğini kapsayan ya da nesneleştirilen özellikler, böyle bir türden ilksel dil işlevi görmektedir. Bütün kendini sunma stratejilerine karşın, bu dil, ötekiler tarafından konuşulmanın ötesinde insanı konuşur. Böylece ürün ya da hizmetlerin her açıdan eşitsiz dağılımı, simgesel bir sistem diğer bir deyişle ayırt edici işaretler sistemi olarak bir eğilimi göstermektedir (Bourdieu, 2014: 200).

3.3. Wheelchair Dancing Project

Wheelchair Dance Project/Tekerlekli Sandalye Dans Projesi, engelsiz dans projesi olarak bilinen ve 2013 yılından bu yana faaliyetlerine devam eden bir projedir. Ekip içerisinde yer alan bütün dansçılar, katkı sunan müzisyenler ve eğitmenler bütünüyle gönüllülük bilinci temelinde projede yer almaktadırlar. Proje, bilinçli bir toplum anlayışına katkıda bulunmak için uygun koşulların sağlanmış olacağı tüm etkinliklere katılım sağlayarak çalışmalarına devam etmektedir. Üniversiteler gibi eğitim kurumlarının davetleri, temsil edilecek sahne ve alanların koşullarının engelsiz olması koşulu değerlendirilerek kabul edilmektedir. Bu anlamda, İzmir Büyükşehir Belediyesi, sosyal projeler merkezi çalışma alanı ve temsil tarihlerinde ulaşım hizmetini sağlamaktadır (Wheelchairdanceproject, 2018).

“...toplumsal gelişmeye katkıda bulunan 'sıra dışı kişilerin olağanüstü öykülerini' anlattığı 'Fark Yaratanlar' programının dokuzuncu sezonunun altıncı Fark Yaratan'ı, bedensel engelli bireylerden oluşan dans grubu, Wheelchair Dance Project oldu” (Hürriyet, 2018).

Şekil 1: Sevgiyi üretip sunuyoruz

Bu konuya ilişkin Wheelchair Dance Project/Tekerlekli Sandalye Dans Projesi'nde yer alan bir erkek dansçının gazeteye verdiği demeç şu şekildedir (Hürriyet, 2018):

“...ben bir yıla yakın provaları ve çalışmalarını dans etmeden izledim. Buradaki büyüye bir yılın sonunda daha fazla dayanamayıp kapıldım. İki yıldır ekibin bir parçası olarak dans ediyorum. Buradaki güzellik, kazanmanın ve kaybetmenin olmaması. Rakip yok, yarışma yok. Sadece dans ediyoruz. Kendimiz, çocuklar ve insanlık adına ortak değer üretiyoruz... İnsanları 'neden' sorusundan uzaklaştırıp 'nasıl' sorusuna teşvik ettiğimizi hissedebiliyorum. Artık 'Neden engellisiniz?' demiyorlar. Sorgulamadan çözüm arayışı içine giriyorlar... Wheelchair Dance Project iyi ki var ve iyi ki ben buradayım.”

Burada sözü geçen “Kendimiz, çocuklar ve insanlık adına ortak değer üretiyoruz” ifadesi sosyolojik bağlamda anlam ifade etmektedir. Çünkü engelli birey toplumsallaşma olarak dansı kendini yeniden inşa etmekte bir strateji aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, fiziksel engelli bireylerden oluşan Wheelchair Dance Project/Tekerlekli Sandalye Dans Projesi'nde, eğitmenler ve müzisyenler de dâhil olmak üzere herkesin gönüllü olarak görev alması önem taşımaktadır (Hürriyet, 2018). Projede, Türkiye'de ilk kez İzmir ilinde başlarda küçük bir grup ile başlayıp sonrasında giderek sayısını artırma hedefi gerçekleştirilmekte olup faaliyetlere devam edilmektedir.

Proje, 28.01.2018 tarihinde 18.15 yayın saatinde CNN Türk kanalında Sabancı Vakfı'nın katkılarıyla yapılmış olan “Fark yaratanlar” programında 21 dakika 24 saniye süren yayında ekrana taşınmıştır. Projenin amacı olan fiziksel engelliler ile farkındalığı artırmak için gerçekleştirilen bu programda özellikle çocuklarda da farkındalık oluşturulmasına yönelik çabaların ön plana çıkarılması dikkat çekmektedir. Sahne, ışıklar, dekor, dans, uyum gibi görüntüler, sanatın dansla ve dansın engelli

bireylerle bütünleşmesi, bir nevi “armoni” olarak sunulmaktadır (CNN, 2018). Proje’nin 2013 yılında kurulmasının öncülüğünü yapan eğitmenin CNN Türk kanalında yayınlanan “Fark Yaratıcılar” adlı programda” projeye ilişkin kuruluş ve gelişim aşamasındaki görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

“2013 yılında, sosyal projeler merkezinde “Engelsiz İzmir” kongresi için bir etkinlik düzenleniyordu. Bu etkinlik içinde bedensel, ortopedik engellilerle ilgili acaba bir dans projesi yapılıp yapılamayacağı sorulduğunda seve seve kabul ettim ben bunu. Oradan önce ilk dansçıları seçtik biz dansçı adaylarını daha doğrusu. İki ay boyunca haftada bir gün çalışacağımızı ilettim ben kendilerine. Seve seve kabul ettiler çünkü burada asıl amaç aslında ortopedik engelli bireyleri, protez kullanan bireyleri ya da yürüme engeli olan bireyleri dans ettirmek değil de ben acaba öğretebilir miyim? Onu birazda çözmekti. Biraz da benim açımdan esas amaç buydu çünkü Devlet Opera Balesinde de konservatuvarda da koreograf öğretmeni olarak çalıştığım için benim için zaten ana mesleğim bu. Ama çok farklı bir durum şimdi bu tekerlekli sandalye kullananlara dansı öğretebilmek. Onların öğrenebileceğinden emindim ben açıkçası proje böyle başladı.”

Bilinçli bir toplum oluşturmak hedefiyle yola çıkan proje ekiplerinden biri olarak grubun piyanistinin yine yukarıda belirtilen CNN Türk programına verdiği demeçten bir kısım aşağıda şu şekilde ifade edilmektedir:

“Ben bu projenin içindeyim. Aslında dansçı olarak da içinde olabilirdim ama piyanist olarak canlı birkaç performansımız geliştirdi. Benim projeye desteğim aslında kişi olarak ama ulaşabildiğim her yerde daha fazla kişiye ulaşmaya çalışıyoruz... Aslında herkes nasıl dans ediyorsa onlar da öyle dans ediyor. Çünkü onlar, hepimizden farklı bir yaşamları var doğru ama onlara şehri paylaşabileceğimiz, dünyayı paylaşabileceğimiz bir ortam yaratıldığında hepimiz, her şeyi birlikte yapabiliriz. Dansı da, sanatı da, şiiri de, şarkıyı da, sporu da...”

Dans etmek üzerine inşa edilmiş olsa da bu projenin, esasında daha derinlerde sadece “dans etmek” eylemini gerçekleştirmekle kalmayıp toplumun belki de en unutulmuş yanı olarak kalan “çocukluk” sürecinde eksik olan yönlerin tamamlanmasında oldukça etkili bir strateji olarak ne kadar da iyileştirici bir rol oynadığını kadın dansçı CNN Türk programında sözleriyle şu şekilde ifade etmektedir:

“Çocukluğumdan beri bir hayalim vardı. Müzikle dansı çok seviyorum fakat söylediğim gibi benim için sadece bir hayaldi. Hayal olduğu için bunu çok fazla insanla da paylaşmıyordum. Çünkü benim için çok imkân olan bir şey değildi. Bir tekerlekli sandalyeyle çıkıp bir sahnede olmak dansla birlikte tabii çok imkân dahilinde değildi benim için. Daha sonra bu proje ile tanıştım ve öncelikle projenin benim için anlamı bir hayalimi gerçekleştirmiş oldum. Bir sahneye çıkıyorsunuz ve insanlar tarafından alkışlanıyorsunuz ve çok güzel şeyler duyuyorsunuz ve güzel tepkiler alıyorsunuz ve insanlar sizi yavaş yavaş tanımaya başlıyorlar. Bana en büyük katkısı bu aslında”

Çalışmada, katılımcı olarak görüşme yapılan kadın dansçılardan biri, yukarıda geçen ifade de olduğu gibi bir hayalin bedenine engeline hapsedilemeyeceğini adeta haykırır gibi ifade edişini aşağıdaki sözler aracılığıyla görmek mümkün olmaktadır.

“Mesela ben tüplü scuba diving yani tüplü dalış da yaptım engelli olmak bazı şeyleri engel değil aslında spor da yapabilirsiniz. Yani herkesin yapabileceği bir spor dalı mutlaka var yani spor ile yapabilirsiniz tiyatrodan edebilirsiniz Hanı ben aslında hepsini denedim diyebilirim. Hanı ben kas hastası olduğum için benim kol kasında güçsüz ama ben gene de pes etmedim” (Kadın, 34, Boşanmış).

Projede, konservatuvarda öğrenci olan 12-18 yaş arasındaki çocukların olması fiziksel engelli bireylerle çalışmalarını açısından geleceğe yönelik tekerlekli sandalyeye bakışlarında bir engel olmadığı düşüncesinin oluşturulması amacı da oldukça önem taşımaktadır. Bu doğrultuda CNN Türk “Fark yaratıcılar” programında düşüncelerini ifade eden bir çocuk ve gruba ilk dahil olan erkek dansçının sözleri aşağıda sırasıyla aktarılmaktadır:

“Çok güzel bir duygu. Tekerlekli sandalyenin hiçbir zaman engel olmadığını anladım ve her zaman onlarla dans etmek istediğim bir duygu bu. Hayatımın bir parçası oldu artık yani Wheelchair Dance Project benim için çok değerli. Duygularımı ifade edebilmeyi kazandırdı dans ederken yani. Dansın duygularıyla yapmayı kazandırdı.

“Projeye 2010 yılında ilk dahil olan dansçılardan bir tanesiyim. Projeyi...hoca sayesinde tanıdık. Ben aynı zamanda tekerlekli sandalye basketbol oynuyorum. İdmanımıza

geldiğinde böyle bir projeden bahsetti. 2013 yılında başladık. 5 kişi ile başladık. Bugün 15 kişiyiz. Sosyal medyayı çok aktif kullanıyoruz. Bu anlamda genel olarak sosyal medya üzerinde ulaşıyoruz. Artı okulların davetlerine özellikle katılmayı tercih ediyoruz. Çünkü çocuklardan bizim beklentimiz çok fazla. Esasında projenin amaçlarından biri çocuklara ulaşmak ve çocukların birçok şeyi değiştireceğine inandığımız için özellikle okullarda bunları duyurmaya çalışıyoruz ve bunun etkisini çok fazla görüyoruz ve çok fazla geri dönüşler alıyoruz... Ben dans etmeyi seviyorum bunu ayakta yapamadığım için tekerlekli sandalyede çok daha fazla aktif dans edebiliyorum... Burada üç saat dört saat prova yapıyorsunuz... Bedeninizi çok daha fazla kullanıyorsunuz. Bu anlamda fizik tedavi kısmı bile var yani bu işin”

Toplumda bir ağ gibi yayılan haberdar olma/etme durumunun sonucu olarak gerçekleşen etkileşimin dezavantajlı gruplar açısından bir fırsata dönüşmesi söz konusudur. Bir sosyal ortama girildiğinde her birey için geçerli olan ortama ayak uydurabilme olarak da ifade edilebilecek “uyum” durumu projede yer alan dansçılar için de ilk etapta deneyimlenen duygulardan biri olmaktadır. Öncesinde gruba “yabancı” olarak adım atan birey etkileşim, iletişim ve zaman üçlüsü etrafında dönen döngüdeki süreç esnasında ilk günkü duygularını kırarak sosyal bir varlık olma durumunu fiziksel olarak hem kendisi gibi olan hem de kendisi olmayan ötekilerle sosyalleşme bazında tecrübe etmektedir. Bu duruma ilişkin CNN Türk programında dile getirdiği sözleri aşağıda belirtilmektedir:

“Projeye 2015 yılında başladım. Nisan ayıydı sanırım. İlk kuzenim geliyordu ve hani onun bahsetmesi üzerine dahil oldum. İlk gün geldiğimde deneme amaçlı gelmiştim. Aslında tereddütlerim vardı yapabilir miyim yapamaz mıyım ama hani bu ortama girdikten sonra çıkması benim için çok zor olacak. Çünkü herkes olduğu gibi ve samimi. Daha sonra devam etmeye karar verdim ki hayatımda verdiğim en iyi kararlardan biriydi belki de. 2015 yılından beri devam ediyorum. Şimdilik her şey güzel gidiyor ve şimdi 15 yaşındayım. Henüz diğerlerine göre daha küçüğüm ve bu yaşta onlarla tanışma fırsatını kazanmış olmam bence çok iyi bir şans. Sahneyi daha önce tatmamıştım hani bu şekilde. Bu duygu paha biçilemez bence. İnsanlara bir şeyler veriyor olmak, bir şeyler hissettiriyor olmak, aynı anda bir şeyleri yaşıyor olabilmek çok güzel bir duygu”

Proje kapsamında grup üyeleri erişilebilirlik anlamında engeli olmayan ve uygun koşullar içerisinde hazırlana her türlü platformda boy göstermeye devam etmekte ve bu anlamda toplumsal katkı sunmaya devam etmektedir. Görüşülen kadın dansçılardan biri erişilebilirlik konusuna ilişkin düşüncelerini şu sözlerle dile getirmektedir:

“Bize uygun, düz, mimari engeli olmayan bir yer var orada dans ediyoruz. Haftada bir gün güzel günlerde, güzel gecelerde çıkıyoruz falan. Kadın erkek modern dans yani” (Kadın, 35, Bekar).

Projeye hayat veren ve başlamasında öncü isim olan dans eğitmenin, dans aracılığıyla sadece toplumda varlıkları unutulmuş bireyleri yaşama bağlama noktasında bir strateji değil aynı zamanda kendisini de kendisinden bedensel olarak farklı ve belki de engelli olmayan bireylerle karşılaştırıldığında hiç de farklı değil dercesine bir duruma getirildiğine ve kendisini de bu anlamda yeniden inşa ettiğine dair ipuçları vererek programda ifade ettiği sözleri şöyle olmaktadır:

“Çok enteresan ben onların hayatlarına dokunmuş gibi değil de onlar benim hayatıma dokunmuş gibi hissediyorum. Çünkü benim için en büyük amaç aslında işe yarar olmak. Ama dediğim gibi bana öğretmeyi öğretiler. Bedensel farkındalığı öğretiler. Siz bakmayın ben onlara dans öğrettim sadece. Bu zaten benim mesleğim. Ben zaten öğretmenim. İster bedensel engelli olsun ister çocuk olsun ister yaşlı olsun benim için hiç fark etmez. Şimdi biz huzurevine de gittik. Oradakileri de dans ettirdik. Ana mottomuz zaten Wheelchair Dance Project sadece dans ettirir. Bizim başka hiçbir amacımız yok. Bir getirisi götürüsü olmaz mı hiç bilmiyoruz ama biz mutluyuz. Dediğim gibi biz mutluyuz. Ama aramızdan bir kişi gelemediği zaman hakikaten kaygılanıyoruz ve özlüyoruz birbirimizi. Çok birlik ve beraberliğin önemli olduğu bir noktadayız aslında.”

Hem günümüz hem de gelecek için köprü kurarak toplumdaki önyargıların kırılmasına önayak olmak amacıyla gerçekleştirilen bu projede, bedenin fiziksel olarak bir engele sahip olmasının başarı konusunda sıkı çalışma ile aslında istenilen hedefe ulaşmak için mâni olmadığı ve engelli olmayan bireyler gibi hatta daha fazla enerji ve disiplin ile istenilen noktaya ulaşılacağı dans eğitmeninin programda ifade ettiği şu sözlerle görebilmek mümkün olmaktadır:

Disiplin çok önemli, aynı saatte gelip belirli saatlerde dönmek çok önemli, dikkat çok önemli, çalışmak çok önemli, başarıya ulaşmanın çalışmadan çok mümkün olabileceğini zannetmiyorum ben. Bu sebeple bu projede de çok çalıştık.”

Hem saha araştırması sonucunda aktarılan görüşme örneklerinde hem de dokümanlardan elde edilen verilerin bulgularında görüldüğü gibi bu proje engelli bireylerin gündelik hayatlarında dansı hayata tutunma biçimi olarak gerçekleştirdikleri strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. SONUÇ

Sonuç olarak çalışmanın bulguları, “Gündelik Hayat”, “Engellilik ve Strateji” ve “Aktivite ve Dans: Wheelchair Dancing Project” olarak beirlenen üç tema ile anlamlandırılmakta, yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir. Gündelik hayatta engelli bireyler, sahip oldukları potansiyelin dışarıdan müdahale sonucunda açığa çıkmasıyla kendilerini dans aracılığıyla aşmaktadırlar.

Bu durum toplumun dönüştürülebilmesi için engelli bireylerin kendilerini dönüştürmeleri ya da yeniden üretmelerini gerektirmektedir. Bu nedenle ‘dans’ kendilerini dönüştürme ve yeniden üretmede önemli bir katalizör rol oynamaktadır. Engelli bireyler gündelik hayatlarında bir strateji olarak dansı deneyimlemektedirler. Böylece toplumda birey olarak engelliliğin yeniden inşası dans aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve birey olarak gündelik hayatta toplumsal varlığını devam ettirebilmektedir.

Wheelchair Dance Project/Tekerlekli Sandalye Dans Projesi, engelli bireylein dans aracılığıyla sosyalleşmesinin en somut örneğini teşkil etmektedir. Bu çalışmada en çok ön plana çıkan esas husus, projenin “engelli birey” ve “çocuklar” arasında bir köprü kurarak hem şimdiki zamana hem de gelecek zamana dokunarak hem kendine özgü hem de bir o kadar hassas şekilde meselenin derinlerine inebilmesi ve farkındalık oluşturmak adına “armoni” kullanarak toplumu bilinçlendirmenin farklı stratejilerle gerçekten mümkün olabileceği umudunu yeşertebilmesinde yatmaktadır. Gerek saha araştırması gerekse bu proje ile ilgili dokümanlarda engelliler için yapılan bu projenin sosyolojik bağlamda topluma hiç azımsanmayacak değerde katkısının olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Albright, A. C. (2001). Strategic Abilities: Negotiating The Disabled Body in Dance. (Ed. A. Dills and A. A. Cooper). *Moving History/Dancing Cultures: A Dance History Reader* In (p.56-66). Middletown: Wesleyan University Press.
- Aydoğan, D. (2013). Gündelik Yaşam Pratiklerinde Anlamı İnşa Eden Toplumsal Dinamikler. *Sosyoloji Dergisi*, 28, 1-18.
- Başdaner, O. (2018). Georg Simmel: Gündelik Hayatın Ayrıntıları. (Ed. A. Esgin ve G. Çeğin). *Gündelik Hayat Sosyolojisi İçinde* (s.69-102). Ankara: Phoenix.
- Benjamin, A. (2002) *Making an Entrance: Theory and Practice for Disabled and Non-Disabled Dancers*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Cantek, L. (2005). Gündelik Yaşam ve Basın (1945-1950) Basında Gündelik Yaşama Yansıyan Tartışmalar, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Doç. Dr. Murat Güvenir), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Certeau, E. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Curtis, B. (1988). Exposed to Gravity. (Ed. A. Cooper Albright and D. Gere). *Taken by Surprise: A Dance Improvisation Reader* In (p. 13-21). Middletown: Wesleyan University.
- Çeğin, G. (2018). Gündelik Hayatın Kavranışı İçin Pierre Bourdieu’nun Kavramsal Repetuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları. (Ed. Esgin, A. ve Çeğin, G.). *Gündelik Hayat Sosyolojisi İçinde* (s. 405-430). Ankara: Phoenix.
- Çerezcioğlu, A. (2013). Popüler Müzik ve Gündelik Yaşam Deneyimi. *Folklor/Edebiyat*, 19(75), 159-172.
- Communitydance (2009). Re-Constructing The Image of the Disabled Performer. <https://www.communitydance.org.uk/DB/animated-library/re-constructing-the-image-of-the-disabled-performer?ed=14051> adresinden 20.09.2020 tarihinde erişildi.
- CNN Türk (2018). Tazelenme Üniversitesi ve Wheelchair Dance Project’in Hikâyesi, Fark Yaratanlar. <https://www.cnntrk.com/tv-cnn-turk/arsiv/fark-yaratanlar/tazelenme-universitesi-ve-wheelchair-dance-projectin-hikayesi> adresinden 24.09.2020 tarihinde erişildi.

- Dursun, O (2018). Toplum Pierre Bourdieu ile Düşünmek, *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 68-123.
- Elias, N. (2008). *Zaman Üzerine*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya Giriş*, (Çeviren: A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güven, F. (2008). Kadınlığın İnşa Otoriteleri. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 400-414.
- Hürriyet. (2018). “Fark Yaratanlar” <http://www.hurriyet.com.tr/wheelchair-dance-project-40700324> adresinden 10.08.2020 tarihinde erişildi.
- Koppers, P. (2003). *Disability and Contemporary Performance*. New York: Routledge.
- Lefebvre, H. (2010). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. ve Regulier, K. (2005). “Gündelik Hayat ve Ritimleri” <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3326/gundelik-hayat-ve-ritimleri#.XLM4tTAzbIV> adresinden 01.09.2020 tarihinde erişildi.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, (4. Baskı). (Çev. A. Gümüş ve M. S. Durgun). Ankara: BilgeSu.
- Mcgrath, E. (2013). “Beyond İntegration: Reformulating Physical Disability in Dance”. <https://uobrep.openrepository.com/bitstream/handle/10547/323750/eimirmcgrath.pdf?sequence=1> adresinden 29.08.2020 tarihinde erişildi.
- Overboe, J. (1999). Difference in Itself: Validating Disabled People’s Lived Experience. *Body and Society*, 5(4), 17–29.
- Panaogiotara, B. (2007). *Dance & Disability: A Research on Inclusive Dance Education & Training in Greece, Netherlands, Sweden & the UK*. <http://www.idancenetwork.eu/wp-content/uploads/2019/03/iDance-Research-2.pdf> adresinden 07.08.2020 tarihinde erişildi.
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, (3. Baskı). (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz). Ankara: Siyasal.
- Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (2015). *Nitel Araştırma*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- wheelchairdanceproject. (2018). Wheelchairdanceproject <http://www.wheelchairdanceproject.com/about.html>. adresinden 01.07.2020 tarihinde erişildi.
- Zitomer, M. and Reid, G. (2011). To Be or Not to Be—Able to Dance: Integrated Dance and Children’s Perceptions of Dance Ability and Disability. *Research in Dance Education*, 12(2), 137-156.

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 107-118, Winter 2020

Evaluation of Hallyu Fanship Among Youngters in Turkey *Türkiye'de Gençler Arasında K-Pop Hayranlığının Değerlendirilmesi*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.823633>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
09.11.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
13.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Asst. Prof. Dr. Hatice Yalçın
KTO Karatay University,
School of Health Sciences,
Department of Child Development
hatice.yalcin@karatay.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-0237-2978>

Kamile Mutlu
Master Student / KTO Karatay
Universty, Institute of Graduate
Education, Department of Child
Development
k1004mutlu@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-4474-7598>

Abstract

The study was conducted to investigate the effects of K-pop (Korean Pop) fanship on young people in Turkey. Turkish youth compare Korean culture and music to their own culture. Domestic relations, gender perception, pressures against women, exist in both Turkish culture and Korean culture. This sense of closeness has also affected the passion for music. In Turkey, where traditional values are of great importance in the community, the revealed fact of high level of fanship for K-Pop music can be considered as an important contribution of the current study to the relevant scientific field. In this study, 287 young people who filled out interview forms with semi-structured questions via electronic channels, participated in the research. Developed by Reysen & Branscombe (2010) "Fanship Scale" was used. During the analysis phase, we firstly examined whether the data set met the basic criteria required for parametric tests. As the family income level increases, the desire to be emotionally connected to K-Pop music, to identify oneself with music and to be friends with those who are also fans increase respectively. It is also observed that the mean ranks of the Fanship Scale of the participants who are 20 years old and younger are found to be higher than the other participants. It was observed that as the ages of the participants increased, their scores on the admiration scale decreased. As a result of one-way analysis of variance (ANOVA) to determine whether the mean scores of the Fanship Scale of the participants differ according to the K-Pop listening time variable, it has been revealed a significant difference; another significant difference has also been found between the mean scores [$F(2-234) = 11,246; p < .05$] of the Fanship Scale. This difference refers to the fact that those who have listened K-Pop 4-10 years or over have a higher levels of fanship than those who have listened to it less than 1 year.

Keywords: Hallyu, Korean Popular Music, Korean Wave, Korean Music in Turkey, Youngters in Turkey

Öz

Araştırma, K-pop hayranlığının Türkiye'deki gençler üzerindeki etkilerini araştırmak için yapılmıştır. Türk gençleri, Kore kültürünü ve müziğini kendi kültürleriyle karşılaştırmaktadır. Genellikle aile içi ilişkiler, cinsiyet algısı, kadına yönelik baskılar gibi konular hem Türk kültüründe hem de Kore kültüründe benzer şekilde bulunmaktadır. Kültürel anlamdaki bu yakınlık duygusu müzik tutkusunu da etkilemektedir. Toplumda geleneksel değerlerin büyük önem taşıdığı Türkiye'de, K-Pop müziğine yüksek düzeyde hayranlığın olduğu ortaya konmuş ve demografik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış sorular içeren görüşme formlarını elektronik kanallardan dolduran 287 genç araştırmaya katılmıştır. Veri toplamak amacıyla Reysen & Branscombe (2010) tarafından geliştirilen "Hayranlık Ölçeği" kullanılmıştır. Analiz aşamasında öncelikle veri setinin parametrik testler için gerekli temel kriterleri karşılıyıp karşılamadığı incelenip analizler yapılmıştır. Ailenin gelir seviyesi arttıkça K-Pop müziğine duygusal olarak bağlanma, kendini müzikle özdeşleştirme ve hayran olanlarla arkadaş olma arzusu artmaktadır. 20 yaş ve altı katılımcıların Hayranlık Ölçeği ortalamalarının diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların yaşları arttıkça hayranlık ölçeğindeki puanları azalmaktadır. Katılımcıların Hayranlık Ölçeği puan ortalamalarının K-Pop dinleme süresi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır; ortalama puanlar arasında başka bir önemli fark bulunmuştur [$F(2-234) = 11,246; p < .05$]. Bu fark, 4-10 yıl ve üzeri K-Pop dinleyenlerin, onu 1 yıldan az dinleyenlere göre daha yüksek seviyede hayranlığa sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: K-Pop Hayranlığı, Kore Popüler Müziği, Kore Dalgası, Türkiye'de Kore Müziği, Türkiye'deki Gençler, Hallyu, Müzik Sosyolojisi

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Yalçın, H. and Mutlu, K. (2020). Evaluation of Hallyu Fanship Among Youngters In Turkey. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 107-118.

1. INTRODUCTION

Towards the end of 1990, South Korea boomed the movement called as "Korean Wave" (Hallyu), which included domains such as TV series, movies, music, digital games and animation (Hubinette, 2012: 504). The genre, where the Korean Wave is the most known and most influential, is a type of music called K-Pop. K-Pop, where music types such as dance, ballad, electronic, R&B, and hip-hop are used in sole or blended ways with each other in Korean words, are considered as a subculture where visuality emerges at the forefront (Khan, 2020).

Hallyu consists of two phases. The first stage is series and movies. While the first Korean Wave was limited to East Asian countries, the second wave reached wider audiences. The second wave consisted of music, digital games and animations (Lie, 2012: 341; Orregocarmona and Lee, 2017). Thanks to social media services (Facebook, Instagram, Twitter etc.), forums and blogs, South Korea has grown the fan-based popular culture products in the world over time. For foreign Korean pop (K-Pop) fans, K-Pop, including fandoms (fan groups), creates an environment to adapt to new friends and peers (Min, Dal Yong and Hall, 2018) There are some studies on this subject. According to Reysen and Branscombe (2010), similarities and differences between a specific type of fans and other types of fans in terms of identification with the fan interest are called "fanship", whereas "fandom" refers to a typical identification with other fans. That is, one can term the individual's sense of connection to a sports team as "fanship," and the individual's connection to other fans of the team "fandom." Stated differently, fanship is identification with the object itself, while fandom is identification with others who share a connection with the object.

Nowadays, when it comes to "Hallyu", Korean movies, series and music seem to be rising to the forefront (Arvidsson, 2015: 501; Nissim and Lyan, 2013: 72). One of the most important reasons for Hallyu to grow more and more is the support given by the Korean Government to Korean fans. Korean authorities have developed various policies to revive and spread the traditional image of Korea by means of the Korean Wave (Kim, 2011: 166). After the regulations made by the Korean government to realize the importance of popular culture and make it more widespread, Korea deflected its direction to the entertainment sector and started to work hard for higher-quality productions (Lyan and Alon, 2015: 9).

South Korean popular culture took an international leap forward in the early 90s. It spread primarily in Asia, then in America, Latin America, the Middle East and parts of Europe. Because Hallyu is composed of traditional values, it is easily adopted by Asian audiences. Hallyu; It was comforting and cheerful for Americans. For Europeans; it was simple and romantic. On the other hand, according to Middle Easterners, Hallyu was attractive because it was not sexual. Muslim countries generally refer to Hallyu as 'safe' evaluated.

Turkey is one of the countries where one can find a great number of fans for the Korean Wave (Balta, 2019). Hallyu increased its popularity in Turkey, because it has provided an opportunity to meet new people, to learn new hobbies, and to get along with people who have similar tastes from different cultures around the world. (Balta, 2019; Firat, 2017: 69). As South Korea achieved the blending of Hallyu contents, Turkish fans have identified themselves with them and felt close to such contents. Thus, it has become an easy form for Turks to accept and adopt the Korean Wave (Firat, 2017: 71). Turkish youth shifted their attention to the East during and after the popularization of Hallyu (Umit, 2018: 321). According to the research published by the Korea Foundation in 2019, Hallyu wave swept through European continent for many years from 2014 to 2019. The European continent was ranked as the region with the highest number of fan clubs in the world. In addition, Turkey is ranked in the 5th place having one of the most prevalent fan clubs in the European continent. In the light of these fan clubs, Jang Keun Suk fan page comes with +225.000 fan clubs, followed by the fan clubs of Exo, BigBang, SongJong Ki, SHINee and Korean training pages (Korea Foundation, 2019). Considering this data, one can also claim that Turkey has the highest number of Hallyu fans ranked in the first 5 countries in Europe. Based on these high number of fans included, we may conclude that Hallyu wave has been adapted accomplishedly and adopted by people in Turkey, which seemed to have been achieved through this wave of love. Another conclusion that can be drawn from this data is that Hallyu fans have drawn attention not only with of Hallyu (music, series, etc.) but also partially with their wide-ranging interests.

Hallyu to be effective in Turkey, it explained by historical ties and good relations established between the two countries. Turkey, during the Korean War in 1950, has sent troops to the peninsula. Many Turkish youth have been martyred. Relations between the two countries are sound and set on a positive basis. Friendship relations based on the Korean War have been adopted by both peoples. South

Korea, although there are 8 thousand kilometers away from Turkey, the Turkish people are among the country's most sympathy. So much so that South Koreans define Turks as "blood brothers" (Firat, 2017: 72). At the same time, there are close cultural values between the two countries. These values cause the two countries to have strong relations. The attention of the Turkish youth has shifted from the West to the East, thanks to the South Korean series, movies and music. The Turkish audience has established similarities between him and Korean culture. Thus, in Turkey, the Korean Wave was accepted easily (Umit, 2018: 322).

Turkish youth compare Korean culture and music to their own culture. This sense of closeness has also affected the passion for music. Japanese or Chinese music is not close to the mental perception of the Turks. However, Korean music affects Turkish youth more (Akin and Akin, 2017: 112; Firat, 2017: 72).

In Turkey, Korean Wave appeared with *Haesin* (2004), the first Korean drama was broadcasted on a Turkish national TV channel TRT (Turkey Radio and Television Corporation) in 2006 (Kaptan and Tutucu, 2019). Nevertheless, *DaeJang-Geum* (2003), which was broadcasted on TRT in January 2008 also became quite popular. A great number of Turkish youngsters enjoy watching Hallyu series, listening to its music and prefer seeing the movies (Cakmak, 2016: 156). The fact that Korean Hallyu is so effective and prevalent in Turkey can be explained by the historical bond and good relations which were previously established between the two countries (Firat, 2017). Turkey's cordially sending troops to the Korean War in 1950 and having had lots of martyrs led to positive developments in the relationship between the two countries. Thus, the positive attitude of relations was reinforced during and after the match between Turkish National Team and South Korea football team in Daegu in the 2002 World Cup. At the same time, close cultural values can be regarded as the factors that have brought about these two countries to have strong relations (Khan, 2020). Within the framework of the grant program for the Korean wave, Korean embassy in Turkey triggered to enhance the activities of Korean fans; both Korean Embassy and Korean Cultural Center organized a variety of events, supported by awards. The branches of the King Sejong Institutes were opened in Ankara in 2010 and in Istanbul in 2011 including the one in Ankara University. The interaction of the fans has enhanced and the King Sejong Institute has also had the opportunity to appeal to a wide variety of groups (Korean Cultural Center, 2020).

Some on-line websites in Turkish were created such as Korea-Fans.com and koreanturk.com, with high click rates by fans in Turkey. At the Korea-Fans website, one can find some South Korea-based information through series, music, cinema, politics, art, tradition, cuisine, etc. In addition, some other information is also shared about K-Pop as well as about Korea's history, events, music, video, emoji, and poetry by fans (Balta, 2019: 27; Khan, 2020).

Many articles and theses have been published on how K-pop has spread around the world and on how Korean culture has got around from music to food and from television programs to beauty products (Cho, 2011: 387; Han, 2017: 2256; Hogarth, 2013; Jin and Yoon, 2016: 1278; Schulze, 2013: 371). When these studies are examined, we may observe that most of them are made up of review studies. Then, one can see research papers and research theses. While the researchers have worked on their articles and theses via using qualitative methods, they have also set up their samples on small groups by providing with studying in-depth interviews. Another finding encountered in the literature review is that they have mostly concentrated on the effects of Korean culture and popular series as well as the evaluation of such effects (Han, 2017 2256; Schulze, 2013: 372). Furthermore, studies on the growth of the Korean Wave around the world mostly focused on Asia, Latin America, Canada, South America and Western Europe. However, a small number of studies have centered upon Middle Eastern and Arab countries such as Tunisia and Jordan (Kim and Jin, 2016: 5516; Nissim and Lyan, 2013: 69).

Many Turkish youngsters prefer to watch Korean TV series, listen to Korean music and watch Korean movies (Firat, 2017). There are a large number of followers of the K-pop music on the websites published by Turkish fans in Turkey. These websites generally provide with activities such as creating information repository for K-Pop music world, sharing fandom information and socializing with each other. On the other hand, it is possible to talk about the current activities initiated and carried out by the fans through social media channels where the relations among the fans seem to have been observed more closely (Kaptan and Tutucu, 2019: 221; Khan, 2020).

A great number of K-Pop fanship created by the university students in Turkey has been a major factor in determining the aim of this study. As a result of the literature review, the lack of data has been observed in this field. We have also deduced that there is no research that has measured the devotion or fanship of university students on K-Pop. Research on admiration has not been actively conducted, and

some theses have been studied on the phenomenon of admiration. This is a research study with a focus on fans compared to other areas. The value of such studies is not recognized as a subject of research (Dumont and Provost, 1999).

Other studies does not seem to have represented the universe involved. For these reasons, the purpose of this research is to identify the fanship situation of university students for K-Pop and to present suggestions by revealing similar results. We hope that our study will have a guiding perspective for the prospective scientific studies regarding the impact of Korean fanship on young people in Turkey, particularly for researchers adopting the ethnographic orientation method. This study is also of importance in terms of focusing on Korean music and other Hallyu products that come up with such fanship as well as the aspects that have not been studied before about the youth fanship specifically.

The questions that will guide our research and relevant answers sought are as follows:

- What is the level of K-Pop fanship on young people in Turkey?
- Does the fanship K-Pop differ according to the level of education, income status, living in the city or rural area and the duration of K-Pop listening backgrounds?
- What is the desirability of young people with K-Pop fanship to get along well with each other and identification levels with K-Pop music?

2.METHOD

The study was conducted to investigate the effects of K-pop fanship on young people in Turkey. The research has been designed as a relational screening model to determine the relationship between fanship levels of young people and their demographic characteristics. During the data collection phase of the research, the interview forms with semi-structured questions were applied to the participants. A broader sample of participants was reached through social media and forums regarding the effects and results of Hallyu on young people; and the findings of young people from different regions were assessed respectively. By participating in the same fandom culture, the questions for the participants, whose tastes, habits and excitements are the same, enabled to reach more and more diverse findings than in-depth interviews. While online learning environments cater for grounds for innovative educational chances today, they also provide with a wider audience to the research procedure with different options offered (Tekin Poyraz and Ozkul, 2019: 9).

2.1. Study group

The population of the study comprises of the young people who are involved in the global Hallyu fanship in Turkey. 287 young people, who filled out interview forms with semi-structured questions via electronic channels, participated in the research. Snowball technique was used in detecting the participants; thus an electronic form link was sent to the young people who listened to Korean music or who were fans of Korean culture, and they answered questions; the form link was also delivered via Whatsapp and sent to various Korean fan pages on Instagram, which all enabled reaching a large target study group as quickly as possible.

2.2. Data collection tools

In the questions prepared for the participants, we tried to find out data regarding the variation states according to their educational levels of the K-Pop fanship, income status, living in the city or rural area and the duration of the K-Pop listening by that time. During the creation stage of the questions, resources were searched in the library, in the professional internet databases within the fields of media, communication, and music culture by using the method of documentation for the relevant conceptual backgrounds. Internet databases in Turkish, English and Korean were used to access the international Hallyu literature. In order to determine the appropriate questions for the aims of the research and to detect the fanship examples of K-pop in Turkey, we also looked through the accounts of social media websites and news of various newspapers.

Fanship Scale: Developed by Reysen and Branscombe (2010), the scale was adapted to Turkish with its validity and reliability tests by Akin et al. (2015). The research was carried out with 293 university students. The one-dimensional scale consists of 11 items. The scale was designed as a 9-point Likert-type rating (1-Strongly disagree, 9-Strongly agree). In the scale, the item 4 was reverse coded. Rising scores indicate that the fanship level of individuals has increased. The lowest score from the scale is 11, the highest score is 99. As a result of the analysis, the corrected item based total correlation

coefficients of the scale were listed between .37 and .73. Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient of the scale was calculated as .84.

We have investigated the perceptions of the participants such as the situation of identifying themselves with K-Pop with the Fanship Scale, feeling themselves bad when they cannot listen to K-Pop, their desire to be friends with those who are also fans, their emotional connection to K-Pop fan groups and their spending habits on K-Pop music.

2.3. Assessment of the data

The data obtained at the end of this research were transferred to the SPSS program and analyzes were made using summary tables. During the analysis phase, we firstly examined whether the data set met the basic criteria required for parametric tests. As the assumption of normality was a prerequisite for the use of tests, Kurtosis and Skewness values were analyzed to check the availability of extreme values. Kolmogorov-Smirnov normality test was performed, and we found out that the data set was normally distributed. The frequency and percentages of the categories obtained were created respectively. The data obtained from the study were assessed via t-tests, variance analysis and correlation coefficients with significance test analysis.

3. RESULTS

The data regarding the demographic characteristics of the study group are given in Table 1.

Table 1. Demographic characteristics of the study group (N = 287)

Variables	Groups	n	%
Age	20 years and under	116	40,4
	21-22	108	37,6
	23 and over	63	21,9
Educational status	Associate degree	38	13,2
	Graduate degree	233	81,1
	Postgraduate degree	16	5,5
Income status	Low	32	11,1
	Average	235	81,9
	High	20	7
Duration of K-pop Listening	0-1years	37	12,9
	2-3 years	112	39
	4-10 years	125	43,6
	10 years and over	13	4,5

When Table 1 is examined, one can see that 40.4% of the participants in the study group are under 20 years old. 81.1% of them study at the undergraduate levels. 81.9% of them regard their income states at average levels. Participants who think they are at a high-income level are at the lowest level with 7%. 43.6% of them have pointed out that they have listened to K-Pop music for 4-10 years. The number of people listening to Korean music for more than 10 years is at least 4.5%.

In the selection of the analysis to be used in testing the research questions, we have examined the suitability of the data in terms of the normal distribution and the relationship of the groups with each other. The most widely used distribution in statistical studies is the symmetrical normal distribution. Whether the dataset shows normal distribution has been identified with kurtosis and skewness measures. In case of complete symmetry, the skewness and kurtosis coefficient are assumed to be zero (Kalaycı, 2008). Regarding the data on the level of K-Pop admiration in young people, Kolmogorov-Smirnov and Shapiro Wilk tests have been examined and the relevant test results are shown in Table 2.

Table 2. Test for normality

Fanship level	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
	,380	287	,000	,690	287	,000

a. Lilliefors Significance Correction

According to the test results of normality, Skewness and Kurtosis values have shown a normal distribution since the values have been found at 0 or close to 0. We have revealed that the data is

distributed close to normal since it is more than the significance level of 0.05. Thus, we have assumed that a study group representing the universe has been included in the scope of the study.

Within the scope of the study, whether there is a relationship between the characteristics of K-Pop music fanship and some demographic features has been examined via the Pearson Correlation test. The results are presented in Table 3.

Table 3. Pearson correlation results showing the relationship between K-Pop music fanship and some other demographic characteristics

		Age	Family income status	Residential area	K-Pop listening duration	I am emotionally connected to this music	I identify with the music I admire.	I want to be friends with those who are also fans.
Age	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1	,113 ,056	-,112 ,057	-,034 ,057	-,005 ,926	-,032 ,595	-,095 ,108
Family income status	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,113 ,056	1	-,153** ,009	,045 ,45	-,123* ,512	-,190** ,001	-,157** ,008
Residential area	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,112 ,057	-,153** ,009	1	-,052 ,384	-,039 ,512	,024 ,685	-,011 ,853
K-Pop listening duration	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,034 ,570	,045 ,450	-,052 ,384	1	,022 ,712	-,035 ,554	,031 ,599
I am emotionally connected to this music	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,005 ,926	-,123* ,038	-,039 ,512	,022 ,712	1	,510** ,000	,427** ,000
I identify with the music I admire.	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,032 ,595	-,190** ,001	,024 ,685	-,035 ,554	,510** ,000	1	,562** ,000
I want to be friends with those who are also fans.	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,095 ,108	-,157** ,008	-,011 ,853	,031 ,599	,427** ,000	,562** ,000	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

When Table 3 is examined, one can see that there is a relationship between the values whose significant values are at 0,01 and less than 0,05. In this case, as the family income level increases, the desire to be emotionally connected to K-Pop music, to identify oneself with music and to be friends with those who are also fans increase respectively. Similarly, as the number of those who are fans of K-Pop music increase, the number of those identified with music and the desire to be friends with those who are also fans appear to have increased correlatively. The proportion of those who admire K-Pop music and those who are connected to music emotionally also rise in parallel with each other. Thus, a significant correlation has been found between each of these values ($p < 0.05$).

When the other questions of the questionnaire are investigated, it has been revealed that there is no significant relationship between with any of the items. In these questions, they have been asked to grade whether they schedule their plans to accommodate to their interests, whether they spend considerable amount of money on such issues, whether they know about their connection levels, whether they want to devote all their time, and if the music band they are fans of is an important part of themselves personally.

Mann Whitney U test has been performed in order to determine whether there is a difference between the Fanship Scale mean ranks according to the age of the young people participating in the research.

Table 4. Distribution of Fanship Scale Means by the ages of Participants

		n	Mean ranks	U	p
Fanship Scale	20 years and under	116	101,02	1103,2	0,001*
	21-22	108	82,6		
	23 and over	63	48,7		

When Table 4 is examined, one can see that there is a statistically significant difference in the mean ranking points of the Fanship Scale applied to the participants by their ages ($p < 0.05$). It is also observed that the mean ranks of the Fanship Scale of the participants who are 20 years old and younger are found to be higher than the other participants. It was observed that as the ages of the participants increased, their scores on the admiration scale decreased. In the score ranking of the Admiration Scale, the minimum score was obtained from participants over 23 years old.

One-way analysis of variance has been performed to detect whether the participants show a significant difference with the Fanship Scale and the K-Pop listening duration variable, and the results are presented in Table 5.

Table 5. One-Way Variance Analysis (ANOVA) Results According to the Fanship Scale and K-Pop Listening Duration Variable

f, X and ss values	ANOVA Results								
	N	X	ss	SV	SS	Sd	MS	F	p
Group				Between	7,12	2	3,56		
0-1 year	37	1,48	,42	Groups					
2-3 years	112	1,64	,64	Within	74,11	285	,32	11,246	,000
4-10 years and over	138	2,04	,62	Total	81,23	287			

As shown in Table 5, as a result of one-way analysis of variance (ANOVA) to determine whether the mean scores of the Fanship Scale of the participants differ according to the K-Pop listening time variable, it has been revealed a significant difference; another significant difference has also been found between the mean scores [$F_{(2,234)} = 11,246$; $p < ,05$] of the Fanship Scale. This difference refers to the fact that those who have listened K-Pop 4-10 years or over have a higher levels of fanship than those who have listened to it less than 1 year.

4.DISCUSSION

In the study, which has been conducted to evaluate the effects of K-Pop fanship on young people in Turkey, 40.4% of the participants have been found to be under the age of 20. The data obtained show that the majority of Korean music fans in Turkey are younger than 20 years of age. Min et al (2018) also found similar results in Latin America and the United States. Yang (2012) states that the series referring to fanship, containing Korean music and romantic comedy are very common among girls in adolescence and women in their 30s in China, Japan and Taiwan.

In Turkey, 64% of the population are social media users; the internet users on average spend 7.5 hours on the Internet every day, and the prevalent use of social media by young people under the age of 20 in Turkey is ranked as 76.7% (Gorgun Baran et al, 2020). In Turkey, 72% of young people listen to music through the internet services. Especially through social networks and websites, youngsters follow up the Korean-made series and K-pop music frequently and this trend shows increasing prevalence in Turkey (Firat, 2017: 68). One can consider that the high-level use of the Internet and social media seems

to have had K-pop video fanship enhanced due to the ease of access to such videos. According to Kim and Jin (2016) thanks to the internet interaction, fans not only listen to music but also upload and share photos and videos of their favorite artists. In this way, interaction increases, and more people are reached. Accordingly, moving the second Hallyu wave to online environments has also made it easier for K-Pop to reach more fans and spread over the world.

The data obtained in the study of ours manifest that the majority of the fans of Korean popular music and culture (81.1%) are undergraduate students with four years of education. When the level of education compared with the age group, the results reveal that all of the fans are young people going to university, and that Korean fanship of theirs has continued since their middle and high school years. Similarly, in Khan's (2020) thesis study comparing Turkish and Korean TV series, the fans of Korea were found to be mostly students, housewives and accountants as well as the fans of Korean music from different backgrounds, such as teachers, engineers, waiters, cooks, music teachers, lawyers, tailors and nurses.

43.6% of the participants in our study stated that they had previously listened to K-Pop music, which ranged from 4 to 10 years. Ma (2019) found the average K-Pop fanship duration of the fans as 8.4 years. In our study, it was revealed that as the family income level increased, the desire to be emotionally connected to K-Pop music, to identify oneself with music and to be friends with those who are also fans also increased respectively. From the perspective of the Turkish fans, we may claim that Turkish viewers tend to have the infrastructure to make more than one choice. In their thesis study comparing Turkish and Korean television series, Khan (2020) found that 75% of the participants preferred to watch romantic Korean TV series in a widespread manner.

In the questionnaire presented in our study, the participants were asked the names of the three favorite Korean music singers or bands that they followed or listened to before. A comprehensive list of Korean music emerges from the answers given. This situation shows how commonly Korean music is followed by Turkish audience groups. When looking at the music lists, it was understood that most male groups were followed. Some other factors also play a significant role in transforming the scene of K-pop stars into augmented entertainment such as the clothes of the singers and dancers, choreography of the dances, planning the use of the scene with the dancers and cameramen, preparation of the visual effects, lighting and screen contents to be applied during the concert, participation of the audience with the searchlights etc (Binark, 2018: 44). An Internet-based survey was conducted by Korea Communications Commission about the Korean Wave in Turkey, Saudi Arabia, Jordan and the United Arab Emirates and in some Middle Eastern countries. In the study it was stated that Turks had been more active than other countries in the comment sections of the videos (Khan, 2020).

In our study when asked about the K-Pop celebrities they were fans of, the participants expressed that they mostly followed the Korean pop stars and bands such as BTS, EXO, Blackpink and Ailee. The number of fans of K-Pop stars mentioned above is rather high especially in the blog sites created by Korean fans. Internet forums are also an open platform for fans to share their views, experiences and tastes which reflect their relevant behavior and attitudes. There are different blogs for the fans of Korea K-drama and K-pop created in Turkey as well. In these blogs, fans share their excitement and opinions about Korean main characters and their idols. In Turkey, there are many blogs reserved for the Korean television series, movies and K-pop. (Gorgun Baran, 2020: 11; Kaptan and Tutucu, 2019). In addition to these blogs, Korean fan magazines sold are also available in Turkey. "K-POP" and "KoreKolik" are the examples of such magazines. KoreKolik magazine ended its publication procedure in March-April 2012 due to various difficulties. KoreKolik magazine used to share information about Korean culture, series and music. K-POP magazine started to be published in 2018. It is still one of the widest form of magazines reaching all parts of Turkey. The magazine has shares about Korean music. When we look at the contents of the magazine, it has been seen that, over the years, fans have been directed their attention to Korean culture, from their series to Korean music. When the number of magazines is analyzed, one can see that the music bands with the most publication are "BTS", "EXO", "Blackpink" and "GOT7" (Min vd, 2018: 8). In our study, it was revealed that the mostly admired bands and the ones that found the most places in the magazines were the same as the study mentioned above. When looking at the characteristics of the most broadcast groups, it was noted that all the groups achieved intense successes and that there were many fans around the world. It was observed that the group members not only performed singing but also acted in the series, hosted entertainment programs, and volunteer help.

According to the findings obtained within our study, it has been determined that the more people who admire K-Pop music increase, the number of people identified with music and the desire to be friendly with those who are also fans increase correspondingly. The proportion of those who admire K-Pop music and those who are emotionally connected to music also increase in parallel with each other. The result of our research is line with the result of Lee (2015). In the Lee's study, it was revealed that the participants spent a great deal of money for the products of the bands they were fans of. It was also pointed out that meeting the people of the same interests made the participants happy; and they seemed to be satisfied with this situation. In addition, it was stated that young people who were emotionally connected to K-pop bands felt better by getting support from fan friends and from the groups they were involved in when they were emotionally worn out.

When the reasons for the growing fanship of K-pop music in Turkey investigated, the fact that Turks see themselves bound with Korea culturally and that they identify with the culture appear to be the most fundamental cause of such fanship. In addition to family-friendly values such as the respect for the elderly in the Korean TV series, being kind to each other, and being hospitable to foreigners, the common characteristics similar to the Islamic culture also appeared to have increased the Korean fanship and thus the K-Pop fanship (Kaptan and Tutucu, 2019). In the satellite network, Turkish national channels such as TRT1, Ege Tv, FoxTv, Meltem Tv, Olay Tv, Mesaj Tv and Kadirga Tv broadcast Korean series and K-Pop music clips. Similarly, these channels broadcast the Turkish adaptations of the Korean series as well (Kaptan and Tutucu, 2019; Khan, 2020). Some of the Korean TV series watched by young people were adapted as Turkish TV series. For example, the series "Can Love Become Money (2012)" is a Korean drama in Turkey adapted as "Safe Love (2015)"; "Roof top Prince (2012)" series were adapted as "Ottoman slap (2013)"; the series called as "She was pretty (2015)" became "Loves me loves me not (2016)" in Turkey (Khan, 2020). The reason for the adoption of Korean popular cultural music by Middle Eastern fans is the cultural similarities (cultural affinity), socio-cultural environment, lack of media content in the Middle East, the development of information and communication technology, as well as the support of the Korean Government in the pop culture (Binark, 2018: 44; Nissim and Lyan , 2013: 73).

As a result of the survey, conducted with 12,000 K-pop fans in 78 countries through KBS World YouTube, K-Pop's biggest attraction was found to be the fact that singing could be performed easily. (KBS special, June 24, 2011). Thus, it can be claimed that such a situation can be a facilitating factor for K-Pop to reach more audiences. In other words, K-Pop has provided a universal introduction to attain a transnational diversity with a fusion of Western music and an easy form of melody that matches the Eastern sense (Seo, 2013).

Madrigal (1995) argues that sports fans tend to be extremely determined and regard the group they support as part of their augmented identities. Other empirical studies also agree on the close link between fandom and self-identity creation (Lee and Jung, 2018: 39). In our study, as the number of people who feel fandom for the K-Pop music increases, the number of those identified with music and the desire to be friends with those who are also fans seem to be increasing; that is, the data obtained can be said to be valid for both K-Pop fans and sports fans.

Although it was not possible to obtain a meaningful result when asked about the time, energy and money spending situations, which were the aspects they admired in the questionnaire, the results of Ma's (2019) study were contrasted in these findings. Ma stated in their study that all K-Pop fans participated in "Fanship events". In their research, fanship events were included as going to a concert, buying the special promotional products of the stars they were fond of, going to the autograph sessions, participating in online activities and etc. Hence, it can be argued that fanship events have an important factor in the daily life of the fans and the money they spend. Considering that Ma has carried out their study on Korean teens in their 20s, it seems normal for fans to spend money, time, and energy on their favorite Korean bands. The reason for the lack of a significant difference in our study is considered to be the fact that university students tend to be busy with their school issues. Another reason has been interpreted that the emotional connection of the fans do not need to be going to the materialistic elements or that they cannot afford to spend on such issues due to the costly differences in the dollar-lira exchange rates. So too often conceived as not taking part in physical activity in addition to the inability to contradictory results because of the physical distance of achieving the Korea Mai's work and the artist often came to Turkey. The fact that Turkish fans lack physical activities makes them more connected to the Internet.

We have also revealed that there is a significant relationship between emotional connection and identification with K-Pop music. In 2013, a study conducted by Lee So-Young et al. have found a meaningful intimacy by the fans. But Ma (2019) has not found such a significant difference in their study. When the Korean lyrics were analyzed, it was understood that K-Pop bands had songs that they devoted to their fans, made them feel that they valued them, and in general the lyrics were songs that fans could find something from themselves. According to the thesis study by Cho in 2011, the biggest reason for the participants to love K-Pop is the dances, their unique styles, and music. In the continuation of the research, Cho revealed that the participants love K-Pop even though they do not know Korean and that they spend their time with him by connecting to K-pop and even memorized their dance (Cho, 2011).

5.CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

In the study, conducted to evaluate the effects of K-Pop fanship on young people in Turkey, 40.4% of the participants were found to be under the age of 20. On the other hand, 9% of the participants regarded their income levels at a medium level. Furthermore, 43.6% of them stated that they had listened to K-Pop music for more than 10 years. In our study, it was also revealed that as the family income level increased, the desire to be emotionally connected to K-Pop music, to identify with music and to be fan friends like themselves were found to have increased accordingly. Similarly, as those who admired K-Pop music increased, the number of those identified with music and the desire to make friends with those who were also fans appeared to increase respectively. The proportion of those who admired K-Pop music and those who were connected to music emotionally rose in parallel with each other. However, it turns out that fans' energy, money and time spending habits do not make a significant difference. For future studies, investigating the reasons of this situation depending on variables such as age, education, income level will be useful for understanding the mentality of the fans.

In this study, we have aimed to contribute to relevant background knowledge about the situation of youth fanship of K-Pop in Turkey. Studies on Korean music and culture usually focus on findings related with the prevalence of this music. At the same time, a great number of qualitative studies make it difficult to reach a generalization towards the relevant universe, whereas compilation studies make it challenging to obtain information about the currently active K-Pop fans. In Turkey, where traditional values are of great importance in the community, the revealed fact of high level of fanship for K-Pop music can be considered as an important contribution of the study to the scientific field. These data may be used while conducting research on K-Pop music in the future.

The sample numbers can be raised by including different age groups in the prospective studies as well as carrying out research by covering various provinces. The reasons why fans spend little energy, money and time on K-pop can also be investigated respectively. The results of this study can be compared in other age groups by expanding the scope of the study, which has especially been carried out on university students. International studies have revealed that fans are connected to many aspects of the Hallyu Wave. Investigating the situation in Turkey or in another country may help us understand the youth of Turkish or youth in another society, which may also make the scope of this study more comprehensive. In this study, fanship status of young people towards K-Pop music has been examined with variables such as age, education, income status, residential area and K-Pop music listening duration. Further contribution to the field can be fulfilled by using different variables related to the concepts we have investigated as well as the other variables outside the scope of the study. In addition, a comprehensive study can also be conducted by incorporating dependent and independent variables which may be more useful for the prospective studies.

REFERENCES

- Arvidsson, A. (2015). K-pop: Popular Music, Cultural Amnesia, and Economic Innovation in South Korea. *Consumption Markets & Culture*, 19 (5), 500-502.
- Akin, A. and Akin, U. (2017). Does Self-Compassion Predict Spiritual Experiences of Turkish University Students. *Journal of Religion & Health*, 56, 109-117.
- Balta, S. K. (2019). Transnational Popular Culture Representative and South Korea as South Korea Series a Study on Array Fans in Turkey, (Master Thesis), (Counselor: Associate Dr. Selin Tuzun Atesalp). İstanbul: Marmara University Institute of Social Sciences Radio-Television and Cinema USA.

- Binark, M. (2018). K-Pop Phenomenon Political Economy of BTS and EXO's Unbearable Attractiveness. *The Journal of Varlık*, 42-47.
- Cho, Y. (2011). Desperately Seeking East Asia Amidst the Popularity of South Korean Pop Culture in Asia. *Cultural Studies*, 25 (3), 383-404.
- Cakmak, U. (2016). The Dynamics of South Korean Economic Development (1960-1990), *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 21(1), 151-171.
- Dumont, M. and Provost, M. (1999). Resilience in Adolescents: Protective Role of Social Support, Coping Strategies, Self-Esteem and Social Activities on Experience of Stress and Depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(3), 343-363.
- Firat, D. (2017). Counter Flow in Global Aspect: An alternative Popular Culture Arising from Asia. *Abant Kulturel Arastirmalar Dergisi (AKAR)*, 2(3), 67-74.
- Gorgun Baran, A.; Hazer, O. and Ozturk, S. (2020). "Youth and Digital Age, Hacettepe University Youth Research and Practices Center Report", <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/22283?locale-attribute=en> the date of access was accessed on 08.10.2020.
- Han, B. (2017). K-pop in Latin America: Transcultural Fandom and Digital Mediation. *International Journal of Communication*, 11(1), 2250-2269.
- Hogarth, H. (2013). The Korean Wave: An Asian Reaction to Western-Dominated Globalization. *Perspectives on Global Development and Technology*, 12(2), 135-151.
- Hubinette, T. (2012). The Reception and Consumption of Hallyu in Sweden: Preliminary Findings and Reflections. *Korea Observer*, 43(3), 503-525.
- Jin, Y. and Yoon, K. (2016). The Social Mediascape Of Transnational Korean Pop Culture: Hallyu Media Practice. *New Media & Society*, 18(1), 1277-1292.
- Jung, S. and Shim, D. (2014). Social Distribution: K-pop Fan Practices in Indonesia and the 'Gangnam Style' Phenomenon. *International Journal of Cultural Studies*, 17(5), 485-501.
- Kaptan, Y. and Tutucu, M. (2019). The East Meets the Middle East: Cultural Proximity, Audience Reception and Korean TV Adaptations. (J. Park and A. Lee). *The Rise of K-Dramas: Essays on Korean Television and Its Global Consumption* In (p. 221). North Carolina: McFarland Publishing.
- Khan, M. (2020). The Role and Impact of Television Serials in Transnationalism and Cross-Cultural Communication: a Comparative Analysis of Turkish and Korean Television Serials. (Doctoral Thesis), (Counselor: Prof. Dr. Emine Nilufer Pembecioglu), İstanbul: İstanbul University Institute of Social Sciences Radio, Television and Cinema ABD.
- Kim, M. (2011). The Role of the Government in Cultural Industry, Some Observations from Korea's Experience. *Keio Communication Review*, 33, 163-182.
- Kim, T. Y. and Jin, D. Y. (2016). Cultural Policy in the Korean Wave: an Analysis of Cultural Diplomacy Embedded in Presidential Speeches. *International Journal of Communication*, 10, 5514-5534.
- Korean Cultural Center (2020). Official Announcements, Korean Cultural Center on April 12, 2020: Accessed: 9.03.2020, <http://tr.korean-culture.org/tr/362/board/215/list>
- Korea Foundation (2019). Global Korean Wave Status (Europe). http://ebook.kf.or.kr/contents.jsp?book_id=1885
- Lee, S. Y.; Kim, H. M.; Joo, K. H. and Seo, J. (2013). Fandom as a Prosumer: Study on Information Behavior of Fandom, *Digital Convergence Research*, 11(12), 747-759.
- Lee, J. and Jung, H. (2018). A Study on the Longitudinal Change of Adolescent's Participation in Fandom Activity on School Life Adaptation. *Korean Youth Research*, 29(2), 35-67.
- Lie, J. (2012). What Is K in K-Pop? South Korean Popular Music, The Cultural industry, and National Identity, *Korea Observer*, 43(3), 339-363.
- Lyan, I. and Alon, L. (2015). From Holy Land to 'Hallyu Land': The symbolic Journey Following the Korean Wave in Israel. *Journal of Fandom Studies*, 3(1), 7-21.
- Madrigal, R. (1995). Cognitive and Affective Determinants of Fan Satisfaction with Sporting Event Attendance. *Journal of Leisure Research*, 27(3), 205-227.
- Min, W.; Dal, Y. and Jin, H. B (2018). Transcultural Fandom of the KoreanWave in Latin America: through the Lens of Cultural Intimacy and Affinity Space. *Media, Culture & Society*.
- Nissim, O. and Lyan, I. (2013). Hallyu across The Desert: K-pop Fandom in Israel and Palestine. *Cross-Currents: East Asian History and Culture Review*, 9(1), 68-89.

-
- Orregocarmona, D. and Lee, Y. (2017). *Non-Professional Subtitling*. (D. Orrego-Carmona & Y. Lee, Eds.). Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Reysen, S. and Branscombe, N. (2010). Fandom and Fandom: Comparisons between Sport and Non Sport Fans. *Journal of Sport Behavior*, 33(2), 176-193.
- Tekin Poyraz, G. and Özkul, A. E. (2019). Examining the Google Class as a Learning Environment. *AUAd*, 5(3), 8-27.
- Schulze, M. (2013). Korea, K-Drama and The Culturalization of K-Dramas by International Fans. *Acta Koreana*, 16(2), 367-397.
- Seo, M. S. (2013). "Lessons from K-Pops Global Success; Applying K-Pop Success Strategy to Business", [online] available at <http://www.korea-marketing.com/lessons-from-k-pops-global-success/> the date of access was accessed on 02.09.2020.
- Umit Çizmeçi, E. (2018). Dramas of the Korean Wave in the Contexts of Culture Industry and Cultural Globalization. *Usak Universitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(4), 319-332.
- Yang, J. D. (2012). The Korean Wave (Hallyu) in East Asia: a Comparison of Chinese, Japanese and Taiwanese Audiences Who Watch Korean TV Dramas. *Development and Society*, 41(1), 103-147.
-

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 119-134, Winter 2020

Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğünde Entelektüel Sermayenin Önemi: Kaynak Tabanlı Bir Yaklaşım *The Importance of Intellectual Capital in Sustainable Competitive Advantage: A Source Based Approach*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.756687>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
23.06.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
19.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Öğr. Gör. Dr. Deniz Yıldız
Ordu Üniversitesi, Ünye Meslek
Yüksekokulu, Yönetim ve
Organizasyon Bölümü
denizyildiz1990@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-3090-8872>

Doç. Dr. Kurtuluş Yılmaz Genç
Giresun Üniversitesi, İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölünü

kyilmazgenc@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-5637-2995>

Öz

Günümüzde işletmeler için küreselleşmeyle genişleyen pazar sınırları, hızla değişen teknoloji, müşterilerin isteklerindeki çeşitliliğin geçmiş yıllara göre daha hızlı değişmesi ve ürün çeşitliliğinde artış, rekabet edilebilirliği oldukça zorlaşmıştır. İşletmeler böyle bir rekabet ortamında hayatlarını sürdürebilmek için hem iç çevresinde hem de dış çevresindeki unsurları iyi analiz edip uygun stratejiler geliştirmelidir. Bunun içinde öncelikle sahip olduğu varlık ve yeteneklerinin ne olduğunu bilmeli ve bunları en uygun şekilde yönetebilmelidir. Buda kaynak temelli yaklaşım stratejisini ortaya çıkarmaktadır. İşletmelerin en temel kaynağı ise, insan sermayesidir. Geçmişte büyük bir maliyet kalemi olarak görülen insan sermayesi, günümüzde önemini artırarak, önemli bir rekabet aracı olmuştur.

Bu çalışmada amaç; Ordu İl'indeki işletmelerde insan sermayesi, insan sermayesinin işletmeye övgü olması ve örgütsel performans ölçütü olarak rekabet üstünlüğüne ulaşma düzeyi arasındaki ilişkiler ve yine bu değişkenlerle demografik değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemektir. Araştırmanın evrenini Ordu İl'indeki işletmeler oluşturmaktadır. Bu nedenle değişik sektörlerdeki işletmelerden oluşan 33 işletme araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem verileri IBM SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda, insan sermayesi ile örgütsel performans arasında, istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Başka önemli bulguya göre ise örgüte övgü insan sermayesinin nitelikleri daha üstün hale geldikçe örgütsel performans da yükselmektedir. Diğer bir ifadeyle, örgüte övgü insan sermayesi ile örgütsel performans arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki vardır.

Anahtar Kelimeler: Rekabet Stratejileri, Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü, Kaynak Tabanlı Yaklaşım, Entelektüel Sermaye, İç Kaynaklar

Abstract

Nowadays, the market boundaries expanding with globalization, rapidly changing technology, the diversity of the customers' requests that change faster than the previous years and the increase in the product variety have made competitiveness quite difficult. To survive in this environment, businesses should analyze the elements both inside and outside their business environment and develop appropriate strategies. For this, first, they need to know what their assets and abilities are and need to be able to manage them in the most appropriate way. This leads to a resource-based approach strategy. The most basic source of business is human capital. Human capital, seen as a big cost item in the past, has become an important competition tool by increasing its importance today.

The aim of this study is to determine the relationship between human capital in businesses in Ordu province, business-specific human capital and competitive advantage as organizational performance measure and the relationship between these variables and demographic variables. Field study was conducted in businesses in Ordu province. The universe of the research consists of businesses in Ordu Province. For this reason, 33 examples selected among the businesses from various sectors constitute the sample of the study. Sample data were analyzed using IBM SPSS program.

As a result of the study, it was concluded that there is no statistically significant relationship between human capital and organizational performance within the scope of this sample. According to another important finding, as the qualities of the business-specific human capital become superior, organizational performance also increases. In other words, there is a statistically significant and positive relationship between business-specific human capital and organizational performance.

Keywords: Competition Strategies, Sustainable Competitive Advantage, Resource Based Approach, Intellectual Capital, Internal Resources

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Yıldız, D. ve Genç, K. Y. (2020). Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğünde Entelektüel Sermayenin Önemi: Kaynak Tabanlı Bir Yaklaşım. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 119-134.

GİRİŞ

Çevredeki hızlı değişimler, teknolojinin gelişim hızındaki artış ve küreselleşmenin de etkisiyle işletmeler rekabet ederken yeni yaklaşımlar yeni araçlar arayışına girmiştir. Çoğu uzman işletmelerin rekabet üstünlüğünü sağlarken önemli olanın dış faktörler olduğunu vurgulasa da, kimi uzmanlar ise içsel faktörlerin daha önemli olduğunu vurgulamıştır. İşletme öncelikle sahip olduğu varlık ve yeteneklerin farkına varmalı ve bunları fırsatlarda en uygun şekilde kullanabilmelidir. İşletmelerin en temel varlığı; tüm maddi olmayan değerlerini kapsayan entelektüel sermayedir. Entelektüel sermaye işletmenin sahip olduğu paha biçilmez olan, know-how, örgüt kültürü, çalışanlarının deneyimleri, patent, telif hakları gibi değerleridir.

İşletmelerin sahip olduğu diğer temel varlık unsuru ise işletmenin temel yeteneğine dayanan kaynak temelli yaklaşımıdır. Kaynak tabanlı yaklaşıma göre işletmelerin sahip olduğu yetenekler diğer işletme yeteneklerinden farklı özelliklerde olmalıdır. Sahip olunan temel yetenek özellikleri; değerli, nadir, taklit edilemez ve ikame edilemez olmalıdır. Kaynak tabanlı yaklaşım, kuramsal olarak aynı endüstride faaliyet gösteren işletmelerinde farklı kaynaklara sahip olmaları ile birlikte heterojen oldukları görüşünden yola çıkılarak öncelikle içsel analizin önemini vurgulayarak dışsal analizle bir bütünlük sağlaması gerektiği görüşüne dayanmaktadır.

Çalışmanın amacı; işletmelerin sürdürülebilir rekabet üstünlüğünde, entelektüel sermaye ve kaynak tabanlı yaklaşımın ilişkisini ortaya koymaktır. Aynı zamandan, entelektüel sermayenin ve kaynak tabanlı yaklaşımın temel unsurlarında olan insan sermayesi, insan sermayesinin işletmeye özgü olması ve örgütsel performans ölçütlerinin, rekabet üstünlüğüne ulaşma düzeyi arasındaki ilişkiyi incelenmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR REKABET ÜSTÜNLÜĞÜ

İnsanoğlu kaynakları var olduğu ilk andan beri düşünmeden tüketmiştir ancak çevredeki doğal kaynakların tükenmeye başlaması ile kaynakların sürdürülebilirliği kavramı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı çok yeni bir kavram olmamakla birlikte, toplumların yaşam değerlerini düşürmeden kaynakların gelecek dönemlerde de varlığını ekosistemde devam ettirmesini sağlarken, kaynakların gerek ekonomik gerekse toplumsal açıdan verimli kullanımını ile gerçekleşmektedir. Sürdürülebilirliğin sağlanmasında amaç, kaynakların sınırlı olmasından dolayı ekonomik açıdan kaynak kullanımına duyarlılığı arttırmaktır (Yavuz, 2010:65).

Sürdürülebilirlik terimi günümüzde yalnızca işletmelerin hayatlarını sürdürmesi açısından değil aynı zamanda işletmelerin çevreye ve kaynaklara verdiği değer açısından da önemlidir. İşletmelerin temel amacı ihtiyaç duyulan mal ve hizmeti üretip kar elde ederken, diğer sosyal temel amaçları ise çevre ve kaynakları da korumaları gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle günümüzde işletmeler yalnızca ekonomik amaçlar değil bunun yanı sıra sosyal ve çevresel konular hakkında da amaçlar edinmelidirler. Sürdürülebilirliğin temel bir değer yaratma kaynağı olarak ve sürdürülebilir iş stratejilerinin uygulanmasında daha fazla yetkinlik göstermesi beklenen gelecekteki iş liderlerinin hazırlanmasında rol oynadığı unutulmamalıdır (<http://www.unprme.org/resourcedocs/wecnetimpactreport2011.pdf>, ET. 28.04.2019). Aynı zamanda sürdürülebilir kaynaklar ve stratejiler ile işletmeler rekabet üstünlüğünde avantajlar kazanabilir.

Rekabet üstünlüğü; mevcut veya potansiyel rakipler tarafından gerçekleştirilemeyecek, değer yaratan stratejilerin uygulanması ile elde edilen üstünlüklerdir (Bülbül, 2003: 28). Rekabet üstünlüğünü sağlamak, değer yaratan rekabet stratejileri geliştirerek, çeşit durumlara kendilerine en uygun stratejiyi seçerek avantaj sağlamakla mümkündür. İşletmeler rekabet stratejisini, sahip olduğu temel yeteneklerini, belirli pazarda müşteriler için değer yaratarak oluştururlar (Yılmaz, 2004: 34).

Sürdürülebilirlik kavramı strateji alanında, Day (1984) tarafından kullanılmıştır. Stratejik anlamda "sürdürülebilir rekabet üstünlüğü" olarak ise ilk defa Porter (1985) tarafından gündeme alınmıştır (Porter, 1985:11). Porter' a göre sürdürülebilir rekabet üstünlüğü, ortalama üzeri getirinin yanı sıra karlılığın uzun dönem devam etmesi olarak tanımlanırken; Barney(1991)'e göre sürdürülebilir rekabet üstünlüğü mevcut veya olası rakipler tarafından taklit edilemeyen yeteneklere sahip olmak olarak tanımlanır. Literatürde sürdürülebilir rekabet üstünlüğü denildiğinde akla gelen bu isimlerdir. Ancak Porter'ın tanımda uzun süren ortalama üzeri getiri kısmında, sürenin ne kadar olacağından bahsetmemesi meslektaşları tarafından sürdürülebilir rekabet üstünlüğü terimi üzerinde zayıf bir tarafın olduğunun göstergesidir. Barney, sürdürülebilir rekabet üstünlüğü, uzun süren üstünlük olarak kabul edilmektedir. Ancak aynı zamanda başarının göstergesi, yeteneklerin taklit edilememesinde gizlidir fikrini de savunmaktadır (Barney, 1991: 100).

Peteraf (1993) rekabet üstünlüğünü, normalden yüksek kazanç elde etmek olarak tanımlarken, Besanko ve arkadaşları (2000), bir firmanın, aynı piyasadaki ortalama kar oranından daha yüksek kazançla sahip olmasını rekabet üstünlüğü olarak tanımlamıştır (Akt. Hakkak ve Ghodsi, 2015: 300).

İşletmeler faaliyette bulunurken rekabet ettikleri yalnızca rakipleri değildir. Porter, işletmelerin rekabet üstünlüğü sağlaması için bu beş önemli gücü iyi analiz etmeleri gerektiğini savunmaktadır. Bu beş önemli güç; tedarikçinin pazarlık gücü, müşterilerin pazarlık gücü, olası rakiplerin tehdidi, ikame ürünlerin tehdidi ve rakipler arası rekabetin şiddetidir. Ülgen ve Mirze' ye göre, işletmelerin yoğun rekabet ortamında yaşamlarını sürdürmeleri işletmelere değer yaratan stratejiler ile mümkündür. Bunun sonucunda ise sürdürülebilir rekabet üstünü olarak lider işletme olabilirler. Lider işletme olmak günümüz koşullarında oldukça zordur. Bunun sebebi hızla değişen teknoloji, küreselleşmenin etkisi ile dünyanın pazar halini alması ve modern yönetim yaklaşımları olan dış kaynak kullanımı, şebeke organizasyonlar, değişim mühendisliği vb. gelişmeler işletmelerdeki değişimi dinamik kılmaktadır. Bu dinamik döngüde rekabet etmek oldukça zordur. Bu zor ortamda işletmelerin hayatlarını sürdürmeleri ortalama kar üzerinde bir getiri ile mümkündür. Ortalama üzerindeki kar ise, sektördeki rekabet üstünlüğünün getirisi olacaktır (Ülgen ve Mirze, 2013: 252).

Bugün işletmeler rakipsiz lider işletme konumunda bulunsalar dahi yarın başka işletmelerin rekabet gücü tehdidi ile karşı karşıya kalabilirler. İşletmeler günümüzde yalnız yaşamlarını sürdürebilmek için değil aynı zamanda sistem yaklaşımı perspektifi ile çevre ve teknoloji ile uyumlarını da takip etmeleri gerekmektedir. Rekabetin her geçen gün daha da arttığı günümüzde işletmelerin teknoloji ve inovasyona verdiği önemde artmıştır. Bir şirketin liderliği, o şirketin insan sermayesinin yönetiminin niteliksel ve niceliksel değerlendirilmesi, örgüt kültürü, tasarımı gibi unsurları ile sistemsel süreç içerisinde dinamik ve duyarlı bir organizasyon oluşturmak için, benzeri kaynak ve yetenekle gerçekleşecektir (Srivastava, Franklin ve Martinaette, 2013: 50).

Her örgüt kendisini sektöründe ortalama üzeri getiri ile uzun dönem yaşamını ve üstünlüğünü sürdürebilme imkânı ile rekabet üstünü olmayı istemektedir. Bu yüzden işletmeler rekabet gücünün kaynağının ne olması gerektiğini belirlemesi son derece önemlidir. Micheal Porter sanayideki rekabet düzeyini belirleyen dört temel rekabet stratejisini şu şekilde belirlemiştir (Porter, 1985: 11);

- Maliyet liderliği stratejisi
- Farklılaştırma stratejisi
- Odaklanmış strateji
- Birleşik maliyet liderliği ve farklılaştırma stratejileri

Rekabet Stratejileri

Maliyet Liderliği - Farklılaştırma Stratejisi

Porter, işletmelerin pazarda müşterilere değer yaratmak için iki farklı yolunun olduğunu savunmaktadır. Bunlardan ilki, işletmenin mal ve hizmetlerini piyasadaki diğer işletmelere oranla daha düşük maliyetle üretip müşteriye sunması ile gerçekleşir. İşletme böylece rakiplerinden daha hesaplı ürünlerini satarken daha fazla ortalama getiri kar sağlayacaktır. Bu yaklaşım maliyet liderliği stratejisi olarak adlandırılır. İkincisi ise, yine işletmeler mal ve hizmetlerini müşterilere sunarken diğer işletmelerden farklı hizmet sağlayıp müşterilerinde bu farklılığın ekstra ücretini kabul ettiği strateji ise farklılaştırma stratejisidir. Yine işletmeler bu şekilde rakiplerinden daha fazla ortalama üzeri kar elde edeceğini savunmaktadır (Ülgen ve Mirze, 2013: 257). Örneğin; Dell ve HP markaları farklı stratejiler benimsemişlerdir. HP markası sektördeki her türlü teknolojik yeniliği ürünlerine en hızlı şekilde uygular ve sektörde pazarın kaymağını alır. Ürünleri pahalı ama oldukça yeniliğe açıktır. HP'nin benimsemiş olduğu strateji farklılaştırma stratejisidir. Dell markası ise bir süre bekler, yeniliğin sektördeki durumunu izler eğer yeni ürünler piyasada tutulursa ürün fiyatları düştüğü aşamada ürünlerini daha düşük fiyatlarla müşterilerine sunar. Dell ise maliyet liderliği stratejini benimseyerek ürünlerini daha hesaplı satmak için stratejiler geliştirir.

Maliyet liderliği stratejisinde önemli olan nokta ürünlerde kaliteden ödün vermeden değer zincirindeki faaliyetlerde kısıtlamaya giderek maliyetleri aşağı çekmektir. Farklılaştırma stratejisinde ise müşterilerin ödemeyi kabul edebileceği ürün fiyatları ile müşterilere sunulmasıdır. Müşterilerin ödeyemeyeceği miktarlarda fiyatlarla ürünler sunulmamalıdır. Maliyet liderliği stratejisindeki düşük fiyatlar değer zinciri analizindeki faaliyetler sayesinde mümkündür.

Odaklanmış Maliyet Liderliği - Farklılaştırma Stratejisi

Odaklanmış stratejiler ise, yukarıda bahsedilen iki temel rekabet stratejisinin belir bir sektörde yani dar bir yelpazede uygulanması ile gerçekleşir. Belirli bir guruptaki maliyet liderliği stratejisine odaklanmış maliyet liderliği stratejisi, aynı şekilde farklılaştırma stratejisi benimsenmiş ise buna da odaklanmış farklılaştırma stratejisi denir. İşletmelerin temel iki strateji olan maliyet liderliği stratejisi ve farklılaştırma stratejilerinin veya odaklanmış stratejilerin, iki veya daha fazlasının aynı anda ya da peş peşe kullanılmasına ise birleşik rekabet strateji denir (Porter, 1985: 12).

ENTELEKTÜEL SERMAYE

Günümüzde bilginin gücü ile rekabet koşulları değişmiştir. Bilgi, işletmelerin hayatta kalmaları ve rekabet etmelerinde en önemli unsur olmuştur. Rekabetin uluslararası olması, küreselleşme ile dünyanın pazar haline gelmesi, müşterilerin istek ve arzularındaki değişimlerinin oldukça hızlı olması, ürünlerin ömürlerini kısaltarak işletmelerin stratejik olarak karar mekanizmalarında sahip oldukları bilgiyi önemli kılmıştır.

Bilgi ekonomisi ile birlikte işletmeler, maddi varlıklardan ziyade maddi olmayan varlıklara odaklanarak işletmenin dış çevresindeki hızla değişen yapıya uyum sağlamak için sanal bir şebeke haline bürünmüştür (Pablos, 2002: 287). Dexhurst ve Navarro (2004: 332) işletmelerin, maddi olmayan varlıkları işletme varlıklarının %80'ini oluşturduğundan söz etmektedir. İşletmelerin maddi olmayan varlıklarının başında bilgi ve tecrübe sonucu oluşan işletmeler için değer yaratan temel yetenekleri yer almaktadır. İşletmelerin hayatta kalmaları ve bunu idame ettirmeleri için sahip olmaları gereken bazı temel yeteneklere ihtiyaçları vardır. Bu yeteneklerin rakiplere göre kendilerine rekabet üstünlüğü sağlayan kaynaklardan oluşmaktadır. Bu kaynakların başında ise entelektüel sermaye gelmektedir. Entelektüel sermaye işletmelerin sahip oldukları maddi olmayan varlıkların toplamı ya da bilginin değere dönüşmüş hali şeklinde tanımlanabilir.

Entelektüel sermaye, işletmenin sahip olduğu varlıkları ile borçları arasındaki fark olup maddi olmayan rekabet üstünlüğü sağlayan, yeni sürecin önemli kaynaklarından birisidir (Yılmaz, 2006: 59). Hammadde, işgücü, sermaye işletmenin sahip olduğu maddi kaynakları oluştururken, üretimde faaliyette bulunan işgücünün sahip olduğu bilgi, beceri, eğitim, know-how ise işletmenin maddi olmayan kaynakları olarak kabul edilebilir. Üretim gerçekleştirilirken ortaya konulan emek yalnızca fiziki değil aynı zamanda zihinseldir. Harcanan zihinsel çaba sonucu işletmeler kaynaklarını daha verimli kullanarak kazançlarını artırır (Yılmaz, 2006: 57). İşletme ve çalışanların sahip oldukları bilgi, tecrübe ve temel yetenek gibi maddi olmayan varlıklar entelektüel sermaye içinde yer alırlar. Maddi olmayan varlıklar, bir parça kullanımı diğer parçanın kullanımını engellemeyen, hızlı şekilde değer kaybedebilen ve tükenebilen, hesaplanması ve transferi oldukça zor olan, mülkiyet haklarının tanımlanması ve uygulaması kısmen zor olan varlıklardır.

Entelektüel sermaye, Galbraith (1969) tarafından yapılan ilk tanımında, entelektüel faaliyetlerin bütünü olarak ifade edilmiştir (Akt. Karacaer ve Aygün, 2009: 128). Profesyonel olarak entelektüel sermaye denildiğinde ilk akla gelen isim Edvinsson'dır. Edvinsson, entelektüel sermayeyi "değer döndürülebilir bilgi" olarak tanımlamıştır (Edvinsson, 1997: 367).

Entelektüel sermayenin işletmeler için önemini vurgulayan ilk makale "Brainpower" isimli olup Stewart'a (1991) aittir. Makalede işletmelerin bilgiye olan bağlılığından bahsetmekte ve entelektüel sermayeyi işletmenin sahip olması gereken patentler, telif hakları, sahip olunan yetenekler ve geçmiş tecrübeler olarak tanımlamıştır. Stewart'ın (1997) "Entelektüel Sermaye: Kuruluşların Yeni Zenginliği" adlı kitabı en önemli entelektüel sermaye kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir (Akt. Baş, Yangın ve Aygün, 2014: 209).

Sullivan (1998: 6) entelektüel sermayeyi insan sermayesi ve entelektüel varlık ya da mülkiyetinin toplamı olarak tanımlamıştır. Bontis'e göre entelektüel sermaye insan vücudundaki kas sistemi gibidir, eğer kullanılmaz ise kaybedileceğini söylemektedir (Akt. Yıldız, 2010: 31). Bontis bu yaklaşımı ile entelektüel sermayenin işletmeler için önemini vurgulamıştır.

Entelektüel sermayenin unsurlarıyla ilgili genel geçer bir sınıflama yapılmamıştır. Ancak genel olarak; insan sermaye, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olmak üzere üç grupta sınıflanmaktadır. Entelektüel sermayenin ilk unsuru olan insan sermayesi, çalışanların deneyimleri, bilgi ve yetenekleri, eğitimi, teknik bilgileri (know-how) gibi unsurları kapsar (Guthrie, 2001). İnsan sermayesi özetle bilgi stokudur. Entelektüel sermaye ikinci unsuru ise; yapısal sermayedir. Yapısal sermaye; insan sermayenin tamamlayıcısı olan, üretim sistemleri, kullanılan teknoloji, icatlar ve patentleri kapsamaktadır (Sağsan,

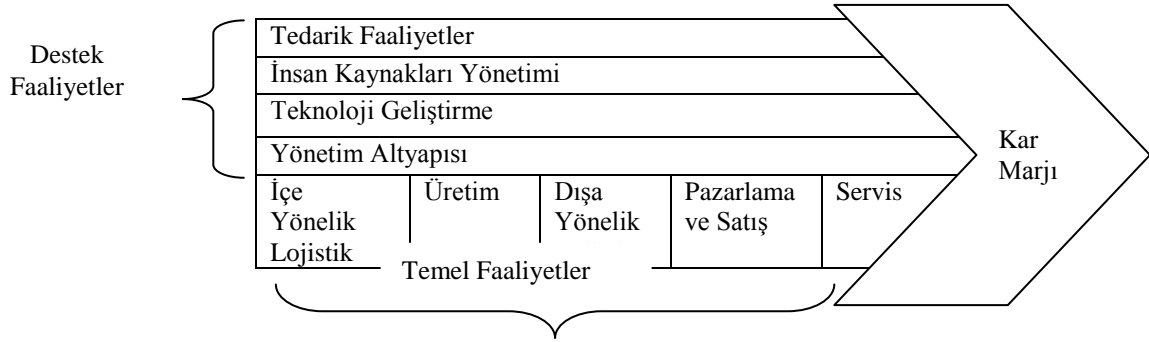
Yücel ve Sözen, 2010: 14). Son unsur müşteri sermayesi ise; müşteri bağlılığı, sadakati, lisans anlaşmaları, dağıtım kanalları gibi üretimden sonra gelir sağlayan unsurlardan oluşmaktadır.

Değer Zinciri Analizi ve Temel Yetenekler

İşletmelerin rekabet gücünü artırması ancak değer yaratan stratejilerle mümkündür. Rekabet stratejileri belirlenirken, müşteriye değer yaratmak için iki temel stratejiden bahsetmiştik. Bunlar; farklılaştırma stratejisi ve maliyet liderliği stratejisidir. Bu iki stratejide işletmelerin odak noktası değer zinciridir. İşletmeler değer zincirindeki faaliyetler ile müşterilere sundukları değerde farklılaştırma sağlamaktadır.

İşletmeler hangi stratejiyi izleyeceklerine karar verdikten sonra kendi değer zincirlerini oluştururlar. Porter (1985) tarafından geliştirilen değer zinciri, işletmedeki faaliyetleri temel faaliyetler ve destek faaliyetler olarak iki farklı şekilde sınıflamaktadır.

Şekil 1. Değer Yaratan Faaliyetler ve Değer Zinciri (M. Porter)

Kaynak: Porter, 1985, "Creating and Sustaining Superior Performance"

Ülgen ve Mirze'nin (2013) tanımına göre, işletmelerin faaliyette buldukları sektörlerdeki mal ve hizmet üretiminde kullanılan ve sahip olunan maddi ve maddi olmayan her türlü unsura varlık denilmektedir. Bu varlıkların kullanım beceri ve kapasitesi ise işletmelerin yeteneğini oluşturmaktadır. Yine Ülgen ve Mirze'ye göre varlıklar, işletmenin üretimde bulunurken kullanmış oldukları üretim kaynaklarını yani doğal kaynak, işgücü, sermaye, bilgi ve girişimci gibi maddi ve maddi olmayan unsurları kapsamaktadır. Maddi unsurlar, işletmenin sahip olduğu elle tutulabilen, gözle görülebilen daha çok niceliksel unsurları içerirken; maddi olmayan unsurlar, elle tutulup gözle görülemeyen, niteliksel unsurları içermektedir (Ülgen ve Mirze, 2013: 117-118).

Temel yetenek ise, literatürde "örgütsel bilgi", "dokunulamayan/görülemeyen varlıklar", "üstünlükler" ve "içsel kabiliyet" gibi terimler olarak da anılmaktadır. Andrew, işletmenin neyi nasıl yaptığını gösteren "ayırıcı yetenek" olarak tanımlamıştır (Akt. Doğan, 2004: 24).

Geçmişten günümüze pek çok temel yetenek tanımları yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir; Prahalad ve Hamel'a göre temel yetenek (1990), işletmenin sahip olduğu birçok ürün çeşidini temel olarak geliştirilen teknoloji ve üretim çıktılarının kombinasyonudur. Lowenthal'a göre temel yetenek (1994), bir işletmenin içine yerleşmiş, yani onunla bütünleşmiş olan rekabet avantajı sağlayan bilgi bütünüdür. Petts'e göre temel yetenek (1997), bilgi ve teknolojinin birlikte oluşturdukları ortak değer olup; görünmez, taklit edilmez, sürekli ve ikamesi mümkün olmayan özelliklerdir. Whitehall (1997) ise, elle tutulmayan ve gözle görülmeyen, rakiplerle rekabet aracına temel yetenek demiştir. Hafeez, Zhang ve Malak (2002) ise temel yeteneği, işletmenin fiziksel, kültürel ve entelektüel varlıkları olarak tanımlamıştır. Grundy'e (2003) göre temel yetenek, müşterilere değer yaratırken maliyetlerdeki özel beceriler toplamı olarak ifade edilmiştir. Tanımların ortak vurgu yaptığı unsurlar sonucu temel yetenek, müşterilere görülebilir bir değer sağlayarak, rakiplerden farklı ve taklidi mümkün olmayan ya da taklit edilmesi maliyetli olan, işletmelerin know-how bilgi ve süreçleridir.

1950 ve 1970'lerde temel yetenektan çok bahsedilse de; Prahalad ve Hamel (1990) bu terimi ilk kez kullanmış ve "beceri ve teknolojinin bütünsel bir yığını olarak tanımlayarak önemli bir rekabet aracı" olduğunu vurgulamıştır. Başka bir tanımla, sektörde değerli kabul edilen, nadir bulunan, ikamesi olmayan, taklit edilemeyen veya edilmesi oldukça pahalı olan yeteneklere temel yetenek denir (Bakırtaş ve Bakırtaş, 2008: 103).

İşletmelerin buldukları sektörde faaliyet gösterecekleri alanlara uygun olarak maddi ve maddi olmayan unsurlarını kullanabilme becerisi işletme yeteneğini oluşturmaktadır. Her işletmenin kendine ait farklı yetenekleri vardır. Örneğin otomotiv sektöründe yer alan, güvenlik denildiğinde akla ilk gelen “Volvo” markasıdır. Volvo araçlarının güvenilirliği ve sağlamlığı kendisine prensip edinerek, içerisinde hiç can kaybı yaşanmayan araçlar üretmeyi kendilerine temel görev edinmişlerdir. Yine aynı sektörde bulunan “Honda”nın temel yeteneği ise, güçlü motor gücüne sahip oluşudur. Gerek otomobillerinde gerekse çim biçme makinelerinde motor gücü ile rakiplerine fark yaratmaktadır (Çınaroğlu ve Doruk, 2017: 571).

Ülgen ve Mirze'nin, 2013 yılındaki “İşletmelerde Stratejik Yönetim” kitabında yer alan tablo işletmenin sahip olduğu varlık, yetenek ve temel yetenekleri net bir şekilde ifade etmektedir.

Şekil 2. İşletmenin Varlık, Yetenekleri, Temel Yetenekleri

VARLIKLAR		YETENEKLER	TEMEL YETENEKLER	SÜRDÜRÜLEBİLİR TEMEL YETENEKLER
Maddi Varlıklar	Maddi Olmayan Varlıklar	Varlıkları Kullanabilme Becerisi	Temel Yetenekler	Sürdürülebilir Temel Yetenekler
<ul style="list-style-type: none"> • Arsalar • Binalar • Makineler • Malzemeler • Finansal varlıklar • İşgücü (Niceliksel) • Yönetim Yapısı • V.s. 	<ul style="list-style-type: none"> • Marka • Patent • Teknolojik Sırlar • Bilge ve Deneyim • Toplumda İmajı • Kurum Kimliği • Ürün Saygınlığı • Güvenilirliği • V.s. 	<ul style="list-style-type: none"> • İşgücü özellikleri (Niteliksel) • Kabiliyet • Ustalık • V.s. 	<ul style="list-style-type: none"> • Değerli • Nadir • Taklit edilemeyen • İkame edilemeyen yeteneklerden oluşur 	<ul style="list-style-type: none"> • Değişen çevre ile uyumlu olabilen temel yeteneklerden oluşur.

Kaynak: Ülgen ve Mirze, 2013, İşletmelerde Stratejik Yönetim

İşletmelerin rekabet üstünlüğünü sürdürülebilmeleri için rakipleri tarafından taklit edilemeyen ürün, hizmet ya da strateji geliştirmeleri gerekmektedir. İşletmeleri rakiplerinden ayıran bu özellikler temel yetenek olarak ifade edilmektedir. Bir işletmenin yeteneği, müşterinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, ürün ve hizmet geliştirmek, üretmek ve sunmak için kullanılan her türlü finansal fiziksel, beşeri ve kurumsal varlıkların tümüdür (Campbell ve Sommers, 2002:20).

Temel yetenek; geniş kitleye hitap eden, yeni ürün ve hizmetlerin tasarlanması ve yaygınlaştırmasını içeren, değerli, nadir, taklit edilmesi güç olan, ikamesi olmayan ya da ikame edilmesi zor olan özelliklere sahip her türlü yeteneklerdir. Temel yetenekle ilgili literatürdeki tanımlardan ulaştığımız genel olarak dört temel özellik; değerli olması, nadir olması, kolay taklit edilememesi ve ikame edilememesidir.

Temel yeteneğin değerli olması ile; işletmenin faaliyette bulunduğu sektörde, müşteriler ve rakipleri tarafından da değerli bulunan niteliklere sahip olması gerektiği ifade edilmektedir. Müşteriye sunduğu ürün ya da hizmetin maliyetlerini düşürerek kar ile değer kazanılabilir, rakiplerinden farklı ve kaliteli ürün ya da hizmetler sunarak tercih edilebilirliği artırarak değer kazanılabilir. Özetle temel yeteneğin, işletmelerin faaliyette buldukları sektörde, pazar payı ve kar getirisi amaçlarına katkı sağlayan bir niteliğe sahip olması gerekmektedir (Doğan, 2004: 26).

Temel yeteneğin nadir olmasını; sayarken 40- 50 yetenekten söz ediyorsak bunlar temel yetenek değil sahip olunan becerilerdir (Koçel, 2014). Bir kapasitenin temel yetenek olarak adlandırılması için, o kapasitenin rekabet açısından eşsiz olması gerekmektedir (Bakırtaş ve Bakırtaş, 2008: 102). Başka işletmelerde o yeteneğin bulunmaya başlaması, o yeteneği temel yetenek olmaktan çıkarmaktadır.

Temel yeteneğin diğer bir özelliği ise taklit edilemeyen; bir niteliğe sahip olmasıdır. Rakipleri tarafından taklit edilen mevcut yetenek temel yetenek olmaktan çıkarak genel bir yetenek olmaktadır. Dolayısıyla işletmeler temel yeteneklerinin uzun vadede taklit edilemeyecek veya taklit edilmesi pahalı olan nitelikte yeteneklere sahip olması gerekmektedir (Turan, 2014: 152-153) .

Temel yeteneğin son önemli özelliği ise; *ikame edilemeyen yeteneklerden* oluşmasıdır. İşletmelerin sahip olduğu temel yeteneğinin başka işletmelerde benzerinin bulunması ya da alternatifinin sağlanması işletmeler için risk oluşturmaktadır. Çünkü alternatifi olan bir yetenek temel yetenek özelliğini kaybeder (Turan, 2014: 152).

Javidan (1998) temel yeteneğin oluşumunu şöyle açıklar. Yetenek hiyerarşisinin temelinde kaynaklar bulunmaktadır. Kaynaklar yeteneklerin oluşumunda ana iskeleti oluşturmaktadır (Javidan, 1998: 62). Temel yeteneklerin oluşumu kaynakların işletmeye alımı ile başlamaktadır. Bu durum Barney'in (1991) ortaya attığı Kaynağa Dayalı Yaklaşımaya dayanmaktadır. Barney, değerli kaynakların taklit edilemeyen kaynaklar olduğunu ve bunlarında temel yetenekler olarak rekabette önemli bir avantaj olduğunu savunmaktadır. Kaynakları kullanabilme becerisi ise kabiliyet olarak ifade edilmektedir. Yetenekler ise, işletmenin fonksiyonları ile kabiliyetler arasındaki koordinasyondur (Turan, 2014: 151). Temel yetenekleri ise, bu yetenek hiyerarşisinin çatısını oluşturmaktadır. İşletmeleri diğerlerinden ayıran az bulunan, değerli taklidi mümkün olmayan ve ikamesi zor olan yeteneklerdir. Javidan (1998) yetenek hiyerarşisinde kaynaklardan temel yeteneğe doğru çıkıldıkça değer ve zorluğun artacağını savunmaktadır. Hiyerarşideki her aşamanın işletme için değer zincirinin bir parçasını oluşturduğunu belirterek, en zor basamağın en üst basamak olan temel yeteneklerin olduğunu vurgulamıştır.

KAYNAK TEMELLİ YAKLAŞIM

İşletmeler genellikle sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlarken stratejik olarak ana hareket noktası SWOT analizi olmuştur. SWOT analizindeki dış çevre unsurları olan fırsat ve tehditlerin belirlenmesine odaklanmışlardır. Eğer dış çevreden gelen fırsatları başarılı şekilde değerlendirir ve tehditler ile baş edilebilirse işletmelerin başarılı olacağına inanmışlardır. Porter işletmelerin öncelikle dış çevre analizi yaparak buna göre rekabet stratejilerini belirleyerek, stratejini uygulanması için gerekli kaynakların temin edilmesini savunmaktadır (Akt. Barney, 1991: 12). Fırsat tabanlı yaklaşım; çevrenin analiz edilmesiyle cazip sektörün bulunması odaklıdır. Rekabet analizi Porter'ın ortaya koymuş olduğu beş güç faktörüne göre uygun stratejinin seçimi ile ilgilidir.

Rekabet üstünlüğünde dış çevre unsurları kadar önemli olan diğer unsurlar ise iç çevre unsurlarıdır. İşletmenin iç çevre unsurları sahip oldukları varlık ve yetenekleri sonucu gelişen güçlü ve zayıf yönlerinden oluşmaktadır. Kaynak tabanlı yaklaşımda işletmenin sahip olduğu varlık ve yeteneklere dayanan bir yaklaşımdır.

Kaynak Tabanlı Yaklaşımdan ilk bahseden kişi Penrose (1959)'dur (Bal, 2010: 269). Daha sonra bu yaklaşımı geliştiren isim ise 1984 yılında Wernerfelt'dir (Wring, Dunfor, ve Snell, 2001: 702). Yaklaşımı literatürde en çok bahsettiren isim ise Barney (1991) olmuştur. Kaynak Tabanlı Yaklaşımaya göre, işletmelerin rekabet stratejilerini belirlerken öncelikle odaklanmaları gereken noktanın, sahip oldukları varlık ve yeteneklerin oluşturduğu kaynakları olduğunu savunmaktadır. Çünkü işletmenin dış çevresinden gelebilecek bir fırsatı değerlendirebilmek için işletmenin sahip olduğu varlık ve yeteneklerini en iyi şekilde kullanıyor olması gerekmektedir (Özbağ, 2016: 891; Barney, 1991: 12).

Kaynak tabanlı yaklaşıma göre kaynaklar; somut kaynaklar, somut olmayan kaynaklar, organizasyonel kaynaklar ve finansal kaynaklar olarak dört grupta toplamıştır (Collins ve Montgomery, 1997; Akt. Güleş ve Özilhan, 2010: 479):

➤ *Somut kaynaklar*; işletmenin sahip olduğu somut unsurları yani işletmenin bilançosunda görülebilen ve değere dönüşebilen kaynaklardır. Örneğin işletmenin kullandığı teknoloji, sahip olduğu makine ve teçhizat, kurulduğu coğrafi konumu gibi unsurlardır.

➤ *Somut olmayan kaynakları ise*; marka, patent, teknik bilgi, çalışan deneyimleri gibi entelektüel sermaye unsurlarını içeren unsurları kapsamaktadır. İşletmede faaliyette bulunan çalışanların deneyimleri, eğitimi, zekası, yetenekleri gibi unsurlar en güzel örneğidir. İşletmeler rekabet ortamlarında insan kaynaklarını bir maliyet unsuru yerine rekabette avantaj sağlayan önemli bir araç olarak görmesi insan kaynağına verilen önemde bu yaklaşımla artmıştır.

➤ *Organizasyonel kaynaklar*; işletmenin yapısını, yani; planlama, kontrol, örgütlenme ve koordinasyon süreçlerini içerir (Barney, 1991: 100). İşletmelerin üretim süreci yani girdinin çıktıya dönüşmesi örnek olarak verilebilir.

➤ *Finansal Kaynaklar ise*; işletmenin sahip olduğu sermaye, varlık ve borçlar gibi maddi kaynaklardan oluşmaktadır.

İşletmelerin bu kaynaklara tek başına sahip olması rekabet üstünlüğü sağlama konusunda yeterli değildir. Bu kaynakları kullanabilme yeteneğinin olması gerekmektedir. Bu yeteneklerin ise diğer

işletmelerden farklı olarak bazı özelliklere sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bu özellikleri işletmenin temel yeteneklerinin özellikleri olarak değerli, nadir olması, taklit edilememesi ve ikamesinin olmamasıdır (Barney, 1991: 99-100). İşte bu özellikler işletmelere rekabet avantajı sağlayacaktır. İşletmelerdeki yetenek özelliklerinin, birbirinin aynısı olması o yeteneği sıradanlaştırmaktadır ve işletme için temel yetenek olmaktan çıkmaktadır. Dolayısıyla işletmelere sürdürülebilir rekabet üstünlüğünü sağlaması için, kaynaklarını eşsiz yeteneklerin kullanımı ile mümkündür. Sonuç olarak Barney'in de (1991) savunduğu gibi, işletmenin her kaynak ve yeteneğinin bu üstünlüğü sağlayamayacağını yalnızca stratejik olarak değerlendirilen kaynak ve yeteneklerle mümkün olacağını savunmaktadır (Barney, 1991: 101; Cantürk ve Çiçek, 2016: 100). Kaynak tabanlı yaklaşımda odak noktası, işletmenin sahip olduğu varlık ve yetenekler ile ortalama üzeri kar getirisini uzun dönem sürdürmektir. Önemli olan nokta sahip olunan varlık ve yetenekleri fark yaratacak şekilde etkin ve verimli kullanım becerisini sağlamaktır.

Kaynak Tabanlı Yaklaşım Eleştirileri

Kaynak tabanlı yaklaşıma literatürde yapılan ilk eleştiri Priem ve Butler (2001) tarafından gelmiştir. Bu ikili kaynak tabanlı yaklaşımın statik olduğunu ve stratejik yönetimde tek başına kullanılabilir bir yaklaşım olmadığını savunmuşlardır (Akt. Şahinve Kaplan, 2017: 108-109). Başka bir eleştiri ise, Grant (1991) tarafından yapılmıştır. Grant, kaynak tabanlı yaklaşımda belirlenmiş olan temel yeteneklerin önceden belirlendiğini ve bu önceden belirlenen temel yeteneklerin işletmeler için rakiplerine oranla daha değerli yetenekler olduğunu belirleyen kişinin yöneticiler olduğunu söyler. Ancak bu yeteneklerin zamana ve çevreye göre değişeceğinin göz ardı edildiğini iddia etmektedir (Grant, 1991: 115-116).

Dinamik pazarlar olan ve belirsizliğin yüksek olduğu iletişim ve teknoloji gibi pazarlarda kaynak tabanlı yaklaşımın yetersiz kalmaktadır (Teece, Pisano ve Shuen, 1997: 510-512). Kaynak tabanlı yaklaşıma diğer bir eleştiri ise Newbert tarafından yapılmıştır ve çalkantılı bir çevrede, rekabet avantajının yalnızca temel yeteneklerle sağlanamayacağını iddia etmiştir (Newbert, 2007).

Wang ve Ahmed ise; kaynak tabanlı yaklaşımda terminolojide tanımların eksik olduğunu vurgulamış ve Priem ve Butler gibi kaynak tabanlı yaklaşımın statik olduğunu savunmuşlardır. Statik bir yaklaşım ile dinamik bir çevrede rekabetin başarılı olamayacağını söylemişlerdir (Wang ve Ahmed, 2007: 33-34). Kaynak tabanlı yaklaşım ve fırsat yaklaşımları birbirlerine alternatif olarak ortaya çıkmışsa da ikisi birbirinin tamamlayıcısı durumuna gelmiştir.

ALAN ARAŞTIRMASI

Alan araştırmasının amacı Ordu İli'ndeki işletmelerde insan sermayesi, insan sermayesinin işletmeye özgü olması ve örgütsel performans ölçütü olarak rekabet üstünlüğüne ulaşma düzeyi arasındaki ve yine bu değişkenlerle demografik değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemektir.

Alan araştırması, Ordu ilindeki işletmelerde gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızın evrenini Ordu İli'ndeki işletmeler oluşturmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yayınlanan veriye göre istihdam açısından faaliyet gösteren Ordu ilindeki işletme sayısı 97 adettir. Bu evrende ulaşılan 33 işletmeden elde edilen veri kümesi istatistiksel analize tabi tutulmuştur.

Alan araştırması bir anket formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Anket formu, literatürden derlenen sorulara yeni sorular eklenmesi yoluyla oluşturulmuştur. Eklenen sorular, beş farklı alan uzmanı ve bir dilbilgisi uzmanı görüşleri alınarak geliştirilmiştir. Buna göre, "insan sermayesi" ile soruların belirlenmesinde Youndt (2001), Takeuchi (2003)'ün kullanmış oldukları ölçekler esas alınmıştır. "İşletmeye özgü insan sermayesi" sorularının belirlenmesinde Youndt (1998)'in ölçeğinden yararlanılmıştır. "Algılanan örgütsel performans" ölçeği ise, Harel ve Tzafir (1999), Hester (2005), Takeuchi (2003) ve Wan-Ong-Kok (2003)'ün geliştirdikleri ölçeklerden yararlanılmıştır. Ölçek 36 sorudan oluşmaktadır. İlk 13 soru demografik sorulardan oluşmuştur. 14-27. sorular insan sermayesi ile ilişkili, 28-31. Sorular insan sermayesinin işletmeye özgü olması ile ilişkili, 32-36. sorular ise, rekabet üstünlüğü- örgütsel performansla ilişkilidir.

Ölçeğin insan sermayesi ile ilgili olan kısma insan sermayesi niteliklerini ölçen sorulardan oluşturulmuştur. Benzer şekilde, işletmeye özgü insan sermayesi ölçeği de insan sermayesinin işletmeye özgü yönlerini ölçen sorulardan oluşmuştur. Örgütsel performans ölçeği ise işletmenin rekabet üstünlüğüne ulaşma durumunu ölçmüştür. Bir başka ifadeyle, bu çalışmada, performans ölçütü olarak rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu belirlenmiştir.

Alan araştırılması sırasında, anket formunu işletmelerin yöneticileri yanıtlamışlardır.

Tablo 1. Anketi Yanıtlayanların Konumları

Konum	Sıklık	Yüzde Değeri (%)
İşletme Sahibi	5	15,15
Müdür	28	84,85

Tablo 1’de görüldüğü gibi anketi yanıtlayanların 5’i işletme sahibi (%15,15), 28’i müdürdür (%84,85). Tablodan da anlaşılacağı üzere katılımcıların büyük birçoğunu işletme müdürleri oluşturmaktadır.

Tablo 2. Faaliyet Gösterilen Sektör (Üretilen Mal/ Hizmete Göre)

Sektör	Sıklık	Yüzde Değeri (%)
Tekstil sanayi	9 (imalat)	27,28
Taşıma ve depolama	3 (hizmet)	9,09
Otomotiv sanayi	2 (imalat)	6,06
Gıda sanayi	7 (imalat)	21,21
İnşaat, plastik ve mobilya sanayi	7 (imalat)	21,21
Sağlık gereçleri	2 (imalat)	6,06
Eğitim	3 (hizmet)	9,09

İmalat= 27, Hizmet= 6 N=33

Tablo 2’de görüldüğü gibi tekstil sektöründe ankete yanıt veren işletme sayısı 9 işletmedir (%27,28). Katılımcılar arasında en çok tekstil sektöründeki işletmeler yer almıştır. Katılım oranı çok olan ikinci sıradaki sektörler ise; gıda sanayi ve inşaat, plastik ve mobilya sanayi sektörleridir. Bu sektörlerden 7’şer işletme (%21,21) katılmıştır. Bu sektörleri taşıma depolama ve eğitim sektörleri takip etmiştir. Taşıma depolama ve eğitim sektörlerinden ise katılımcı işletme sayısı 3 işletmedir (%9,09). En az katılımın olduğu sektör ise, otomotiv ve sağlık gereçleri üreten sektörler olup 2’şer işletme (%6,06) katılımında bulunmuştur.

Tablo 2’de yer alan diğer bir sektör ayrımı ise, işletmelerin faaliyet alanlarına göre imalat ve hizmet olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada imalat sektöründen 27 işletme (% 81,82) yer alırken, hizmet sektöründen ise, 6 işletme (18,18) yer almaktadır.

Tablo 3. İşletmelerin Kuruluş Yılları

Yıl	Sıklık	Yüzde Değeri (%)
1975-1980	2	6,07
1981-1990	3	9,09
1991-2000	5	15,15
2001-2010	9	27,27
2011-2019	14	42,42

Tablo 3’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan işletmelerin kuruluş yılları 1975-1980 yılları arasında 2 işletme (%6,07), 1981-1990 yılları arasında kurulan işletme sayısı 3 işletmedir (%9,09), 1991-2000 yılları arasında kurulan işletme sayısı 5 işletmedir (%15,15), 2001-2010 yılları arasında kurulan işletme sayısı 9 işletmedir (%27,27). Çalışmaya katılan işletmelerin kuruluş yılları bakımından en çok kuruluş yılı aralığı açısından 2011-2019 yılları arasında kurulmuş olan 14 işletmedir(%42,42).

Tablo 4. Çalışan Sayısı Dağılımları

Çalışan Sayısı	Sıklık	Yüzde Değeri (%)
1-12 arası (mikro işletme)	7	21,21
12-50 arası (küçük işletme)	15	45,46
51-250 arası (orta büyüklükteki işletme)	7	21,21
250 ve üzeri (büyük işletmeler)	4	12,12

Tablo 4' de ise, anketi cevaplayan işletmelerde istihdam edilen çalışan sayıları yer almaktadır. Mikro işletme (on kişiden az çalışan istihdam eden) sınıfında yer alan işletmedir (%21,21). Küçük işletme (elli kişiden az çalıştıran istihdam eden işletmeler) 15 işletme (%45,46) ile çalışmaya katılan işletmelerin büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Orta büyüklükteki işletmeler (ikiyüzelliden az çalışan istihdam eden işletmeler) ise, 7 işletmedir (%21,21). Büyük ölçekli işletme olarak çalışmaya katılan işletme sayısı, en az katılım sağlayan işletme sayısı ile 4 işletme (%12,12) olarak yer almaktadır.

Araştırmanın kısıtı sadece Ordu İlinde faaliyet gösteren işletmelerde olmasıdır. Dolayısıyla, burada faaliyet gösteren büyük ölçekli işletme sayısının çok sayıda olmadığını göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu ilde faaliyette bulunan işletmelerin büyük bir çoğunluğu mikro ve küçük işletme büyüklüğündedir. Diğer taraftan, araştırma Mart 2019'da gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Ordu İl'indeki işletmelerle sınırlıdır. İşletmeler birebir ziyaret edilerek, anket formunun doldurulması sağlanmıştır.

Tablo 5. Güvenilirlik Analiz Sonuçları

	Ölçek için genel toplam değer	İnsan sermayesi için	İnsan sermayesinin işletmeye özgü oluşu için	Rekabet üstünlüğü- Örgütsel performans için
Cronbach's Alpha değeri	,765	,898	,817	,858

Araştırmanın güvenilirlik analizi sonucu tablo 5'de görüldüğü gibidir. Analiz sonucuna göre Cronbach's Alpha değeri ,765 elde edilmiştir. Bu değer sosyal bilimler alanında kabul edilebilir diğer bir ifadeyle güvenilir kabul edilir.

Tablo 6. İnsan Sermayesi Unsurları Faktör Analizi

Sayı	İfadesi	Faktör Değeri	Ortalama	Standart Sapma
S14	Çalışanlarımız çok vasıflıdır ve işleri için yeterli yetkinliğe sahiptir	,779	4,1818	,76871
S15	Çalışanlarımız yaygın olarak sektördeki en iyiler olarak kabul edilirler.	,772	4,2121	,81997
S16	Çalışanlarımız yaratıcı ve parlaktırlar-zekidirler	,815	3,9697	,88335
S17	Çalışanlarımız iş ve görevlerinde uzmandırlar.	,698	4,2121	,69631
S18	Çalışanlarımız işten ayrılmaları durumunda biriktirdikleri tecrübe ve yetkinlik ile çok kısa sürede yeni bir iş bulabilir.	,542	4,3030	,68396
S19	Çalışanlarımız sürekli yeteneklerini geliştirme odaklıdır.	,853	4,9394	,86384
S20	Çalışanlarımız genel olarak girişimci ve yaratıcı fikirlidirler.	,730	3,7576	,96922
S21	Çalışanlarımız sahip oldukları bilgiyi paylaşmakta isteklidirler.	,798	3,9394	1,11634
S22	Çalışanlarımızın yeni fikirlerini yöneticiler olarak teşvik etmekteyiz.	,726	4,2727	,94448
S23	Çalışanlarımızın inisiyatif kullanmalarında bir sakınca görmemekteyiz.	,652	4,0000	1,08972
S24	Çalışanlarımız her zaman kendilerini işletmenin bir parçası olarak hissederler.	,833	4,1818	,84611
S25	Çalışanlarımız takım çalışması konusunda isteklidir.	,771	4,1515	,71244
S26	Çalışanlarımız yeni mal/hizmet geliştirme konusunda sorumluluk almada isteklidirler.	,781	3,7576	1,06155
S27	Çalışanlarımız yeni mal/hizmet geliştirme konusunda sorumluluk almada isteklidirler.	,861	3,8788	1,08275

Tablo 6’da insan sermayesi değişkeni ifadelerinin ortalamaları, standart sapmaları ve faktör değerleri yer al almaktadır. İnsan sermayesi değişkeni için en düşük faktör yükü “Çalışanlarımız işten ayrılmaları durumunda biriktirdikleri tecrübe ve yetkinlik ile çok kısa sürede yeni bir iş bulabilir (,542)” en yüksek faktör yükü ise, “Çalışanlarımız yeni mal/hizmet geliştirme konusunda sorumluluk almada isteklidirler (,861)” ifadesine aittir. Diğer tüm sorular bu iki değer arasında yer almaktadır.

Tablo 7. İnsan Sermayesinin İşletmeye Özgü Olması Değişkeni İfadelerinin Faktör Değerleri

Sayı	İfadesi	Faktör Değeri	Ortalama	Standart Sapma
S28	Çalışanlarımızın becerisi ve uzmanlığı bizim işletmemize özgüdür-benzersizdir.	,611	3,9091	,97991
S29	Çalışanlarımızın becerisi ve uzmanlığı rakiplerin bizden başka bir yerde bulmaları zordur.	,617	3,8182	1,01411
S30	Çalışanlarımızın becerisi ve uzmanlığını rakiplerimizin taklit etmeleri ya da yeniden oluşturmaları zordur.	,721	3,5152	1,20211
S31	Çalışanlarımızın beceri ve uzmanlığı bize rekabet üstünlüğü sağlar.	,640	4,1818	1,04447

Tablo 7’de insan sermayesinin işletmeye özgü olması değişkeni ifadelerinin ortalamaları, standart sapmaları ve faktör değerleri yer al almaktadır. İnsan sermayesinin işletmeye özgü olması değişkeni için en düşük faktör yükü “Çalışanlarımızın becerisi ve uzmanlığı bizim işletmemize özgüdür-benzersizdir (,611)” ve en yüksek faktör yükü ise, “Çalışanlarımızın becerisi ve uzmanlığını rakiplerimizin taklit etmeleri ya da yeniden oluşturmaları zordur (,721)” ifadesine aittir. Diğer tüm sorular bu iki değer arasında yer almaktadır.

Tablo 8. Rekabet Üstünlüğüne Ulaşma Durumu ve Örgütsel Performans Değişkeni İfadeleri Faktör Değerleri

Sayı	İfadesi	Faktör Değeri	Ortalama	Standart Sapma
S33	İşletmemizin karlılığı sektördeki ortalama karlılığın üzerindedir.	,699	3,6364	1,02525
S34	İşletmemizin ürün satışları rakiplere göre daha yüksek hızla artmaktadır.	,641	3,9091	,94748
S35	Ürünlerimizin talep düzeyi rakip ve ikame ürünlerin talep düzeyine göre daha yüksektir.	,813	3,9697	1,10354
S36	İşletmemizin pazar payındaki artış rakiplerin pazar payındaki artışa göre daha yüksektir.	,690	3,9697	,95147

Tablo 8’de rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu ve örgütsel performans değişkeni ifadeleri faktör değerleri yer al almaktadır. rekabet üstünlüğü- örgütsel performans değişkeni için en düşük faktör yükü “İşletmemizin ürün satışları rakiplere göre daha yüksek hızla artmaktadır (,641)” ve en yüksek faktör yükü ise, “Ürünlerimizin talep düzeyi rakip ve ikame ürünlerin talep düzeyine göre daha yüksektir (,813)” ifadesine aittir. “İşletmemizin pazar payı sektördeki ortalama pazar payının üzerindedir (,474)” ifadesinin faktör değeri ,500 altında olduğu için ifade çıkarılarak analiz yeniden yapılmıştır.

Tablo 9. Değişkenler İçin KMO ve Bartlett Testi Sonucu

İnsan Sermaye Değişkenleri			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Değeri	,668	Serbestlik derecesi	91
Bartlett's Test Ki-kare Değeri	292,815	Anlamlılık	,000
İnsan Sermayesinin İşletmeye Özgü Olması Değişkenleri			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Değeri	,671	Serbestlik derecesi	6
Bartlett's Test Ki-kare Değeri	46,304	Anlamlılık	,000
Rekabet Üstünlüğüne Ulaşma Durumu ve Örgütsel Performans Değişkeni			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Değeri	,657	Serbestlik derecesi	10
Bartlett's Test Ki-kare Değeri	81,088	Anlamlılık	,000

Tablo 9'da görüldüğü gibi değişkenler için KMO testi değerleri, 657 ile ,671 arasında değişmektedir. Bu değerler 0,50'den büyük olduğu için veri setimizin faktör analizi için uygun olduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir ifadeyle, oran ne kadar büyük ise, veri seti, faktör analizi için o kadar uygundur.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler sınanmıştır:

H1: İnsan sermayesinin nitelikleri ile rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki vardır.

H2: İşletmeye özgü insan sermayesinin nitelikleri ile rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Tablo 10. Değişkenlerin Normallik Testi Sonuçları

	İnsan sermayesi değişkenleri	İnsan sermayesinin işletmeye özü olması	Rekabet üstünlüğüne ulaşma ve örgütsel performans değişkenleri
N	33	33	33
$\bar{X}$	4,0541	3,8561	3,8182
Medyan	4,1429	4,000	3,800
Minimum	2,50	1,25	2,00
Maksimum	5,00	5,00	5,00
Kolmogorov- Smirnov	,146	,151	,150
Çarpıklık	-,538	-,911	-,069
Basıklık	,179	1,159	-,748

Çarpıklık ve basıklık değerleri -1,5 ve +1,5 arasında dağılım gösterdiği için dağılımımız normal dağılım olarak kabul edilmektedir.

Tablo 11. Korelasyon Analizi Sonuçları

		İnsan sermayesi	İşletmeye özgü insan sermayesi	Rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu ve örgütsel performans
İnsan sermayesi	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	1		
İşletmeye özgü insan sermayesi	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	,657**	1	
Rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu ve örgütsel performans	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	,296	,622**	1

** Korelasyon, 0,01 seviyesinde anlamlıdır. N=33

Tablo 11'deki korelasyon analizinin sonuçlarının da gösterdiği gibi insan sermayesi nitelikleri ile rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. Dolayısıyla analiz sonuçları H1'i desteklememiştir. H1 reddedilmiştir.

Hipotez 1'in reddedilmesi farklı etkenlerle ilişkilendirilebilir. Bu etkenler arasında örneklemin küçüklüğü özellikle vurgulanmalıdır. Bu olumsuz sonuç, insan sermayesinin üstün niteliklerinin ya da genel niteliklerinin örgütsel performans üzerinde etkili olacağına dair genel ve haklı beklentinin dışındadır, bu beklentiye aykırıdır. Olağan koşullarda, örneklem büyüklüğünün daha çok olduğu durumlarda bu beklenti ile örtüşen sonuçların alınması olasılığı daha yüksektir.

Yine tablo 11'de görülebileceği gibi, işletmeye özgü insan sermayesini nitelikleri ile rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki vardır (,622; ,000). Veri analizi sonuçları H2'yi desteklemektedir. Bir başka ifade ile H2 kabul edilmiştir. Bu hipotezin kabul edilmesi bu çalışmada savunulan başlıca görüşlerden birinin sayısal veri analizi ile desteklenmesi açısından önemlidir. İşletmeye özgü insan sermayesinin üstün niteliklere sahip olması işletme performansını yükseltecek ve işletmeyi rekabette öne çıkaracaktır. Bu süreçle birlikte işletme rekabet üstünlüğüne ulaşabilecektir.

SONUÇ

Günümüzde teknolojinin gelişimi ve buna paralel küreselleşmenin etkisi ile bilgiye verilen değer artmıştır. İşletmeler için yatırımda önemli olan yalnızca maddi olan makine, teçhizat gibi donanımlar değil, aynı zamanda maddi olmayan rekabetçi, yenilikçi ve işin sürdürülebilirliğini sağlayan insan kaynağı, örgüt yapısı ve müşterilere ihtiyaç vardır. İşletmelerin değerini arttıran gücüne güç katan unsur entelektüel sermayedir.

Entelektüel sermayenin önemini arttıran en önemli unsur yapısal sermaye ek olarak insan sermayesine verilen değer artmış olmasıdır. İnsan unsuru hem önemli bir üretim kaynağı iken, hem de üretim aşamasının tamamlandıktan sonra çıktının sunulduğu taraf olarak da önem arz etmektedir. İnsan unsuru aynı zamanda işletmenin yapısal olmayan sermayesini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, insan sermayesi ve örgüte özgü insan sermayesi ile rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen alan araştırması ile elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan temel bulgulara göre insan sermayesi ile rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu arasında, bu örneklem kapsamında, istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığıdır. Veri analizi sonuçlarına göre ulaşılan diğer önemli bulguya göre ise örgüte özgü insan sermayesinin nitelikleri daha üstün hale geldikçe rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu da yükselmektedir. Bir başka ifadeyle, örgüte özgü insan sermayesi ile rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki vardır. İlk bulgu beklentilerin tersine iken, ikinci bulgu öngörülere uygundur. Bir başka ifadeyle, çalışma kapsamındaki ilk hipotez analiz sonuçları tarafından desteklenmemiş, ikinci hipotez ise desteklenmiştir.

İnsan sermayesi, açıktır ki, örgütsel performansla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek bir örgütsel kaynaktır. Kaynak yaklaşımına göre, insan sermayesinin örgüte özgü olması, bu çalışmada temel performans ölçütü olarak alınan rekabet üstünlüğüne ulaşmayı

kolaylaştıracaktır. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen alan araştırmasında elde edilen verilerin analizi, kaynak yaklaşımının temel varsayımını desteklemiştir. Öyle ki, örgüte özgü insan sermayesi ne kadar değerli ise, kolay ikame edilemiyorsa ve iyi örgütlenmişse bu kaynağın örgütsel performans olarak kabul edilen rekabet üstünlüğüne ulaşma durumunu yükseltme olasılığı o ölçüde artacaktır. Bu çerçevede, işletmelerin kendine özgü nitelikleri olan, işletmeye özel insan kaynağına sahip olma yönünde bir politika uygulamaları gerekir.

İşletmelerin yalnızca rekabet etmeleri yetmez. Değişen çevre şartlarına uyum için, en değerli sermayesi olan entelektüel sermayeyi etkin ve verimli kullanımı ile sürdürülebilir başarı sağlamalıdır. Bu çapraşık çevrede işletmeler dış unsurlarla mücadele edebilmek için öncelikle varlık ve yeteneklerinin ne olduğunu anlaması gerekir. Tabi ki kaynak tabanlı yaklaşım tek başına yeterli bir yaklaşım değildir. Ancak diğer yaklaşımların temelini oluşturmaktadır. Temel ne kadar sağlam ise üzerine konulan her yükü taşıması da o kadar kolay olacaktır. Dolayısıyla işletme ne kadar değerli kaynaklara sahip ise rekabette önemli bir avantaja sahiptir.

Gerek özel sektör gerekse kamu sektöründe entelektüel sermaye ile ilgili bilinç artırılmalıdır. İşletmeler insan kaynağı, örgüt yapısı ve müşteriyle ilgili rekabet edici stratejileri geliştirmektedir. Ancak bunun entelektüel sermaye adı altında geliştirildiğinin farkında değillerdir. Sektör ayırt etmeksizin rekabette önemli bir araç olan entelektüel sermayeye verilen önem artırılmalıdır.

Sonraki çalışmalar, daha yüksek bir örneklem hacmine dayalı olarak belli bir sektörde ya da farklı sektörlerde insan sermayesi, örgüte özgü insan sermayesi ve örgütsel performans arasında ilişkileri araştırmalıdır. Örgüte özgü kaynakların niteliklerinin rekabet üstünlüğü açısından önemi çok yönlü olarak araştırılmalıdır. Yine, entelektüel sermayenin yenilikçilik üzerine etkisi ve bunun sürdürülebilir rekabet üstünlüğüne nasıl etkileyeceği araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Bakırtaş, İ. ve Bakırtaş, H. (2008). Firmaların Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğünün Bir Kaynak Olarak Temel Yetenek:Genel Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 101-119.
- Bal, Y. (2010). Rekabet Avantajı Yaratmada Kaynak Temelli Yaklaşım Bağlamında İnsan Kaynaklarının Rolü. *SÜ İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırma Dergisi*, 10(20), 267-278.
- Barney, J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
- Baş, M.; Yangın, F. M. ve Aygün, S. (2014). Entelektüel Sermaye Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmalarına Yönelik Bir İçerik Analizi: 2002-2012. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 207-226.
- Bülbül, H. (2003). Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Ürün ve Süreç Yeniliği: Bilişim Teknoloji Uygulaması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Hasan Kürşat Güleş), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Campbell, A. ve Luchs, K. S. (2002). *Temel Yetenek Tabanlı Strateji*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Cantürk, N. ve Çiçek, H. (2016). İşletmelerde Fırsat ve Kaynak Tabanlı Yaklaşımların Rekabet Stratejisi Tercihleri İle İlişkisi: Burdur Mermer İşletmelerinde Bir Araştırma. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(13), 95-121.
- Collins, D. J. and Montgomery, C. A. (1997). *Corporate Strategy: Resources and the Scope of the Firm*. Boston: Irwin McGraw-Hill Press.
- Çavuş, M. F.; İnce, Z.; Yakut, E.; Akbulut, M.; Güloğlu, U. ve Kalkan, A. (2016). Kaos ve Durumsallık: Bir Değerlendirme. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 205-224.
- Çınaroğlu, E. ve Doruk, N. (2017). Temel Yetenek Farkındalığı: Kayseri’de Faaliyet. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(12), 569-588.
- Day, G. (1984). *Strategic Market Planning: The Pursuit of Competitive Advantage*. Minneapolis: West Publishing Company.
- Dexhurst, F. and Navarro, C. (2004). External Communities of Practice and Relational Capital. *Learning Organization*, 11(4/5), 322-331.
- Doğan, H. (2004). İşletmelerde Bir Rekabet Avantajı Kaynağı Olarak Öz Yetenek Keşif Matrisi ve Gelişim Rotası. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 23-38.
- Edvinsson, L. (1997). Developing Intellectual Capital At Skandia. *Long Range Planning*, 30(3), 320-321, 366-373.

- EğİN, E.; Binboğa, G. ve Alaca, S. (2018). Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Yeşil Temel Yeteneğin Rolü. *M.C.B.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 1-20.
- Elmacı, O. ve Tutkavul, K. (2016). İşletmelerde Sürdürülebilir Rekabet Gücü Nasıl Sağlanır? Endüstri 4.0 Perspektifi Değer Zinciri Analizi İle Entegere Edilmiş Kaynak Tüketim Muhasebesi Model Önerisi ve Gerçekleştirme Koşulları, 3rd International Congress on Social Sciences, İKSAD China to Ardiatic Bildiriler Kitabı (s.733-745). Antalya: İKSAD Yayınları.
- Grant, R. (1991). The Resource- Based Theory of Competitive Advantage: Implications for Strategy Formulation. *California Management Review*, 33(3), 114-135.
- Guthrie, J. (2001). The Management Measurement and the Reporting of Intellectual Capital. *Journal of Intellectual Capital*, 2(1), 27-41.
- Güleş, H. K. ve Özilhan, D. (2010). Kaynak Temelli Teori Bağlamında Üretim ve Pazarlama Stratejilerinin İşletme Performansı Üzerinde Etkisinin İncelenmesi. *SÜ İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 477-489.
- Hakkak, M. and Ghodsi, M. (2015). Development of a Sustainable Competitive Advantage Model Based On Balanced Scorecard. *International Journal of Asian Social Science*, 5(5), 298-308.
- Harel, G. H. and Tzafrir, S. S. (1999). The Effect of Human Resource Management Practices on the Perceptions of Organizational and Market Performance of the Firm. *Human Resource Management*, 38(3), 185-200.
- Hyperlink. (27 October 2011). "Business Skills for a Changing World: An Assessment of What Global Companies Need from Business Schools" "<http://www.unprme.org/resource-docs/wecnetimpactreport2011.pdf>" "<http://www.unprme.org/resource-docs/wecnetimpactreport2011.pdf>" adresinden 28.04.2019 tarihinde erişildi.
- İleri, H. ve Horasan, A. (2010). Küresel Rekabet Ortamında İşletmelerin Teknoloji ve AR-GE Yönetimlerinin Rekabete Etkileri Üzerine Araştırma ve Örnek Bir Uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 13(1-2), 171-190.
- Javidan, M. (1998). Core Complete: What Does It Mean In Practice? *Long Range Planning*, 31(1), 60-71.
- Karacaer, S. ve Aygün, M. (2009). Entelektüel Sermayenin Firma Performansı Üzerindeki Etkisi. *H.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 27(2), 127-140.
- Koçel, T. (2014). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta.
- Newbert, S. (2007). Empirical Research on the Resource- Based View of the Firm: An Assessment and Suggestions for Future Research. *Strategic Management Journal*, 28(2), 121-146.
- Özbağ, G. K. (2016). Rekabet Avantajı Yaratmada İki Temel Yaklaşım; Kaynak Tabanlı ve Endüstri Tabanlı Yönetim Modeli. *Yeni Türkiye*, 88, 888-899.
- Pablos, P. O. (2002). Evidence of Intellectual Capital Measurement From Asia, Europe and the Middleeast. *Jornal of Intellectual Capital*, 3(2), 287-302.
- Peteraf, M., 1993. The Cornerstones of Competitive Advantage: A Resource-Based View. *Strategic Management Journal*, 14(1), 179-191.
- Porter, M. (1985). *Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press.
- Prahalad, C. ve Hamel, Gary (1990). The Core Competence of the Corporation. *Harvard Business Review*, 68, 79-91.
- Sağsan, M.; Yücel, R. ve Sözen, C. (2010). Küresel Krizin Aşılmasında Alternatif Bir Yol: Sosyal Sermayede Enformasyon Edinimi ve Kullanım Kapasitesi. *Bilgi Dünyası Dergisi*, 11(1), 140-154.
- Seviçin, A. (2009). "Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü" Kavramı Üzerine Bir İnceleme. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 171-185.
- Srivastava, M.; Franklin A. ve Martinette, L. (2013). Building a Sustainable Competitive Advantage. *Journal of Technology Management & Innovation*. 8(2), 47-60.
- Sullivan, P. H. (1998). *Profiting from Intellectual Capital*. New York: John Wiley & Sons.
- Şahin, K. ve Kaplan, T. (2017). Kaynak Tabanlı Görüşten Dinamik Yeteneklere Tarihsel Bir İnceleme. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 3(2), 105-131.
- Şenlik, İ. (2018). "İş Dünyası İçin Sürdürülebilirlik Neden Önemlidir?", <http://anahtar.sanayi.gov.tr: http://anahtar.sanayi.gov.tr> adresinden 03.07.2020 tarihinde erişildi.
- Takeuchi, R. (2003). How do We Get from There to Here? Understanding The Black Box in Strategic HRM Research Resource-Based and Social Exchange Perspectives, Dissertain Submitted to the

- Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park in Partial Fulfillment of the Requirement for the Degree of the Doktor of Philosophy, USA.
- Teece, D.; Pisano, G. and Shuen, A. (1997). Dynamic Capabilities and Strategic Management. *Strategic Management Journal*, 18(7), 509-533.
- Turan, A. (2014). Temel Yetenek ve Dış Kaynaklardan Yararlanma Tekniklerine Felsefî Bir Bakış: Dinamik Beceriler ve İş Modeli Yaklaşımlarıyla İlişkilendirme. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(7), 147-170.
- Ülgen, H. ve Mirze, S. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Beta.
- Wang, C. and Ahmed, P. (2007). Dynamic Capabilities: A Review and Research Agenda. *International Journal of Management Reviews*, 5(2), 31-51.
- Wang, W. and Chang, C. (2005). Intellectual Capital and Performance in Casual Models, Evidence from the Information Technology in Taiwan. *Journal of Intellectual Capital*, 6(2), 222-236.
- Wring, P. M.; Dunford, B. B. ve Snell, S. A. (2001). Human Resources and the Resource Based View. *Journal of Management*, 27, 701-721.
- Yavuz, A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86.
- Yıldız, S. (2010). *Entelektüel Sermaye Teori ve Araştırma*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Yılmaz, N. (2004). Sanayi İşletmelerinde Yenilik Yönetimi ve Gıda Sektöründe Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Hasan Kürşat Güleş), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Y. (2006). Entelektüel Sermaye Yönetiminde Yeni Bir Sistem: Bilgi Bilançosu. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(1), 511-526.
- Youndt, M. A. (1998). Human Resource Management Systems, Intellectual Capital, and Organizational Performance, (A Doctor Of Philosophy Thesis in Business Administration), USA: The Pennsylvania State University, The Graduate School, The Mary Jean And Frank P. Smeal Collega Of Business Administration.
- Yörük, N. ve Erdem, N. S. (2008). Entelektüel Sermaye ve Unsurlarının, İMKB'de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performans Üzerine Etkisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 397-413.
- Zor, İ. ve Cengiz, S. (2013). Entelektüel Sermaye ile Firma Değeri Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul'da Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 37-56.

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 4 - Number: 14, p. 135-160, Winter 2020

İran Ulusal Basınında İsrail Çerçevesinde Filistin ve Kudüs: Kayhan Örneği

Palestine and Jerusalem in the Israeli Framework of Iran's National Press: Kayhan Case

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.835212>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
24.11.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
24.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Yusuf Görgülü
Anadolu Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Basın ve Yayın
Anabilim Dalı, Yüksek Lisans
Öğrencisi
yusufgorgulu.2107@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-8196-0948>

Öz

Bu çalışmada, İran'ın ulusal gazetelerinde yer alan Kudüs ve Filistin'e yönelik içeriksel sunumu ile İsrail'in temsili araştırılmıştır. Bu amaçla, Kudüs ve Filistin söylemlerine ilişkin içeriksel sunum sıklığı, Kudüs ve Filistin'e yönelik iletilerin ne şekilde sunulduğu ve karşısında yer alan İsrail'e ilişkin tutumsal pratiklerin ne şekilde ortaya konduğu üzerinde durulmuştur. Örneklem olarak İran'da İstihbarat ve mevcut rejimin güdümünde hareket eden Kayhan gazetesi seçilmiştir (Npr, 2009, Gazete Karınca, 2016, Kutluk, 2016). 20.05.2020 ile 27.05.2020 arasında mevcut gazetede Kudüs ve Filistin'e yönelik sunulan içeriklerin İsrail özelinde temsili amacı ile içerik analizi ve Teun Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma Kayhan (Arapça) gazetesi özelinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızı bu tarihler arasında dar bir çerçevede sınırladığımızın sebebi, Kudüs gününe işaret eden bir tarih olması ve bu tarihler arasında Kudüs ve Filistin'e yönelik içerik üretim oranının yüksek olması beklentisidir. Ayrıca bu tarihlere yakın bir dönemde ABD'de George Floyd İsyanı başladığı için gazetenin ilgisinin ABD'deki isyanlara odaklanacağı düşüncesidir. Araştırmamızda örneklem olarak Kayhan (Arapça) seçilmesinin ana sebebi, Kudüs, Filistin ve Ortadoğu'ya yönelik değersel/ ideolojik verileri işleme sıklığının belirgin olmasıdır.

Araştırma sonucuna göre, İran'da rejimin güdümünde hareket eden Kayhan gazetesi İktidarın söylemleri çerçevesinde içerikler sunduğu, rejimin politik tutumuna/popülist söylemlerine yönelik içerikleri ürettiği ve rejimin İsrail'e yönelik bakış açısını yansıtmada noktasında benzer bir görünüm ile kamuoyu oluşturma çabası içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kayhan Gazetesi, İsrail, Kudüs ve Filistin, İçerik ve Söylem Analizi, İstihbarat

Abstract

In this study, the representation of Israel with its contextual presentation to Jerusalem and Palestine in the national newspapers of Iran was emphasized. For this purpose, the frequency of contextual presentation regarding the discourses of Jerusalem and Palestine, how the messages for Jerusalem and Palestine were presented, and how the attitudinal practices against Israel were put forward. As a sample, Kayhan newspaper, which is acting under the guidance of Intelligence and the current regime in Iran, was chosen. In the current newspaper between 20.05.2020 and 27.05.2020, content analysis method and discourse analysis method were used for the purpose of representing the content presented for Jerusalem and Palestine in Israel. The research was carried out exclusively for Kayhan (Arabic) newspaper. The reason we limit our work to a narrow frame between these dates is that it is a date that marks the day of Jerusalem, and the expectation that the content production for Jerusalem and Palestine is high between these dates. The main reason for choosing Kayhan (Arabic) as a sample in our study is that the frequency of processing value / ideological data for Jerusalem, Palestine and the Middle East is evident.

According to the results of the research, it was concluded that the Kayhan newspaper, acting under the guidance of the regime in Iran, offers content within the framework of the rhetoric's rhetoric, produces content for the political attitude / populist discourses of the regime and is in an effort to create public opinion with a similar view in reflecting the regime's perspective towards Israel.

Keywords: Newspaper of Kayhan, Palestina, İsrail and Jerusalem, Content and Discourse Analysis, Intelligence

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Görgülü, Y. (2020). İran Ulusal Basınında İsrail Çerçevesinde Filistin ve Kudüs: Kayhan Örneği. *Asya Studies- Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 135-160.

GİRİŞ

Medya ve basın örgütleri, toplumda bilgi akışını sağlamanın yanında belirli ideoloji ve fikirlerin üretimini de sağlamaktadır. Günümüzde mevcut kitle iletişim araçları/iletişim teknolojileri vasıtası ile kurgulanan “*haber, film, televizyon ve radyo programları, bilgisayar oyunları ve gazeteler*” ile oluşturulan içerikler topluma belirli bir ideoloji aktarımı gerçekleştirmektedir (Dursun, 2011: 65). Medyanın işlevleri yalnızca ideoloji üreten bir mekanik denge değildir. Medya, kültürel, dini, ekonomik, sosyo-politik gibi merkezi alanlar içerisinde eğitici ve öğretici bir nesne olarak var olmakta ve bireylerin toplumsallaşma süreci içerisinde etkin bir özne konumunu yaratması açısından önemli aracılı bir sistem ağıdır.

İdeolojiler ise, bu merkezi alanlar içerisinde görünürlüğü ortaya çıkmış, “*bütüncülleştirilmiş değerleri*” ifade etmekle birlikte medya aracılı bir sunumla, kitlesel olarak üretilen ve tüketilen fikirlerdir. İdeolojiler, toplum içerisinde yaşayan bireylerin sistematik düşünme tarzı ve genel anlamı ile de fikrinsel sistemlerin sunumu ve tüketimidir. Başka bir ifade ile “ideoloji, toplumsal çelişkileri gizlemeye/örtmeye hizmet eden bir bilinç biçimi olmakla birlikte” (Geuss, 2013: 37), toplumsal sistemlerin işlerlik kazanmasında temel bir nosyon olan din, hukuk, eğitim gibi yapılandırılmış kamusal alanlarda görünürlüğü ortaya çıkan tasarımlardır (Güngör, 2016: 268). İdeolojilerin kamusal alanda bir etkinlik dinamosu olarak var olması, hiç kuşkusuz kamusal alanın genişlemesi/gelişmesinde etkili olan güç merkeziliğine (iktidar) bağımlı olarak gelişim göstermektedir. Bu kamusal alanlar, iktidarların görüntüsel alanları olmakla birlikte, ideolojilerin siyasal olarak örgütlendiği ve biçimlendiği mecralardır.

Genel olarak kitle iletişim araçları, toplumsal formasyonları şekillendirebilme ve sürece yön verebilme gücüne sahiptir ve bu araçlar içerisinde yer alan basın sürece etkin bir şekilde görünüldür. İktidarlar, sabit bir değer yükünün toplumda inşa edilmesi sürecinde pek çok dinamiği etkin şekilde kullanmaktadır. Bu dinamiklerin başında ise basın/medya gelmektedir. Atik ve Erdoğan (2014: 7) kendi gerçekliklerini dil ve söylem ile ortaya koyan medyanın, belirli bir dil ve söylem içerisinde koşullara ve buna bağımlı olarak ortaya çıkan sosyo- ekonomik, politik ve kültürel çerçevelere paralel olarak değişim gösterdiğini ve medyanın dördüncü bir güç olarak belirli güç veya güçlerin etkisi altında şekillense de unutulmaması gereken noktanın medyanın kesinlikle bir “güç” olduğunu ifade etmiştir.

Basın aracılığı ile iktidarların politik aksiyonlarının propaganda sürecine dâhil edilmesi ve haber içeriklerinde bu durumun yinelenerek tüketime sunulması, iktidarların ideoloji ve değersel yüklerini egemen bir tahakküm alanı inşa etme ve “direnç alanlarını” konsolide etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Esasen her toplumdaki güçlü ekonomik ve politik sistemler, kendi çıkarları doğrultusunda bir katılımcı kültürün ortaya çıkmasını istemekte ve katılımcı kültürün ortaya çıkmasında pekiştireç güç olarak basına şekil vermektedirler. Katılımcı kültür bu boyutu ile yönetilebilir ve yönlendirilebilirdir. Leisser (2018: 9)’a göre, “katılımcı kültürün ortaya çıkması, kamusal alandaki çeşitli anlam verme süreçleri ile bağlantılıdır”. Bu noktadan hareketle, anlam yaratma süreçlerinin bir katılımcı kültür ekseninde ortaya çıkmasında ve görünür olmasında basın/kitle iletişim aygıtları önemli bir işleve sahiptir.

Kamusal gücü elinde bulunduranlar, “sivil katılım odaklı” bir kamusal alan yaratma noktasında isteksiz olabilir, bu durumda kamusal alandaki tüm söylemsel ve içeriksel sunum pratiklerini kendisi belirlemektedir. Kamusal etkinlik alanının sınırlarını politik iradenin çizmesi ve bunu kitle iletişim araçları ile gerçekleştirmesi, bireylerin kendi gündemlerini belirleme ve yönetme gücünü de kırılanaştırılmaktadır. Bu noktadan hareketle kamusal alanı yaratma gücünü elinde bulunduran güçlü sistemlerin, belirli bir ekonomi- politik ölçekte ham enformasyonu istekleri doğrultusunda “*dezenformasyon*” boyutuna doğru bir akış alanı yaratma isteğinin de ortaya çıkacağı aşikardır. Çakmak (2019: 1129-1130)’ın ifade ettiği gibi “medya manipülatif gücü sebebi ile çeşitli çıkar gruplarının baskısı altında tutulmakta ve kendi varlığını da korumak için de içeriklerini bu baskı gruplarının çıkarları doğrultusunda oluşturmaktadır”. Böylelikle güçlü ekonomik sistemlerin çıkarlarına yönelik meşrutiyet alanını genişletmek için içeriksel alanlar yaratılmaktadır. Oluşturulan bu yeni alanda bilgi içeriği değişimlere uğramakta ve dezenformasyon ortaya çıkmaktadır.

İktidar ve güçlü ekonomik sistemler kendi çıkarları doğrultusunda belirli ideoloji ve değersel pratiklerin toplumda istikrarlı bir hale gelmesini amaç edinmektedir. Kitlelerin stabilizasyonu, belirli değersel ve ideolojik verilerin propagandasal döngü içerisinde sürekli ve tekrar yolu ile sunumunun gerçekleştirilmesi ile sağlanmaktadır. Kitle iletişim araçları içerisinde önemli bir yere sahip olan basın, aktarılan enformasyon değerinin kamusal alanda arzu edilen ideolojiklik ve değerlerle örülü serbest bilgi akışın yaratılmasında etkilidir. İdeoloji, bir düşünme tarzı olduğuna göre, bireylerin belirli fikirler

etrafında düşünmesi, dil aracılı bir sistem dışında gerçekleşmemektedir. Uygur'un (2015: 49) ifade ettiği gibi düşünme eylemleri “*dilde, dil aracılığı ile olup bitmektedir*”. Bu noktadan hareketle, iktidarlar, toplumdaki düşünme pratiklerini belirli bir “*ideolojiliklik*” boyutunu ortaya koyabilmek için, aracılı sistemlerin söylem ve dilini kendi lehlerine şekillendirme amacı gütmekte ve dil ile yeni bir “gerçeklik opsiyonu” sunmaktadır.

Ayetullah Humeyni tarafından Filistin'in bağımsızlığı, özgürlüğü ve Müslüman dünyasının Filistin sorununa dikkat çekmesi amacı ile Ramazan ayının son Cuma günü *Kudüs günü* olarak ilan edilmiştir. Quds Günü (Kudüs) İran'ın bölgesel hegemonya ve İsrail'in yok edilmesi stratejisini geliştirmek için aradığı önemli araçlardan biri olarak görülmektedir. Nitekim Kudüs günü, İran için Ortadoğu'daki Arap ve Müslüman nüfusun meşrutiyet pratiklerini kullanmak ve böylelikle daha serbest bir politik zemin yaratmak için kullandığı bir araç haline gelmiştir (Mansharof, 2020). Bu tür özel olarak tasarlanmış olaylar, rejimsel statükonun gerek iç gerek ise dış kamuoyu ölçekli etkinlik alanı yaratmasında ve izledikleri politik aksiyonların devamlılığı için oldukça önemlidir.

Kamusal etkinlik alanının genişletilmesinde ideoloji ve değerlerle örülü sunum pratiklerinin görünürlüğünün artması noktasında “*kilit aktörler*” de bu tür özel tasarlanmış olayların örgüsü içerisine yerleştirilmektedir. Bu kilit aktörler rejimin doğrudan temsilcileri görünümünde olabileceği gibi, rejimin organik aydınları ya da bölgedeki İran destekli Şii paramiliter örgütlerinin temsilcileri olabilmektedir. Örneğin; Kayhan gazetesinin 23.05.2020 tarihli oluşturulan haber içeriğinde kilit aktörlerden birisi olarak görülebilecek *Hamas Siyasi Büro Başkanı Saleh- al Arouri*'nin Kudüs gününe ilişkin ideolojik ve değersel yüklü söylemleri ortaya konulmuştur. (Kayhan, İr (2020). *ال عاروري: الشهيد (سدل يمانى كان بد غرفة عملايات المقاومة خلال عدوان 8002 على غزة*). Bu tür çerçevesel sunum pratikleri, sosyal kimliklerin belirli bir fikirselle düşünme altyapısını inşa etmesi noktasında da önemlidir.

Sosyal kimlik teorisine göre, bireyler çeşitli grupların bir parçasıdır ve kolektif grup kimliğinin deneyimlerini ve paylaşımlarını ifade etmektedir (Ramasubramanian and Yadlin-Segal, 2017: 3923). Her birey yaşadığı toplumun temel değer ve inançları ile hareket etmekte ve bu değerlerle örülü bir sistemin parçası olarak var olmaktadır. Sistemin sosyal kimlikler üzerinden bir alan inşa etmesinde kitle iletişim araçları oldukça etkili aygıtlardır.

Çalışmamızda öncelikle basın aracılığı ile gündem belirleme sürecine, ideoloji ve değerleri yaratma noktasında basının işlevsel görünümüne ve çerçeveleme kuramı çerçevesinde çalışmamızın zemini oluşturacağız. Daha sonra İran'da rejim ve istihbarat örgütü kontrolü altında yer alan Kayhan gazetesinin Kudüs günü dolayısı ile sundukları içerikler nicel olarak değerlendirilecek ve bazı göze çarpan söylem pratikleri söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilecektir.

İsrail- İran İlişkilerine Kısa Bir Bakış

Birbirlerini uluslararası arenada tanıyan ve ilişkilerin resmi bir boyutta “diplomasi” ekseninde yürütüldüğü devletlerin ilişkilerinde, genellikle kriz evrelerinde söylem ve görüntülerde değişime uğramaktadır (Doğan ve Şeşen, 2019: 813). Bu noktadan hareketle, İran yazılı basınında Filistin ve İsrail içeriklerinin tespiti yönünde yaptığımız çalışma bağlamında İran- İsrail ilişkilerini tarihsel bağlarını koparmadan, izdüşümsel açıdan irdelemek faydalı olacaktır.

Tarihin en eski çağlarından bu yana Fars ülkesinde bir Yahudi varlığı hep söz konusu olmuştur. Yahudiler İmparator Kiros'un döneminde kendilerini güçlü olarak görmüşlerdir. Kiros'un sayesinde Filistin'e dönme fırsatı bulan Yahudilerin bir kısmı İran topraklarını terk etmemiş ve İran'da kalmayı sürdürmüşlerdir (Kewaan, 2017: 23-25).

İran ve İsrail tarihin çeşitli dönemlerinde karşı karşıya gelmişler ve bu dönemlerde hep iyi ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Babil İmparatorluğunun M.Ö 597 tarihinde Kenan Diyarını işgal etmesi ve burada bulunan Yahudileri Bağdat'a sürmesi ile Yahudi ve İranlılar ilk kez karşılaşmışlardır (Oruç, 2016: 4). Safevilerin “*Şiiliği*” bir devlet dini olarak kabul etmelerinden sonra Yahudilerin büyük bir çoğunluğu baskı altına alınmış (Price, 2001) ve “İslam dinine geçmeye zorlanmışlardır (Kewan, 2017: 27).

Nadir Şah döneminde ise (1736-1747) Şiizmin devlet dini olması feshedilmiş ve Yahudilere hoşgörülü bir şekilde yaklaşılmıştır. Hatta kutsal olarak görülen Meşhed kentinde bir Yahudi cemaati kurulmuştur. Bu durum Kaçar hanedanı (1794- 1925) döneminde ise tekrar bozulmuştur. 19. yüzyılda artan baskılar karşısında savunmasız kalan pek çok Yahudi Filistin'e göç etmiştir. Bu dönüş 20. Yüzyılda da devam etmiştir. 1948'den 1978 yılına kadar 70.000 İran Yahudi'si İsrail vatandaşı olmuştur. Bu nüfusun küçük bir oranı İran'da kalmaya devam etmişlerdir (Littman, 1979: 3-5)

1951 yılında iktidara gelen ve İran'ın petrollerinin millileştirme girişiminin yanında İran'ın İsrail'i bir devlet olarak resmen tanınmasını iptal eden Mohammed Musaddık ABD'nin desteği ile iktidardan düşürülmüş ve ardından tekrar İran tahtına oturan Mohammed Reza Pehlevi İsrail'i tanımıştır (Kıran, 2007:121). Reza Pehlevi döneminde İran ile İsrail ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. "Musaddık devrildikten sonra İran, ABD'nin bölgedeki en önemli müttefiklerinden biri olmuştur. Şah 1955'de SSCB karşıtı Bağdat Paktı'na dâhil edilmiş, ordusu ABD tarafından modern bir görünüme kavuşturulmuş ve İran bölgesel bir lider konumuna getirilmek istenmiştir" (Jane, 2017: 266).

Şah döneminde Ortadoğu'daki denge politikalarının bir gereği ve İsrail ile ilişkilerin olumlu bir yönde gelişmesinin bir yansıması olarak, Ekim 1969'da Mescid-i Aksa'da çıkan bir yangın sonrasında İslam Zirvesi bir araya gelmiş ve İran yönetimi de bu toplantıda yerini almıştır. Yaser Arafat ile de bir araya gelen Şah, *Filistin Kurtuluş Örgütü*¹ lideri Yaser Arafat'ı İran'daki gizli oluşumlara destek verdiği gerekçesi ile suçlamıştır (Kewaan, 2017: 115-116).

1979 yılındaki İslam Devrimi ile birlikte İran, ABD ve İsrail ile ilişkilerinde yeni bir döneme girmiştir. İran'da bulunan yeni iktidar (rejim) İsrail ve ABD ile arasına adeta bir set çekmiş, ekonomik ilişkileri sonlandırarak yeni hareket alanını Şii mezhepli kitleler ve Müslüman lkeler arasında geliştirme güdümü içerisine girmiştir. Ortadoğu'da yaşanan bu yeni denklemlili oluşumla birlikte, dengeler yeniden şekillenmiştir. "Devrimin ardından İran'ın "*rejim ihracı*" gibi keskin söylem pratikleri geliştirmesi, Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak için bir tehdit olarak algılanmış ve bu durum İran – Irak savaşını ortaya çıkarmıştır (Oruç, 2016: 13).

1979 devriminin hemen ardından İran'ın Müslüman ve Şii lkeleri ile potansiyel bir müttefik olarak görmesi, başta ABD ve İsrail'i tedirgin etmiştir. Yaser Arafat ve onun uzantılarından F.K.O ve Filistin'deki diğeri Şii gruplar arasında bir asimetrik değerin ortaya çıkarılması ve Lübnan Hizbullah'ı ile doğrudan bir ilişki içerisine girilmesi İsrail devletinin güvenliği için büyük bir risk teşkil etmekteydi.

Gerçekleşen devrim sonrasında İran köklü bir dönüşüme sahne olmuştur. İran'daki mevcut kamusal kurumlar yeniden dizayn edilmiş, rejimin asimetrisine uygun yeni kurumsal yapılar ortaya çıkmıştır. Bu kurumsal yapılar içerisinde gerek İran'da gerekse bölgede Şii rejimini savunmak ve rejimin ihracı" açısından önem teşkil eden paramiliter organizasyonlar/parti eksenli (*Ansar-i Hizbullah, Besic, vb*) mevcuttur. Irak'taki Şii eksenli (*Harakat- Hezbollah al- Nujaba*², *Asa'ib Ahl al-Haq*³) paramiliter karakterde vücut bulan bu organizasyonel yapılar bir çatışma alanı yaratma noktasında etkin bir dinamik yakalamış görünmektedir. Bu durum Ortadoğu'da Şii eksenli oluşumlara hız katmakta, süreçte Lübnan ve Suriye Şii'leri üzerinden bir hegemonik alan inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum İsrail'i ve ABD' i rahatsız eden temel konulardan biri haline gelmektedir. Bu durumun tedirginliği İsrail için hala devam etmekle birlikte, İran, Irak üzerinde Şii eksenli bir hegemonik mücadele sahasını yaratma noktasında çabasını hala diri tutmakta ve bölgedeki çatışma ortamları genişlemektedir.

1

Filistin Kurtuluş Örgütü (F.K.Ö): Filistin Kurtuluş Örgütü 1964 yılında Filistin'in bağımsızlığı amacıyla kurulan bir örgüttür.

² **Harakat- Hezbollah al- Nujaba:**

Harakat Hezbollah al- Nujaba örgütü, Irak'ta Şii eksenli bir paramiliter oluşumdur. İran'dan askeri, lojistik ve istihbarat yardımı aldığı bilinmekle birlikte, bu örgütün genel sekreteri Akram al- Kaabi'dir.

³ **Asa'ib Ahl al-Haq** *عقلا له ابى اصع*

İran destekli bir görünüme sahip olan Asa'ib Ahl- al- Hag, Irak'ta Şii ölçekli bir paramiliter oluşumdur. Amerika'nın terör örgütleri listesinde yer almaktadır.

Bu duruma bir örnek olarak” 6 Temmuz (2020) günü politik analizci *Hisham al-Hashimi*⁴’nin öldürülmesi ile ilgili İsrail’in söylemlerinin odağında “*Şii milisler*” görünür olmuştur. İsrail’deki çeşitli düşünce kuruluşları ve stratejik araştırma merkezleri bu saldırının Irak hükümete açık bir mesaj taşıdığına inanmaktadır (Spyer, 2020).

Ayrıca tarihsel arka planda pek çok gelişme İran ile İsrail merkezli çatışma ve restleşmenin artmasına sebep vermiştir. İsrail, Bounes Aires’teki İsrail büyükelçiliği saldırısı (1992) ve Yahudi Derneği binası (1994) saldırılarından İran’ı sorumlu tutmaktadır (Oğuz, 2018). ABD ve İsrail’i tedirgin eden ve gerilimi tırmandıran bir diğer gelişme ise İran’ın nükleer deneme çabalarından geri adım atmamasıdır.

Gündem Oluşturma ve Haberin Çerçevesi

Ana hedefi, haber verme ve bilgilendirme olan gazete, televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçlarının gelişen yeni medya teknolojileri ve kitle iletişim araçlarının çeşitlilik kazanması ile birlikte medyanın farklı işlevsel boyutları da görünür olmaya başlamıştır. Medyanın eğlendirme, eğitime, yönlendirme gibi çeşitli işlevsel boyutlarının ön plana çıkmasına rağmen, kitle iletişim araçlarının haber verme işlevi hala canlılığını korumaktadır (Salihoglu, 2007: 3). Bu işlevlerinin yanı sıra kitle iletişim araçları, toplumsal ilişkileri yeniden oluşturma, üretme ve belirli bir “yorum odağı” yaratabilme gücüne sahiptir. Basmacı (2016: 624), kitle iletişim araçlarının işlevleri ile ilgili bir algı oluşturma ve yaratma noktasına değinmiştir. Ona göre; kitle iletişim araçlarının bu denli güçlü pozisyonları içerisinde yer alan basın, sembolik unsurları, yazısal verileri görsel ve işaret unsurlarını belirli bir ileti odağında aktarmakla kalmamakta, belirli anlam yüklü mesajları da üreterek kitlelere sunmaktadır.

Sahip olduğu karakteristik yapısı ve etki alanlarının göz önüne alındığında gazetelerde yer alan haber içerikleri, hem “*yansıtıcı*” hem de “*destekleyici*” olarak kamuoyuna yön verebilmekte, önyargı ve mitlerle örülü yanlışlıklara karşı bir direnç alanı yaratabilmektedir (Kösedağ, ve Öztürk, 2018: 1522). Haber medyası, kamunun dikkatini belirli bir alana yönlendirme etkisine sahip olmakla birlikte, belirli konuların belirli yönlerini “belirli bir odak alanı” ile yaratma noktasında önemlidir. Bu odak alanını belirleyen temel faktörlerden birisi de medyanın içerisinde bulunduğu sermaye örüntüsüdür.

Gündem belirleme araştırmaları 1970’li yıllarla birlikte bilimsel yayınlarda görünür olsa da, bu fiktisel akımın temellerini daha önceki araştırmalarda bulmak mümkündür (Atabek, 1998: 159). “Walter Lipman’ın Kamuoyu (1922) adlı kitabı gündem belirleme çalışmalarının temelini oluşturmaktadır (Yaşın ve Cengiz, 2018). “Walter Lippman haber medyası tarafından sunulan içeriklerin zihinsel imgelerimizi yaratma noktasında kilit bir rol oynadığını, beynimizdeki imgelerle gerçeklik arasında belirgin bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur” (Mehrad and Yaghtin, 2017: 28). “*Gündem belirleme kuramının önemli isimlerinden McCombs ve Shaw ise; medyanın kitleler üzerinde bilişsel ölçüde etkisi olduğunu vurgulamaktadır (Algül, 2016: 284). Bu noktadan hareketle medya aracı bir şekilde tüketime sunulan içerikler, kitleler üzerinde bir bilinç alanı yaratmakta ve bilinç istenilen ölçüde şekillendirilmektedir. “Bu kuram; kitle iletişim araçları ile haberlerin sunum biçimlerinde bazı konulara ağırlık verilerek, kamuoyunun gündeminin oluşturulduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kitle iletişim araçları, bilgi ve haber içeriklerini belirli bir önem sırasına göre yönlendirmekte ve toplumun neyi ne kadar bilmesi konusunda toplum adına karar vermektedir. Kitle iletişim araçlarında sunulan veriler, toplum tarafından önemli olarak algılanmakta, kitle medyasında yer almayan içerikler ise önemsiz olarak algılanmaktadır” (Temizel, 2008: 143).*

Gündem belirleme yaklaşımı, kitle iletişim araçlarının etkisi üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşıma göre kitle iletişim araçları, toplumun gündemini yaratma noktasında önemli ve etkindir. Bu etkinin ve önemin yaratılmasında ve işlerlik kazanmasında yaratılan gündemin önemlilik derecesine, toplumla yaratılmak istenen istemin ilişkisel boyutuna ve yaratılan gündem ile güç alanlarının ilişkisine vs. pek çok dinamiğin sürece girmesi ile işlerlik kazanmaktadır. Bazen iktidarlar, yapmış oldukları pratiklerin gizlenmesi için yapay gündemler yaratarak sürece yön vermektedir. Bazen ise, özellikle seçim dönemlerinde kamuoyunun ilgisinin sürekli ve canlı tutulması amacına yönelik olarak, topluma kendi çıkarları doğrultusunda gündem oluşturacak bilgileri ortaya koymaktadır (Güngör, 2016: 116). Bu

⁴ **Hisham Al -Hashimi:**

Iraklı tarihçi ve araştırmacıdır. 06.07.2020 tarihinde bir suikast sonrasında öldürülmüştür. Irak’ta İran destekli Şii militer gruplara karşı bir propaganda görevi yürütüyordu. İsrail’e göre öldürülmesi Irak hükümetine açık bir mesaj olarak algılanmıştır.

durumda gündem belirleme sürecini “*ekonomi- politik güç merkezi alanı*” olarak karşımıza çıkan iktidarların, tutumlarına ve pratiklerine göre şekil aldığını ve istenilen çerçevelerin bir uzantısı olarak gündem alanı yaratıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

“Gündem Kurma” olarak ele alınan bu yaklaşıma göre, medya yayınlarının halkın fikirlerini ve halkın konuşmakta olduğu konuları belirlemekte olduğunu, başka bir ifade ile gündem kurma işlevini yerine getirdiğinin savunulduğu bir görüştür. Bu görüşe göre, halk medya organlarının gündeme getirdiği konuları benimsemekte, günlük yaşam içerisinde bu konuları tartışmakta ve konuşmaktadır. Gündem kurma yaklaşımına göre, kitle iletişim araçları tarafından gündemin içerisine sokulmayan/gündeme getirilmeyen konular kitleler tarafından önemsenmemekte ve zaman içerisinde unutulmaktadır (Korkmaz, 2015: 16).

Bu yaklaşıma göre, istenilen bir gündemi oluşturmak için “dikkat pekiştiricileri” sıklıkla kullanılmaktadır. Bu pekiştiriciler arasında özellikle “korku pekiştiricileri” öne çıkarılmakta ve dikkati domine edilmektedir. “Dikkat çekme, bir konunun önemli olarak algılanma derecesini tarif eden temel kavramdır. Gündem oluşturmanın odağı, medya gündeminden kamu gündemine geçişin ardında yatmaktadır” (Mateus, 2020: 22). Medya gündeminden kamu gündemine doğru yatay bir akışın gerçekleşebilmesinde “*dikkate değer/dikkati yönlendiren*” çerçevesel verilerin tasarlanması ve bu ölçekte bir şablonun ortaya çıkarılması önem teşkil etmektedir. Yazılı basında yer alan haberlerin belirli bir sunum pratikleri ölçeğinde içeriksel olarak nasıl ele alındığı, sunum içerisinde yer alan öncelikler ve yeğlemeler ile ilgili verilerin analizinde çerçeveleme analizi kullanılmaktadır.

“Çerçeveleme” kavramı da “Gündem Kurma” yöntemi ile ortak bir ilgiyi paylaşmakla birlikte, insanların yalnızca ne hakkında konuşmaları gerektiği ya da ne hakkında düşündükleri ile değil, ayrıca haber ve yorum içeriklerindeki konular hakkında nasıl konuşmaları ve düşünceleri gerektiği ile de ilgilenebilir. Çerçeveleme analizleri bir tür içerik analizinde faydalanma yöntemi olmakla birlikte, yayın mecralarının vermek istediği temel mesajları tespit edilmesi daha dar bir biçimde ise, haber medyasının verdiği/oluşturduğu içeriklerin siyasi bir amacının olup olmadığının saptanmasıdır. Başka bir ifade ile ortaya konulmuş içeriklerin belirli çerçevelerle siyasi aktörler tarafından ne ölçüde desteklendiği, yayın üreticilerinin haber içeriklerini oluştururken çerçevelerin nasıl kurgulandığına, bu çerçeve ve içeriklerin okuyucu/izleyiciler üzerindeki etkilerinin ortaya ne ölçüde çıkıp çıkmadığını belirlemeye ve saptamaya çalışmaktadır (Korkmaz, 2015: 17). Çerçeveleme analizi, medya metinlerindeki içeriklerin belirli çerçevelerin öne çıkarılarak, okuyucunun istenilen çerçevelerle düşünmesini sağlamak ve alımlama sürecini kolaylaştırmaktadır. Belirli çerçevelerin içeriksel bağlamlarını seçmek ya da öne çıkarmak çerçevelemenin önemli bir özelliğidir (Şimşek, 2018: 357). Çerçeveler, dünyayı belirli bir şekilde temsil ederek, kitleler üzerinde yeni bir “düşünme alanları” yaratmaktadır. Bu çerçeveler, tekrar yolu ile kitleler üzerinde egemen düşünme pratiklerini konsolide etmekte ve bu fikirlerin kamusal alanda etkin bir şekilde yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Medya, belirli çerçevelerle örülmüş içerikleri ile kitlelere yeni bir “gerçeklik alanı” inşa etmektedir.

Haber çerçeveleri gösterilmek istenilen problemin ne olduğunu, belirli bir bakış açısı penceresinden geçirecek, soruna kim/nelerin sebep olduğunu ortaya çıkarmakta, ahlaki yargı boyutunda bulunmakta ve sorunun nasıl çözülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bazı durumlarda da, haberde ele alınan konu, kamuoyu üzerinde istenen ölçüde dikkat yaratımı gerçekleştirmek amacıyla konunun bazı yönleri üzerinde durulmakta ve kimi zaman da belirli çağrışımlarla birlikte sunumun gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür (Doğan ve Şeşen, 2019: 824).

Etiketleme perspektifine göre, bir şeyin damgalama olarak görülüp görülmeyeceği, etiketleme veya çerçeveleme şekline bağlıdır (Ramasubramanian and Yadlin-Segal, 2017: 3924). Ben ve biz arasındaki etiketleme şekli, İran’da mevcut politik tutumun bir uzantısı olarak rejimsel statükoya uyanlar ve rejimsel değerlere karşı çıkanlar şeklinde mikro boyutta görünürlüğü ortaya çıktığı gibi, dış politikanın da bir uzantısı olarak “ben ve biz” arasındaki etiketleme daha çok düşman söylemi ile vücut bulmaktadır.

Kolektif kimlikler ise, din, dil, kültür, tarih, maddi koşullar ve toplumsal bellek tarafından inşa edilmekle birlikte, etkileşim içerisinde bulunulan çeşitli gruplar tarafından ortaya konulan ve bireylerin kendilerini ortak birliğin birer parçası olarak anlamlandırdıkları, gerek bilişsel gerekse duygusal açıdan ilişkiler yoluyla çerçevelenmiş bir yapıdır (Uluç, 2016: 204). Bu noktadan hareketle kitle iletişim araçları, kolektif bir “*bilinç yükünün*” yaratılmasında önemli olduğu gibi dil, din, kültür, tarihsellik çerçevesinde oluşturulabilecek her türlü içeriklerin belirli çerçevelerle görünür olmasını sağlamak ve toplumdaki diğer kimlikler üzerinde bir “*tahakküm alanı*” inşa edilme sürecini hızlandırmaktadır. Bu doğrultuda

kolektif bir bilincin tahakküm merkezi alanı içerisinde çekilmesi, kitle iletişim araçları tarafından oluşturulacak olan gündem, söylem ve ideoloji bağlamları ile mümkün kılınmaktadır.

İdeoloji ve Değer İnşa Etme Noktasında Basın

İdeoloji, bir toplumdaki bireyler arasındaki etkileşim temelinde gelişen belirli araçlı sistemler vasıtası ile yayılım gösterebilen, insan zihninin ürettiği semboller, inanışlar ve değerlerdir. İdeolojiler, belirli düşünce ve imgelerle donatılmış “*fikirselsel kompresör*”dür. İdeolojiler, sabit, daha çok süreklilik arz eden bir dinamik yapının ta kendisidir. Güngör’e göre (2011: 268); “Karl Marx ideolojiyi doğrudan doğruya kültürel bir fenomen olarak ele almakta ve bireyin içinde bulunduğu maddi üretim koşulları ile ideolojiyi içselleştirmektedir”. Karl Marx’ın bakış açısına göre ideoloji, maddi temelli bir üretim değeri olmakla birlikte, ideolojilerle örülü bir değerler sisteminin yaratılmasında ekonomik koşullara uygun fikirselsel ve düşünsel iklim alanının yaratılmasıdır. Örs ise, ideolojiyi Karl Marx’ın “toplumdaki tüm zihinsel ürünler ve faaliyetler” olarak tanımlamasından yola çıkarak, ideoloji ve siyasal kültür arasındaki farkları ortaya koymuştur. Örs (2009: 3)’e göre; “spontane bir birikim olan kültür, yüzyıllar boyunca toplumların kendi elleri ile ürettikleri değer, tutum, davranış ve sembollerden oluşmakla birlikte, toplumlar tarafından bilerek, isteyerek, tasarlanarak oluşan bir planlama çerçevesinde görünür değildir. Bunun yanında kültür, mantıksal bir iç tutarlılığa sahip olmak zorunda da değildir. Kültürün geleceğe yönelik belirli bir projesi, planı da yoktur. Kültür, okul, aile gibi kamusal aygıtların, bireye toplumdaki yerlerini, toplumun kendisine biçtiği rolleri ve değer ve yargıları öğretmek bir kimlik oluşumuna katkı sağlamaktadır. Yaratılan bu kimlik, dünya görüşünü yansıtmaya noktasında ise, “bütünleştiricidir”. İdeolojiler ise, kültürden farklı olarak kendi içerisinde bir tutarlılığa ve mantıksal bir zemine dayanmaktadır. Geçmişle bugün arasında tarihsellik ölçeğinde bir anlama ve açıklamaya ihtiyaç duyduğundan bir siyasal düzen işleyişine ihtiyaç duymaktadır. Öyleyse, ideolojilerin kültürden farklı olarak bir plan ve projesi mevcuttur. Ayrıca ideolojiler kültürlerden farklı olarak spontane bir görünüm sergilememekte, insan zihninin ürettiği zihinsel düşünceler ve tasarımlardır. Bu noktadan hareketle ideolojiler, toplumları belirli bir plan ve program çerçevesinde belirli bir amaca yönelik harekete geçirme misyonuna sahiptir”.

İdeolojinin eleştirel bir bakış çerçevesinde ele alındığı en önemli araştırmalar Marksist gelenek içerisinde kendisini göstermiştir. Bu geleneğe göre, medyanın en önemli işlevi ideolojik etkidir. Marx’a göre, egemen sınıfın düşünceleri, her dönemin egemen düşünceleridir. Bu açıdan toplumdaki maddi üretim tekeli elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda düşünsel gücü de elinde tutmaktadır. Maddi ölçekli üretim aygıtlarını kendi egemenliğinde bulunduran sınıf, aynı ölçüde zihinsel üretim aygıtları üzerinde de egemenliklerini ortaya koymaktadır (Çakmak, 2019: 1130).

Geuss ise (2013: 20), “ideolojiyi dört değerler dizisi açısından irdelemiş, betimsel ideolojinin salt söylemsel ve söylemsel olmayan öğelerle bir içerik oluşturduğunu, söylemsel öğelerin fikir ve inanç sistemleri gibi dinamikleri, söylemsel olmayan öğelerin ise, ritüeller, tutumlar sanatsal faaliyetlerin sunumu” olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla bir tarafta ritüel pratikler ile görünür olan bir eylemler dizgesi, diğer tarafta ise, fikir ve inançlar ekseninde gelişen ve ortaya çıkan düşünsel örüntüler ortaya çıkmaktadır. İdeoloji bu boyutu ile işlevsel ve örtük tutumları, inançları, değerleri ve kültürel nosyonların bir birleşme noktasıdır.

Hollbach ise, “*Önyargılar Eleştirisi*” adlı çalışmasında toplumda egemen değer ve pratiklerin yaratılmasında eleştirel akıldan yoksun bireylerin yaratıldığı, bunu da yayan ve genişleten temel araç kamusal fikirler olduğunu vurgulamaktadır (Özbek, 2011: 29). Kamusal düşünce ve pratikler, ideoloji ve değerlerin örüntülü olarak kitlelere sunumu için birer aracı fikirselsel yapılarıdır. Kamusal düşüncelerin yaygın bir temelde yer alabilmesini, iktidarların politikayı kamusal fikirler ekseninde sık kullanma güdüsü ve bu düşünceleri yayma noktasında kullandığı araçlı sistemler belirlemektedir. Kamusal düşünceler bu noktadan hareketle kuşatıcıdır ve kaçmak neredeyse imkânsızdır. Bir toplumda yer alan iktidar erki ne kadar politik ise, o kadar kamusal düşünceye maruz kalacaktır.

Ekonomik ve siyasal sistemler, medya içeriklerinin üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Böyle bir yapısal oluşum içerisinde medya içeriklerini irdelerken, yanıt bulması gereken en önemli sorulardan birisi medyanın kimlerin gözetimi altında olduğu ve denetlendiğidir. Medya içeriklerinin üretim sürecinde güç dengesinin belirleyici bir rolü olmaktadır (Saraç, 2018: 164).

Medya metinlerinin üretim ve tüketim pratiklerinin, ideoloji odaklı irdelenmesi İngiliz Kültürel Çalışmaları ile vücut bulmuştur. İngiliz Kültürel Çalışmaları’nın medya metinlerine yönelik yaklaşımını doğal olarak medyaya ilişkin bakış açıları belirlemektedir. İngiliz Kültürel Çalışmaları temel olarak medyayı hâkim değer ve ideolojilerin tekrar yaratıldığı bir alan olarak görmekle birlikte ideolojiye verilen

önem doğal olarak yapısalcılık temelinden kaynaklanmaktadır. Kültürel Çalışmalarda Althusser odaklı Marksizm temelli semiyolojinin birleşimi medya metinlerinin analizinde önemli bir katkı sağladığı söylenebilir (Dağtaş, 1999: 335).

İktidarlar, kamusal bir güç olarak ideoloji ve değerleri yaratabilme noktasında diğer bürokratik aygıtlarla bir söylem birliği yaratma güdüsü içerisindedir. Söylemler, ideolojilerin belirli bir alanda yaratılmasında önemli olmakla birlikte, iktidarlar söylemle yeniden inşa edilmektedir (Karaduman, 2017: 31). İktidarlar, değerler ve ideolojilerle örülü olan söylemsel pratiklerinin de kamusal alanda yinelenmesini istemektedirler. Kamusal alanda tüketim olarak sunulan her türlü ideolojik ve değersel söylem pratikleri ile iktidarların sunduğu pratikler ortak bir söylem altında toplumda ne kadar yayılım gösterirse, iktidarların da meşruluk derecesi o kadar artacaktır. Kamusal alanda tüketime sunulan “verili içerikler” propaganda gövdeli yinelenen söylem pratiklerine karşı bir “anti söylem” pratiklerinin yoğunluğu az ise meşruluğun güçlü bir pozisyonundan söz edilebilir. “Propaganda, ideolojik inanç ve kamu diplomasisi, İran rejiminin ve çıkarların korunması noktasında merkezi bir öneme sahiptir” (Pahlavi and Quillet, 2019: 96).

Değersel sunum pratikleri, haber medyası içerisinde sık kullanılan bir araç haline gelmiştir. Değer merkezli söylemsel pratikler ve içerikler “biz ve ötekiler” üzerinde gerçekleştirilen bir dinamik yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Değerleri ve ideolojileri inşa etme noktasında popülizm söylemlerinden yoğun bir şekilde yararlanılmaktadır. Çünkü popülist söylemlerin mevcudiyetinde “ötekilikler” ve “karşıtlıklar” yoğun olarak işlenmektedir. “Mudde (2004); popülist söyleminin temelini seçkinler ve sıradan insanlar arasındaki ayrımın belirlediğini, popülizm’in bakış açısına göre, bizler ve rakipler arasında görünürlüğü mevcut olması ile birlikte, sadece rakiplerin farklı özellik ve değerleri üzerinden bir ayrım gerçekleşmediğini, ayrıca “düşman” olarak sunumların da gerçekleştirildiğini ifade etmiştir (Şen ve Altın, 2020: 286). Bir kutuplaştırma stratejisi olarak da görebileceğimiz popülist söylemler, şayet karizmatik bir liderin popülist siyasetini toplumun çoğunluğunu kapsayacak ölçüde genişletirse, popülist lider ülkedeki kutuplaştırma stratejisinden kolaylıkla yararlanabilir (Uğur, 2019).

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın Önemi

Ulusal basın, ideoloji ve değerleri toplum içerisinde işlerlik kazandırılmasında ve egemen bir ideolojik görünürlüğü yaygınlaştırılmasında etkili aracılı sistemlerden birisidir. Ulusal basın ile toplumsal formasyonlardaki dönüşümler daha hızlı gerçekleşebileceği gibi, ideoloji ve değersel yük alanı ve gerilim hatlarının da genişlemesinde etkilidir.

Ulusal basınla birlikte bireylerin toplum içerisinde bir gündeme dönük olarak tepki üretiminin yönü de belirlenebilir ve süreç bu yönü ile görünür olabilmektedir. Ulusal basında tüketime sunulan her türlü içeriğin bir fayda temelinde gerçekleştirildiği gerçeği malumdur. Bu fayda toplum ve basın endüstrisi arasında karşılıklı bilgi alışverişi odaklı olabileceği gibi, basının mülkiyet yapısına yönelik bir fayda ve çıkar odaklı olarak da gerçekleşebilmektedir.

İran’da rejimin temel değer ve ideolojik ortamını aktarma noktasında etkin aracılı bir sistem olarak görülebilecek gazetelerin, egemen ideoloji ve değerleri toplumda yaygınlık kazandırılmasında “propagandasal döngü” derecesi oldukça yüksektir. Bu propagandasal döngü sadece gazetelerle sınırlı değildir, kamusal alandaki her türlü bürokratik aygıtlarda bu süreçte etkin bir dinamizm yakalamıştır. Bu durumun temel sebebi, İran’da ki mevcut rejimin değerler ve ideoloji altyapısı ile gücünü koruma güdüsü içerisinde olma isteğidir. Bu çalışma ile birlikte, rejimin mevcut statükosunu koruma güdüsü içerisinde yer alan muhafazakâr ve rejim yanlısı bir gazete özelliği gösteren Kayhan gazetesinin “Kudüs günü” ortamında sunmuş oldukları içerikleri ve ideolojik bağlamları ile birlikte ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda Kudüs ve Filistin’e yönelik olarak tüketime sunulan içeriklerin çerçeveleme boyutları, hangi çerçeve ile değersel ve ideolojik bir söylem ortaya konduğu, kamuoyu oluşturma noktasında hangi içeriksel verilerin hangi amaçla kullanıldığının analizini gerçekleştirilmektir. Bu çalışma ile birlikte İran’daki rejim statükosu altında yer alan bir ulusal gazetenin durumunu ortaya çıkarmak, ileride gerçekleştirilecek çalışmalar için bir ön ayak niteliğinde olabilir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın amacı, İran’da rejim ve İstihbarat örgütüne yakınlığı ile bilinen Kayhan gazetesinin Kudüs ve Filistin’e yönelik içeriksel sunumlarının İsrail özelinde temsili üzerinde durmaktır. Bu doğrultuda Kudüs ve Filistin meselesine ilişkin söylemsel içeriklerin ne ölçüde iktidar güdümünde sunulduğu, Kudüs ve Filistin konusunda İsrail’e atfedilen imajın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Örnekleme

Araştırma Kayhan Gazetesi ile sınırlandırılmış ve örneklem olarak seçilmiştir. Örnekleme olarak Kayhan gazetesinin Arapça yayın yapan gazetesinin seçilme sebebi, Kudüs ve Filistin'e yönelik söylemler ve içerik üretim noktasında Farsça ve İngilizce yayın yapan Kayhan gazetesine oranla daha fazla sunumlar gerçekleştirdiğidir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada içerik analizi yöntemi ve eleştirel söylem analizi (T. Van Dijk) yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi, “yazılı, sözlü ve görsel iletişim mesajlarını analiz etme” amacına dönük olarak gerçekleştirilen her türlü verili içeriğin yorumlanması sürecidir. İçerik analizi, iletişimsel içeriklerin bilimsel olarak sunumu olmakla birlikte içeriğin mesajlarda yer alan anlamlarına, bağlamlarına ve niyetlere atıfta bulunmaktadır. (Cole, 1998: 53; Akt. Prasad, 2008: 1). Başka bir tanıma göre (Ertürk ve Köseadağ, 2018: 1525) ise içerik analizi, metin içerisinde yer alan belirli karakterlerden yola çıkarak, “sistemik ve tarafsız” sonuçlar elde edebilmek için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Wyatt ve Winston’a göre (2020: 6) ise, içerik analizinin temel odak noktasını kodlar oluşturduğunu ve verileri belirli bir düzen içerisinde anlayabilmek için araştırmacılara bu kodların yol gösterdiğini ifade etmiştir.

Yazılı, görsel veya sözlü olarak oluşturulan her bir içerik, belirli kod değerlerinin sunumu şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu kod değerleri, toplumsal formasyonların “içeriksel olarak sunumu” şeklinde bir görünürlük kazanabileceği gibi, kültürel ve ideolojik her türlü veriyi işlemesi noktasında toplumun sosyo- kültürel ve sosyo-ekonomik durumunu ortaya serebilmektedir. Çünkü tüm yazılı, görsel veya sözlü iletişim araçları politik, sosyal ve ekonomik bir yönelimi mevcuttur ve içeriklerdeki her türlü sunum bu boyutlardan beslenerek gelişmektedir.

İçerik analizi yöntemi, bir araştırma tekniği olarak kendi içerisinde birçok sorun ve güçlük barındırmaktadır. İçerik analizi yönteminin en önemli güçlüklerinden birisi zaman alıcı bir yöntemdir. Bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi, hem nitel hem nicel boyutta öne çıkan bir araştırma tekniği olarak, diğer araştırma yöntemlerine göre daha ekonomiktir (Parveen and Showkat, 2017). İçerik analizinin nitel bir ölçekli bir araştırma mı yoksa daha nitel bir ölçekli bir araştırma içerisinde yer alıp almadığı ile ilgili tartışmalar mevcuttur (Macnamara, 2018: 2). “Örneğin Berelson (1952) içerik analizini “objektif, sistematik ve nicel” olarak tanımlarken, Seltiz, Jahoda, Deutsch ve Cook (1959) ise, içerik analizinin sayısal verilere indirgenildiğinde anlamını yitirebileceğini ve sayısal verilerle ifade edilemeyen tüm iletişimsel boyutların (tanımlar, semboller, detaylı açıklamalar, fotoğraflar vb.) tesadüfi olarak ortaya çıkabilecek sınırlılıklara yol açabileceğini belirtmiştir. Burn ve Grove (2005) ise, içerik analizinin bir sayma edini mi ile var olması sebebi ile birçok araştırmacıya göre nitel bir araştırma yöntemi olmadığını üzerinde durmaktadır” (Berg and Lune, 2015: 384).

Söylem ise, dilin kullanımı ve dil yoluyla tezahür eden ideolojilerin oluşturduğu kültürlere atıfta bulunmak için kullanılırken, söylem çözümlemesi dili çeşitli şekillerde ele almakta ve araştırmaktadır. Bu anlamda söylem, kültürel ve değer taşıyan bir anlamlandırma sistemidir. Söylem, bireylerin toplumla etkileşimlerini şekillendirmenin yanı sıra toplumsal düzeni ve bilgiyi de oluşturmaktadır (Şen ve Taşdelen, 2019: 257). Foucault’a göre, söylem, tek başına ortaya çıkmamakta, bir birliktelik ve bu birlikteliğin üretimi ile çözümlenebilmektedir. Söylemin anlaşılır olarak görünür olmasında söylemin üreticisi olan, söylemi çeşitlendiren ve süreklilik haline getiren kurumlar ve iktidarlar aracılığı ile ortaya çıkmaktadır. Foucault’a göre, söylem bir “dışlama” pratikleri ile üretilmektedir (Güneş, 2013: 57).

Van Dijk’e göre söylem; ideolojilerin gündelik ifadelerle yeniden üretimi olmakla birlikte, söylem ve eylemsel pratikler arasında yakın bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle bireylerin söylemlerinin kontrol altına alınması, bireylerin eylemsel pratiklerinin de kontrol altına alınması demektir (Çakmak, 2019: 1133).

Van Dijk’a göre (1988), haberler özel bir söylem türü yaratmakta ve bunu da belirli bir sosyo-kültürel bağlam içerisinde belirli bir dil ile gerçekleştirmektedir (Şen, 2018: 256). Bu noktadan hareketle, söylemler, sosyo- kültürel açıdan dil aracılı bir karakterle oluşturulan bir pratik olarak, söylemlerin üretimi, dağıtımı ve denetimi belirli bir “dil-söylem” pratiği ile şekillendirilmekte ve buna göre söylemler haber metinleri içerisinde şekil almaktadır.

Kurum ve kuruluşlar, belirli bir menfaate dayalı işbirliği görünümünde olmakla birlikte kendi menfaatlerini korumak adına kamuoyunu bilgilendirirken dili ustaca kullanmaktalar, kendi ideolojilerini yanlı göstermeyerek ölçüde kabul ettirmek ve kendi doğrularını toplum üzerinde bir realitelerini dayatılmış güdümünün içerisine yerleştirerek, toplumu ve düzeni kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirme çabası içerisindedirler (Çakır, 2020: 84). Bu noktadan hareketle söylemler, çıkarlar doğrultusunda belirli bir motif içerisine sokulabilmektedir. İran’da rejimin güdümünde hareket eden gazetelerde rejimin statükosunu genişletme ve kitleleri bu alanın içerisine çekme güdümünün politik bir çıkar çerçevesinde görünür olması da söylemin güçlü sistemler tarafından bir çıkar dengesi ile vücut bulduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Rejimin Ortadoğu’da gerçekleştirdiği asimetrik savaşın yansımaları İran’daki rejim kontrolündeki gazete içeriklerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu tür gazetelerde “rejimsel itibar sağlayıcıları” olan bürokratik kurum yöneticilerinin de içeriksel olarak söylemsel pratikleri de belirgin bir şekilde görünür olması bu durumun bir göstergesidir (<http://kayhan.ir/>. (2020). (بال لواء باقري: هس زوال "اسرائيل" بانت يسمع في شوارع تل أبيب. (2020). (<http://kayhan.ir/>. (2020). (ت المقاومة خلال عدوان 8002 على غزةال عاروري: ال شهيد سديمانبي كان بغرفة عمل يا

Söylem analizi; medya metinleri içerisinde yer alan her bir söylemin karakterize edilerek, aktarılmak istenen gizil anlamları ortaya koyarak, yeniden bir okuma yapma ve çözümleme sürecidir. Bu yeniden okuma ve alımlama süreci, haber içeriğinde yer alan söylemlerin bağlam ve ardanlamalarını çözme yolu ile ortaya konulmaktadır.

Söylem analizleri, dil ile ilgili yapıların görünürlüğünden hareket eden, sözlü, sözsüz, yazılı, yazısız her türlü dil ve dilsel ürünler olan her şeye uygulanabilmekte, temelinde dilsel verilerin altında yatan güç ve iktidar ilişkilerini ortaya koyabilmektedir (Bayram, 2016: 1420).

Söylem analizinin öncelikli hedefi, “*metne yönelik daha derin bir anlama ve kavrama süreci*” (Özer, 2007: 40), olup metin içerisinde yer alan “söylem kalıpları” ile asıl aktarılmak istenenin keşfedilmesidir. Söylemler, güçlü ve ekonomik bir sistem olan iktidarlar tarafından üretildiğinden, söylem analizleri yöntemi ile iktidarların politik, kültürel, ekonomik ve sosyal duruşunu ortaya konulabilmekte, iktidarın toplum içerisinde yaratmak istediği temel aksiyonların önceden görülebilmesine imkân sağlamaktadır. Bu görünürlüğün tespiti, haber söylemi içerisinde gizil/anlamların tespiti ve her bir söylem karakterinin örtülü anlamlarının ortaya çıkarılması ile sağlanmaktadır. Yani söylem analizi bireylere “stratejik bir okuma” alanı inşa etmektedir.

Eleştirel söylem analizi denilince akla gelen önemli isimlerden birisi Teun A. Van Dijk’tir. Van Dijk haber metinlerine ‘makro’ ve ‘mikro’ olmak üzere iki açıdan yaklaşmıştır. Teun A. Van Dijk makro açıdan haberlerin ‘tematik’ ve ‘şematik’ özellikleri üzerinde durmaktadır ve tematik ölçüde “*haber başlıklarına*, “*alt başlıklara*”, “*haber girişine*” ve “*spota*” odaklanmaktadır. Şematik ölçüde ise “*hikâye örgüsü*”, “*ana olayın işleniş biçimi*”, “*sonuçlar*”, “*arka plan bilgisi*”, “*olayın sosyal ve politik yönü*” üzerinde durmaktadır. Van Dijk mikro düzeyde ise haber metinlerinin “*sözcük seçimleri*”, “*cümle yapıları*”, “*cümleler arası nedensellik ilişkileri*” ve “*retorik*” açısından irdelemektedir (Bayram, 2016: 1422).

BULGULAR VE YORUMLAR

Kayhan Gazetesi

Kayhan gazetesi İran’ın en köklü gazetelerinden birisidir. İran’da muhafazakâr ve rejim yanlısı görünümündedir. Tiraajları ortalama 60.000-100.000’dir. (BBC News, 2006). Kayhan gazetesi Pehlevi döneminde (1942) kurulmuş olup, zamanla İran’ın en etkili gazetesi haline gelmiştir. 1979 İran devriminden sonra rejimin kontrolü altına alınmıştır (Ghasemi, 2006). Kayhan gazetesi, genel olarak hükümet yetkililerinin popülist söylemlerinin yoğun olarak görüldüğü bir gazete olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gazetenin yöneticilerini Ali Hamaney tayin etmektedir.

20.05.2020

http://kayhan.ir/ar/publication/1726/13731

21.05.2020

(Kayhan.ir, 2020)

23.05.2020

(Kayhan.ir, 2020)

27.05.2020

(Kayhan.ir, 2020)

Tablo 1: Kudüs ve Filistin İle İlgili Haber Sayıları

Tarih	Gazete Adı	Sayı
20.05.2020	Kayhan Gazetesi	***** (5)
21.05.2020	Kayhan Gazetesi	***** (5)
23.05.2020	Kayhan Gazetesi	***** (8)
27.05.2020	Kayhan Gazetesi	*** (3)
30.05.2020	Kayhan Gazetesi	0

Gazetelerin bir konuya ilişkin içerik üretimlerinin sıklık derecesi, gazetenin o konuya ilişkin göstermiş olduğu ilgiyi göstermektedir. Bu doğrultuda Kayhan gazetesinde 20.05.2020- 30.05.2020 tarihleri arasında Kudüs günü ve Filistin'e yönelik haber içeriklerinin mevcut durumu yukarıda belirtilmiştir. Bu doğrultuda belirlenen tarihler arasında 21 haber içeriği irdelenmiştir. Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, Filistin ve Kudüs günü ile ilgili haber içerikleri yoğun bir şekilde haber çerçevesi içerisinde yerini almıştır. 30.05.2020 tarihinde ise, Kudüs günü ve Filistin'e ilişkin haber içeriğine rastlanamamıştır. Kudüs günü ve Filistin'e yönelik oluşturulan içeriklerin en yoğun olduğu tarih 23.05.2020' dir (%38,1). 20-21.05.2020 (%47,61) ve 27.05.2020 tarihinde ise bu oran (14,28)'dir. Kudüs günü ve Filistin'e yönelik haber içeriğinin mevcut olmadığı gün olan 30.05.2020 tarihinde genel olarak İran dış politikasına yönelik içerikler görülmüştür.

Tablo 2: Filistin ve Kudüs'e Yönelik Haberlerin Sayfa İçerisindeki Konumları

Sayfa İçeriğindeki Konumu	20.05.2020	21.05.2020	23.05.2020	27.05.2020	30.05.2020
Sol Üst Köşe				X	X
Sağ Üst Köşe			X	X	X
Sayfa Ortası					X
Sol Alt Köşe	X				X
Sağ Alt köşe	X	X	X	X	X

Gazetelerin bir “haber içeriğine” verdiği önemin bir göstergesi de yayımlandığı sayfa içerisindeki konumudur. Genel olarak baktığımız zaman birinci sayfanın her alanında Kudüs ve Filistin’e yönelik çerçeveler oluşturulmuştur. Bu durum gazetenin bu konuya verdiği önemi göstermektedir. Birinci sayfanın “orta kısımları” ile manşeti oluşturan “üst kısımlarda” haber içeriklerinin daha görünür olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3: Haberlerin Sunum Biçimi

Sunun Biçimi	Tarih	Gazete Adı	Toplam
Metinsel Sunum	20.05.2020	Kayhan Gazetesi	2(%40)
Metinsel Sunum ve Görsel Sunum	20.05.2020	Kayhan Gazetesi	3 (%60)
Metinsel Sunum	21.05.2020	Kayhan Gazetesi	2 (%40)
Metinsel Sunum ve Görsel Sunum	21.05.2020	Kayhan Gazetesi	3 (%60)
Metinsel Sunum	23.05.2020	Kayhan Gazetesi	3 (%37,5)
Metinsel Sunum ve Görsel Sunum	23.05.2020	Kayhan Gazetesi	5(62,5)
Metinsel Sunum	27.05.2020	Kayhan Gazetesi	0
Metinsel Sunum ve Görsel Sunum	27.05.2020	Kayhan Gazetesi	3 (%100)

Haberlere ait içeriklerin sunum biçimleri haber içeriğine verilen önemi belirtmesi noktasında önemlidir. Metin ve görsel sunumun birlikte verilmesi, haber medyasının kitleler üzerinde yaratmak istediği algının boyutunu ve önemini göstermesi açısından önemlidir. Görsel içerikler genel olarak okuyucu kitlesine haber hakkında bir “ön okuma” görevini yerine getirmektedir. Görsel okumalardan sonra metinsel okumalarla birlikte tüketime sunulan içerikler kitleler üzerinde daha etkili bir algı alanı yaratmaktadır. Bu algı alanının etkinliği, görsel içerik ile metinsel içerik arasında ortak bir gerçeklik alanı ve paralellik ile mümkün olmaktadır. Araştırma zaman dilimi içerisinde tüketime sunulan haberlerde metin ve görsel içeriklerin birlikte sunumu ile gerçekleşmiştir. (21) Haber içeriğinin (14)’ünde metin ve görsel içerik sunumu mevcuttur (%66,64) iken 7 haberde yalnızca metinsel sunum ile görünürdür (%33,36). Metinsel sunumlar genel olarak spot manşetler üzerinde tasarlanmıştır.

Tablo 4: Gazetede Yer Alan Haber İçerikleri

İçerik Türü	Gazete Adı ve Tarihi	Toplam
Ekonomi	Kayhan Gazetesi	8
Sağlık	Kayhan Gazetesi	2
Politik/Siyasi	Kayhan Gazetesi	25
Eğitim	Kayhan Gazetesi	
Kültür/Sanat		2
	Kayhan Gazetesi	1
Teknolojik		
Yerel	Kayhan Gazetesi	0
Savunma/Güvenlik	Kayhan Gazetesi	1

Gazetede sunulan içeriklerin durumu gazetenin künyesini ortaya çıkarmada önemlidir. Araştırma kapsamında Kayhan gazetesinde birinci sayfada yer alan (39) haberin içeriği irdelenmiştir. Haberlerin içerikleri büyük ölçüde politik çerçevede gerçekleşmiştir (%64,1). Kudüs günü ile ilgili haber içeriklerinin politik ve dini bir söylem altında görünürlüğü yüksek tutulduğu açıkça görülmüştür. Politik haberlerde içerikler dini boyutları ile yoğun olarak tasarlanmıştır. Bu doğrultuda araştırma yaptığımız zaman dilimi içerisinde haber içeriklerinin dini -politik ölçüde tasarlandığını söyleyebiliriz.

Tablo 5: Anahtar Sözcüklere Göre Haber Dağılımları

ISRAİL	Negatif	Pozitif	Nötr
	İslam Düşmanı- Siyonist- Mücadele Edilmesi Gereken- Bölgesel Barışın Önünde Duran-	-(Müttefik- Müslüman Dostu- Dünyası için İşbirliği yapan, Bölgesel Barışı Savunan-)	
20.05.2020-25-05-2020	<p>http://kayhan.ir/ar/news/112877 - قائد دال لاق بطال صه يوني-الك يان-ضد-الك فاح ال عال-م-مدلمي-علي-واجب (Siyonist varlığa karşı mücadele)</p> <p>http://kayhan.ir/ar/news/112876 -ال نخالة/دعم-عن-تأخر-لا-الا سلامية-ال جمهورية المجالات-كل-في-ال-فلاسط ينية-المقاومة (Siyonist Proje)</p> <p>http://kayhan.ir/ar/news/112868 -ظهران-دون-الدول-مرأى-أمام-يو حدث-ال صه يوني-الإجرام سكا نانت حرك-أن (İşgal Ordusu)</p> <p>http://kayhan.ir/ar/news/112948 -ال لواء-في-ي-سمع-بانت-سرا-يل-زوال-هس-ب-أقري أب-يب-ل-شوارع (Siyonist komploları)</p>	<p>İsrail'e ilişkin içeriklerde pozitif yönde bir anahtar kelime mevcut değildir.</p>	<p>http://kayhan.ir/ar/news/113013 شمخا-بد-ل-ل-ليهود-معاين-ن-ل-سنان-ي الأطفال-وق-تلموال-خاص-دين-لمجرمين</p>
KUDÜS-FİLİSTİN	Pozitif	Negatif	Nötr
20.05.2020-25-05-2020	<p>Kutsal- Direniş Cephesi, Mücadele Alanı/ Şehitlik Alanı/Mazlum/İşgal Altındaki Alan</p> <p>http://kayhan.ir/ar/news/112876 -عن-تأخر-لا-الا سلامية-ال جمهورية المجالات-كل-في-ال-فلاسط ينية-المقاومة-دعم (direnış cephesi)</p> <p>http://kayhan.ir/ar/news/112868 -الإجرام-ظهران-أن-دون-الدول-مرأى-أمام-يو حدث-ال صه يوني سكا نانت حرك</p>	<p>Kudüs ve Filistin ile ilgili kötü içerikli bir anahtar sözcük mevcut değildir.</p>	<p>http://kayhan.ir/ar/news/112873 -وزارة-من-وحدهم-ال-فلاسط ينية-ال-خارجي-فلاسط ينية-مصدر-يريو-قرون</p>

(Mazlum/Filistinliler)

http://kayhan.ir/ar/news/112948
 بی سمع بیت اسرانیل زوال هس بیت اری لواء
 آب بیتل شوارخ غی
 (Kutsal Topraklar)

Yukarıdaki tablodaki verilere göre, İsrail'e ilişkin, *İsrail- ABD Kötülük Eksenini*, *Siyonist varlık*, *Siyonist proje*, *işgal ordusu* gibi anahtar kavramlar yoğun bir şekilde işlenmiştir. Genel olarak İsrail olumsuz ve sert bir tonlama ile kavramsallaştırılmıştır. İsrail, bölgesel barışın önünde bir engel olarak tasarılmıştır. Kudüs ve Filistin ise, *kutsal topraklar*, *direnış cephesi* ve *Mazlum* olarak kavramsallaştırılmıştır. Kudüs'ü savunanlar ise; *İslam ve Direniş Şehitleri* olarak kavramsallaştırılmış ve bunları destekleyici bir dil kullanımı inşa edilmiştir. Bu durum Kayhan gazetesinin rejimin dış politikalarına yönelik bir meşruluk alanı yaratma noktasında kilit bir gazete olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Kayhan gazetesi, rejimin propaganda alanını ve uluslar arası politik aksiyonlarını belirli çerçevelerle örüntülü olarak sunmaktadır.

Tablo 6: Haberin Üretildiği Haber Organizasyonu

Tarih	Kendi Üretimi	Ajanslardan Üretilen Haber	Belirsiz	Gazete
20.05.2020	(4) http://kayhan.ir/ar/news/112877 - ال قائد د/112877 ال لة يطال صه يونی ال ک یان-ضد ال ک فاح ال عالم مد سلمی-ع لی-واجب http://kayhan.ir/ar/news/112868 - طهران ال دول مرأی-امام بیت حدث ال صه یونی-الإجرام ساکت ناکت حرك ان-دون http://kayhan.ir/ar/news/112870 - إقامة ع بر ال عالمی-لا قنسا ی وم-مرا سم الاجتماعی-ال تواصل-وموافق-ع الإندس-تغرام http://kayhan.ir/ar/news/112873 - وزارة من-وحدهم-ال فلسطین یون-ال خارجه فلسطین-مصدیر-قررون	(1) http://kayhan.ir/ar/news/112876 - ال نخالة/112876 دعم-عن-تأخر-لا-الا سلامیة-ال جمهوریه المجالات-تک-ف-ال فلسطین-ال مقاومة (Al- Mayadeen TV kanalından üretilmiştir).	-	Kayhan Gazetesi (İRİ)
21.05.2020	(4) http://kayhan.ir/ar/news/112930 - طهران ال ارهاب-رحم-من-ولد-ال صه یونی-ن ال ک یا ال فوضی-ب ذور-زع غ-ف-ی-وم سد تمر ب م نطق ت نا http://kayhan.ir/ar/news/112955 - ال فریق ل-ن-ابران-ان-ال جمیع-اطم نون-سد لیمان ی ت-عاطمت-مهما-وحد-لسطین-ت ترک ال حصار-وأسد تحکم-ال ضد غوط http://kayhan.ir/ar/news/112948 - لواء بی سمع بیت اسرانیل زوال هس بیت اری لواء آب بیتل شوارخ غی http://kayhan.ir/ar/news/112954 - مؤت مر ال فلسطین یون-ال قضیه-ال شریف-ال قدس ال عرب یقوال شعوب-الأساسیه-ال قضیه لجان یهای ق فون-ال عالم-وأحرار-والا سلامیه	(1) http://kayhan.ir/ar/news/112953 - صد فی/112953 حوالت-تکامل-محور-أب-ت-ال مقاومة-ال دین ت-نا-موالاسرانیل-ی-وخ یار هب طریقها (Beirut Haber Ajansları) خ یارات مد فی		Kayhan Gazetesi (İRİ)
23.05.2020	(6) http://kayhan.ir/ar/news/113007 - الامام ال عالمی-ال قدس-ی-وم-وخطاب-ال خامد نی	(1) http://kayhan.ir/ar/news/113013 - شمخانی/113013 ل-لمجرم-بین-ل-ل-ل-یهود-معادین-ل-سنا الأطف-فال-وقه-تلتوال-غاصد-بین (IRNA)	(1)	Kayhan Gazetesi (İRİ)

http://kayhan.ir/ar/news/113018/ال قائد د
بلا قوة إلا لا الصه يوني-الك يان-بحاور-لا
الحجة أتقوا وال جهاد-الله وحزب-وحماس

http://kayhan.ir/ar/news/113017/ذ صر
وال ك يان ف ل سبط ين-ق ض ية-من موق ف نا- الله
- شرعي-دي ني-ع قائد دي-موق ف-هو-ال غا صب
ل ل ت بديل-ب ل ف-ا غ ير-ان ساني-اخلاقي

http://kayhan.ir/ar/news/113022/ال عاروري
-عمل يات-ب غرف ل-م كان-س ل يمان-ي ال شه يد
غزة-على-2008-عدوان-خلال-الام قاومة

http://kayhan.ir/ar/news/113020/حرس
ال قدس- شه يد- س ل يمان-ي-الا سلام-ي-ال ثورة
ل ل ق ضاء-الام قاومة-ج بهة-ت عزب ز-ومهندس
ال صه يوني-ي-الك يان-على

http://kayhan.ir/ar/news/113019/هذ به
وال جمهوري-ة-ال مراحل-أخطر-ت ع يش-ال قدس
واسد ناد-الام قاومة-د-عم-عن-تتوان-ل-م-الا سلام-ي

27.05.2020

(3)

-

Kayhan
Gazetesi
(IRI)

http://kayhan.ir/ar/news/113154/ظري ف
ف-ي-وال ج يش-والا حكومة-ال شـعـب-تـ لـاحـم
ت ح ق يق-سر-الام قاومة-مع-ل-ب نان
ال صه يوني-ي-ال عدو-على-الات تصارات

http://kayhan.ir/ar/news/113157/رئ يس
-اجراءات-مواجهة-ذ ون-ي-بلغ-ال جمهوري-ة
ل ل لاجهزة-ال عداء-ي-ال صه يوني-ي-الك يان
ال ت ن ف ي ن ية

http://kayhan.ir/ar/news/113156/ذ ع يم
الام نظ قة-مسار-ع ير-ال تحري ر-ي-وم-ف-اسم
-من-وند قل-نا-وجهادي-اوث قاف-يا-س-ياس-يا
الامل-ال-ي-الإح باط

Haber organizasyonu (Kayhan) incelendiğinde, haber içerikleri genel olarak kendi üretimidir (%85,0). Haber ajanslarından üretilen haber içerikleri oldukça düşük seviyede tutulmuştur (%15,0). Haber ajanslarından üretilen haber içeriklerinde *IRNA (İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı)* ve Beyrut haber ajansları görünürdür.

Tematik Yapının İncelenmesi

Kudüs ve Filistin'e yönelik haberlerde başlık ile metin arasında uyumlu bir içeriksel sunum gerçekleştirilmiştir. Haberlerin başlıkları genellikle ötekileştirici ve potansiyel düşman görünümündedir. (Örneğin: “*Siyonist varlık, Siyonistlerin ölüm çanlarının çalacağı*” vs.) gibi söylemsel içeriklerle bu sunum pratiği devam ettirilmiştir. Haber içeriklerinde haberlerin başlığı ile içerik alanlarında paralel bir şekilde “sert tonlamalar” mevcuttur. Yani başlık sert bir tonlama ile ortaya konulmuşsa, haberin içeriğinde de bu durum açık bir şekilde görülmüştür. Bu sert tonlamalar, rejimin Ortadoğu sahasındaki stratejik ortakları ile (Hizbullah& Hamas vs.) bütünleştirilerek çerçeveselendirilmiştir. İkna boyutunun sağlanması amacı ile başlıklar, spot girişleri ve fotoğraflar açık ve anlaşılır bir şekilde sunulmuştur. Başlık, fotoğraf ve spot başlıklarda, toplumsal hafızayı şekillendirmeye yönelik söylemler ön plana çıkarılmış ve *siyasal nefret söylemleri* ön planda tutulmuştur (<http://kayhan.ir/ar/news/112948>). Genel olarak rejimin propaganda döngüsü içerisinde önemli bir yere sahip olan “*İslamist mezhepçi söylemler*” yoğun olarak işlenmiş ve *kolektif bir şuur alanı* bu söylem pratikleri ile diri tutulmak istenmiştir (<http://kayhan.ir/ar/news/112877/>).

Aşağıda haber başlıkları, spot manşetleri (şematik yapı) ve (tematik yapılar) üzerinden başlıklarla metinsel içerikler arasındaki uyum üzerinde durulmuştur.

Başlıklar

- “*İran İslam Cumhuriyeti, Filistin Direnişini Desteklemekte Gecikmedi*”

- “Siyonist Varlığa Karşı Mücadele Dünya Müslümanları İçin Bir Görevdir”(Allah Yolunda İslami Bir Görev)
- “Filistin’in Kaderini Yalnızca Filistinliler Belirleyebilir”
- “Sosyal Medya Ağları Üzerinden Uluslar arası Kudüs Günü Törenlerinin Gerçekleştirilmesi”
- “Siyonist Suçlar Ülkelerin Gözü Önünde Yaşanıyor”
- “Korgeneral Soleimani: Baskı ve Kuşatma(yaptırım) ne Kadar Yoğun Olursa Olsun, Herkes İran’ın Filistin’i Yalnız Bırakmayacağına Emin Olmalıdır” (El Qassım Tugayı Komutanlarından Mohammed Deif⁵e yazılan mektup- Manşet)
- İsrail’in Ölüm Fısıltıları Tel Aviv Sokaklarında Duyulabilir”
- Cumhurbaşkanı Rouhani: Biz Her Zaman Filistinlilerin Yanındayız ve Onların Şikâyetlerini Dünyaya İleteceğiz”
- Nasrallah⁶: Filistin ve gaspçı oluşum konusundaki tutumumuz, değiştirilemeyecek dini, yasal, etik ve insani bir konudur”
- “Terörle doğan (Siyonist) rejim kaos tohumları ekmeye devam ediyor”.

Kayhan gazetesinde yer alan yukarıdaki başlıkları irdelediğimiz zaman rejimin ideolojik ve değersel ölçekli sunum pratikleri gerçekleştirdiği sonucuna varılabilir. Muhafazakâr ve rejimin sözcülüğünü yapan Kayhan gazetesinde yer alan haber başlıklarında İsrail’e yönelik sert bir tonlama esaslarının belirgin olduğu, Filistin direniş mücadelesinde İran’ın tutumsal pratikleri ölçeğinde bir alımlama süreci içerisinde söylemler oluşturulduğu gözlenmektedir. Haber başlıklarında eksiltileme ifadeleri de mevcut olup, olayın gerçekleştiği zamanı açık değildir. “Siyonistler söylemi gizil bir anlam olarak kurgulanmış ve okuyucuların alımlamasına bırakılmıştır. Haber başlıkları genel olarak radikal bir tasarım ile okuyucuya aktarılmıştır. Haber başlıkları içerisinde Filistin “kurbanlaştırılan” ve haklı bir mücadele içerisinde yer alan bir ülke şablonu içerisine yerleştirilirken, İsrail ise “Siyonist bir varlık adı altında “düşmanlaştırma” şablonu içerisinde sunumunun ve söylemlerinin gerçekleştirildiği açıkça görülmüştür. “İran İslam Cumhuriyeti Filistin Direnişini Desteklemekte Gecikmedi” başlığı ile verilen haberde Filistin İslami Cihad Genel Sekreterinin söylemleri haber içeriğinde verilmiştir. Başlıkta Filistin direnişine yönelik bir sunum gerçekleştirilirken, metin içerisinde Filistin’in haklı mücadelesinde İran’ın desteklerinin yer verildiği söylem içerisinde İsrail Siyonist olarak tanımlanmıştır. Bunun dışında Ayetullah Hamaney’in sözlerinin aktarıldığı “Siyonist Varlığa Karşı Mücadele Dünya Müslümanları İçin Bir Görevdir” başlığında da İsrail’e yönelik “Siyonist ölçekli” söylemsel pratikler ele alınmıştır. Müslümanlar kelimesi ile bu süreç genelleştirilerek,(Tüm Müslümanların düşmanı) İsrail öteki olarak kurgulanmıştır. Haber başlıklarında belirli anahtar kavramlarla genelleştirme doğrultusunda bir kurgulama ortaya konulmuştur.

Kayhan gazetesinde Bağdad havalimanında bir suikast sonucunda öldürülen Qasım Soleimani’nin bir sözüne atıfta bulunulmuştur. Başlığın söyleminde “İran’ın Filistin mücadelesini yalnız bırakmayacağına ilişkin bir başlıkla giriş yapılmıştır. Aynı şekilde metin içerisinde Qasım Soleimani’nin Kudüs ve Filistin Halklarının mücadelesine ve bu doğrultuda hareket eden belirli isimlere ilişkin söylemlere yer verilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Şehit Soleimani El Kassam Tugayları Komutanına verdiği mesaj: “İnşallah Allah, yanınıza gelmemize yardım eder ve Filistin davasında şehit olma umudumuzu bize bildirir” Şehit Süleymani, Hamas’ın siyasi büro başkanı Muhammed el-Deif”e ve kardeşlerine verdiği mesajda kendisini "direniş savaşçısı" olarak nitelendirdi” söylemlerinin haber içeriğinde yer verilmesi metin ile başlık arasındaki uyumu göstermekle birlikte, Kudüs ve Filistin’e yönelik mücadelenin “haklılık” ve “gereklilik” opsiyonu ön plana çıkarılmıştır. Haberin başlığında İsrail’e yönelik bir söylem pratiği geliştirilmemiş olsa da, metin içeriğinde İsrail’e yönelik Siyonist söylemi de ortaya konulmuştur.

Yine manşetten verilen bir haber içeriği olarak İran Genel Kurmay Başkanı Bakır’ın ifadeleri de ön plana çıkarılmıştır. Manşetin başlığı “İsrail’in ölüm fısıltısı Tel Aviv sokaklarında duyuluyor” olarak tasarlanmıştır. Metin içeriği, başlık ile aynı tonlamaları destekler niteliktedir. İsrail’in ölüm fısıltısı

⁵ Mohammed Deif

Hamas’ın askeri kanadı olan İzzaddin El- Qassım Tugayı komutanlarından.

isim tamlaması başlıkta yer almış ve kurgulama bu boyutu ile görünür kılınmıştır. Fail olarak sunulan İsrail etken bir cümle yapısı ile bir söylemsel şablon içerisine yerleştirilmiştir. “*İran Silahlı Kuvvetlerinin Siyonizm’e karşı ve Siyonistlerin diğer planlarına karşı en önde mücadele ettiği*” “*Siyonizm Amerika Birleşik Devletleri’nin ve kötü müttefiklerinin koruması altında, 72 yıldır kesintisiz ve acımasız suçlar işleyerek Kutsal topraklar üzerinde kötü ve kanlı bir hâkimiyet kurmuştur*” “*Filistin Direnişi*” söyleminin stratejik derinliği işgalcilerin iradesini zayıflattı” söylemi İran’ın işgalcilere karşı durduğunu ve Filistin davasında bir mücadele içerisinde yer aldığına ilişkin söylem örüntüleri söylemini tek yönlü olarak sunulmuş ve tehdit algısının eşliğini yükseltmeye yönelik söylem pratikleri geliştirilmiştir. Burada tehdit algısı olarak “Siyonizm ön plana çıkarılmış ve 72 yıldır devam eden kesintisiz ve acımasız suçlar söylemi ile İsrail’in kuruluş tarihinden bu yana bu tür suçların işlendiğine yönelik bir tarih toposu ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca yukarıda oluşturulan haber söyleminde sunulan arka plan bilgileri ile bu mücadelede haklı olduklarına yönelik bir şablon oluşturulurken, arka plan bilgisi verilen “Siyonistler” söylemi ile ötekileştirme eksenli bir imaj inşası sunumu gerçekleştirilmiştir. (<http://kayhan.ir/ar/news/112948>).

Sonuç itibarı ile; haber başlıkları “rejimin ideolojisini ve değersel yükünü” okur kitlelere yoğun bir şekilde işlemiştir. Toplumsal yapıyı konsolide etme amacına yönelik söylemsel pratikler benimsenmiştir. Haber başlıkları genel olarak Filistin özelinde kurgulanmış ve İran’ın Ortadoğu’da gerçekleştirdiği pratiklere bir “meşruluk” kazandırma çabası içerisine girilmiştir.

Spot Girişleri

- “*Filistin Konusundaki Açıklamalar- (Ayetullah Hamaney)* (Kayhan, 20 Mayıs 2020).
- “*Kudüs’i Şerif Konferansı 18 ülkeden onlarca siyasi, entelektüel, dini ve kültürel figürün katılımıyla gerçekleştirilmiştir.* (Kayhan, 21 Mayıs 2020).
- “*Şehit olmadan önce Kasım Süleymani’nin El Kasım Tugayı Komutanına Mektubu*” (Kayhan, 21 Mayıs 2020)
- “*Cumhurbaşkanı Dr. Hassan Ruhani, İslam Cumhuriyeti’nin Filistinlilere yapılan adaletsizliği reddettiğini teyit ederek nihai zaferin kaçınılmaz olduğunu vurguladı*”.
- “*Silahlı Kuvvetler Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Muhammed Hüseyin Bağheri, İsrail’in ölümü fıstıtsınının Tel Aviv sokaklarında duyulduğunu göz önünde bulundurarak Filistin halkının ayaklanmasının işgal edilen toprakların dışına yayıldığını ve kader aşamasına girdiğini doğruladı*”
- “*Dışişleri Bakanlığı, Siyonist varlığın terörizmin rahminden doğduğunu ve bölgemize kaos tohumları ekmeye devam ettiğini açıkladı*” (Kayhan, 20 Mayıs 2020)

Fotoğraflar

Fotoğraf kullanımı, haber içerikleri ile temayı kuran en önemli yapılardan birisidir. Haber içeriklerine yerleştirilen fotoğraflar verilmek istenen fikrin desteklenmesi sağlamakta kitlelere verilmek istenen fikrin/ideolojinin/ düşünüş tarzının etkin bir şekilde kullanım alanının yaratılması noktasında önemli araçlardır.

Fotoğraflar, Van Dijk’in söylem analizinde yararlandığı tematik birimlerden birisi olmakla birlikte fotoğrafların sunum şekilleri, haber içeriğindeki yeri ve bunların hangi aktörlerle hangi söylem pratikleri ile ele alındığı, haberin oluşturduğu etki alanını yaratması noktasında önemlidir. Aşağıdaki tabloda araştırma zamanı içerisinde Kudüs günü dolayısı ile ortaya konulan aktörler tabloleştirilmiştir.

Tablo 7: Haberlerde Yer Alan Aktörler ve Fotoğrafların Sunumu

Tarih	Gazete Adı	Aktör/ Aktörler
20.05.2020	Kayhan Gazetesi	
21.05.2020	Kayhan Gazetesi	
23.05.2020	Kayhan Gazetesi	
27.05.2020	Kayhan Gazetesi	

Araştırma kapsamı içerisinde İran'da rejim ve istihbarat kontrolünde yer alan Kayhan gazetesinde yoğun bir şekilde fotoğraf kullanımının gerçekleştirildiği saptanmıştır. Bu fotoğraflar mevcut rejimin dış politika aksiyonlarını yürütürken kendi merkezi alanı içerisinde yer alan Şii destekli örgütsel yapı temsilcileri ve rejimin ana aktörleridir.

Gazete içeriklerinde yer alan aktörler, gazetenin mevcut karakteristik yapısını göstermesi açısından önemlidir. Aktörlerin sunuluş biçimleri, söylemsel pratikleri, sunuluş sıklıkları gibi değişkenler gazetenin konumu ve durduğu nokta açısından fikir verici olduğu kadar ortaya çıkarmaya çalıştığı algıyı pekiştirme noktasında da önemlidir. Elde edilen bulgulara göre, gazete içeriğinde Filistin ve Kudüs bağlamını ortaya çıkarması ve bu bağlamlarla bir algı yaratılması amacı ile konunun doğrudan muhatapları haber içeriğine yerleştirilmiştir (Kayhan.ir, 2020). Kayhan gazetesinde genel olarak İranlı yetkililer ve Hizbullah ve Filistin'de bir karşılığı olan İran destekli örgütlerin temsilcilerinin de açık bir şekilde haber içeriğinde belirli bir söylem pratiği ile ele alındığı görülmüştür. Bu örgüt üyeleri ekseninde tek bir örüntüde bir söylem ve içeriksel üretimin gerçekleştirilmesi, kitlesel kolektif bilinç alanını rejimin politik aksiyonları ekseninde bütünleştirmek istemelerinden kaynaklanmaktadır ve Kayhan gazetesi bu motivasyonu üstlenmektedir.

Gazetede yer alan aktörler ve haber içeriğinde yer alan diğer söylemsel pratiklerde aşağıda belirtilmiştir:

- İran Dini Lideri Ayetullah Hamaney (Kayhan.ir, 2020). لا يحاور الكيان الصهيوني إلا بالقوة: القائد. وحماس وحزب الله والجهاد أتقوا الحجة
- İran Cumhurbaşkanı Hassan Rouhani (Kayhan.ir, 2020). رئيس الجمهورية ي بلغ قائدون. "عذري فنتلنا عذرا لعلنا نأيدك ولا نأيدك" "أي ذبي فنتلنا عذرا لعلنا نأيدك ولا نأيدك"
- İran Savunma Bakanı Tuğgeneral Amir Hatam
- Filistin İslami Cihad⁷ lideri Ziad Al Nakhalah⁸ (Kayhan.ir, 2020). النخالة: الجمهورية. إلا سلامية لا تأخر عن دعم المقاومة الفلسطينية في كل المجالات
- 3 Ocak 2020 tarihinde Bağdat'da bir suikast sonrasında öldürülen Qasım Soleimani
- İran Milli Savunma Bakanı Bakırı (Kayhan.ir, 2020). اللواء باقري: سندر بد حسم على أي. أي مكان بال العالم خطأ يرتكبه الإرهابيون الام يركان في
- Hizbullah⁹ Genel Sekreteri Yardımcısı (Lübnan) Hashim Safi Al Din¹⁰ ve Şeyh Naim Qassem (Kayhan.ir, 2020). نعيم قاسم: يوم التحرير غير مسار المنطقة سياسيا واثقافيا وجهاديا، ونقلنا (من الإحباط إلى الأمل)
- Saleh- al Arouri¹¹ (Kayhan.ir, 2020). المعاروي: الشهيد يماني كان بغرفة عمل بات المقاومة. خلال عدوان 8002 على غزة

7

PIJ: PIJ İsrail devletinin yıkılması amacı ile kurulmuş olan Sünni bir İslamcı örgüttür. 1981 yılında kuruluşur (Australian National Security, 2020)

8

Ziyad- Al- Nakhalah: Filistin İslami Cihad hareketi genel sekreteridir. Ramadan Shalah'ın yerine gelmiştir. Ramadan Shalah Filistin iç meselelerinde pragmatist bir yaklaşım benimserken Ziyad- Al Nakhalah'ın Filistin meselesine yaklaşımı büyük bir merak konusudur.

9

Hizbullah: Lübnan'da kurulmuş askeri ve politik parti görünümündedir. 1985 yılında kurulan örgütün temel amaçlarından birisi İsrail'i yıkmaktır. Bu ölçüde eylem ve pratikler gerçekleştirmektedir. Lübnan Hizbullah'ı İran destekli olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Hizbullah'ın Genel Sekreteri Hassan Nasrallah'dır.

10

Hashim Safi Al Din: Lübnan'lı Şii din adamıdır. Hizbullah Yürütme Kurulu üyesidir.

- ظریف: تلاحم الشعب والحكومة والجديش في لبنان مع (Kayhan.ir, 2020). (المقاومة سر تدقيق الان تصارات على العدو الصه يودي)
- ظریف: تلاحم الشعب والحكومة (Kayhan.ir, 2020). (ان تصارات على العدو الصه يودي والجديش في لبنان مع المقاومة سر تدقيق ال)
- سلامي: اميركا تفتقد لحكمة رغم ام تلاكها أدوات القدرة (Kayhan.ir, 2020). وك لما اسد تخدمت قوة أكبر من ذيت بهزائم أكبر
- ال قدس-مؤتمر (Kayhan.ir, 2020). <http://kayhan.ir/ar/news/112954/> ي- قفون-العلام-واحرار-والا سلامية-العرب يتوال شعوب-الاساسية-القضية-الفاضية-القضية-الشرية لجان بها

- *Siyonistler er ya da geç İslam dünyasından son darbeyi alacakları,*
- *Amerika İsrail Kötülük Ekseni*
- *“Direniş cephesi karşısında Siyonist varlık”, İşgal ordusu”*
- *“Şehit Qasım Soleimani” ’İran’ın Filistin’i yalnız bırakmayacağından emin olun”*
- *“Siyonistlerin ölüm çanlarının çalacağı”*
- *“Qasım Soleimani Kudüs Şehidi”*
- *“Filistin Davasında Şehitlik Umudu”*
- *“Direniş Savaşçısı’ İslami Direniş Şehitleri”,*
- *“Siyonizm komploları” ,*
- *“Direniş Cephesi”,*
- *“Siyonist Varlık”,*
- *“İslam Dünyasının Seçkinleri”*
- *“Filistin’deki Siyonist Proje, bir Yolsuzluk ve Kibir Projesidir”*

Şematik Yapının İncelenmesi

Haber başlıklarını “şematik yapı” içerisinde değerlendirecek olur isek; başlıklar arasında ikili karşıtlıklar açıkça ortaya konulmuştur. Filistin’in Direniş mücadelesinde Siyonistler barışa gölge düşüren, işgalci bir niteleme ile ortaya konulurken, bu düşmana karşı Müslümanların birlikte hareket etmeleri gerektiği ve Müslümanlar ile Siyonistler arasında geçen ikili karşıt anlam pratikleri açıkça ortaya konulmuştur. İsrail ve ABD’nin Kudüs, Filistin ve Ortadoğu için büyük bir “tehdit algısı söylemi” mevcutken, bu durumun bir umutsuzluk, çaresizlik, gibi anlamsal örüntüleri ortaya konulmamıştır. Filistin ve Kudüs’e ilişkin haber dili “dramatize” bir görünürde sunulmuştur (<http://kayhan.ir/ar/news/112955>).

Kayhan gazetesinde bağlam bilgileri açısından neden-sonuç ilişkisinin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Haber içeriklerinde sunulan bağlamlar genel olarak, İsrail ve ABD’nin Filistin davasında bir işgalci görünümünün ortaya konulduğu ve bu işgalci güçlere karşı Filistin’in yanında yer alan bir İran imajı çizilmiştir. “Kudüs Günü, İslam dünyasına Siyonist varlığın işgali ve onun saldırgan eylemlerinin bölgemizdeki çatışmaların temel bir unsuru olduğunu ve hala önemli olduğunu hatırlatıyor” (<http://kayhan.ir/ar/news/112930>).

Ayrıca Kayhan gazetesinde yorum kaynakları genel olarak haber içeriklerinde de yoğun bir şekilde yerleştirilmiş ve aktarılmıştır. Genel olarak yorum pratikleri, devletin (rejimin organik aydınları, rejimin temsilcileri ve uluslar arası arenada Şii destekli örgütlerin uzantısı niteliğindeki temsilcilerin) yorumlarına oldukça yoğun bir şekilde yer verilmiştir. Bu yorumların ortak özelliği, mücadele söyleminin Filistin ve İsrail çatışması özelinde sunumudur ve bu doğrultuda yorumlarda bir bağlam dinamiği mevcuttur (<http://kayhan.ir/ar/news/113017>). Haber içeriklerinde İran rejimi ve onun Ortadoğu’daki

11

komutanlarındandır.

Saleh- al Arouri: Hamas’ın önemli liderlerinden olmakla birlikte Izz ad-Din al-Qassam birliği

12

sert söylemleri ile tanınır.

Naser Abu Sharif: Filistin İslami Cihad Hareketinin Tahran Temsilcisidir. İsrail’e yönelik

savunucu temsilcilerinin yorumları içerisinde Filistin bir “*direnış cephesi*” olarak yoğun bir şekilde yorumlanmıştır. Olaya/olguya ilişkin yorumlarda kanıt ve ispat isteyen veriler genel olarak kullanılmamış ve yorum özelinde bir sunum gerçekleştirilmiştir. Yorum kaynakları arasında belirgin bir ayrıma gidilmiştir. Reformist ölçekli düşünce karakterizasyonunu sergileyen hiçbir düşünürün Kudüs ve Filistin özelinde yorum pratiklerine yer verilmiş ve haber dışarısında bırakılmıştır (Kayhan.ir, 2020). Haber kaynaklarının yorumları özelinde, diğer dikkat çeken bir husus ise, İran Cumhurbaşkanı Hassan Ruhani ve onun söylemsel yorumlarına hiçbir zaman manşette yer verilmemiş ve genel olarak sayfanın orta kısımlarında çerçeveselmiştir. Haber içeriğinde söylem pratiklerini irdelediğimizde ise, “*düşmanlaştırma yorumları*” da yukarıda belirttiğimiz isimler çerçevesinde sıklıkla içerikte yerini almıştır.

Mikro Yapının İncelenmesi

Genel olarak Kayhan gazetesinde Kudüs gününe ilişkin üretilen haber içeriklerinde İsrail’e ilişkin içeriklerin sunumu negatif olarak gerçekleştirilmiştir. İsrail’e ilişkin biçilen sunumlarda “*Siyonist, düşman*” çerçevesel içerikler yoğun bir şekilde görülmüştür. Kudüs günü dolayısı ile üretilen haber içeriklerinin İsrail çerçevesinde politik bir zemine oturtulduğu, politik söylem içerikleri ile gündem alanı yaratıldığı görülmektedir.

Mikro yapının içerisinde irdelenebilecek diğer bir nokta ise cümlelerin aktif/pasif yapılarıdır. Haber manşetlerinde genel olarak aktif bir cümle yapıları görünür olmakla birlikte cümlede açık failler belirtilmiştir. Bu içeriklerden bazıları şunlardır:

- “*İran İslam Cumhuriyeti, Filistin Direnişini Desteklemekte Gecikmedi*” (Kayhan.ir, 2020)
- “*Siyonist Varlığa Karşı Mücadele Dünya Müslümanları İçin Bir Görevdir*” (Kayhan.ir, 2020).

Genel olarak haber manşetlerinde ve spot yapılarında içeriksel cümlelerde karmaşık cümlelerle bir anlatım yoğunluğu görülmemiştir. Fail olarak İsrail ve ABD gibi devletlere karşı basit ve anlaşılır bir anlatım benimsenmiştir (<http://kayhan.ir/ar/news/112948>). İsrail’e ilişkin olumsuz aksiyonlar çerçevesinde bir sunum alanı yaratılmış ve bu olumsuz aksiyonlara vurgu sürekli yinelenmiştir (<http://kayhan.ir/ar/publication/1728/13747>).

Mikro yapı içerisinde sözcüklerin seçimi ve kullanım ölçüleri irdelenmesi gereken bir dinamiktir. Haber içeriklerinde genel olarak belirli sözcükler açık olarak kullanılmıştır. Bu sözcükler; *Siyonistler*, *Siyonist*, *Siyonist düşman*, *Direnış cephesi*, *Kudüs şehidi*, gibi sözcüklerle bir anlatım yoğunluğu da açıkça görülmüştür. Genel olarak sunulan sözcük seçimleri ile Filistin’in bağımsızlığı ve İsrail işgali olayları üzerinden sözcüklerle birlikte bir kurgulama yoluna gidilmiştir. Kayhan gazetesinin bu tür söylem odakları ile rejimin uyguladığı politik aksiyonları kendi lehine formüle etmede ve rejimin statükosunu korumada anahtar bir rol oynadığı göstermektedir.

Haber retorisi, mikro yapılar içerisinde yerini almaktadır. Haberin retorik ölçütleri arasında fotoğrafların sunumu, sayısal veriler ve alıntılar vardır. Haber retorisi açısından fotoğrafların Kudüs günü dolayısı ile sunum sıklığı oldukça yüksek olmakla birlikte, genel olarak haber içeriğinde Kudüs fotoğrafları ve Filistin bayrağı arka fonda sunumu gerçekleştirilmiştir. Kudüs olarak *Mescid-i Aksa* fotoğrafı ile mekânsal vurgular yinelenmiştir. İran Dini Lideri Ayetullah Hamaney’in fotoğrafı Mescid-i Aksa ile aynı kare içerisinde pozlanmıştır. Ayrıca haberin içeriğinde yoğun olarak kullanılan diğer fotoğraflarda bayraklar ve silah örüntülerinin yoğun olarak işlendiği görülmüştür. Fotoğraflarla yüklenmek istenen anlamlar; İran ve İran dini Lideri Hamaney’in Filistin’in yanında yer aldığı, Filistin’i desteklediği ve mücadele içerisinde yerini koruduğu gibi anlamsal örüntüleri ortaya koyarken, Hizbullah genel sekreteri Hassan Nasrallah’ın Filistin mücadelesindeki önemine vurgu yapan fotoğraf örüntüleri ile bu mücadelenin silahlı bir mücadele alanı olduğu görünümüne yönelik bir kurgulama yoluna gidilmiştir. Gazete içeriğinde sunulan silahlı Nasrallah fotoğrafı ile bu mücadele alanının sert ve acımasız olduğu izlenimi okuyuculara sunulmuş ve kitlesel ikna odağı oluşturulmak istenmiştir.

Ayrıca bir öznenin bir fotoğrafta yer alan duruşu ve jestleri gibi küçük ayrıntılar görsel öykünün anlatımında önemlidir (Lee, 2016: 3). Görsel olarak çerçeveselen isimlerin genel olarak yüz ifadeleri gergindir ve bu isimler otoriter bir portre ile haber içeriğine yerleştirilmiştir. Bu noktadan hareketle, Kudüs meselesinin ciddiyetle üzerinde durulması gereken bir konu olduğu görüntüsel imgelerdeki şahıslarla ortaya konulmuştur.

Fotoğraf 1

(Kayhan. ir, 2020)

Fotoğraf 2

(Kayhan. ir, 2020)

(Kayhan, ir, 2020)

Ayrıca retoriksel olarak haber içeriklerinde alıntılarının yoğunluğu genel olarak devletin (rejimin) bürokratik örgüt temsilcileri ve Ortadoğu’da İran destekli örgütler çerçevesinde ele alınmıştır. Bu alıntılarda Filistin’e yönelik ortak söylem pratikleri haber içeriğinde yerini almıştır.

Bunun dışında popülist söylemlerde gazete içeriğinde yoğun bir şekilde tasarlanmıştır. Genel olarak rejimin hükümet yetkilileri ve diğer aktörlerin söylemsel içeriklerinde popülist söylemler “*Kudüs ve Filistin*” özelinde sunulmuştur. Gazetede yer alan içeriklerle başlıklar arasında bir söylem uyumu açıkça görülmüştür. Gazetede genel olarak olumsuz ve sert söylemler ortaya çıkarılmıştır. Haber çerçevesi içerisinde yer alan hükümet yetkilileri ve Kudüs sorunu ile doğrudan ilintili olarak sunulan aktörler arasında mevcut söylemler uyumlu bir şekilde sunulmuştur. Haber içeriğinde Kudüs ve Filistin’e yönelik “tarafsız bir dil” kullanılmaktan kaçınılmıştır. Çalışmamızda haber içeriklerindeki söylemlerde nefret ve öfke tonlamaları yoğun olmakla birlikte “biz ve ötekiler” olarak sunulan söylemsel pratiklerde; (biz) “*İslam’a uygun hareket eden, İslam İçin Mücadele Edenler*” *İslam için Şehit Olanlar, Direnişçiler, Davanın Savunucuları*” gibi algısal metaforlu bir şablon örüntüsü ile eklemlenirken, (ötekiler) ise, *işgalci, kötülük eksenindekiler*” gibi bir bağlam çerçevesinde içerikler üretilmiş ve söylemler bu doğrultuda tasarlanmıştır.

SONUÇ

Demokrasinin küresel bir olgu ve değer olarak yükselmesine rağmen günümüzde dünya nüfusunun önemli bir parçasının demokratik olmayan/otoriter rejimler altında görünür olduğu ortadadır. Günümüzdeki otoriter rejimleri geçmiş dönemlerdeki rejim tiplerinden ayıran en önemli özelliklerden birisi bu rejimlerin “*demokratik sembol*” ve kurumlarının görünür olmasına rağmen bunlara olan “*sahte bağlılıklarıdır*” (Şimşek, 2018: 64). Demokrasiye bağlılıklarını sürekli yineleyen otoriter rejimler, basına

ve basın özgürlüğüne yönelik ciddi adımlar atmakta, süreçte tek bir söylem ve içerik odağıyla birlikte görülen sunuların ön plana çıkmasında yoğun bir çaba göstermektedir.

Basın, güçlü bir sistem olan iktidar ve iktidar erklerinin politikalarını sunma noktasında önemli aracılı mekanizmalardır. Ulusal basında yer alan her türlü içerikler, belirli kesimlerin çıkarları doğrultusunda şekil almakta ve süreç bu yönü ile ilerlemektedir. İran 1979 devriminden sonra daha fazla militarize bir devlet görünümü içerisine girmiş ve toplumsal formasyonlarda değişimler daha çok dini bir boyutla görünürlüğü gerçekleştirdiği gibi, basının aritmetiği de kökten bir değişime tabi olmuştur. Basın aracılığı ile iktidarların politik tutumlarının ısrarlı bir şekilde propaganda sürecine dâhil edilmesi ve haber içeriklerinde bu durumun yenilenmesi, iktidarların ideoloji ve değersel yüklerini egemen bir tahakküm alanı inşa etme noktasında direnç alanlarını genişletme gücüne sahiptir. Esasen her toplumdaki güçlü ekonomik ve politik sistemler, kendi çıkarları doğrultusunda bir katılımcı kültürün ortaya çıkmasını istemektedir.

Araştırma sonucuna göre, İran'da Kudüs ve Filistin'e yönelik içerik üretimlerinde daha çok rejim ve rejimin sözcü rolünde olanların söylemleri kullanılmıştır. Haberlerde yer alan çerçevelerde İsrail'in işgalci ve Siyonist olarak sunumları gerçekleştirilmiş, Kudüs ve Filistin'e yönelik işgalci damgası ortaya konulmuştur. Öteki ve Biz arasında işlenen sunumlar oldukça fazla olmakla birlikte, Biz çerçevesine genel olarak "Müslümanlar", öteki ise ABD ve İsrail gibi devletlerin sunumsal çizimi gerçekleştirilmiştir. Popülist söylemler haber içeriğinde yoğun bir şekilde görünür olmakla birlikte bu söylem İslam dünyası ve İsrail özelinde tasarlanmıştır. Kullanılan fotoğraflarda rejimin bürokrasi ve kamusal alandaki güç erkleri, İran Dini Lideri Ayetullah Hamaney, İran Milli Savunma Bakanı ve Lübnan Hizbullah lideri Hasan Nasrallah gibi isimler yoğunlukla işlenmiştir. Gazete içeriklerinde yoğun olarak Lübnan (Hizbullah) temsilcilerinin söylemleri ile ikili bir söylemsel işbirliği, söylemlerle ikili bir hegemonya, tek kutuplu söylemsel pratikleri ile dış politik çerçevelerinin sunumundaki görünürlük derecesi oldukça fazladır. Haber akışları rejimin statükosunu yansıtacak şekilde ve çerçevede "ulusal ve bölgesel çıkarlar" ekseninde kurgulanmıştır. Kudüs ve Filistin'e yönelik söylemlerin ardanlamalarında genellikle Filistin ve Kudüs'ü İsrail'e karşı koruyan, kollayan bir devlet imajı çizilmeye çalışılmıştır. Kudüs günü dolayısı ile oluşturulan haber içeriklerinde İsrail çerçevesi ile durumun politikleştirildiği, politik görünürlüğünün "düşman çerçevesi" ile şekillendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Gazetenin ideolojik yanlılığı çalışma bulguları ile açıkça görülmüştür. Kayhan gazetesi, rejimin propaganda alanını yaratma ve uluslar arası politik aksiyonlarını belirli çerçevelerle örülü olarak sunmakta etkili olduğunu bir kez daha göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Algül, A. (2016). Gündem Belirleme Teorisi Bağlamında 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Sonrası Koalisyon Görüşmelerinin Türk Basınında Sunumu. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, e-gifder*, 4(1), 279-302.
- Atabek, N. (1998). Gündem Belirleme Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7, 155-174.
- Atik, A. ve Erdoğan, B. Ş. (2014). Toplumsal Bellek ve Medya. *Atatürk İletişim Dergisi*, (6), 1-16.
- Australian National Security. (2020) Palestinian Islamic Jihad (Details of Organisation), <https://www.nationalsecurity.gov.au/Listedterroristorganisations/Pages/PalestinianIslamicJihad.aspx> adresinden 11.07.2020 tarihinde erişildi.
- Basmacı, G. (2016). Yerel Basında Kadın Temsili, 2. Uluslararası Medya Çalışmaları Kongresi Bildirileri (s.623-639), Antalya: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Bayram, Y. (2020). Yerelde Öteki Olmak: Suriyeli Sığınmacıların Trabzon Yerel Gazetelerinde Söylemsel Temsili, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1416-1430.
- BBC News (2020). The Press in Iran, BBC News: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5334828.stm adresinden 11.05.2020 tarihinde erişildi.
- Berg L. B. And Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Çeviri Editörü: Hasan Aydın), Konya: Eğitim Yayınevi.
- Cole, F.L (1988). Content Analysis: Process and Application. *Clinical Nurse Specialist*, (2)1, 53-57.
- Çakır, A. (2020). Söylem Analizi Ne Demek İstiyorsun? Konya: Palet Yayınları.
- Çakmak, F. (2019). Medyada Dezenformasyon Sorunsalı ve Manipülasyonun Gücü: İdeoloji ve Söylem Açısından Seçim Haberlerinin Siyasal İletişimdeki Rolü. *Selçuk İletişim Dergisi*, 12(2), 1127-1154.

- Dağtaş, B. (1999). İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji. *Kurgu Dergisi*, 16, 335-357.
- Doğan, Ş. ve Şeşen, E. (2019). 2017 Türkiye-ABD Vize Krizi Haberlerine Yönelik Çerçeve Analizi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 12(2), 813-845.
- Dursun, O. (2011). Medyada (Basın) Eğlenceyle Sunulan İdeoloji Anadolu'da Vakit Gazetesinin Bulmacası Üzerine Bir Analiz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 37, 65-87.
- Gazete Karınca. (2016). *Hamaney'e Yakın Gazete: İran, Erdoğan'ın Bölgede 'Kendi Tek Kişilik Oyununa' İzin Vermeyecek*. Gazete Karınca: <https://gazetekarınca.com/> adresinden 30.09.2020 tarihinde erişildi.
- Geuss, R. (1981). *Eleştirel Teori Habernas ve Frankfurt Okulu*, (Çeviren: Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ghasemi, S. (2006). "Iranian Media, Iran Chamber Society: Iran Chamber Society." http://www.iranchamber.com/media/articles/kayhan_newspaper.php adresinden 22.01.2020 tarihinde erişildi.
- Güneş, D. C. (2013). Michael Foucault'da Söylem ve İktidar. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21, 55-69.
- Güngör, N. (2016). *İletişim Kuramları ve Yaklaşımları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Jane, M. (2017). İran'ın Nükleer Politikasının Gelişimi ve Uygulanan Ambargo ve Yaptırımların Dış Politikasına Etkilerinin Analizi. *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 264-314.
- Janoubia (2015). المقال اقرأ أمس الله نصر خطاب في مصادرتها على ردا...عربية في لسط ين #
خطاف في مصادرتها على ردا-عربية في لسط ين/ <https://janoubia.com/2015/12/22/> adresinden 20.05.2020 tarihinde erişildi.
- Kayhan. ir. (2020). "اسرائيل" بات يسمع في شوارع تل أبيب
<http://kayhan.ir/ar/news/112948> adresinden 29.05.2020 tarihinde erişildi.
- Kayhan. ir. (2020). ظريف: تلاحم الشعب والحكومة والجهاد في لبنان مع المقاومة سر تحديق الان تصارات
adresinden 27.05.2020 tarihinde erişildi.
- Kayhan. ir/ar/news/112930. (2020). طهران: الكيان الصهيوني ولد من رحم الارهاب ومسد ثمر في زرع بدور
adresinden 29.05.2020 tarihinde erişildi.
- Kewaan, M. (2017). *İran Yahudileri*, (Çeviren: Şahin Bal). İstanbul: Mana Yayınları.
- Kıran, A. (2007). "İran-İsrail İlişkileri." https://www.researchgate.net/publication/331063989_Iran-İsrail_İlişkileri adresinden 23.07.2020 tarihinde erişildi.
- Korkmaz, G. (2015). Çerçeveleme Kuramı Açısından Türk Amerikan İlişkileri ve Türkiye İmajı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Oya Tokgöz), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kösedag, S. M ve Ertürk, K. (2018). Türkiye'deki Yazılı Basında Zeytin Dalı Harekatı: Sözcü, Star ve Habertürk Gazeteleri Üzerinden Bir Analiz. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1519-1535.
- Kutluk, N. (2016). *İran Medyasında Türkiye'de Darbe Girişimi Yankıları*. Tebaren.org: <http://tebaren.org/?p=365> adresinden 01.05.2020 tarihinde erişildi.
- Lee, J. (2016). "Presidents' Visual Presentations in Their Official Photos: A Cross-Cultural Analysis of the US and South Korea". *Cogent Arts & Humanities*, 3, 1-14. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311983.2016.1201967> adresinden 13.12.2020 tarihinde erişildi.
- Leisser, D. (2018). The Participation Gap In The Normative Space. (Edited by. Tadej Pirc). *Participation, Culture and Democracy: Perspectives on Public Engagement and Social Communication In* (p.8-24). UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Littman, D. (1979). *Jews Under Muslim Rule: The Case of Persia*. London: The Wiener Library Bulletin.
- Macnamara, J. (2018). "Content Analysis." https://www.researchgate.net/publication/327910121_Content_Analysis adresinden 24.07.2020 tarihinde erişildi.
- Mansharof, Y. (2020). "Qods Day Advances Iran's Regional Aspirations, JISS: Jerusalem Institute for Strategic and Security, (İsrail)." <https://jiss.org.il/en/mansharof-the-relationship-between-iran-and-palestinian-islamic-jihad/> adresinden 17.07.2020 tarihinde erişildi.
- Mehrad, J. and Yaghtin, M. (2017). Analysis of the Relationship Between Agenda Setting Theory and Knowledge and Information Science. *International Journal of Information Science and Management*, 15(1), 27-38.

- Memri.org. (2020). Mojtaba Hosseini, Khamenei's Representative In Iraq: Israel Is A Cancer; It Will Cease To Exist Within 25 Years <https://www.memri.org/tv/mojtaba-hosseini-khamanei-representative-iraq-israel-cancerous-growth-cease-exist-25-years> adresinden 22.10.2020 tarihinde erişildi.
- Oğuz, Ç. (2018). “İsrail İnan İlişkileri ve Ortadoğu, Hürriyet Gazetesi.” <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/israil-iran-iliskileri-ve-orta-dogu-40839176> adresinden 08.08.2020 tarihinde erişildi.
- Oruç, H. (2016). Stratejik Ortaklıktan Radikal Söyleme Evrilen İlişkiler Örneği: 1979 Sonrası İsrail-İnan İlişkileri. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 3-34.
- Örs, B. H. (2009). Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40, 1-12.
- Özbek, S. (2011). *İdeoloji Kuramları*. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Özer, S. (2007). Söylem Çözümlemesi ve Rivayetlerin Anlaşılmasına Yönelik Katkıları. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 39-57.
- Parveen, H. And Showkat, N. (2017). “Content Analysis.” *Communication Research*. https://www.researchgate.net/publication/318815342_Content_Analysis adresinden 02.06.2020 tarihinde erişildi.
- Prasad, B.D. (2008). Content Analysis. *A Method In Social Science Research*, 0(0), 1-20.
- Price, M. (2001). A Brief History of Iranian Jews. http://www.iranchamber.com/religions/articles/history_of_iranian_jews1.php adresinden 20.12.2020 tarihinde erişildi.
- Ramasubramanian, S. and Yadlin-Segal, A. (2017). Media Influence on Stigma. *International Encyclopedia for Media Effects* In (p.1933-1940). Wiley-Blackwell: International Communication Association.
- Riley, A. Smith, P.(2009). *Kültürel Kurama Giriş*, (Çeviren: S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Salihoğlu, S. (2007). 2006 Yılında Türkiye’de Üç Yazılı Basın Organında Yer Alan Çocuk Haberlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Neylan Ziyalar), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Saraç, Ç.D (2018). Domuz Gribi Haberlerinde Çerçeveleme: Hürriyet Gazetesi Örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 161- 185.
- Spyer, J. (2020). “The Assassination of Hisham al-Hashimi: A Warning from Iraqi Shia Militias: The Jerusalem Institute for Strategy and Security, (İsrail).” <https://jiss.org.il/en/spyer-the-assassination-of-hisham-al-hashimi/> adresinden 10.08.2020 tarihinde erişildi.
- Steve Inskeep (5 February 2009). “Editor Upholds Ideology of Iran’s Islamic Revolution.” NPR. adresinden 28.09.2020 tarihinde erişildi.
- Şen A.F. ve Taşdelen, H. (2019). Haberlerde Söylem Üretimi: 2018 Döviz Kuru Krizinin Haber Medyasındaki Yansımaları. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (AKİL)*, 31, 254-275.
- Şen, A. F. ve Altın, Y. Ş. (2020). Sosyal Medyada Popülist Söylemler: 31 Mart 2019 Yerel Seçim Sürecinde Adayların Twitter Gönderilerinin Analizi. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 35, 281-310.
- Temizel, H. (2008). Kamuoyu Kuramları ve Kamuoyu Oluşumunda Kitle İletişim Araçları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 126-146.
- Uğur, T. (2019). Popülist Söylem, <https://medium.com/@TollgaUGUR/pop%C3%BClist-s%C3%B6ylem-82e631779ff4> adresinden 20.07.2020 tarihinde erişildi.
- Uluç, V.A (2016). Suriye Kürtleri: Türkiye Kürtlerinin Devamı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19(1), 191-223.
- Uygur, N. (2015). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wyatt, R.T.; Winston, R.N.; Tawfik, H. and Kleinheksel, J.A. (2020). Demystifying Content Analysis. *American Journal of Pharmaceutical Education*, USA, 84(1), 127-137.
- Yaşın, C. ve Cengiz, C. (2018). “Gündem Belirleme Kuramının Tanımı.” <http://yenimedya.info/2018/02/09/gundem-belirleme-kurami/> adresinden 11.12.2020 tarihinde erişildi.